

KOROŠKI

svižinar

RAZGLEDI RAVENSKIH ŽELEZARJEV

Leto XXVII

Ravne na Koroškem, 29. aprila 1977

Št. 2

V POČASTITEV
40-LETNICE
USTANOVNEGA
KONGRESA
KP SLOVENIJE IN
PRIHODA TOVARIŠA
TITA NA ČELO
KP JUGOSLAVIJE
IN Z ISKRENIMI
ČESTITKAMI ZA NJEGOV
85. ROJSTNI DAN

TITO
JUGOSLAVIJA
MI

Ciril Vidrih, predsednik občinskega sindikalnega sveta

ZA PRAZNIK DELA

V spomin na čikaške delavske žrtve iz prvih dni maja 1886. leta je bil prvi maj razglašen za mednarodni delavski praznik in na ta dan se od 1890. leta naprej vsako leto zbirajo delavci vsega sveta, da izpričajo svojo solidarnost. »Proletarci vseh dežel, združite se!«

Delavci vseh dežel so si danes bližji kot kdajkoli doslej, bližji so si zaradi sredstev prometa in zvez, zaradi vedno večje izmenjave ljudi in proizvodov, bližji so si zaradi spoznavanja, da so vedno bolj odvisni od dela drugega.

Delo vse bolj združuje svet in mir je tista temeljna dobrina, ki se zanjo bore vsi delavci, ker je pogoj, da bodo ohranili dosedanje plodove svojega dela in da bodo lahko na njih gradili še bolj človeški svet.

Čikaški delavci so šli na ulice pred več kot devetdesetimi leti z zahtevo po osemurnem delavniku, kulturnem življenju in počitku. Doslej so si delavci številnih dežel že izborili tak delovni čas, v razvitejših deželah in tudi pri nas pa še krajšega. Vendar tudi za proletarijat v tem razvitem svetu ne moremo trditi, da je že uresničil svoje cilje. Zaslužek pri normalnem delu mu ne pokriva vedno potreb, zato ga sili k dodatnemu delu, ogrožen ima svoj počitek in kulturni razvoj. Strup in nečisto okolje ga ogrožata in izčrpavata tako kot nekdanji 12-urni »šiht«. Tudi prostega časa ne izrablja tako, da bi mu omogočil kulturni razvoj in uveljavitev osebnosti. Zaradi tega svetovni proletarijat vedno bolj pogosto zahteva, da bi lahko odločal o uporabi svojega časa.

Vse te zahteve se lahko uresničijo le z delavskim samoupravljanjem, ki ga uresničuje slovenski in jugoslovanski delavski razred. Z novo ustavo smo napisali najnovejše poglavje v veliki zgodovinski tekst proletarske revolucije, ki ga je za-

čel pisati delavski razred s »komunističnim manifestom«. Razvijanje delavske samouprave je naša velika obveznost pred delavci vsega sveta, ki vidijo v njem naj-

Ciril Vidrih, predsednik občinskega sindikalnega sveta

višji cilj lastnega boja. Osvoboditev delavskega razreda je lahko samo osvoboditev vseh. To medsebojno odvisnost delavci vsega sveta vse bolj čutijo in izkušnje jo vsak dan bolj potrjujejo. Zato je klic »Proletarci vseh dežel, združite se!« zdaj bolj živ kot kdajkoli prej.

Letošnji prvi maj bomo proslavljali skupaj s pomembnimi jubileji. Na večer

pred praznikom obletnice ustanovitve osvobodilne fronte bodo v vseh krajih primerne proslave. Spomnili se bomo tudi pomembnih jubilejev naše in svetovne zgodovine. Letos mineva 60 let od velike oktorske revolucije, ki ima zgodovinski pomen za razvoj svetovnega proletariata. Naš legendarni voditelj tovariš Tito bo dopolnil 85 let starosti in tudi 40 let uspešnega vodenja naše komunistične partije oziroma Zveze komunistov Jugoslavije.

Naš praznik bomo praznovali ponosno zaradi novih dosežkov in spoznanj, predvsem zaradi uspehov pri izpopolnjevanju samoupravljanja. Ustava in zakon o združenem delu vnašata v samoupravo in politično delo nove odnose. O družbeni reprodukciji vedno bolj odloča delovni človek. Zdaj moramo to, kar smo zapisali v ustavo in zakon o združenem delu, uresničiti, vsi, vsak dan, na vsakem delovnem mestu, na svojih samoupravnih in političnih zbiorih, v temeljnih organizacijah združenega dela, v krajevnih skupnostih v delegatsko sestavljenih samoupravnih interesnih skupnostih in v skupščini. To je zdaj naš skupni boj za pravo vsebino našega življenja tam, kjer delamo in tam, kjer živimo. Prej ko se bomo zavedali nujnosti izvesti skupno zastavljene naloge, prej bomo dosegli naš skupni cilj — samoupravno socialistično družbo. Delavski razred in vse samoupravne socialistične sile se zavedajo, da bo v času, ki prihaja, potrebno veliko storiti predvsem za izboljšanje naših družbeno gospodarskih odnosov. Enotni in neomajni v naši politiki bomo zmogli te napore in si gradili naš lepši jutri.

Vsem delovnim ljudem čestitam za praznik dela v imenu občinskega sveta Zveze sindikatov.

Mag. Franc Pečnik

IZHODIŠČA ZA POVEZOVANJE IN URESNIČEVANJE INTERESOV DELOVNIH LJUDI IN OBČANOV V KOROŠKIH OBČINAH

S tem, ko bodo delavci neposredno odločali o oblikovanju razvojne politike, spremljanju razvoja, razčlenjevali in načrtovali gospodarske, družbene in prostorske dejavnosti, se bo naš sistem preoblikoval (v skladu z ustavo, zakonom o združenem delu in z dokumenti ZK) v dejansko oblast delovnih ljudi in občanov.

To preoblikovanje je tudi sestavni del družbenopolitične in samoupravne dejavnosti, ki je zasnovana na povezovanju in dogovarjanju nosilcev družbenopolitičnih in samoupravnih funkcij ter na urejanju in usklajevanju določenih vprašanj tudi na medobčinski ravni, to je v povezovanju več občin na območju.

Ko izbiramo način, kako aktivneje sodelovati med občinami, niso v ospredju organizacijske možnosti urejanja medsebojnih odnosov, ampak gre za vsebino

medobčinskega dela, ki mora biti ustvarjalno, tako da spodbuja in motivira skupna hotenja delavcev o objektivno danih pogojih, kot so:

- a) ustvarjene danosti (osnovna in obratna sredstva, kadri, znanje itd.),
- b) naravne danosti (surovina, geografska lega, lepote kraja itd.).

Obe danosti tvorita osnovo za napredek proizvodnje in organiziranosti za doseg višjih družbenih ciljev (zdravstvo, zavarovanje, izobraževanje, migracija, varstvo, kultura, telesna kultura itd.); interesov za združevanje in racionalno delitev dela, kar omogoča, da postane proizvodnja bolj produktivna, ekonomična, rentabilna in bolj konkurenčna v ceni in kakovosti; interesov za racionalno izrabo prostora in skladnejšega razvoja območja.

Z medsebojnim usklajevanjem družbe-

noekonomskega razvoja bodo koroške in druge občine v Sloveniji lahko začeli skupno reševati gospodarsko, družbeno in prostorsko problematiko.

Če bi te medsebojne interese, zasnovane na samoupravnem odločanju, začeli uresničevati, bi postal družbeni razvoj hitrejši in boljši. Obenem ti interesi zagotavljajo uresničevanje politike, ki jo vodijo delovni ljudje in občani SR Slovenije in federacije.

Koroške občine bodo z medsebojnim povezovanjem ustvarile na območju enotne pogoje in lahko bodo vodile odprto, povezano gospodarsko politiko z družbenimi dejavniki v drugih območjih in središčih v Sloveniji in zunaj nje.

Usklajevanje medsebojnih interesov na območju koroških občin v gospodarstvu in v ostalih organizacijah bi vsekakor

vplivalo na razširitev proizvodnje, povečanje celotnega dohodka, odpiranje novih delovnih mest, višje socialne varnosti delavcev in na večji plasman končnih izdelkov.

V združenem delu pa bi to pospešilo povezovanje med pridobivanjem, predelavo in prometom v soodvisnosti dohodkovnih odnosov na podlagi vloženega dela, pri tem pa bi skladno uresničevali tudi interese delavcev.

Objektivni gospodarski in družbeni interesi ter procesi razvoja so vedno prostorsko različno razporejeni, saj v gospodarskem pogledu ne poznajo mej in pregrad (podjetniške, krajevne, občinske, regijske), zato jih ni mogoče subjektivno opredeljevati. Samoupravna volja nosilec določenega interesa in strokovna utemeljitev procesa kažeta, da je nujno tesnejše povezovanje tam, kjer se še danes zapirajo v lastne okvire. Pri medsebojnem povezovanju odkriva strokovno delo skupno z interesi delavcev in občanov razne možnosti razvoja, prikazuje posamezne probleme in nakazuje naloge za uresničevanje, spodbujanje, sodelovanje in z združevanjem dela opravičuje tudi njegovo delitev ter dohodek na osnovi vloženega dela.

Območje koroških občin mora tudi v prihodnje ostati močno povezano s sosednjimi občinami, kar velja zlasti za večje centre (Maribor, Celje, Ljubljana), posamezne organizacijske oblike sodelovanja pa je treba sklepati z dogovori in samoupravnimi sporazumi.

Dejavnije medsebojno povezovanje v koroških občinah mora spodbuditi interese nosilcev planiranja ter dati podlago za dolgoročno usmeritev območja z naslednjimi cilji:

1. doseči, da bo delež celotnega letnega dohodka koroških občin v slovenskem prostoru znašal 5 odstotkov,

2. realizacija dohodka na zaposlenega naj se izenači s povprečno slovensko.

Gospodarske možnosti in prostor na območju koroških občin bo mogoče racionalneje izrabiti:

— z mnogostransko razvitostjo industrije,

— s prevladovanjem končnih izdelkov.

Vzporedno s tem je potrebno:

— odpirati delovna mesta za končne izdelke (zaposlitev ženske delovne sile in zdomcev),

— razviti terciarni sektor v gospodarstvu.

3. Interese delavcev v koroških občinah je potrebno z dogovarjanjem in sporazumevanjem povezati z določenimi funkcijami centrov, con in naselij glede na prostorski, socialni in gospodarski položaj območja.

4. Združevanje sredstev, znanja in delitev dela, medsebojno povezovanje in načrtovanje proizvodnega procesa skupno s pridobivanjem, predelavo in plasmanom ter soodvisnost v dohodkovnih odnosih v smeri:

— večja finalizacija posekanega lesa, gradbenih materialov, racionalnejše izrabljanje travnatega sveta;

— večja finalizacija proizvedenega jekla, železa in barvnih kovin;

— ovrednotenje geografske lege in lepota kraja za razvoj turizma, gostinstva in predvsem vpeljava kmečkega turizma;

— racionalen razvoj infrastrukture glede na dolgoročni načrt razvoja koroške regije;

— aktiviranje trgovin z možnostjo delitve dela in grosistične prodaje in nakupa izdelkov, ki se proizvajajo na tem območju;

— razvoj prometa — povezovanje z železnico in možnost gradnje transportno skladiščne cone na območju.

5. Tesnejša medsebojna odvisnost v:

— zdravstvu (bolnica, koroški zdravstveni dom in lekarne),

— usmerjenem izobraževanju,

— kulturi in telesni kulturi,

— varstvu okolja,

— komunalni in stanovanjski gradnji.

6. Zagotovitev strukture aktivnega prebivalstva za doseg učinkovitosti:

— usposobljeno znanje,

— pridobljena izobrazba,

— zagotovljeno usmerjanje kadrov iz osnovnih šol in usklajeno s potrebami na območju.

OCENA STANJA

Koroške občine po stagnaciji v preteklem desetletju beležijo od leta 1971 do danes spet gospodarski napredek. Gospodarski kazalci za območje občin se gibljejo v poprečju slovenskih meril. Leto 1971 je za Koroško prava prelomnica: občine so začele spoznavati skupne probleme in sodelovati pri njihovem reševanju.

Danes ugotavljamo, da je več kot 80 odstotkov ustvarjenega dela realizirano na podlagi povezanosti v območju ali v okviru

republike Slovenije. Medsebojne povezave in integracijski procesi so pravzaprav plod prizadevanj medobčinskih organizacij.

V združenem delu je v letu 1976 v koroških občinah naslednja samoupravna organiziranost:

Občina	DO	TOZD	Enota brez statusa
Dravograd	10	12	19
Radlje ob Dravi	13	15	15
Ravne na Koroškem	13	20	28
Slovenj Gradec	8	18	34
Skupaj	44	65	96

Podatki o prebivalstvu, površinah, gostoti naseljenosti po občinah so naslednji:

Občina	Štev. prebiv.	Površina km ²	Gostota km ²
Dravograd	7.930	105	75
Radlje ob Dravi	17.150	346	50
Ravne na Koroškem	25.099	304	81
Slovenj Gradec	18.127	286	62
Skupaj	68.306	1.061	65

V srednjih šolah se z območja štirih občin izobražuje 3768 dijakov, od tega jih je 1.306 v usmerjenem izobraževanju zunaj območja.

Območje ima 288 redno vpisanih slušateljev na visokih in višjih šolah.

Nove gradnje

Struktura zaposlenih v posameznih občinah je naslednja:

Panoge	Dravograd	Radlje ob Dravi	Ravne	Slovenj Gradec
gospodarstvo	1.986	3.705	9.628	4.268
negospodarstvo	242	367	1.077	1.106
Skupaj	2.228	4.072	10.705	5.362

Na območju koroških občin je v gospodarstvu zaposlenih 19.575 ljudi, v negospodarstvu pa 2.792 ljudi. Območje zaposluje 22.367 ljudi.

Poprečni osebni dohodki za devetmesečno obdobje so bili v letu 1976 naslednji:

Občina	Gospodarstvo	Negospodarstvo	Regija
Dravograd	3.864	4.615	
Radlje ob Dravi	3.477	4.332	3.755 gosp.
Ravne na Koroškem	3.965	4.515	4.469 negosp.
Slovenj Gradec	3.563	4.439	

Poprečje osebnih dohodkov iz gospodarstva in negospodarstva je v koroških občinah znašalo 3.860 din.

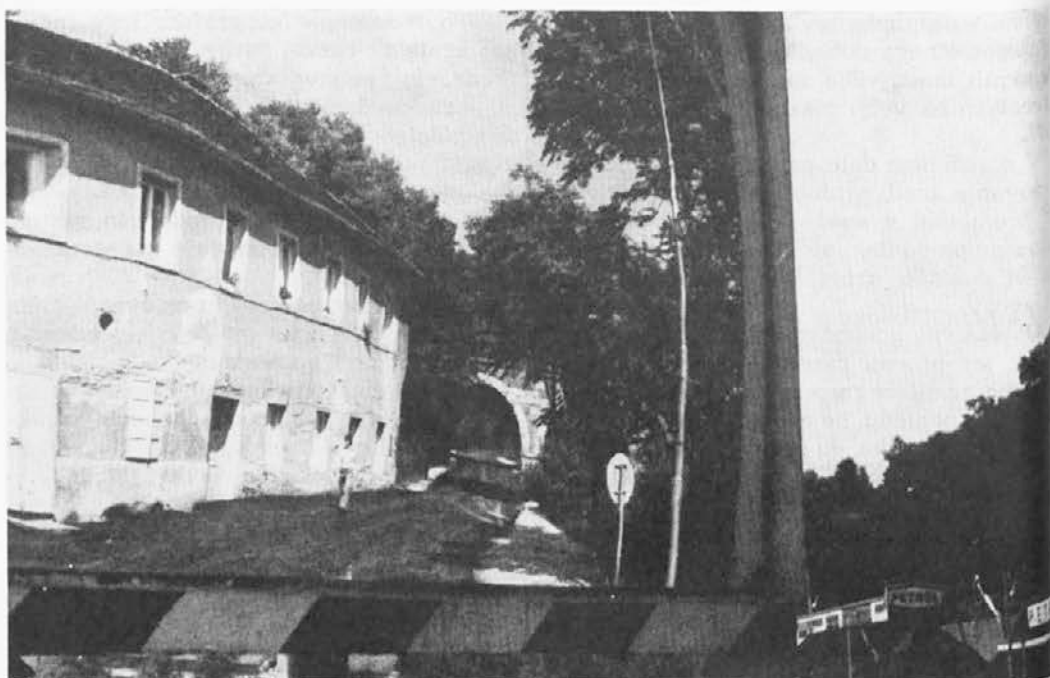
Občine v koroški regiji so razdeljene na 25 krajevnih skupnosti. V posameznih občinah je naslednje število krajevnih skupnosti:

Dravograd	5 KS
Radlje ob Dravi	8 KS
Ravne na Koroškem	4 KS
Slovenj Gradec	8 KS

Koroške občine bodo kmalu sprejele »Dogovor koroških občin o temeljnih skupnega družbenega razvoja za obdobje 1976 do 1980«. Udeleženci dogovora so poleg občin tudi samoupravne interesne skupnosti iz gospodarstva in negospodarstva, medobčinski odbor GZS za Koroško, Ljubljanska banka — podružnica Slovenj Gradec in DPO.

Udeleženci tega dogovora se obvezujejo, da bodo načrtovali skupne potrebe, kar je bistveni pogoj za uresničitev zastavljenih nalog in uveljavitev socialističnega samoupravljanja, krepili bodo družbeno samozaščito in ljudsko obrambo, se zavzemali za stabilizacijo gospodarstva, kar je pogoj za skladnejši in dinamičnejši družbeni razvoj. Skupno bodo načrtovali programe in projekte, združevali bodo sredstva za operativne naloge, solidarno in vzajemno bodo izvajali skupne družbene akcije.

V družbenih dejavnostih, to je v SIS, kjer je skupno delo uspešno, se pri svetu občin koroške regije ustanovljajo medobčinski organi, ki se zaradi racionalnosti poslovanja in skupnih interesov dogovarjajo in sklepajo samoupravne sporazume

Ogledalo

(raziskovalna dejavnost, varstvo okolja, usmerjeno izobraževanje, zdravstveno varstvo, stanovanjska in komunalna dejavnost, kultura, telesna kultura, zemljiška skupnost itd.).

Ti samoupravni sporazumi, sklenjeni med posameznimi področji družbenih dejavnosti v občinah, so dogovorjena izhodišča in so priloga »Dogovoru koroških občin«.

V raziskovalni dejavnosti bodo skupno opravljali take raziskave, ki bodo pripomogle k hitrejšemu družbenemu razvoju, večji socialni varnosti, boljši prostorski ureditvi in zaščiti okolja.

V usmerjenem izobraževanju naj bi se izoblikovala mreža posameznih šolskih centrov in profilov izobraževanja.

Zdravstveno varstvo mora povečati kvaliteto zdravstvenih storitev in integrirati zdravstvene ustanove v zdravstveni center območja.

Stanovanjsko komunalno gospodarstvo v medobčinskem sodelovanju mora skupno planirati in izvajati usmerjeno gradnjo stanovanj, tako da bomo v srednjeročnem obdobju v glavnem odpravili stanovanjski primanjkljaj v regiji, enotno nadzorovali cene stanovanjskih in komunalnih uslug ter v okviru medobčinskega sodelovanja uveljavili ekonomski princip stanarin. Potrebno je spodbuditi varčevanje in zagotoviti ugodne kredite za stanovanjsko gradnjo delavcem in občanom. Posebej pomembno je, da v koroških občinah poenotimo odloke in predpise o komunalnih in gradbenih storitvah.

V kulturi je potrebno zagotoviti povezovanje, sodelovanje v knjižničarstvu, likovni in galerijski dejavnosti, gledališču, kinematografiji, varstvu kulturne dediščine, radia in TV. Ker je naše območje obmejno, je potrebno navezati stike z zamejstvom in z drugimi jugoslovanskimi narodi in narodnostmi.

V telesni kulturi se je treba zavzemati za koordinacijo dela, predvsem pri množičnih akcijah, ki imajo pomen za celotno območje.

V gospodarskih dejavnostih je potrebno doseči združevanje dela, sredstev in ka-

drov na vseh ravneh, zlasti s povezovanjem pridobivanja, predelave in plasman proizvodov, omogočiti večjo racionalizacijo dela, večjo produktivnost, ekonomičnost, bolj je treba izrabiti surovine, ki so na območju nahajajo in izvažati več končnih izdelkov.

Osnove za medsebojno dogovarjanje tvorijo srednjeročni planski dokumenti združenega dela, v katerih je potrebno glede na širšo družbeno usmerjanje medsebojnega povezovanja upoštevati naslednje vidike:

— dati prednost naložbam v manj razvita obmejna območja (Kobansko) in ostala manj razvita območja v občinah,

— nove investicije morajo zagotoviti višjo stopnjo predelave primarnih in sekundarnih surovin v okviru območja,

— potrebno je optimalno v združenem delu v proizvodnji in organizaciji izrabljati domače znanje in se zavzemati za izboljšave, odkritja in izume,

— dajati prednost takim investicijam, ki bodo omogočile zaposlovanje žena,

— za novo načrtovane investicije s predvideva ustanovitev posebne komisije pri medobčinskem odboru GZS za Koroško, ki naj ugotovi upravičenost kreditiranja investicij iz družbenih sredstev vsak objekt posebej,

— investicije, ki imajo skupen pomen za vse štiri občine, se financirajo z združevanjem dela in sredstev na podlagi dogovorov podpisnikov, pri katerih nastopa kot sopodpisnika tudi Ljubljanska banka podružnica Slovenj Gradec in medobčinski odbor GZS za Koroško,

— ustanovi naj se poslovna skupnost za trgovino, ki naj oblikuje nadaljnje predloge za skupne naloge trgovine v občinah,

— ustanovi naj se poslovna skupnost za turizem in gostinstvo za koroško regijo, ki bo povezovala interese za programiranje vlaganje v dolgoročni razvoj gostinstva in turizma,

— v medsebojnem povezovanju je treba zagotavljati tudi sredstva za projekte, ki ustrezajo kriterijem medsebojne povezave občin, in bi bili osnova za dogovarjanje in sporazumevanje na območju,

— pospešiti naložbe v ceste, ki združujejo gospodarska središča, industrijske cone in naselja v regiji in omogočajo hitrejšo delovno mobilnost. Z razvitim prometom se bo povezanost med občinami še povečala.

Iz dokumenta »Dogovor koroških občin o temeljih skupnega družbenega razvoja za razdobje 1976 do 1980« je razvidno, da samoupravno povezovanje in združevanje dela ter sredstev na tem območju nima značaja regijskega zapiranja, posebej še zato, ker se veliko število delovnih organizacij povezuje medregionalno v slovenskem in jugoslovanskem prostoru.

Integracijski procesi v koroških občinah so v zastoju, predvsem v nekaterih manjših delovnih organizacijah, kot so Ojstrica Dravograd, Imont Dravograd, Stroj Radlje ob Dravi, Kroj Vuzenica, Gradbeno podjetje Radlje, Instalater Prevalje itd.

Izjemo v regiji tvori DO Lesna, ki pomeni zaokroženo celoto gozdarsko lesnega kompleksa, ki je bil opredeljen z gozdno gospodarskimi območji, vendar se bo v prihodnje moral tudi ta kompleks širše povezovati in deliti delo, predvsem v lesni predelavi, s sosednjimi gozdno gospodarskimi območji, ter s predelovalno industrijo na območju Maribora, Velenja itd.

Pričelo se je tudi regijsko povezovanje v gradbeništvu in kmetijstvu, vendar bo potrebno še nadaljnje povezovanje v širšem obsegu dohodkovnih odnosov in svobodne menjave dela.

Družbenopolitične organizacije koroških občin razpravljajo o dokumentu o širšem medobčinskem povezovanju, to je severovzhodne Slovenije in celjskih raziskovalnih institucij. V tem dokumentu so navedena področja, kjer bi bilo mogoče sodelovanje s sosednjimi regijami. Ta dogovor izhaja iz razprav na medobčinskih srečanjih v Mariboru in koroški regiji in ostalih občinskih skupščinah severovzhodne Slovenije. Dogovor upošteva ustavna načela in podlago zakona o temeljih sistema družbenega planiranja v SFRJ, da so neposredni nosilci razvojnih usmeritev delavci v TOZD, SIS, KS in občinah. Delavci, delovni ljudje in občani opredeljujejo svoje interese s samoupravnimi sporazumi in družbenimi dogovori, plani in drugimi planskimi dokumenti.

Spoznanje, da samoupravno sporazumevanje in družbeno dogovarjanje zahteva predhodne strokovne in planske raziskave, je temelj za odpravo vseh rizičnih odločitev (dolgoročno načrtovanje, širša spoznanja, informacije, projekti itd.).

Improvizirane odločitve so vedno precej tvegane in niso v skladu s hotenji delovnih ljudi in občanov, kar kaže tudi praksa na vseh področjih družbenega življenja.

Pri analizah in raziskavah imajo pomembno vlogo znanstveno raziskovalne in druge strokovne organizacije.

Raziskovalne organizacije morajo skrbeti za strokovno plat družbenega planiranja z vidika gospodarske, socialne in prostorske strukture, hkrati pa te sestavine povezati v raziskavah in procesih dela.

Delo strokovnih organizacij je potrebno programsko usmerjati, da bodo kar najtežje povezane z nosilci družbenega planiranja,

to so združeno delo, SIS, KS, občine in medobčinsko sodelovanje.

Dokument o medobčinskem sodelovanju predlaga, naj bi se nosilci odločili za nosilca strokovnih raziskav, predvsem tistih, pri katerih je mogoče resnejše medobčinsko sodelovanje in v dejavnostih, ki se prekrivajo, pa jih je na širšem območju mogoče racionalneje reševati.

Poleg gospodarskega usmerjanja naj bi z medregionalnim sodelovanjem zaživel družbeno informativni sistem: medsebojno informiranje, sodelovanje, povezovanje in dogovarjanje o skupnih dejavnostih in sodelovanje med občinskimi statističnimi službami, SDK in drugimi imetniki informacij.

Periodično bi bilo potrebno izdajati informatorje, ki bodo najprej vključevali dogovorjene pokazatelje in analize, ter posamezne informacije.

Medregionalne in medobčinske raziskave bo potrebno tudi sistematično spremljati, da bo mogoče sproti opozarjati na negativne in na pozitivne težnje razvoja in predlagati potrebne ukrepe, da bi mogli doseči določene cilje. V raziskavah je potrebno sproti dopolnjevati in korigirati opredeljeno in dogovorjeno medregionalno in območno sodelovanje in usmeritev.

Da bi samoupravni nosilci družbenega načrtovanja v SRS bolj sodelovali pri oblikovanju razvojne politike in programu

razvoja v SRS pa tudi v Jugoslaviji, bodo potrebne posebne raziskovalne naloge in informacije, kot so:

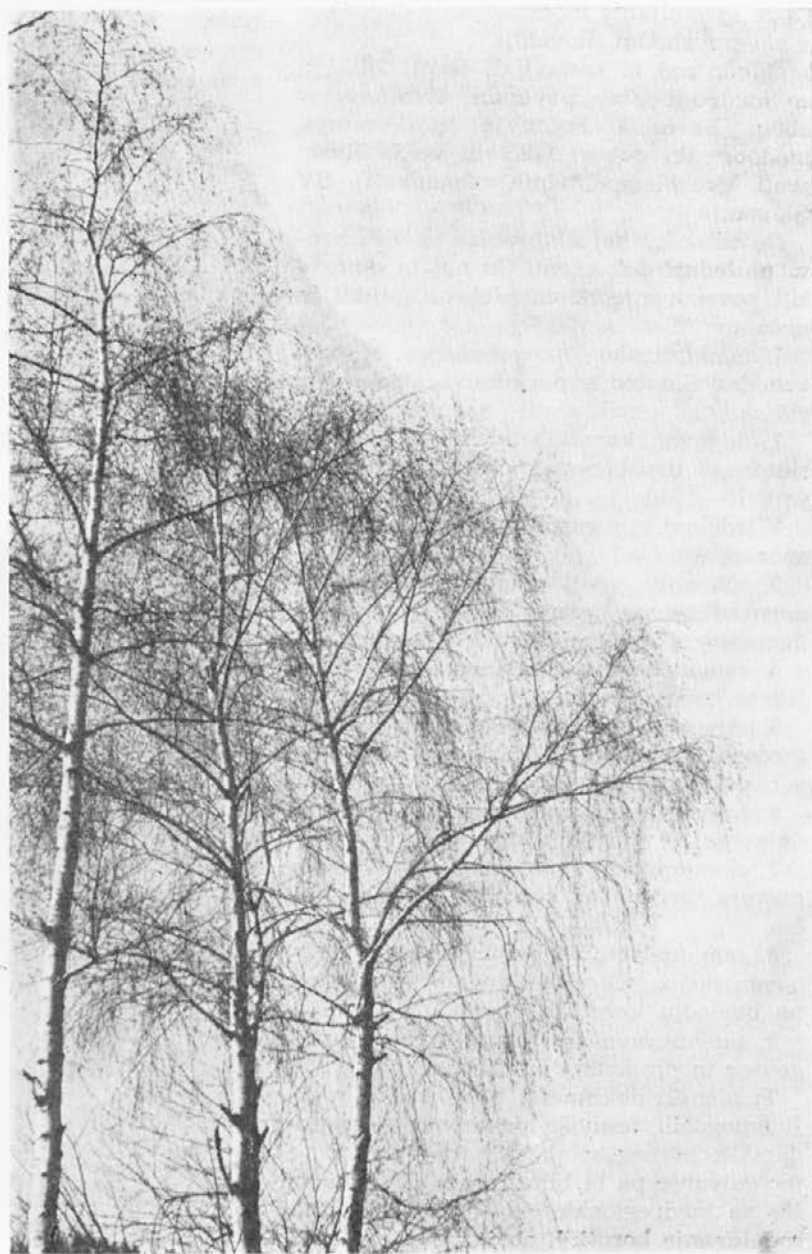
a) Izdelava raznih informacij in raziskovalnih nalog, ki so povezane z reševanjem razvojnih problemov v SR Sloveniji, zlasti z razvojem infrastrukture, prostorskim planiranjem, pospeševanjem regionalnega razvoja in sodelovanja, vključno s pospeševanjem razvoja manj razvitih območij.

Močno morajo biti raziskave usmerjene tudi v hitrejši razvoj kmetijstva in pridelovanja hrane, ukvarjati se morajo tudi s problemi zaposlovanja, pri čemer je treba upoštevati tudi zdomce itd.

b) Sodelovanje s strokovnimi in drugimi republiškimi ustanovami ter organi, kot so: republiški upravni organi, zavod SRS za družbeno planiranje: s strokovnimi organi v samoupravnih interesnih skupnostih, strokovnimi organi Gospodarske zbornice in organi raziskovalnih institucij.

c) Potrebno je pravočasno poskrbeti za informiranost nosilcev družbenega načrtovanja v SR Sloveniji (OZD, interesne skupnosti, občine in samoupravni organi medobčinskega sodelovanja), problemih in razvojnih tokovih v SR Sloveniji in Jugoslaviji, zlasti ko gre za interese nosilcev medobčinskega sodelovanja.

V koroških občinah razpravljajo o predlogu o ustanovitvi medregionalnega odbora

Breze

Gregor Pungartnik, dipl. inž., direktor

Razvoj rudnikov svinca in topilnice Mežica v srednjeročnem načrtu

Stopili smo v drugo leto srednjeročnega razvojnega načrta 1976—1980.

Če pogledamo opravljeno delo, moramo ugotoviti, da nismo izpolnili v celoti vseh nalog iz srednjeročnega načrta. Lahko rečemo, da je bilo leto 1976 predvsem leto nadaljevanja del iz prejšnjih programov ter prilagajanja novim razmeram. Te nove razmere so nastopile zaradi novih predpisov na področju investicij in zaostroitev pogojev gospodarjenja ter so povzročile precejšnje zamude pri novih programih. Poleg tega je bilo tudi leto gospodarske recesije v svetovnem merilu, kar vedno močno prizadene svinec in svinčene izdelke.

Naša glavna skrb je bila predvsem zagotoviti vsem obratom dovolj dela. Lahko rečemo, da je bilo to delo dobro opravljeno.

Po zveznem družbenem dogovoru skupacije, ki je bil sklenjen sredi leta 1976, odpade na delovno organizacijo:

ra za spremljanje in usmerjanje dogodkov v severovzhodni Sloveniji.

Odbor naj bi sestavljali člani OZD, ki so medregionalno povezani, člani svetov občin Koroške, Podravja in Pomurja, medobčinski odbori GZS in medobčinski sveti družbenopolitičnih organizacij SV Slovenije.

Na območju koroških občin so v razpravi naslednji dokumenti, ki naj bi omogočili povezovanje hotenj delovnih ljudi in občanov:

1. medobčinsko povezovanje severovzhodne Slovenije na osnovi strokovnih raziskav,
2. dogovor koroških občin o temeljnih skupnega družbenega razvoja za razdobje 1976—1980.

V izdelavi in v razpravah so še naslednji sporazumi:

3. sporazum o ustanovitvi medregionalnega odbora za spremljavo in usmerjanje dogodkov v severovzhodni Sloveniji,
4. samoupravni sporazum o usmerjenem izobraževanju,
5. samoupravni sporazum o osnovah medsebojnega sodelovanja koroških občin v raziskovalni dejavnosti,
6. samoupravni sporazum o kulturni dejavnosti v koroških občinah,
7. samoupravni sporazum o osnovah razvoja turizma na območju koroških občin,
8. samoupravni sporazum za razvoj stanovanjskega in komunalnega gospodarstva na območju koroških občin,
9. samoupravni sporazum o razvoju trgovine in prometa v koroški regiji.

Ti planski dokumenti bi v koroški regiji omogočili tesnejše povezovanje gospodarskih in negospodarskih dejavnosti, to povezovanje pa bi bilo hkrati tudi izhodišče za medregionalno in širšo republiško sodelovanje koroških občin.

— proizvodnja 26.000 ton svinca na leto do leta 1980 (brez sprememb za celo dobo),

— proizvodnja 30.000 ton akumulatorjev, in sicer: 10.000 ton industrijskih akumulatorjev in 20.000 ton akumulatorjev za osebne in tovarne avtomobile.

Predvidevanja so stvarna, saj obrati že vrsto let ugotavljajo, da bi lahko prodali veliko več akumulatorjev, kot pa jih izdelajo.

Šibka stran zveznega družbenega dogovora skupacije je predvsem v načrtih za gradnjo novih kapacitet pri Trepči, Zletovu ..., ker so njihove sedanje kapacitete le delno izkoriščene.

Rudnik Mežica je do danes praktično edini izvoznik akumulatorjev na evropski skupni trg, in to že nekaj let s povsem zasedenimi kapacitetami.

Značilnosti srednjeročnega načrta rudnika Mežica so v naslednjem:

- izvozna naravnost,
- povečava stopnje finalizacije, predvsem v akumulatorje,
- ojačanje lastne surovinske baze in modernizacija proizvodnje in predelave rude,

— nadaljnje razširjanje novih dejavnosti (izdelava opreme, izdelava raznih del akumulatorjev, kot so: škatle, cevke, posode ...),

— donosnost naložb,

— modernizacija in izpopolnitev tehnologije v vseh obratih,

— usmeritev k izdelavi novih vrst izdelkov s področja akumulatorstva, ki pomenijo bistven korak naprej v tehnologiji,

— reševanje problemov varstva okolja (delovna mesta, voda, zrak),

— zagotovitev družbenega standarda na območju rudnika.

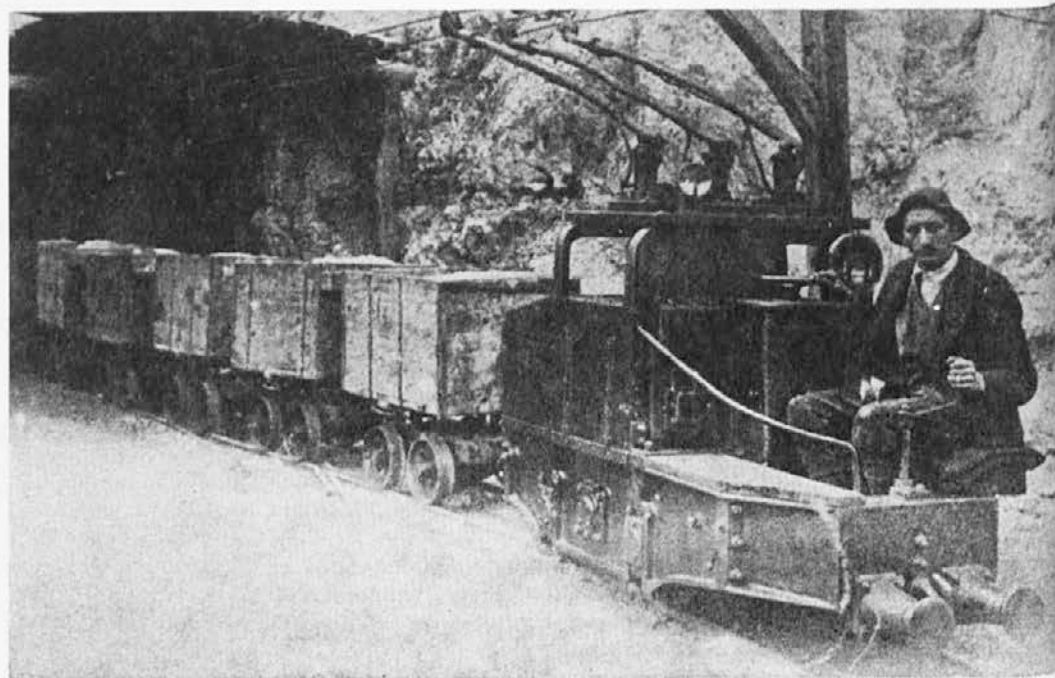
Poglejmo, kaj pomenijo številke srednjeročnega načrta (tabela št. 1). Celotni dohodek se bo v tem obdobju povečal za 65 odstotkov.

Izvoz se je povečal za 103 odstotke; povečanje gre skoraj v celoti na račun izvoza akumulatorjev. V letu 1976 smo že pridobili tuje kupce za povečano proizvodnjo akumulatorjev.

TOZD rudnikov svinca in topilnice Mežica načrtujejo za leto 1980 naslednji izvoz:

Tabela št. 1
v 000 d

	Celotni dohodek	Indeks	Povprečna stopnja
1. Rudarski obrati s separacijo in elektrarnami	145.154	129	7
2. Metalurški obrati in tovarna ind. akumulatorjev	999.000	176	19
3. Tovarna starter akumulatorjev Vesna Maribor	445.000	166	16
4. Tovarna opreme Mežica	99.000	132	8
5. Gost. enota Pogorevc	14.641	146	11
Skupaj:	1.702.795	165	16

V Jamo

Skoda ga je

Tabela št. 2
(v 000 din)

TOZD »RSE«	—
TOZD »MAO«	57.713
TOZD »Vesna«	210.067
TOZD »TOM«	—
S k u p a j :	267.780

Pri zneskih so delno upoštevane podražitve, razne razlike, ni pa upoštevano nepredvideno. Te elemente bomo natančno ugotavljali šele pri izdelavi investicijskih programov.

Na kratko bomo obrazložili namembnost naložb, tako da bomo spregovorili o perspektivi rudarskih revirjev.

V rudarskih obratih močno zamujamo pri odpiralnih delih, kar so v veliki meri povzročile izredno težke delovne razmere (veliki vdori vode in zruški) pri glavnih odpiralnih delih na koti + 300 m. V letu 1976 je rudarjem uspelo obvladati najtežji del programa. Čaka jih še veliko trdega dela.

V dveh letih morajo rudarji odpreti naslednje rudarske revirje:

- revir Moreing od kote + 375 m do kote + 300 m,
- revir Navršnik od kote + 346 m do kote + 300 m,
- revir Topla,
- Revir Graben od kote + 353 m do kote + 300 m.

To so revirji, ki imajo še dovolj bogatejše rude za precej let. Osnovni dostop do teh revirjev je že pripravljen, izgotoviti je treba še čista odpiralna dela.

Naložbe v rudarskih obratih in v separaciji imajo predvsem namen odpreti nove revirje z bogato rudo, opustiti revirje, kjer se sedaj odkopava, modernizirati in racionalizirati proizvodnjo. Pri tem bomo

poleg odpiralnih del še koncentrirali izvoz rude na novo izvozno napravo v revirju Graben, odpravili drag transport rude z žičnico in po 7. obzorju ter ukinili številna delovna mesta izven neposredne proizvodnje. Po zaključku del bo črpanje jamske vode koncentrirano v novem črpališču Union, transport rude v vpadniku Graben, proizvodnja komprimiranega zraka na Igrčevi kretnici in v Grabnu. Obseg aktivnega dela jame se bo tudi skrčil. Odpravili bomo uporabo malih vozičkov 0,5 m³ pri glavnem transportu. V tem času moramo zamenjati vso opremo globinskega vrtanja, poenotiti opremo nakladanja in transporta. V separaciji bomo z novo filtracijo pocenili in izboljšali proizvodnjo koncentratov.

Nerešeno je še vprašanje kamnoloma diabaza v Javorju. Strokovne službe rudnika so ugotovile obseg ležišča, kvaliteto diabaza ter njegovo uporabnost za gradnjo avtocest in izdelavo kamene volne. Konkurenčna podjetja se protivijo — zaenkrat neuradno — ne toliko odpiranju kamnoloma, ampak finalizaciji, t. j. izdelavi kamene volne. Tukaj bo potrebna širša akcija, ker je zadeva prerasla okvir rudnika.

V tem obdobju bomo tudi preusmerili odtok flotacije v stare jamske odkope in s tem rešili problem onesnaženosti reke Meže. Poizkusi v industrijskem obsegu so dobro uspeli.

Metalurški obrati in akumulatorska tovarna Mežica

Naložbe bi delili na tri področja:

- rešitev problema onesnaženosti zraka zaradi topilniških plinov,
- modernizacija industrijske priprave sekundarnih surovin,
- modernizacija akumulatorske tovarne Mežica.

Prva stvar je postavitve drugega filtra za čiščenje topilniških plinov. Program in projekti so gotovi; trenutno teče upravni postopek za pridobitev gradbenega dovoljenja. Tehnične priprave za gradnjo so že končane.

Ker topilnica ne načrtuje višje proizvodnje, tudi ne predvideva večjih naložb. Ker dobiva rudnik iz svojih poslovalnic precej starih akumulatorjev, mora obrat pripraviti teh akumulatorjev industrializirati. V ta namen načrtujemo gradnjo manjšega obrata za separiranje teh odpadkov — svinčeni del akumulatorjev od senaratorjev in škatle. Kapaciteta naprave naj bi znašala 10.000 ton letno.

Poleg tega bo potrebno opraviti še veliko dela, da bomo odpravili neustrezne naprave in ozka grla. Posebno pozornost bomo posvečali varstvu okolja pri delovnih mestih.

Modernizacija akumulatorske tovarne Mežica je nujno potrebna. Prostori so postali pretesni in neustrežni. Uvesti bo treba novo tehnologijo, novo opremo, kar pa je v sedanjih prostorih nemogoče. Omeniti je treba, da je prostor v Žerjavu enak že od leta 1904, ko je bila postavljena topilnica.

Zgraditi nameravamo novo halo v Mežici, kamor bomo premestili tisti del proizvodnje, ki je najbolj potreben modernizacije, t. j. formacija, montaža, odprema,

Gibanje števila zaposlenih je razvidno iz naslednje tabele:

Tabela št. 3

	Stanje 1. 1. 1976	1980
RSE	635	551
MAO	473	611
Vesna	273	310
TOM	245	300
DSS	324	393
Pogorevc	37	39
Skupaj:	1.987	2.204

Pri investicijskih naložbah (tabela št. 4) so nastale zamude, ki bodo zahtevale predstavitev določenih ciljev za eno do dveh let. Zamude so nastale predvsem pri investicijah, ker so vezane na dolgotrajni postopek pridobitve raznih dovoljenj, soglasij in podobno. Zaradi pomanjkanja sredstev bo treba prestaviti nekatere naložbe po letu 1980. Prednost smo dali predvsem naložbam za varstvo okolja in modernizacijo proizvodnje akumulatorjev ter modernizacijo opreme v predelovalnih obratih.

Investicijske naložbe za leto 1976—1980:

Tabela št. 4
(v 000 din)

TOZD	Osnovna sredstva	Obratna sredstva
1. Rudarski obrati s separacijo in elektrarnami	94.000	—
2. Metalurški obrati in tovarna akumulatorjev Žerjav	216.700	19.470
3. Tovarna starter akumulatorjev Vesna — Maribor	23.460	2.346
4. Tovarna opreme Mežica	23.000	2.300
Delovna organizacija:	357.160	24.116

skladišče ter priprava plošč — pastiranje in zorenje.

S to modernizacijo bomo lahko izdelali 10.000 ton baterij v boljših delovnih prostorih, kvaliteta baterij bo še boljša, cene pa konkurenčne. Nova tržišča v SSSR in v avtomobilskih tovarnah v Franciji so že pripravljena, treba je postaviti večje zmogljivosti in čim prej doseči zastavljeni plan.

V novi tovarni bo znašal celotni dohodek industrijskih baterij več kot 400.000.000 dinarjev. Z gradnjo bi morali pričeti najkasneje spomladi 1978. Gradnja bo tudi velikega pomena za zadovoljitev potreb JNA.

Tovarna akumulatorjev »Vesna« — Maribor

Tovarno tareta dva problema, ki ju želimo rešiti v srednjeročnem obdobju:

— povečanje kapacitet na 20.000 t letno ali 1.000.000 akumulatorjev,

— odprava zastarelih proizvodnih prostorov pri proizvodnji plošč (mešalnica, pastirnica in zorenje plošč) ter nadomestitev sedanjih prostorov za obratne pisarne, jedilnice in delavnice, ki jih bodo porušili zaradi gradnje hitre ceste.

V letu 1977 bomo postavili II. montažno linijo za akumulatorje v plastičnih škatlah in ustrezno povečali formacijo. S tem bomo dosegli kapaciteto 800.000 kom letno. Prodaja je že zagotovljena v tovarnah Chrysler, Renault, Peugeot in Citroen. Doma bomo oskrbovali TAM, IMV, CIMOS, JNA, FAP in druge.

Modernizacija objektov III. in IV. sta pa še odvisna od gradnje hitre ceste. Vloga za pridobitev dovoljenj smo že oddali.

S tem se bo rudnik Mežica uvrstil med velike proizvajalce akumulatorjev v Evropi.

Tovarna opreme Mežica:

V zadnjih letih se je tovarna dobro uveljavila s svojim novim proizvodnim programom. Vzporedno s tem je zadostila potrebam ostalih TOZD pri izdelavi separacijske opreme, strojev za akumulatorsko industrijo ter železnih zabojev za industrijske baterije. Pri tem je vključena tudi nova TOZD »Elmont«.

Srednjeročni načrt predvideva postavitev proizvodne linije za izdelavo železnih zabojev in modernizacijo opreme obdelovalnice za proizvodnjo strojev. S temi naložbami bomo dosegli dvoje:

— oskrbeli povečane potrebe akumulatorske tovarne Mežica po železnih zabojih,

— izboljšali kvaliteto dela obdelovalnice pri istočasnem povečanju zmogljivosti oddelka.

S tem se bo izboljšala konkurenčna sposobnost TOZD, ki bo lahko prevzela številna dela v TOZD rudnika Mežica, kar danes zaradi zastarele opreme ni bilo povsem mogoče. Vzporedno s tem se bo povečala pokrita površina delovnih prostorov za oba bivša obrata — strojni in elektroobrat.

Prvi del programa bo končan v letu 1977. V nekaj dneh bomo že pričeli z gradbenimi deli. Do pomladi 1978 bo po naših predvidevanjih že tudi zaključena modernizacija obdelovalnice. S tem bo lahko TOZD začela pripravljati boljši pro-

izvodni program, ki ji bo odprl nove perspektive. Velike možnosti ima pri kompletiranju ponudbe za industrijske baterije. Investicijski program za osvojitve te proizvodnje že izdelujejo.

Industrija gumijastih proizvodov Mošenik

Industrija gumijastih proizvodov Mošenik je v zaključni fazi izgradnje. V mesecu marcu dobimo opremo iz ZDA za izdelavo aku-posod za tovarno akumulatorjev v Mežici. V letu 1978 lahko pričakujemo iz te tovarne naslednje izdelke: Pg cevke, akumulatorske škatle iz trde gume, poliestrske posode za specialne baterije, aku-posode iz polietilena za industrijske baterije. S tem programom bomo bistveno zmanjšali potrebe iz uvoza in dosegli večjo konkurenčnost in kvaliteto pri izdelkih obeh tovarn — v Mežici in v Mariboru. V tej tovarni bomo razširili program tudi na izdelavo škatel iz polipropilena in pokrovov.

Energija, skladišča

Vprašanje energije bomo reševali skupno s programi. Tako bomo reševali napajanje novih proizvodnih enot z električno energijo, kakor tudi razdeljevanje energije.

Milan Čurin

Gozdarstvo v Mežiški dolini

Občina Ravne na Koroškem je ena izmed tistih občin v Sloveniji, ki so njene površine poraščene pretežno z gozdnim drevjem. To razmerje znaša pri nas 76:24 odstotkov v korist gozdov. Za gozd se štejejo tudi površine naših planin Pece, Uršlje gore, Raduhe in Olševe nad gozdno mejo, kar pa v skupnem odstotku gozdnatosti ni tako veliko, da bi zmanjševalo pomen močne gozdnatosti naše občine. Kljub temu pa je zelo malo ljudi zaposlenih v tej panogi — v primerjavi s celotnim številom zaposlenih v občini. Gozdarstvo zaposluje vsega 214 ljudi. Od tega je 189 moških in 21 žensk. Poleg tega pa je še občasno za-

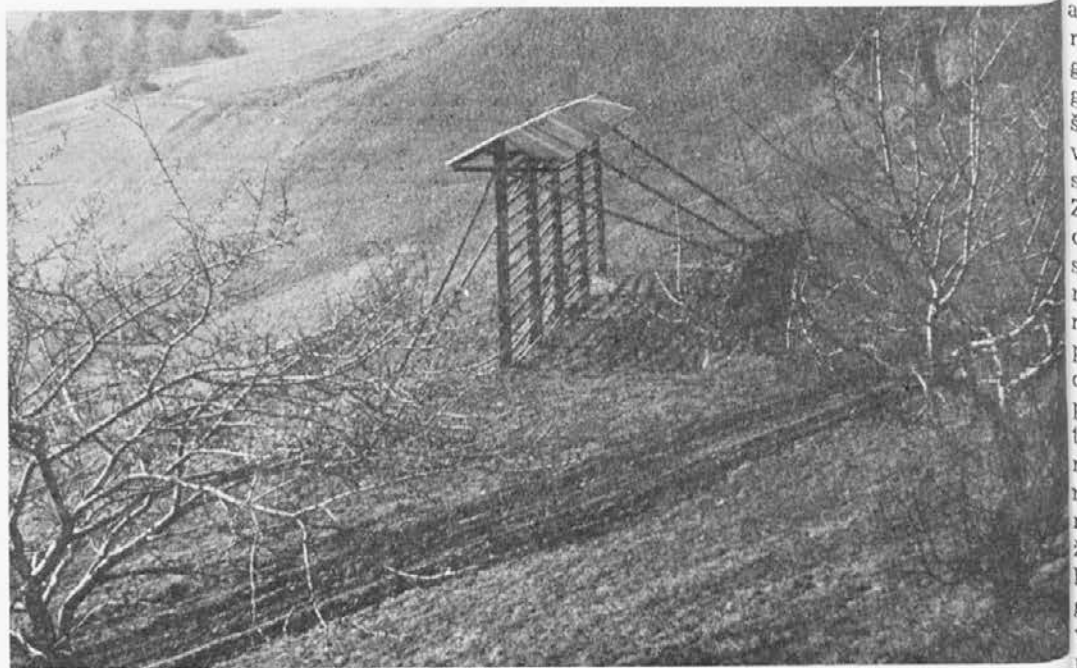
je. Že v letu 1977 bomo poenotili ogrevanje prostorov na Glančniku in v Žerjavi. Istočasno bomo v letu 1977 pričeli reševati problem centralnega skladišča v Žerjavi. Delo bomo mehanizirali in uvedli posiljevanje z računalnikom. Ravno tako bomo vzporedno z investicijami v vsakem objektu reševali problem jedilnic, sanitarnih in ostalih pomožnih prostorov.

Stanovanja in družbeni standard

V srednjeročnem načrtu predvidevamo za dobo 1976—1980 naložbe v skupnem znesku 102.388.000 din.

Zaključek

Ugotovimo lahko, da se bo močno spreminjala struktura proizvodnje: več bomo predelovali in proizvajali nove izdelke. S tem se bo zmanjšal delež težkega fizičnega dela, ki ne prinese nobenih gospodarskih učinkov, povečal se bo delež mehaniziranega ali avtomatiziranega dela. Delovna organizacija po letu 1980 ne bo več pridelovala ne surovin niti zlitin v blokih, ampak samo proizvode. Čaka nas torej še zelo veliko dela, da bomo pripravili programe in dokumentacijo še več pa kasneje, ko bomo načrte uresničevali.

Ko je vse prazno

Nekaj osnovnih podatkov:

ENOTA	Površina gozdov ha	Letni etat sečnje v neto m ³	Število zaposlenih 31. 12. 76	Štev. kmet. last. gozd.	Lastnih kam. cest v km	Lastnih gozdnih poti in vlak v km
TOZD gozdarstvo Črna na Koroškem	12.016	40.700	176		246	132
Obrat za kooperacijo Ravne na Koroškem	10.800	38.000	38	812	300	50
Skupaj občina Ravne	22.816	78.700	214	812	546	182

Iz dosedanjih skopih podatkov bi si razlagali, da gozdovi, ki jih imamo, ne predstavljajo kdove kaj v našem gospodarskem potencialu. Vendar moramo povedati, da so gozdovi mnogo bolj pomembni zaradi varovalne in očiščevalne funkcije kot pa za pridobivanje lesa kot surovine. Splošni pomen gozdov je tako velik, da njegove vrednosti sploh ni mogoče izračunati. Če navedem le nekaj važnejših funkcij, bomo videli, da brez teh ni normalnega življenja. Zdravnavanje vodnega in vremenskega sistema in s tem zagotovljena preskrba s pitno vodo, preprečevanje plazov na strmih pobočjih in odnašanje zemlje, prečiščevanje zraka, nudenje mirnega in zdravega okolja za delovnega človeka, ugodnosti s stališča ljudskega odpora, zatočišče divjadi in ostalega živalskega sveta, vir mnogih zdravilnih zelišč, gozdnih sadežev, gob itd.

Sečnja lesa v višini 78.700 m³ je določena za obdobje do leta 1980 in se ne more povečevati. Predstavlja pa 97 odstotkov prirastka. Iz tega sledi, da bomo gozdove obdržali na sedanji ravni, oziroma neznatno izboljševali zalogo lesa, kvaliteto pa gozdovi nedvomno pridobivajo, saj so vse sečnje in vlaganje usmerjena tudi v to smer.

Ker je obseg proizvodnje že vnaprej — za desetletje pa tudi za daljše obdobje — določen, proizvodnje ni mogoče povečevati. Zato se gozdarski kolektivi z uvajanjem mehanizacije, gradnje gozdnih cest, uvajanjem nove tehnologije in podobno iz leta v leto zmanjšujejo. Tudi v prihodnje je še pričakovati rahlo upadanje števila zaposlenih v gozdarstvu.

Delovne razmere v gozdarstvu so izredno težavne, saj konfiguracija terena in alpske vremenske prilike onemogočajo normalna vsakodnevna dela, zato je mnogo izpadov delovnega časa in mnogo izgubljenih delovnih ur pri hoji do delovišča, prenašanju orodja in goriva na delovišče od drevesa do drevesa, težavnih, včasih komaj prehodnih terenov in podobno. Zato je poslovanje gospodarskih organizacij na robu rentabilnosti, cene hlodovine se že tri leta niso spremenile, so zamrzne, nasproti temu pa so se v tem času močno podražile energija, pogonska goriva, povzročale se so družbene dajatve, osebni dohodki itd. Gozdarski kolektivi stojijo pred težko nalogo. Če hočemo obvarovati vse pozitivne funkcije gozda v takšni meri, kot so sedaj, je nujna družbena pomoč, majhni kolektivi ne bodo zmogli sami vseh bremen, prednosti in koristi pa želi imeti celotna družba. Lep primer takega neskladja je strošek za vzdrževanje gozdnih cest, ki je že tako velik, da ga ni več mogoče zadostno planirati. Ceste pa uporabljajo tudi mnogi drugi uporabniki, ki pa za vzdrževanje ne prispevajo nič.

Zaradi splošnih koristi pa morajo biti ceste vzdrževane vse leto, čeprav jih gozdarstvo potrebuje samo do dva meseca na leto.

V skladu z vsemi omenjenimi težavami in obremenitvami so tudi osebni dohodki, glede na težavnost dela, nizki, in tudi sredstva za ostali družbeni standard so premajhna, da bi zadostila potrebam.

TOZD gozdarstvo Črna na Koroškem je v letu 1976 izplačal povprečne OD na zaposlenega v višini 4.012,00 din, v letu 1975 pa 3.473,00 din. V letu 1976 pa smo ustvarili pozitivni ostanek dohodka v višini 546.000 din, kar bo komaj zadoščalo za izplačilo regresa za dopust, kolektivno zavarovanje članstva, odpravnine in jubilejne nagrade.

Letno ustvarjamo približno 1.100.000 din stanovanjskega sklada po stopnji 9 odstotkov. Najmanj 90 odstotkov vseh stanovanjskih sredstev uporabimo za družbeno gradnjo stanovanj in odplačilo anuitet, ostalih 10 odstotkov pa namenimo za kredite individualnim graditeljem. Stanovanjska problematika je pereča predvsem zaradi tega, ker se mladi delavci selijo s planin v dolino, v urbane centre. Dogaja se, da imamo po planinah stanovanja zgrajena v prejšnjih letih, dostikrat nezasedena. V celoti pa smo rešili vprašanje priho-

Janez Žnidar, inž.

Kako smo gospodarili v preteklem letu in kako kaže za naprej

V tovarniškem glasilu smo vas sproti obveščali o proizvodnih rezultatih v letu 1976. Vse leto smo zaostajali za načrtovanimi količinami in vrednostmi, stanje pa se ni bistveno popravilo niti do konca leta.

Sprememba načina ugotavljanja dohodka (po plačani realizaciji) ter naštetih in drugi kazalci so nas opozarjali, da bomo leto 1976 zaključili s slabšimi gospodarskimi rezultati kot leto 1975 in kot smo jih načrtovali. Bilanca za lansko leto nam kaže, da se je tudi v železarni Ravne znižala reproduktivna sposobnost tako kot v večini gospodarskih organizacij.

Na zmanjšanje proizvodnje je vplivalo manjše povpraševanje na trgu. Naši veliki kupci izdelkov črne metalurgije so veletrgovine. Prodaja tem kupcem pa je bila v preteklem letu za polovico manjša kot pred leti. Na to je vplival med drugim tudi prehod na obvezno plačilo izdelkov 15 dni po prejemu blaga in pa zmanjšan obseg posredniške vloge trgovine. Vse tiste organizacije združenega dela, ki niso imele zadosti obratnih sredstev, so zmanj-

Za zdravo okolje

da na delovišče in z dela. V ta namen imamo na razpolago 5 kombijev, ki v jutranjih urah prepeljejo delavce na delovišča, oziroma v bližino delovišč, popoldan pa jih spet razvozijo do bivališč. To seveda velja za vse delavce, ki stanujejo v naseljih v dolini, medtem ko nekateri (približno 30 odstotkov), ki stanujejo v planinah, hodijo od doma do delovišča peš.

Kljub vsem težavam in nerešenim problemom pa gozdarji svoje delo opravljamo redno in zagotavljamo, da bomo gozdove ohranili na zadovoljivi ravni v zadovoljstvo in v korist celotne slovenske družbe.

ševale nakupe in mednje spadajo tudi trgovine.

V takih razmerah je povečan izvoz delno omogočil boljšo izrabo kapacitet, čeprav je na drugi strani vplival na nižjo akumulacijo. Ker pa je usmeritev v izvoz že nekajletna akcija vseh obratov železarn, je bila hitra preusmeritev tudi mogoča. Pospešili smo izdelavo že naročenih izdelkov za izvoz in pridobili še nekaj novih naročil. Obenem smo začeli reševati tudi tehnološko proizvodne probleme, da bi osvojili proizvodnjo izdelkov, ki jih trg želi, ter poskušali doseči kar največjo kakovost izdelkov, jih izdelati v zelenih rokih in ob čim nižjih stroških.

Izdelali smo 8 odstotkov manj jekla kot leta 1975, izdelkov za prodajo pa celo 11 odstotkov manj. Vrednost prodanih izdelkov pa je bila 3 odstotke manjša kot v preteklem letu. Manj kot obrati črne metalurgije so za dosežki v letu 1975 zaostali kovinsko predelovalni obrati. Količina prodanih izdelkov teh obratov je nižja le za 7 odstotkov, medtem ko je eksterna rea-

lizacija v primerjavi z letom poprej kar za 13,3 odstotka večja. To povečanje je bilo mogoče zaradi spremenjenega asortimenta izdelkov v TOZD mehanske obdelave.

Posebno se je povečal izvoz. V primerjavi z letom 1975 smo izvozili za 25,7 odstotka več, v mehanskih obratih pa celo za 32,8 odstotka več. Izvoz predstavlja v celotni delovni organizaciji okrog 15 odstotkov vrednosti, v nekaterih obratih pa presega celo 50 odstotkov.

Ne glede na zmanjšan obseg proizvodnje pa je število zaposlenih poraslo za 1,3 odstotka v primerjavi z letom poprej. To je v naših razmerah razumljivo, saj so strokovnjaki, ki so prišli iz šol in ki so se zaposlili, še kako potrebni za izboljšanje razmer v prihodnje. Po drugi strani pa je povečano število zaposlenih vplivalo na znižanje produktivnosti in povečanje sredstev za osebno porabo. Sredstva za bruto osebne dohodke in prejemke so se v primerjavi z letom 1975 povečala za 21 odstotkov.

Zaradi nižje proizvodnje je bil celotni prihodek (zmanjšan za interno realizacijo) celo nižji kot v letu 1975. Zaradi nekoliko nižjih materialnih stroškov in stroškov storitev pa smo dosegli približno enako vrednost družbenega proizvoda kot v prejšnjem letu.

Celoten prihodek je bil razdeljen takole:

	1975	1976
Celotni dohodek	100 %	100 %
Material in storitve	62,2 %	61,9 %
Družbeni proizvod	37,8 %	38,1 %
Amortizacija predpisana	4,0 %	6,9 %
Amortizacija nad predpisano	4,4 %	2,8 %
Skladi DO	8,1 %	2,6 %
Bruto OD	13,7 %	16,7 %
Samoupravno pogodb. in zakon. obvezn.	6,0 %	6,5 %
Sred. PS za obvezno združevanje	1,6 %	2,6 %

Iz podatkov se vidi, da je družbeni proizvod skoraj enak, seveda pa je dosežen z večjim številom zaposlenih, kar pomeni, da je bila produktivnost nižja.

Družbeni proizvod je razdeljen tako, da so bila sredstva amortizacije in skladov delovne organizacije nižja, povečal pa se je delež osebne in družbene porabe. Naslednji pregled to ugotovitev potrjuje.

	1975 (%)	1976 (%)
Družbeni proizvod	100,0	100,0
Amortizacija in skladi delovne organizacije	43,7	32,1
Bruto osebni dohodki in prejemki	36,2	44,1
Del DP za širšo družbeno skupnost zunaj delovne organizacije	20,1	23,8

Podatki za leto 1976 kažejo, da se je osebna poraba in poraba širše družbene skupnosti v lanskem letu močno povečala na račun akumulativnosti delovne organizacije. Ker je del bruto osebnih dohodkov prihodek interesnih skupnosti, se je seveda v enakem razmerju povečala tudi tovrstna poraba.

Tako nadaljevanje gospodarjenja in delitve dohodka tudi v letošnjem letu bi resno ogrozilo s srednjeročnim planom zastavljene naložbe TOZD železarne v razširjeno reprodukcijo in družbeni standard. Pogoji gospodarjenja se v začetku leta še niso izboljšali, v nekaterih primerih bi celo lahko ocenjevali, da so se poslabšali. Rahlo izboljšanje je čutiti pri večjem povpraševanju po naših izdelkih, neugodno pa vplivajo na gospodarjenje povečevanje cen surovinam in materialu in veliki pritiski na povečanje skupne in splošne porabe, kar bo povečevalo stroške. Zamrznjene cene na domačem trgu in močna konkurenca na inozemskem trgu nam bodo omogočile večje doseganje dohodka le z racionalnejšim gospodarjenjem.

Povečati moramo predvsem proizvodnjo kvalitativnih, akumulativnih in na trgu iskanih izdelkov. Večje količine pomenijo hkrati nižje fiksne stroške na enoto izdelka in s tem večji dohodek pri vsakem izdelku.

Gospodarna izraba materiala in uporaba osnovnih sredstev mora biti drugi cilj našega dela. Zmanjšanje neuspele proizvodnje in višji izpleni vloženih materialov lahko bistveno vplivajo na povečanje dohodka.

V letošnjem letu ponovno načrtujemo povečanje zaposlitve. Kot smo videli, je precejšen del dohodka potreben za osebno porabo. Na žalost je tako, da je še vedno premajhna odvisnost med učinkovitostjo dela posameznika, TOZD ali delovne organizacije in osebnimi dohodki. Če bomo uspeli vzpostaviti večjo soodvisnost, se bo izboljšala tudi izkoriščenost delovnega časa in znanja, manj bo izostankov in večji bo dohodek.

Gospodarjenje pa je odvisno tudi od izkoriščanja denarnih in drugih sredstev.

Jože Pratnekar, dipl. inž. agr.

Kmetijstvo v ravenki občini

Kmetijstvo vsakega kraja sodi med dejavnike, katerih razvoj je pogojen z naravnimi razmerami; to sta razpoložljiv ob-

seg in kakovost plodne zemlje. Zaradi večjih potreb po uporabi prostora v kmetijski namene in erozijskih procesih sredstev poslabšalo v primerjavi z letom poprej. Skrajšala se je le vezava obratnih sredstev pri kupcih, in to zaradi novih predpisov. Zaradi težav v proizvodnji plasmanu pa so se zaloge povečale za več kot 30 odstotkov. Manjša pospešena amortizacija, večja aktiviranja in revalorizacija osnovnih sredstev so vplivali na močno povečanje sedanjih vrednosti osnovnih sredstev. Manjši obseg dela ter večja vrednost uporabljenih sredstev so povzročili počasnejše obračanje sredstev. V prihodnje si bomo zato morali prizadevati za zniževanje zalog in hitrejšo obračanje finančnih in drugih sredstev. Večja akumulativnost v tekočem poslovanju (znižanje stroškov itd.) pa bo omogočila tudi hitrejšo amortizacijo osnovnih sredstev.

S sprejetjem novega zakona o združenem delu in oblikovanjem novih TOZD prenesena tudi odgovornost za gospodarjenje na zaposlene v TOZD, zlasti pa na samoupravne in poslovodne organe.

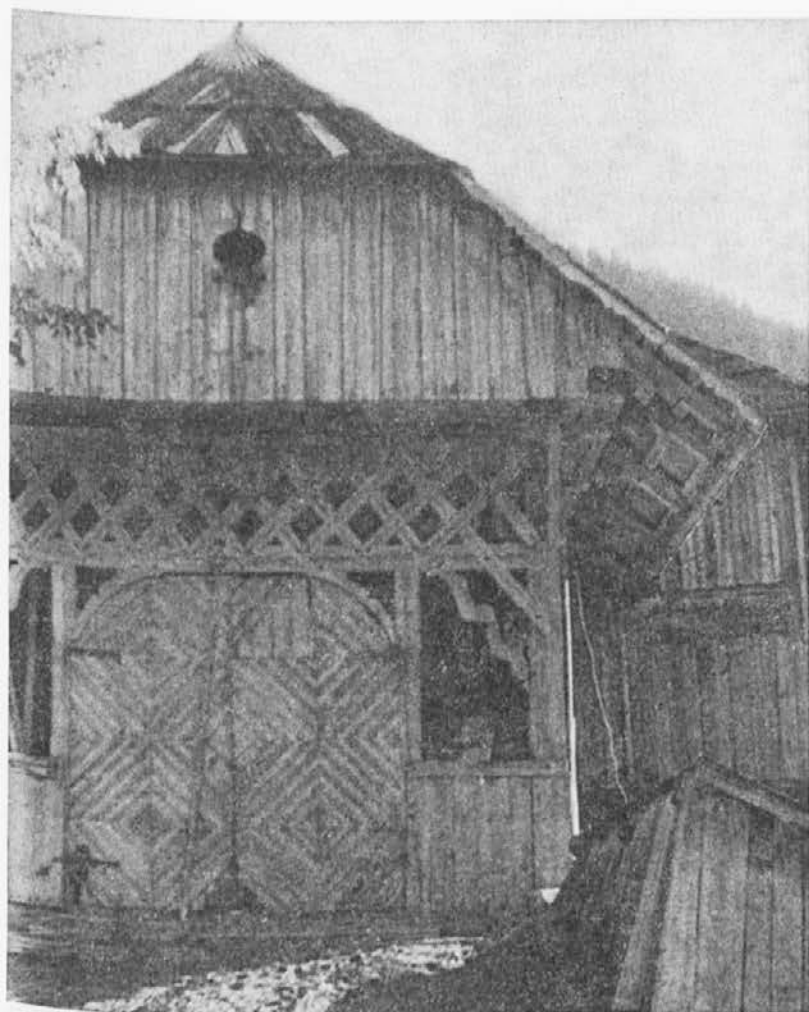
Novi dohodkovni odnosi, za katere smo se dogovorili s samoupravnimi sporazumi o združitvi v DO, so naravnani tako, da spodbujajo boljše gospodarjenje. Čeprav je letos prehodno leto, ko se nova organizacija šele uvaja, pa to ne bi smelo zavreti prizadevanja za doseganje s planom zastavljenih ciljev. Mobilizacija vseh delavcev za doseganje maksimalnih rezultatov, racionalno vodeni in dobro pripravljeni sestanki, na katerih naj obravnavajo probleme in sklepajo o potrebnih ukrepih ter zaposlene informirajo o dosežkih, morajo postati vsakdanja praksa.

Če bomo ubrali to pot, uspehi ne morejo izostati.

K izboljšanim pogojem gospodarjenja pa lahko prispeva s svojim obnašanjem in ukrepi tudi širša družbena skupnost.

Nove perspektive

Skeđenj
pri Osojniku
v Bistri

plodna tla niso trajna dobrina, izboljšanje njene rodovitnosti pa omejuje fizične, tehnične in ekonomske možnosti.

Kmetijstvo po gospodarski plati za raven občino ne predstavlja pomembnejšega deleža. Razvito železarstvo in rudarstvo daje dolini pečat industrijske občine. Po celotnem dohodku in družbenem proizvodu je kmetijstvo udeleženo le z nekaj odstotki. Po številu prebivalstva, ki se ukvarja s kmetijstvom, smo tudi nekje na zadnjem mestu v slovenskem merilu. V letu 1976 je bilo v občini samo še 7,1 odst. ljudi, ki se ukvarja s kmetijstvom. Poleg skromnega deleža kmečkega prebivalstva pa je tudi starostna struktura ljudi sila neugodna. Veliko je ljudi, starejših od 60 let in veliko otrok. Najmočnejša delovna sila je odšla v dolino v industrijo, za večjim kosom kruha.

Kljub vsem ugotovitvam pa predstavlja kmetijstvo pomembnega nosilca gospodarskega, družbenopolitičnega in socialnega razvoja naše samoupravne skupnosti.

Vloga kmetijstva v občini

1. Močna industrijska razvitost narekuje velike potrebe po hrani, predvsem po visokovrednih živalskih beljakovinah (meso, mleko, jajca in tako dalje).

Do lanskega leta smo morali večino mesa in mleka uvoziti iz drugih krajev, čeprav na drugi strani v občini obstajajo potencialne možnosti, da pridelamo večino hrane doma. Hribovske in gorske kmetije, kjer so ugodni naravni pogoji za rast travne ruše, imajo velike, še neizkoriščene možnosti za prirejo mesa in mleka.

2. Kmetijstvo ima pomembno vlogo pri organiziranju splošnega ljudskega odpora. Slaba prometna povezanost z drugimi

kraji opozarja, da se pri oskrbi gospodarstva in vojaštva osamosvojimo in zagotovimo lastne vire prehrane.

V primeru vojne bo hrana pomenila močan dejavnik pri uspešnem organiziranju vseljidskega odpora.

3. Ravenska občina je obmejna občina. Z Avstrijo meji v dolžini preko 30 km. Če velja ugotovitev, da so ljudje, ki delajo in živijo na obmejnem področju, najboljše braniki naše samoupravne skupnosti, potem moramo poskrbeti, da bodo kmetije socialno in ekonomsko neogroženi. Le trdne kmetije, preusmerjene v tržno proizvodnjo, bodo svoje poslanstvo tudi ureničile.

4. S pospeševanjem kmetijstva ohranjamo »kulturnost« kraja. Če bodo hribovske in gorske kmetije ostale zapuščene, bo naša pokrajina divjina. Le naseljene domačije bodo ohranile to tipično koroško pokrajino, ki se ponaša z lepoto tudi izven naše domovine.

5. Hiter industrijski razvoj, ki je značilen za raven občino, narekuje vedno večje potrebe po razvoju kmečkega turizma.

Delavcem v industriji, ki delajo pod težkimi pogoji, moramo omogočiti, da preživijo prosti čas v naravi, na svežem zraku. Seveda pa bomo kmečki turizem lahko razvijali samo na usmerjenih domačijah.

Vse te ugotovitve smo zapisali v srednjeročni razvojni program kmetijstva občine do leta 1980.

Družbeno kmetijstvo

V okviru koroške kmetijske zadruge TZE »TRATA« Prevalje je družbeno kmetijska proizvodnja organizirana na treh posestvih. Glavna dejavnost je prireja

mleka, vzreja plemenske živine in predelovanje hmelja, ki pa bo zaradi pomanjkanja primernih zemljišč in starosti nasadov povsem skrčena. Prireja mleka je organizirana v dveh hlevih na Šrotneku in Poljani. Na Šrotneku je bil leta 1965 zgrajen nov štirivrstni hlev na sistem gnojevke, z grabnerjevo navezo in mlekovodom. Zmogljivost hleva je 105 stajišč. Ob hlevu so zgrajeni štirje stolpni betonski silosi s prostornino 1360 m³. Stari hlev je adaptiran v porodnišnico in teličnjak. Na farmi je 68 ha čredinskih pašnikov, kjer je v letnih mesecih organizirana pašno-košna raba. Trenutno znaša stalež krav 110 glav s povprečno mlečnostjo 4050 l mleka. V letu 1977 je v načrtu ureditev 12 ha čredinskih pašnikov na površinah, zasajenih s hmeljem.

Na posestvu Poljana je bil hlev leta 1960 adaptiran, dograjena pa sta bila dva betonska silosa s prostornino 680 m³ in mlekarna. Hlev je klasičen na sistem trdega gnoja in z mlekovodom. Ob hlevu je 30 ha čredinskih pašnikov.

V hlevu je trenutno 50 glav goveje živine z mlečnostjo 3980 l. Posestvo Mežica je usmerjeno v vzrejo plemenskih živali. Na farmi je 80 glav plemenskih telic.

Družbeno kmetijstvo gospodari na 200 hektarih kmetijskih površin.

Zasebno kmetijstvo

V ravenski občini je skupno 905 kmetij, ki zajemajo 30.365 ha površin, od tega predstavlja gozd 21.108 ha. Kmetijska površina je razdeljena med gozdovi v obliki celkov. Prevladuje tip samotne kmetije, ki ima zaokrožene parcele. Čez 90 odst. vseh kmetij je v hribovitem svetu z nadmorsko višino nad 600 m.

Srednjeročni razvojni program kmetijstva do leta 1980 predvideva, da je v občini 650 perspektivnih kmetij. Do leta 1980 jih bo preusmerjenih 500, in sicer:

- v prirejo mleka, 150 kmetij,
- v pitanje goveje živine, 300 kmetij,
- v vzrejo plemenske živine, 50 kmetij.

V prirejo mleka bodo preusmerjene predvsem kmetije, ki so z dolino povezane z dobrimi cestami in imajo ugodne naravne pogoje za ureditev pašno-košne rabe travne ruše.

Poleg obnove gospodarskih poslopij in nakupa mehanizacije bo potrebno posebno skrb posvetiti selekcijskemu delu in pridelovanju kvalitetne osnovne krme. Te kmetije samo za lastno obnovo črede ne bodo same vzrejale plemenskih telic, temveč jih bodo dajale v rejo vzrejnem gospodarstvu.

V pitanje so in bodo usmerjene predvsem kmetije, ki ležijo bolj oddaljeno od doline. Predvsem so to kmetije, kjer naravne razmere dopuščajo paško-košne rabe, obstajajo pa ugodni pogoji za pridelovanje silažne koruze.

V vzrejo plem. živali bodo preusmerjene kmetije, ki ležijo visoko v planinah in imajo ugodne pogoje za planinsko pašo.

Že ob sprejemanju srednjeročnega razvojnega programa smo skupaj z družbenopolitičnimi organizacijami ugotovili, da samo kmetijstvo brez širše družbene pomoči tega cilja ne bo doseglo. Poleg potrebnih ugodnih kreditov, saj predračunska vrednost investicij do leta 1980 pre-

sega število 22 milijonov dinarjev, za realizacijo tega programa nujno potrebujemo učinkovito pospeševalno službo. Verjetno se odnos do kmetijstva, ki ga je družba gojila nekaj let nazaj, kaže tudi v tem, koliko kmetijskih strokovnjakov dela v pospeševanju oziroma v kmetijstvu nasploh. Slaba materialna in moralna stimulacija agronoma in kmet. tehnike odvrta od poklica.

Mislím, da ni potrebno podrobno ugotavljati, na kakšnih delovnih mestih najdemo danes kmet. inženirja in kmetijskega tehnika.

Zahodne razvite države, kjer sta financiranje in organizacija pospeševalne službe urejena, odpade na enega pospeševalca največ 50 kmetij. V koroški regiji pa en pospeševalec pokriva 500 kmetij. Potem pa se vprašajmo, zakaj je naša pospeševalna služba včasih neučinkovita.

V ravenski občini so ob sprejemanju srednjeročnih razvojnih programov vse družbenopolitične organizacije zastavile aktivnost, da za pospeševanje in ohranitev kmetijstva združi sredstva celotno gospodarstvo občine. S solidarnostjo naj bo potrjeno dejstvo, da je kmetijstvo nosilo pomemben delež pri izgradnji naše industrije.

Vsi trije zbori skupščine so na seji, dne 23. 10. 1975 sprejeli sklep, da vse OZD iz gospodarstva sprejmejo in podpišejo samoupravni sporazum o združevanju sredstev za pospeševanje kmetijstva v višini 0,03 odst. od celotnega dohodka.

Do konca lanskega leta je samoupravni sporazum podpisalo 95 odst. OZD, sredstva pa so bila zbrana 80-odst., in sicer v znesku 1.009.941,10 din.

Komisija za kmetijstvo pri IS SO Ravne na Koroškem je sprejela program koriščenja sredstev, ki ga je pripravila strokovna služba pri TZE »TRATA« Prevalje, Veterinarske postaje Prevalje.

Sredstva smo koristili v glavnem za naslednje namene:

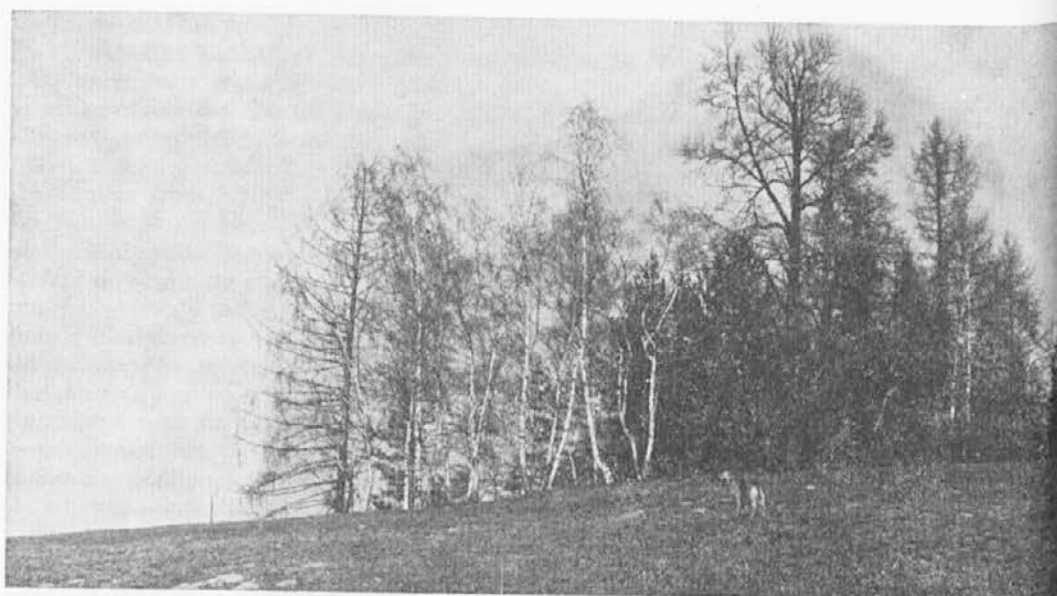
- regresiranje nakupa umetnih gnojil — 0,60 din po kg,
- regresiranje nakupa koruze — 0,50 din po kg,
- regresiranje načrtov za novogradnje,
- regresiranje nakupa plem. telic — 1000 po glavi,
- regresiranje nakupa telet za pitanje — 300 po glavi,
- regresiranje izgradnje silosov, naprav za prevetrovanje, mlekarne — 1000 po kom.,
- sofinanciranje pospeševalne službe — 2 pospeševalca,
- izobraževanje,
- kmečki turizem.

Uspehi pospeševalnega dela

Rezultati prireje mleka in goveje živine kažejo, da smo zbrana sredstva racionalno koristili.

Odkup mleka je v letu 1975 znašal 659.753 kg, lansko leto pa se je povečal na 882.182 kg, to je za 34 odst. Podobno velja tudi za odkup goveje živine, saj beležimo povečanje za 44 odst. V letu 1975 smo odkupili 205.678 kg, v letu 1976 pa 295.724 kilogramov.

Stalež goveje živine je na kmetijah večji za 30 odst., čeprav je lanska večme-

Proti Brinjevi gori

sečna suša resno ogrožala živinorejo, predvsem pa govedorejo.

Z veseljem lahko ugotovimo, da smo v lanskem letu z zasebnim in družbenim kmetijstvom v občini v celoti krili potrebe po govejem mesu in mleku.

Pospeševalna služba je v skladu s srednjeročnim razvojnim programom lani izdelala 86 preusmeritvenih programov za 86 kmetij. Za vsako kmetijo so pospeševalci narisali načrte za adaptacijo oz. novogradnjo gospodarskih poslopij, silose, jame za gnojevko, pripravili dokumentacijo za pridobitev kreditov in vodili preusmeritve.

V zimskih mesecih smo organizirali več posvetovanj in predavanj za kmete — kooperante in kmečke gospodinje.

Seminarjev se je udeležilo preko 300 kmetov in kmečkih gospodinj, kar kaže na veliko zanimanje po izobraževanju.

Pri izbini tem smo upoštevali predvsem naravne pogoje za kmetijstvo v občini, možnosti večje prireje mesa in mleka. Posebno pozornost smo posvetili varni in pravilni uporabi kmetijskih strojev. Žal je tudi v naši občini vedno več kmetij, kjer zaradi nesreče s traktorjem ostajajo mali otroci brez očeta, domačija brez gospodarja.

Kmetije, ki so se odločile za preusmeritev so dobile kredit iz združenih sredstev Koroške hranilnice in posojilnice. Obrestna mera je bila 4 odst. (regresirana iz republiških in občinskih sredstev), odplačil-

na doba pa znaša 8 do 12 let s plogom od 20 do 40 odst.

Lani so kmetje dobili 5.649.000 din kreditov, predračunska vrednost investicij pa je znašala 8.089.500 din.

Zaključek

Z gotovostjo lahko trdimo, da so uspehi, ki so doseženi z združevanjem sredstev že v prvem letu dokazali, da le s širšo družbeno pomočjo lahko ohranimo in razvijamo naše kmetijstvo.

S tem je dokazano, da se tudi delavci v industriji zavedajo vloge kmetijstva. Pri delovanju hrane postaja prioriteta naloge razvitega in nerazvitega sveta. To velja tudi za naše razvojne programe. Zato bo tudi nadaljnji razvoj kmetijstva v naši občini neposredno odvisen od celotne samoupravne skupnosti. Z združenimi močmi bomo dosegli naš skupni smoter: obdržali našega kmeta na zemlji in ga racionalno in ekonomsko osamosvojili. Sicer pa še vedno velja ugotovitev znanega strokovnjaka pri FAO, da bi človeštvu prihranili veliko gorja, če kmetijstva ne bi potrebovali.

V imenu kmetovalcev naše občine iskreno zahvala družbenopolitičnim organizacijam, skupščini občine, vsem TOZD za izkazano solidarnost in razumevanje. Z združenimi močmi bomo dosegli naš skupni smoter, da bomo našega kmeta, ki bo socialno in ekonomsko neogrožen zadržal na zemlji. Mogoče se tega, kaj to pomeni zaenkrat niti ne zavedamo.

Fanika Korošec

Problematika socialnega skrbstva

Občinska skupnost socialnega skrbstva Ravne je bila ustanovljena 27. 12. 1974 in je začela samostojno delovati 1. 4. 1975. S tem se je sistem osebnega strokovnega odločanja (skrbstvenega organa pri občinski upravi) o pravicah in ukrepih socialnega skrbstva spremenil v sistem kolektivnega odločanja preko posebnih družbenih organov, ki se volijo iz vrst delegatov in so nosilci vseh javnih pooblastil (sveti in komisije).

S tem poročilom želimo seznaniti občane o delu svetov in komisije za razvrščanje v letu 1976 ter vseh problemih pri delu teh organov in strokovne službe in o tistih problemih, ki presegajo pristojnosti in zmogljivosti skup-

nosti socialnega skrbstva, zato bi morale njih razpravljati tudi druge SIS in družbenopolitični dejavniki.

Predvsem pa želimo osvetliti problem financiranja te dejavnosti, ki v dveh letih delovanja ni bil ustrezno rešen.

Zastavili smo si program, po katerem bomo poskušali učinkovito ukrepati, pri tem pa racionalno izrabiti dogovorjena sredstva.

I. DELOVANJE SKUPŠČINE IN NJENIH ORGANOV

1. Skupščina skupnosti socialnega skrbstva je imela v letu 1976 tri seje, ki so bile vskeplečne.

Nov pogled

Važnejše točke dnevnih redov:

- Financiranje dejavnosti socialnega skrbstva v letu 1976.
- Obravnavanje družbenega dogovora o razporejanju dohodka in strukturi skupne porabe v letu 1976 in sklepanje o družbenem dogovoru.
- Razprava o poročilu o delu strokovne službe v letu 1975 in programu dela za leto 1976.
- Potrditev zaključnega računa za poslovno leto 1975.
- Potrditev finančnega načrta za leto 1976.
- Sprejem samoupravnega sporazuma o združevanju sredstev za vzajemne in skupne naloge v letu 1976.
- Sprejem samoupravnega sporazuma o združevanju sredstev za solidarno dopolnjevanje programov v občinskih skupnostih v letu 1976.
- Razprava o predlogu samoupravnega sporazuma o temeljnih srednjeročnem načrtu dejavnosti za obdobje 1976—1980.
- Razprava o izhodiščih plana za leto 1977.
- Razprava o valorizaciji sredstev dovoljene porabe za leto 1976 in sprejem aneksov k samoupravnemu sporazumu za vzajemne in skupne naloge in solidarno dopolnjevanje sredstev.
- Ugotovimo lahko, da smo na skupščinah poleg programa dejavnosti v glavnem obravnavali financiranje in sprejemanje samoupravnih aktov.
- Z delegatskimi odnosi v skupnosti ne moremo biti zadovoljni, saj se delegacije še niso povezovala z delovnimi ljudmi in občani v svojih bazah, še več problemov pa nakazujejo vodje konferenc delegacij, ker na sestankih nekateri ne dosežejo sklepčnosti, saj so mnogi delegati v tem času spremenili delovna mesta. Poskušali smo delegate predhodno obveščati: to je istočasno sistem izobraževanja, pa so se odzvali vabilu v glavnem tisti delegati, ki problematiko in dejavnost socialnega skrbstva dokaj dobro poznajo, ne tisti, katerim je bil sestanek namenjen.
- 2. Izvršni odbor** je imel 6 rednih in eno izredno sejo. Poleg članov IO (11 članov) se udeležujejo sej predsednik skupščine, predsednika obeh zborov in predsednik odbora za samoupravni nadzor.
- Delovanje organov socialnega skrbstva in strokovne službe pogojujejo **javna pooblastila** (zakonski predpisi, statut samoupravnega sporazuma itd.) in **informacije** o problemih, ki jih posredujejo delegati in občani neposredno ali v drugih skupnostih, društvi in organizacijah. Probleme posameznikov in skupin je moč uspešno reševati, če so informacije pravočasne. Na obravnavo socialne problematike pa vplivata kadrovski sestav strokovnih delavcev (socialnih delavcev) in finančne zmožnosti. Delo sveta je odvisno tudi od tega, kako je strokovna služba opravila ugotovitveni postopek. Pred sejo sveta doda strokovna služba še mnenja socialne komisije pristojne

KS, ki daje svetu v obravnavanje še dodatne predloge. S tem je vzpostavljeno tesno sodelovanje delovanja skupnosti socialnega skrbstva s krajevno skupnostjo.

Tako organizirano samoupravno odločanje o pravicah, ukrepih in načrtovanju pa zahteva tudi veliko dodatnega administrativnega dela.

3. Svet za varstvo otrok in družine

Svet (7-članski) je imel v letu 1976 osem sej, vse so bile sklepne z 90-odstotno povprečno udeležbo.

Svet je sprejel 122 odločb, 213 sklepov in priporočil. V petih primerih so se stranke na odločbe sveta pritožile na drugostopenjski organ, ki je pritožbe zavrnil, v enem primeru pa postopek še ni končan. Delo sveta je zelo odgovorno in naporno zaradi velikega števila primerov, ki so zelo različni.

Najteže rešljiva je družinska problematika — socialni pojavi v družinah, neurejeni medsebojni odnosi in ekonomske razmere. Nerešena stanovanjska vprašanja pa rešitve problemov najdalj zavlačujejo.

Novi zakon o zakonski zvezi pa daje svetu še nove pristojnosti predvsem v preživninskih zadevah, zato bi bilo potrebno razmisliti o imenovanju dveh svetov za varstvo otrok in družine.

V nekaterih nujnih primerih izdaja odločbe o postavitvi pod skrbništvo ali postavitvi začasnega skrbnika strokovna služba takoj (s pooblastilom sveta), na naslednji seji pa jo svet potrdi in podpiše. Včasih vabimo na sejo sveta tudi strokovne delavce iz zdravstva ali šolstva, da si problem bolj osvetlimo in kar najboljše ukrepamo.

4. Svet za varstvo odraslih oseb

je imel v letu 1976 pet sej. Seje so bile sklepne. Povprečna udeležba je bila 85-odstotna v svetu je prav tako 7 članov.

Svet za varstvo odraslih je na svojih sejah v letu 1976 sprejel 107 sklepov. Na sejah je obravnaval največ 43 primerov, najmanj pet.

Seje smo sklicevali povprečno vsak drugi mesec. Izdali smo 84 odločb, na katere ni bilo nobenih pritožb.

S socialnimi komisijami pri KS tesno sodelujemo, kar zelo pomaga pri reševanju problematike. Vendar vseh problemov svet in strokovna služba ne moreta rešiti (materialni in kadrovski položaj).

5. Komisija za razvrščanje otrok in mladotletnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju

Komisija je sedem članska in odloča na prvi stopnji. Strokovni sestav komisije, pristojnosti in način dela določata zakon o razvrščanju in posebni pravilnik o razvrščanju otrok in mladotletnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. V komisijo so imenovani strokovnjaki iz podopsihiatrije,

psihologije, specialne pediatrije, ortopedagogike in specialne pedagogike za motnje vedenja in osebnosti. Delo te komisije je izredno odgovorno in zahtevno.

V letu 1976 je bilo prijavljenih v obravnavo 33 otrok. Od tega je komisija razvrstila 7 otrok. Pri pregledih in teamski obravnavi je pri 21 primerih ugotovila, da otroci po svojih umskih sposobnostih s posebno pomočjo, še lahko uspešno obiskujejo osnovne šole. V pet primerih pa je otroke (do 5. leta starosti) predlagala v ponovno obravnavo v letu 1977.

Na podlagi izvida in mnenja te komisije je svet za varstvo otrok in družine izdal štiri odločbe o napotitvi na posebno osnovno šolo. Na eno od teh so se starši pritožili na drugostopenjski organ. Zadeva je še v postopku. Dve odločbi pa so izdali za napotitev v Zavod za delovno usposabljanje mladine v Črni. Za enega učenca pa je komisija ugotovila, da bi ga lahko ponovno prešolali s POŠ na osnovno šolo.

Svet za varstvo otrok je izdal še štiri odločbe staršem o odvzemu vedenjsko in vzgojno zanemarjenih otrok in oddajo v vzgojni zavod oziroma prehodni mladinski dom. V enem primeru so se starši pritožili na drugostopenjski organ (svet pri SSSS v Ljubljani), kjer je zadeva še v postopku.

6. Socialno humanitarne organizacije

V občinski skupnosti socialnega skrbstva Ravne sestavljajo zbor izvajalcev poleg delegatov ZDUM Črna in Doma oskrbovancev v Dravogradu samo še delegati socialno humanitarnih organizacij in društev. Tem organizacijam in društvom se prizna vloga izvajalcev, ker opravljajo vrsto nalog evidentiranja socialnih problemov. Poleg tega s prostovoljnim delom skrbijo za posamezne skupine socialno ogroženih občanov ter prosvetlujejo in vzgajajo občane za medsebojno pomoč. Njihovi programi dela pa niso vključeni v minimalni program socialnega skrbstva, zato je vprašanje sredstev za njihovo redno dejavnost za zdaj še nerešeno, čeprav ni dvoma, da bo nujno potrebno tudi za to družbeno priznana delo zagotoviti sredstva.

II. OBLIKE POMOČI

Pomoč socialnega skrbstva je materialne in nematerialne narave. Rešujemo probleme ali pa aktiviramo posameznike in jim pomagamo pri odстранjanju težav. V teh pomočeh se prepletajo kurativni in preventivni vidiki in k sodelovanju pritegnemo tudi druge skupnosti in dejavnike.

Ko smo začeli voditi enotno obvezno statistično evidenco o uporabnikih in oblikah socialne pomoči, kar je velika dodatna obremenitev strokovne službe, lahko posredujemo precej točne podatke o številu uporabnikov in oblikah pomoči (evidentirana je samo glavna pomoč ob mnogih dodatnih) v letu 1976.

Porabniki socialnega skrbstva v letu 1976:

Stanje 1. 1. 1976	900
Na novo evidentiranih v letu 1976	689
Izločeni v letu 1976	771
Stanje 31. 12. 1976	818

Oblika socialnega skrbstva v letu 1976:

Skrbstveni ukrepi:

skrbništvo	62
rejništvo	36
posvojitev	2
odvzem otrok	2
odvzem roditeljskih pravic	2
urejanje stikov in izdaja mnenj v razveznem postopku	91
urejanje priznanja očetovstva	107
urejanje preživetja	108
urejanje zadev v zvezi z usposabljanjem otrok	34
izvrševanje vzgoj. ukrepov po sklepih sodišča	44
sodelovanje s sodnikom za prekrške — mnenja za kaznovanja mladotletnikov	50
prevzgojno delo z otroki in mladotletniki	81

Druge pomoči:

urejanje odnosov v družinah in okoljih	48
razna svetovanja	68
priporočila in svetovanja pri zaposlovanju	58
reševanje stanovanjskih problemov — priporočila	24

Štev. porabnikov

Skupaj

619

198

Pomoči odraslim osebam:

urejanje problemov oseb v zavodskem varstvu
urejanje nege in strežbe na domovih
urejanje pomoči po odpustu iz zapora (zaposlitve)

Družbene denarne pomoči in oskrbnine

stalne družbene denarne pomoči
začasne, enkratne, za šolanje
rejnine
plačevanje oskrbnin v zavodih
pomoči v naturalijah (naročilnice za živila)
urejanje zdravstvenega zavarovanja upravičencem do denarnih pomoči
Vseh evidentiranih oblik varstva

Štev. porabnikov

Skupaj

46

122

12

180

156

236

22

86

16

121

637

1634

III. PROBLEMI PRI SOCIALNO SKRBTSTVENEM DELU

1. Varstvo otrok in družine

Doslej so bili organi socialnega skrbstva in njena strokovna služba dolžni nuditi staršem razne oblike pomoči pri izvrševanju njihovih roditeljskih dolžnosti za vsestranski razvoj otrok in tudi ukrepati, kadar je to potrebno v zaščito otrok brez staršev. Vse te določbe so bile zapisane v različnih zakonih, sedaj pa vse obravnava novi zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih. S tem zakonom, ki je pričel veljati 1. 1. 1977, pa prevzemajo organi socialnega skrbstva še nove odgovorne naloge, nekatere se prenašajo od sodišča na te skupnosti.

Nekatere naloge prevzete 1. 1. 1976 in 28. 2. 1976.

— Na podlagi dogovorov uskladiti višine preživnin na realno osnovo (ta dogovor ima izvršilno moč) in potem valorizirati te preživnine z dogovorjenim odstotkom glede na porast življenjskih stroškov. Občinsko sodišče Slovenj Gradec nam je odstopilo 183 zadev, sledilo pa jih bo najmanj še 50.

— Izdaja odločb o spregledu zadržkov ob sklenitvi zakonske zveze (mladoletniki, sorodstvena razmerja).

— Odločanje o stikih staršev z otroki, če ne žive skupaj, ali razvezanih staršev. Pri nezakonskih starših se lahko ukrepa z odločbo, ki stike povsem prepove, če so v škodo pri vzgoji otroka.

— Še bolj zahtevna nova naloga pa je ureditev predzakonskega svetovanja. Obvezno bi morale občinske skupnosti ustanoviti zakonsko svetovalnico do leta 1980.

Cimprej bi morali urediti vsaj predzakonsko svetovanje. Republiška skupnost social-

nega skrbstva je že imenovala komisijo za organizacijske in vsebinske priprave za ustanovitev teh svetovalnic. Koordinacijski odbor za načrtovanje družine pri RK SZDL in svetovalni center za otroke, starše in mladoletnike v Ljubljani sta ob sodelovanju strokovnjakov različnih znanstvenih vej izoblikovali vsebinski program predzakonskega in zakonskega svetovanja.

— Informativno-vzgojni program, namenjen bodočim zakoncem, obsega predavanje iz različnih strokovnih vidikov: psihološkega, sociološkega, medicinskega, socialnega, pravnega in pedagoškega. Da bi se program predavanja lahko skrčil na minimum (5 do 6 ur) bomo udeležencem posredovali pismeno gradivo z vseh teh strokovnih področij. To je nujni minimalni program za začetek. Pozneje pa bi morali uvesti še standardizirani program (12 do 18 ur) ter še program za individualno delo.

— Da bi se finančna bremena za to dejavnost, ki ne bodo majhna, lahko porazdelila, se je strokovna služba že dogovarjala z ostalimi strokovnimi službami socialnega skrbstva v koroški regiji, da bi uredili območno svetovalnico za bodoče zakonce, vsaj za prebroditev začetnih težav.

— Glede na izredno družbeno pomembnost predzakonskega in zakonskega svetovanja bodo o organizaciji in kvantifikaciji programov morali sklepati tudi pristojni družbenopolitični dejavniki v občini, oziroma regiji.

2. Varstvo otrok in mladine, motenih v telesnem in duševnem razvoju

V letu 1976 je strokovna služba obravnavala naslednje število otrok in mladoletnikov, ki so na usposabljanju po stopnjah motenosti v specialnih zavodih:

V zavodu

Zavod za delov. uspos. mladine Črna
Zavod za delov. uspos. mladine Dornava
Center za korekc. sluha in govora Maribor (rejnina)
Zavod za slepe Ljubljana
Zavod za gluhe Portorož
Center za uspos. slepih
Zavod za invalidno mladino Kamnik
Vzgojni zavod Planina
Vzgojni zavod Slivnica
Prehod. mlad. dom Ljubljana
Dekliško vzgajališče Višnja gora
Vzgojno poboljševalni dom Radeče
Zavod Ivanke Uranjekove Celje
Skupaj varovancev

Štev. otrok in mladine

Oskrbi stroški mesečno din

9

3

4

3

1

1

3

3

2

3

1

3

4

39

3439

4182

1800

3612

3041

3658

2529

2400

2725

2178

3126

2250

2995

Za zdaj OSSS Ravne plačuje oskrbnine le za otroke v zavodih za delovno usposabljanje Črna in Dornava ter za vedenjsko motene mladoletnike. Po novem zakonu o izobraževanju in usposabljanju otrok in mladoletnikov, motenih v razvoju, pa bo sistem zagotavljanja sredstev za usposabljanje povsem spremenjen.

Obravnavali smo še 9 primerov teže prizadetih otrok, ki so doma in čakajo na mesta v zavodih za usposabljanje.

Nekatere od teh so nepokretni ali slabo pokretni. Potrebno bi bilo organizirati posebno strokovno pomoč staršem za usposabljanje teh otrok na domovih in to še v predšolski dobi in do takrat, ko lahko oddajo otroka v organizirano strokovno obravnavo. Med njimi so tudi starši, ki se ne strinjajo, da bi oddali teže prizadetega otroka v zavod, in si sami

prizadevajo z usposabljanjem; tako strokovno pomoč bi zelo potrebovali.

V Dornavi (zavod za težko duševno prizadete otroke) imajo 190 prošenj za sprejem, v Črni pa 60, zato bi se morali solidarno zavzeti in podpirati prizadevanja za gradnjo tretjega zavoda za usposabljanje teže prizadetih otrok v Sloveniji.

Ugotavljamo še, da je vedno več telesno in duševno prizadetih absolventov delovnega usposabljanja, ki se po odpustu iz zavodov ne morejo zaposliti pod normalnimi pogoji. Skupnost socialnega skrbstva pa je po zakonu pristojna za urejanje zavodov — delavnic za delo pod posebnimi pogoji, zato je tak zavod potrebno planirati v srednjeročnem programu. V takih delavnicah lahko opravljajo enostavna dela in se ob delu dodatno usposabljujejo in socializirajo.

Na skupščini skupnosti so delegati vprašali (to so obravnavali tudi na skupščini skupnosti socialnega varstva), zakaj v VVZ Ravne sprejemajo duševno manj razvitih otrok. Kolikor takega otroka ni primerno vključiti v številne skupine, ker bi motil ostale, so predlagali naj VVZ na Ravnah uredi poseben oddelek, predvsem pa bi bilo potrebno zajeti otroke, ki so tik pred šoloobveznostjo in bi morali obiskovati »malo šolo«.

Poseben problem pa je zaposlovanje vedenjsko motene mladine, za kar obstajajo posebni predpisi (zakon o izvajanju vzgojnih ukrepov, zakon o prekrških, kazenski zakonik itd.), pa jih ni moč izvajati, saj ni v občini nobenih prostih delovnih mest niti za absolvente poklicnih šol.

Pogosti so primeri, da sodišča ne izdajo sklepa o prenehanju zavodskega skrbstva dokler mladoletni nima primerne zaposlitve vendar tega ni mogoče urediti tudi po večmesečnem prizadevanju socialnega delavca.

3. Varstvo odraslih in starih oseb s posebnimi socialnimi problemi

Družbeno denarne pomoči

Tretja konferenca ZK o problematiki socialne diferenciacije je poudarila, da je družbeno nesprejemljivo, da ob takim standardu v naši družbi še vedno živijo del ljudi v pomanjkanju. Sprejeta je bila družbena obveznost zagotoviti tistim občanom, ki jim je družbena denarna pomoč edini vir sredstev za preživljanje, to pomoč vsaj v višini polovice pokojnine z varstvenim dodatkom. V letu 1974 je SO Ravne sprejela odlok, da se ta pomoč upravičencem dodeli v višini 600 din mesečno, kar je takrat predstavljalo polovico pokojnine z varstvenim dodatkom (1200 din). V 3 letih pa se je zvišala ta pomoč samo na 720 din, medtem ko znaša najnižja pokojnina z varstvenim dodatkom 1900 din. Koliko pa se se med tem časom zvišali življenjski stroški je vsem znano. Na predlog republiške skupnosti socialnega skrbstva, je skupščina v decembru sprejela sklep, da se upravičencem, ki jim je družbena denarna pomoč edini vir preživljanja, zviša za 40 mesečno, kar naj bi pokrivala valorizacijska sredstva, in to od 1. 10. 1976 naprej, tako da sedaj prejemajo pomoč v višini 760 din. Iz neuradnih virov pa ugotavljamo, da so nekatere skupnosti, ki prejemajo sredstva iz solidarnosti, zvišale pomoči za višje zneske in to vsem, ki prejemajo družbeno denarno pomoč.

Varovanci v splošnih in posebnih socialnih zavodih:

Čez Mihelačevo streho

Darja

V zavodu

	Skupaj štev. var.	Štev. zdravi oskrb.	Oskrb. stroš. mesečno	Štev. bolni in nepokret. oskrb.	Oskrb. stroš. mesečno
Zavod za duševno bolne Hrastovec	7	7	3642	—	—
Socialno varstveni zavod Lukavci	3	1	2790	2	3923
Dom počitka Maribor-Viltuš	4	1	2108	3	2573
Dom počitka Impoljca	1	1	2719	—	—
Dom počitka Rakičan	1	—	—	1	2214
Dom počitka Novo Celje	10	3	2559	7	3162
Dom počitka Poljčane	4	2	1860	2	2117
Dom počitka Škofja Loka	1	—	—	1	2728
Dom upokojenec Polzela	1	—	—	1	2573
Dom počitka Dravograd	16	4	2294	12	2666
Skupaj število varovancev	48				

Razen navedenih je evidentiranih še 7 nujnih primerov za oddajo v zavodsko oskrbo. Največji problem pa je dobiti prosto mesto v specialnih zavodih (Hrastovec, Lukavci), kjer je čakalna doba tudi več kot eno leto, medtem pa duševni bolnik z motnjami in agresivnostjo ogroža družino in vso okolico.

Kolikor lahko organ socialnega skrbstva odloča o oddaji v vzgojni zavod vedenjsko motenega otroka in mladoletnika in tudi o prenehanju tega ukrepa, je položaj pri invalidih in bolnih ostarelih ljudeh mnogo težji. Ne glede na finančno situacijo in razpoložljiva sredstva se mora oddaja v zavod izvršiti, če nastopi nujen primer. Prav tako ni mogoče vplivati na cene, ki jih zavodom potrjujejo pristojni izvršni sveti v občinah in skupnosti socialnih zavodov. Te cene pa se letno zvišujejo v dosti višjem odstotku kot pa se zvišujejo sredstva dovoljene porabe za skupnost socialnega skrbstva, kar je razumljivo glede na porast življenjskih stroškov varovancev in osebnih dohodkov osebja v zavodih.

Pomoč pri zagotovitvi nege in střebe

O ureditvi posebne službe za nego bolnih in invalidnih oseb na domovih v naši občini razpravljamo že nekaj let, pa se problem še do danes ni premaknil z mrtve točke. Zdravstvena služba je to dejavnost že načrtovala, a je ostalo le pri načrtih. V mnogih večjih centrih je že organizirana, in to pri krajevnih skupnostih. Naše krajevne skupnosti pa je ne načrtujejo niti srednjeročno. Skupnost socialnega skrbstva je v srednjeročnem planu načrtovala sodelovanje pri ustanavljanju te službe, ker se najbolj srečuje s temi problemi, saj mora socialna služba urejati in iskati pripravljene osebe za to izredno naporno delo pri težko bolnih in invalidnih osebah na domovih. In to ne samo za prejemnike družbenih denarnih pomoči, temveč za vse občane, tudi socialno zavarovane, ki so upravičeni do postrežnine po teh predpisih. Iz tega sledi, da nega in střežba na domovih ne bi smela biti problem samo te skupnosti pač pa v prvi vrsti zdravstvene skupnosti in krajevnih skupnosti, kjer bi bila lahko organizirana.

na kot posebni servis in se delno sofinancirala s samoprispevkom porabnikov.

Osebe z družbeno negativnim vedenjem

Ugotavljamo, da vzporedno z ekonomskim razvojem naraščajo tudi družbeno negativni pojavi. V naši družbi predstavlja enega najtežjih problemov alkoholizem. Služba socialnega varstva je obravnavala od leta 1974 123 primerov zasvojenosti po alkoholu, in to predvsem v primerih, kjer je ogrožena tudi vsa družba. Še večji problem pa je v tem, da je že tudi med mladimi veliko število takih, ki se redno opijajo.

Tudi na Ravnah smo sprejeli akcijski program boja proti alkoholizmu in narkomaniji, ki obvezuje OZD in druge organizacije. Vendar dogovorjenih ukrepov ne izvajajo v celoti.

V železnari Ravne deluje klub, kjer je vključenih 32 zdravljenih alkoholikov, v klubu v Dravogradu pa je vključenih 13 zdravljenih, skupaj s svojci. Oba kluba delujeta po programu in priznani metodi, pri kateri dosežeta odlične uspehe.

Ker je alkoholizem najboljšežnejši odklonjski pojav v naši družbi, bi morali zastaviti vse sile, da bi se ti odkloni vsaj zmanjšali. Ni dovolj zastaviti akcijski program, temveč ga je potrebno tudi izvajati, in to v OZD, KS in SIS ter drugih organizacijah.

Zdravstvena služba si prizadeva poslati čim več alkoholikov na zdravljenje, vendar je delovne organizacije pri tem ne podpirajo. Zdravljenje je najbolj uspešno, če se zdravljeni vključijo v klub zdravljenih alkoholikov, kjer dobi moralno oporo, da lahko abstiniira in se osebno in družbeno rehabilitira.

4. Problematika zaposlovanja žena in mladoletnih

Po podatkih skupnosti za zaposlovanje Velenje — enota Prevalje je v občini Ravne prijavljenih za zaposlitev skupaj 185 oseb (stanje 31. 12. 1976), od teh 161 žena, med njimi 103 stare do 26 let.

Tako stanje povzroča skupnosti socialnega skrbstva veliko problemov, saj skoraj ni dneva, da ne bi ali starši ali mladi iskali pomoči ali nasvetov za zaposlitev. Morebiti sami materialni pogoji mladih, ki pač živijo na breme staršev, niso tako zaskrbljujoči, kakor pa dejstvo, da se v tej starosti oblikujejo osebnosti in pridobivajo delovne navade. Če bo mladoletnik po končani osnovnošolski obveznosti pohajkoval brez vsakega dela, se bo pozneje težko privadil obveznostim ob organiziranem delu. Ugotovljeno je, da je največji odstotek fluktuacije v 1. in 2. letu zaposlitve.

Zunaj občine zaposlene žene in mladina:

	oseb	od tega žena
V Velenju — Gorenje	200	150
V Otiškem vrhu — Tovarna hlač. nogavic	86	86
Šmihev — Tovarna filtrov (samo iz Mežice)		
Pliberk — Tovarna odev	8	8
Skupaj:	330	

Velik odstotek teh žena je iz krajev zunaj centrov in so zaradi oddaljenosti do delovnega mesta tudi od 10 do 12 ur z doma, medtem pa imajo svoje otroke v tujem varstvu, za katerega plačujejo tudi po tretjino svojega zaslužka.

Kljub takim težkim pogojem zaposlitve žene, ki iščejo pomoč pri socialni službi, nasvet, da naj se zaposlijo pri Gorenju, sprejmejo, ker spoznajo, da so družbene denarne pomoči tako skromne, da jim ne morejo zagotoviti osnovnih življenjskih pogojev.

Ob drugem podatku, da se vozi v Šmihev in Pliberk na delo iz Mežice kar 44 žena in da namerava odpreti »Gorenje« v Pliberku svoj novi obrat, pa se postavlja vprašanje, ali je pravično, da se dnevno vozi v Velenje 200 naših delavcev, namesto da bi odprli tak obrat v naši občini, ker že nekaj let razpravljamo o potrebnosti delovnih mest za žene in mladino.

S sprejetjem zakona o usposabljanju in zaposlovanju invalidov pa se problematika lažjih delovnih mest še pogloblja. Evidentiranih je bilo 51 invalidnih oseb, ki doslej niso imele

statusa invalida. Invalidska komisija jim bo sedaj priznala (vsaj v veliki meri) status invalida II. in III. kategorije in jim dala pravico do usposabljanja in zaposlitve.

IV. KADROVSKA PROBLEMATIKA STROKOVNE SLUŽBE

Zakon o socialnem skrbstvu predpisuje dve obliki opravljanja socialno varstvenih opravil, in sicer: v obliki centra za socialno delo ali posebno strokovno službo kot delovno skupnost za izvajanje skrbstvenih nalog. Centre imajo le tiste občine, ki so že pred ustanavljanjem samoupravnih skupnosti socialnega skrbstva imele te centre za dobro razvito socialno službo (Ljubljana, Celje, Maribor, Kranj, Novo mesto), pod občinsko upravo pa so te službe ostale kadrovske šibke.

Ugotavljamo, da je pri strokovnih službah socialnega skrbstva poleg financiranja najtežji kadrovski problem. Premalo je delavcev in premalo so usposobljeni za tako zahtevne in široko postavljene naloge. Normativen socialni delavec na 4500 prebivalcev je bil postavljen že leta 1965, od takrat pa so se naloge iz leta v leto širile. Takrat so bila v občini Ravne na Koroškem sistemizirana in zasledena 4 delovna mesta socialnih delavcev.

Strokovno delo za občinsko skupnost socialnega varstva je še dodatno delo, ki obremenjuje delavce, da le s težavo opravljajo začrtane naloge. Tudi za to službo so glavni problem tipkarska in razmnoževalska opravila.

V. PROBLEMATIKA FINANCIRANJA

S tem, da je socialno varstvena dejavnost z ustanovitvijo skupnosti socialnega skrbstva prešla na sistem financiranja iz sredstev skupne porabe šele v letu 1975, je bila ta skupnost že od vsega začetka postavljena v neenak položaj v primeri s tistimi skupnostmi, ki so imele svoje osnove že v letu 1974 dokaj trdno postavljene. Ker se v letu 1975 ni dalo kriti vseh potreb te dejavnosti iz sredstev skupne porabe in s tem dodatno obremenjevati gospodarstva z zvišanjem prispevne stopnje, smo se dogovorili, da se za socialno skrbstveno dejavnost določi enotna stopnja 0,58 odstotka BOD iz skupne porabe, manjkajoči del potrebnih sredstev pa še iz občinskega proračuna.

Dovoljeno porabo sredstev za skrbstveno dejavnost v letu 1975 smo izračunali na osnovi realiziranih dajatev iz proračuna v letu 1974 in predvidenih ostalih stroškov te službe, zvišano za 23,3 odstotka.

Ta osnova pa je bila tako nerealno izračunana, da je bilo vse leto 1975 po 50 do 60 milj. neporavnanih mesečnih obveznosti. Šele z rebalansom občinskega proračuna v decembru je bilo odobrenih 60 milijonov dodatnih sredstev v obliki dotacije socialnemu skrbstvu za pokritje primanjkljaja oziroma neporavnanih obveznosti. Teh dodatnih sredstev ob koncu leta pa skupnosti socialnega skrbstva niso priznali v osnovo, ker so bila ta sredstva iz splošne porabe (proračuna).

Ob planiranju sredstev za leto 1976 je bilo potrebno v isti višini, in to iz istega razloga, zagotoviti dodatna sredstva iz drugih virov (delno še iz proračuna, delno iz sredstev skupnosti otroškega varstva kot posojilo). Ob prehodu na nov sistem financiranja proračunske porabe, ko bodo izločene vse tiste vrste porabe, ki niso funkcija občine, pa bo v letu 1977 nujno potrebno zagotoviti celotna sredstva za dejavnost socialnega skrbstva iz sredstev skupne porabe z določitvijo potrebne stopnje odstotka od BOD.

Ob usklajevanju predloga potrebnih sredstev na občinskem koordinacijskem odboru so skupnosti socialnega skrbstva priznali višjo stopnjo (16,0 odstotka) rasti za srednjeročni plan razvoja 1976—1980, da bi se s tem popravila osnova iz leta 1975. V letu 1977 predstavlja to približno 5.889.000 din ali v stopnji 0,90 odstotka BOD, skupaj s predvidenimi sredstvi za solidarnost. Na tej osnovi je bil izdelan tudi predlog samoupravnega sporazuma o osnovah razvojnega načrta za obdobje 1976—1980, ki je bil predložen delovnim ljudem v OZD, TOZD in drugih organizacijah v razpravo.

Ta samoupravni sporazum je ovrednotil občinski program socialnega skrbstva, oziroma obveznosti po oblikah varstva kot minimalni program, solidarnostno prelivanje sred-

stev in sredstva za skupne naloge socialnega skrbstva v SRS ter sredstva za upravno dejavnost strokovne službe.

Če bi te samoupravne sporazume podpisali v januarju, bi delo socialne skrbstvene dejavnosti potekalo normalno, brez novih problemov. Realizacija izdatkov za dejavnost v letu 1976 je 4.746.268 din, programirani minimalni standard (po enotnih elementih v SRS) za občino pa je izračunan v predlogu sporazuma za leto 1976 (za izhodišče) v višini 4.797.860 din, kar dokazuje, da so minimalni standardi postavljeni stvarno.

S tem, da je bil podpis samoupravnih sporazumov preložen na 30. 6. t. l. pa je skupnost socialnega skrbstva na Ravnah prišla v izredno kritičen položaj.

V rebalansu finančnega načrta smo v letu 1976 planirali dodatnih 265.000 din, kar smo se dogovorili na občinskem koordinacijskem odboru, na osnovi valorizacije sredstev za leto 1976 (po valorizacijski stopnji 6,66 odst.) in imobilizirana sredstva iz leta 1975 v višini 163.524 din. S temi sredstvi naj bi izravnavali primanjkljaj v prvem polletju 1976.

Zakon o začasnem financiranju SIS v družbenih dejavnostih v prvem polletju določa, da se prispevki za financiranje dejavnosti SIS, ki se plačujejo iz osebnega dohodka, obračunavajo in plačujejo do 30. 6. 1977 v stopnjah, veljavnih 31. 12. 1976.

Celotna stopnja dovoljene porabe iz sredstev skupne porabe v letu 1976 je bila 0,62 odstotka BOD. Glede na zvišano stopnjo za prve 3 mesece v letu 1976 na 0,74 odstotka BOD po proračunu ostale stopnje v naslednjih mesecih le 0,59 odstotka BOD, od tega:

- 0,11 odst. BOD za solidarnost,
- 0,075 odst. BOD za vzajemnost.

Za občinski program je ostala poračunana stopnja torej le 0,40 odstotka BOD. Ta stopnja velja do 30. 6. 1977.

Po tej stopnji se lahko zbere po oceni višine BOD (po 1976) v najboljšem primeru

250.000 din mesečno, medtem ko znašajo samo redne obveznosti mesečno (redne pomoči, oskrbnine v zavodih in OD) ca. 350.000 din.

V letu 1976 po tej osnovni stopnji 0,40 nismo dosegli planiranih sredstev dovoljene porabe. Nedosežen dohodek znaša 35.058 din po osnovni stopnji. Kolikor bi nam SDK ne nakazal imobiliziranih sredstev iz leta 1975, bi že v januarju ne pokrili vseh izdatkov. Glede na to, da valorizacija sredstev iz leta 1976, kot je bila dogovorjena, ni bila uresničena in tudi ni gotovo, da bo v taki stopnji valorizirana osnova za 1977, je ostala skupnost brez vseh dodatnih sredstev za naslednje mesece.

Po zakonu o sredstvih rezerv je dovoljena izraba sredstev 1 odst. obvezne rezerve. Skupnost ima zbranih 70.000 din rezervnih sredstev. Tudi če bi vsa ta sredstva porabili, jih bo treba vrniti, ob tem pa bo še vedno vprašanje dodatnih 150.000 do 200.000 din brez vsakršnihkoli novih obveznosti.

S sprejemom zakona o izobraževanju in usposabljanju otrok in mladostnikov z motnjami v duševnem in telesnem razvoju (8. člen) z veljavnostjo od 1. 1. 1977 so nosilci nalog za usposabljanje in obveznosti financiranja prešli v glavnem na izobraževalne in skrbstvene skupnosti. S tem je prenehala obveznost SPIZ prispevanja za oskrbo otrok zavarovancev na usposabljanju. S posebnim sporazumom bodo določili, kolikšen del sredstev bo za izobraževalni del prispevala skupnost za izobraževanje in kolikšen del skupnost socialnega skrbstva oziroma starši.

Glede na zakon o začasnem financiranju do 30. 6. 1977 je skupnost pokojninsko invalidskega zavarovanja še obvezna prispevati dosednji del stroškov. Če bo s 1. 7. 1977 skupnost socialnega skrbstva morala prevzeti stroške usposabljanja (oskrbnine) sedanjega števila otrok, predstavlja to dodatnih 353.862 din letno, ki jih bo potrebno zagotoviti s samoupravnim sporazumom o financiranju dejavnosti socialnega skrbstva.

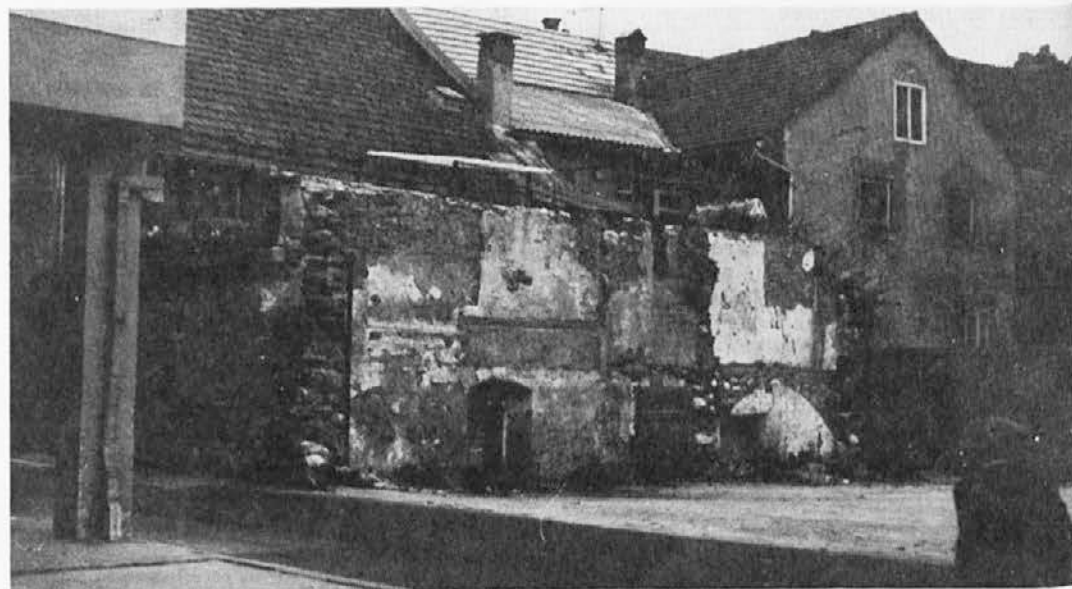
Vida Potočnik, dipl. ekon.

Analiza o utemeljenosti združitve zdravstvenih delovnih organizacij v koroški pokrajini

Samoupravni družbeni razvoj, kakor ga je zasnovala ustava in oblikoval zakon o združenem delu, zahteva tako povezovanje družbenih subjektov v upravljanju in izvajanju družbenih dejavnosti, da bi s samoupravnim sporazumevanjem in planiranjem ustvarjala skladna družbena

struktura v gospodarstvu in tudi v drugih družbenih dejavnostih.

Da bi omogočili ta razvoj, je vzniknila tudi misel o združitvi delovnih organizacij zdravstvene dejavnosti v koroški pokrajini, t. j. Koroškega zdravstvenega doma in Splošne bolnišnice. V analizi so

Ravenska razglednica

Na terasi Name

opisane delovne organizacije po pomembnih značilnostih, opisane so možnosti sodelovanja, oziroma skupnega dela, predloženi so cilji, ki bi jih v združeni organizaciji želeli doseči, ter organizacijska zasnova sestavljenе organizacije združenega dela.

Ko so se prej samostojni zdravstveni domovi v letu 1968 združili v Koroški zdravstveni dom, se je proces samoupravne organiziranosti nadaljeval z ustanovitve temeljnih organizacij združenega dela, v katerih so združeni zdravstveni domovi v posameznih zdravstvenih okoliših na območju občine.

Samoupravna dejavnost delavcev je tako najmočnejša prav v temeljnih organizacijah združenega dela, v samoupravnih skupinah in zborih delavcev. Obe obliki, samoupravne skupine, ki naj delavce informirajo, in zbori delavcev, na katerih delavci odločajo, sta pomembni tudi v splošni bolnišnici Slovenj Gradec, ki je sicer enovita organizacija združenega dela. V Koroških lekarnah proces združevanja in ustanavljanja temeljnih organizacij še traja, čeprav ob nekaterih kritičnih pripombah.

Delovne organizacije urejajo samoupravljanje in delo z obsežnim sistemom samoupravnih aktov.

Ti temeljijo na enotni zakonodaji ter na istih družbenih sporazumih, in so po smislu seveda podobni, izražajo pa razlike, ki temeljijo v delu ter organiziranju in oblikah upravljanja dela.

Financiranje dejavnosti zdravstvenega varstva se omejuje na obseg, ki je določen z letnim delovnim programom posameznih organizacij. Če delovni načrt prekoračijo, kar se seveda dogaja, se zaplete pri obračunih, nastanejo celo poslovne izgube. Celotni dohodek, ki so ga v letu 1975 ustvarili delavci Koroškega zdravstvenega doma je znašal 43.194.000 din (brez interne realizacije), v Splošni bolnišnici 81.396.000 din, v Koroških lekarnah pa 22.145.000 din.

Delež dohodka v celotnem dohodku je v Koroškem zdravstvenem domu 75 odst., v Splošni bolnišnici pa okoli 62 odst. V lekarnah, kjer gre predvsem za prodajo nakupljenih zdravil, katerih vrednost je velika, je delež dohodka v celotnem dohodku le 15 odst. Okoli 80 odst. dohodka je namenjeno za osebne dohodke, drugo se porabi za plačila pogodbenih in zakonskih ter samoupravno dogovorjenih obveznosti in za sklade delovne organizacije. V letu 1976 so se obračuni poslabšali v vseh treh delovnih organizacijah, čeprav so bili pripravljeni in tudi izpolnjeni programi varčevanja.

Ne samo v zdravstvu, tudi v drugih družbenih dejavnostih še iščemo dobre metode za uveljavljanje in uresničevanje svobodne menjave dela z delavci v gospodarskih dejavnostih.

Investicije v zdravstvu se financirajo po posebnih sporazumih o združevanju sredstev.

V številnih dosedanjih razpravah in pogovorih, smo kot najvažnejši skupni cilj, ki bi ga z združitvijo delovnih organizacij želeli doseči, in obenem kot osnovo za združevanje, postavljali združevanje in povezovanje dela, o čemer so zdravstveni delavci podali mnogo predlogov in idej, ki pomenijo tudi izboljšanje in napredek zdravstvenega varstva občanov. V organizacijskem smislu se je iz teh predlogov izoblikovala slika vodenja strokovnega dela s strokovnimi sveti služb, povezanih v skupnem strokovnem svetu na ravni združene organizacije, t. j. zdravstvenega centra. V nadaljnjem razvoju pa bodo morebiti predlagali spremembe v smislu delitve dela med delovnimi organizacijami.

S cilji, ki jih v združeni delovni organizaciji želimo doseči, je torej izražena težnja za izboljšanje zdravstvenega varstva občanov, kar bi se doseglo s sodelovanjem, s poenotenjem načel vodenja in izvajanja dela ter z že v osnovah skupno in skladno razvojno in investicijsko politiko. Pospešili bi naj tudi razvoj osnovnega

zdravstvenega varstva, kar je tudi z dokumenti o družbenem razvoju določeno kot prednostna naloga v razvoju zdravstvenega varstva kot družbene dejavnosti.

Med cilji združevanja je poudarjeno uvajanje enotnih načel v sistem medsebojnih razmerij med delavci, izboljšanje sistema materialnih in moralnih spodbud za delo, v skupno programiranje razvoja pa se vključuje tudi skupna kadrovska politika.

Skupne službe naj bi organizirali na strokovno-medicinskem in administrativnem področju za vse tiste dejavnosti, pri katerih bi skupno delo pripomoglo k uspešnosti in boljši kvaliteti dela in bi omogočilo racionalnejšo organizacijsko obliko. Prav tako bi oblikovali enotno politiko urejanja finančnih zadev v odnosu do zdravstvene skupnosti ter skladno z zakonom o združenem delu in primerno dejanskim okoliščinam, ustanovili bi medsebojna dohodkovna razmerja med temeljnimi organizacijami združenega dela in delovnimi organizacijami. Uredili bi enoten sistem informacij.

Na ravni sestavljene organizacije bi organizirali delovno skupnost za opravljanje del skupnega pomena. V to skupnost bi združili sedanje kadrovske oddelke, računovodstvo, ekonomsko-aralitske oddelke, statistiko, referat za pravne zadeve, referat za varstvo pri delu, za računovodstvo in druge sisteme zbiranja podatkov priporočamo, da bi uvedli sodoben sistem avtomatske obdelave podatkov, skupno in enotno za regionalno zdravstveno skupnost in vse zdravstvene delovne organizacije. To bi vplivalo tudi na organizacijo strokovne službe zdravstvene skupnosti.

Analiza podaja koncept združitve delovnih organizacij v sestavljeno organizacijo združenega dela, v okviru katere se ohranjajo sedanji samoupravni sistemi in v glavnem tudi formalna organizacijska struktura. Bistvo združevanja je bolj v spreminjanju odnosov in usmerjanju k skupnemu delu kot pa v spreminjanju formalnih oblik organiziranosti.

Oblika združevanja s spojitvijo sedanjih delovnih organizacij v novo delovno organizacijo se zdi manj primerna, ker bi pomenila določeno podiranje sedanjih organizacijskih zgradb, tudi v samoupravnem pogledu. Tedaj bi pač morali ustvariti že v osnovi popolnoma nov organizacijski koncept, z neposrednim povezovanjem vseh temeljnih organizacij med seboj.

Sestavljeno organizacijo združenega dela upravljajo delavci s sprejemanjem odločitev na zborih delavcev in na referendumu ter po delegatih v delavskem svetu sestavljene organizacije — zdravstvenega centra, ter seveda v sistemu samoupravnih organov v delovnih organizacijah in v temeljnih organizacijah združenega dela. Predlagamo, da bi delo sestavljene organizacije združenega dela vodil kolegijski poslovodni organ.

Priporočamo, da bi združevanje sprejeli kot delovni proces, ki zahteva določen čas za izvedbo in bi ga uresničevali z dobro pripravljenimi organizacijskimi načrti ter s sodelovanjem vseh delavcev, z visoko stopnjo zavesti o naših samoupravnih pravicah in dolžnostih.

Filip Jelen, sekretar OK SZDL

DELOVANJE KRAJEVNIH SKUPNOSTI

Blíža se konec prvega štiriletnega obdobja, odkar delujejo krajevne skupnosti, organizirane po delegatskem načelu, ki ga je uzakonila nova ustava.

Tudi zakon o združenem delu je začrtal nove smeri v razvoju te temeljne samoupravne skupnosti.

Leto pred iztekom tega obdobja pa je čas, ko moramo oceniti uspešnost delovanja in se dogovoriti, ali v krajevnih skupnostih tudi resnično odločamo o vseh skupnih potrebah delovnih ljudi in občanov.

Ta misel je vodila občinsko konferenco SZDL, ko je pripravila oceno o delovanju krajevnih skupnosti v naši občini. Široka javna razprava, ki je tekla po vseh krajevnih konferencah SZDL, v družbenopolitičnih organizacijah in drugod, je opozorila na zadovoljiv razvoj in široko fronto delegatskih odnosov v naših krajevnih skupnostih. V razpravi pa so delovni ljudje in občani govorili tudi o težavah in slabostih, ki onemogočajo, da bi bil razvoj hitrejši in da bi dosledneje reševali skupne potrebe v kraju bivanja. Da bi te slabosti in ovire hitreje premagali, so delegati občinske konference predlagali naslednje sklepe in stališča, ki naj jih obravnavajo in sprejmejo tudi delegati na seji skupščine občine.

PREDLOGI SKLEPOV IN STALIŠČ

1. Zbori občanov kot neposredna oblika odločanja delovnih ljudi in občanov morajo biti v prihodnje organizirani tako, da bodo mogli vplivati na odločitve vsi občani. Za tako nalogo je potrebno izrabiti nekatere nove oblike in metode dela. Take oblike so v organiziranju zborov v manjših zaokroženih celotah krajevne skupnosti, po zaselkih in podobno.

2. Boljšo udeležbo pa bi dosegli tudi s predhodnim obveščanjem in političnim delom po hišnih svetih in teritorialnih sekcijah, ki so organizirane pri krajevnih konferencah SZDL. Potrebno pa si je tudi bolj prizadevati, da bodo zbori kvalitetno pripravljeni, na njih pa obravnavati aktualno problematiko krajevne skupnosti, zaselka ali območja KS.

3. V oceni je bilo razvidno, da v krajevnih skupnostih zelo poredko sklicujejo zbere delegatov delovnih ljudi in občanov. Ta najširši samoupravni organ bi moral razpravljati o vseh važnejših odločitvah v KS. Njegova delegatska osnova daje najširše možnosti za povezave KS in TOZD ter SIS. Ker pa ta organ ne opravlja svoje naloge v celoti, tudi delegati iz TOZD ne morejo prenašati stališč v KS ali obratno: iz KS v TOZD. Tako delovanje pa sili, da o problematiki odločanja prevečkrat razpravlja svet kot kolektivni izvršilni organ.

4. V TOZD bi morali na pobudo KS in sindikalnih organizacij v statutih določiti, katere važnejše probleme iz krajevnih skupnosti bodo obravnavali njihovi zbori delavcev, katere odločitve za stališče delegatom v KS bo sprejel delavski svet ali drug organ v TOZD. S tem bi tudi v

TOZD opredelili vlogo delegata v zboru delegatov krajevne skupnosti.

5. Sveti krajevne skupnosti morajo opravljati kolektivne izvršilne funkcije, poleg teh pa sprejemati samo tiste odločitve, za katere so zadolženi s statutom in drugimi dogovori v KS. Sveti krajevnih skupnosti morajo svoje delo bolj opirati na delo posameznih svojih komisij.

6. Krajevne skupnosti morajo čimprej urediti in organizirati komunalno dejavnost izven sedanjih okvirov, ko so organizirane kot skupine delavcev KS. Te skupine je treba organizirati ločeno, po dejavnostih in finančnih pokazateljih, s samostojnim vodstvom. V statutu KS pa je treba opredeliti njihov odnos do KS. Ko bo končana analiza, ki jo je naročila SKIS, pa bo potrebno takoj začeti organizirati komunalno podjetje v naši občini.

7. Ustanovitev SKIS in komunalnega podjetja ter njuno delovanje — sta pogoj za preoblikovanje krajevne skupnosti. Pri oblikovanju KS pa je treba najprej zagotoviti dejanske možnosti delovnih ljudi in občanov, da bodo lahko uveljavili svoj samoupravni, družbenoekonomski položaj. Potrebno je tudi vsestransko analizirati pogoje, skupne potrebe in interese, krajevne razmere ter velikost in razvitost KS, ter na osnovi tega postaviti ustrezno organizacijo samoupravljanja KS.

8. Ko se bomo odločali o ustanavljanju novih KS, moramo poskrbeti, da bodo tam, kjer bodo narekovali interesi in potrebe za opravljanje določenih skupnih nalog, ustanovili skupnosti KS in organizirali službe, ki bodo skrbale za administrativno tehnično poslovanje in opravljanje drugih nalog v krajevni skupnosti.

9. Delovni ljudje v TOZD morajo temeljito razpravljati o programih krajevne skupnosti, le tako se bo mogoče dogovoriti o uresničevanju njihovih skupnih potreb v krajevni skupnosti.

10. V tem letu bi morale krajevne skupnosti opraviti naslednje naloge:

a) Povsod bi bilo potrebno dopolniti statut in druge samoupravne akte z določili vseh novih zakonov in s spoznanji, ki nam jih je prineslo dosedanje delo.

b) Na novo ustanovljene hišne svete je potrebno takoj primerno aktivirati, da ne bodo spet postali neaktivni in v pozabi.

c) V krajevnih skupnostih je treba skupaj s sindikatom in SZDL organizirati potrošniške svete, kjer pa so že organizirani, spodbujati njihovo delo.

d) V krajevnih skupnostih bi morali skupaj s SZDL takoj začeti akcijo za pripravo volitev v 1978. letu.

Pri evidentiranju je treba v delo vključiti več žena in mladine. V krajevnih skupnostih pa bi morali razmisliti tudi o številni primernosti svojih organov samoupravljanja, delegacij za skupščino občine in SIS.

e) Čeprav se prvo delegatsko obdobje bliža h koncu, moramo v KS še vedno veliko moči posvetiti izobraževanju in osveščanju delegatov in potencialnih kandidatov za te funkcije.

IZREKI

ŽENA

Ustvarjena žena je prišla na svet samo zaradi dveh stvari, ki moreta edini razviti njene resnične, velike in odlične vrednosti, to sta ljubezen in otrok.

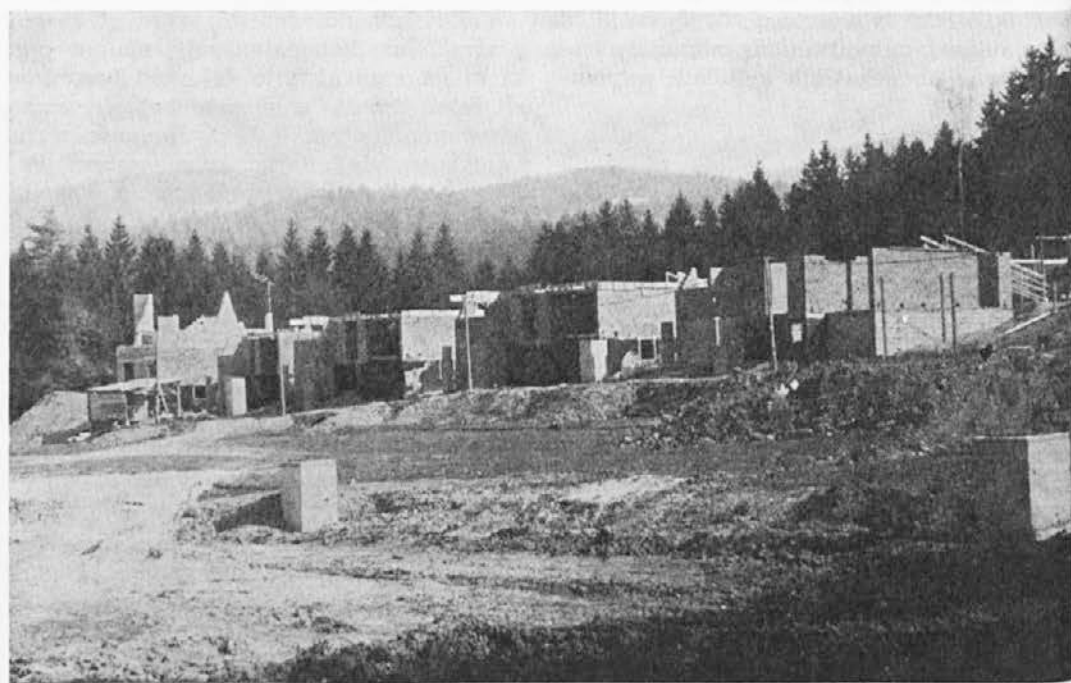
MAUPASSANT

Žena je uganka, katere rešitev se imenuje materinstvo.

NIETZSCHE

Življenje žene se vrti okoli moža in otroka. Ima moža in otroka, vendar nista eno v njenem življenju. Sama nosi odgovornost za dvoje.

Hans HABE

Kotlje se širijo

Gregor Klančnik

DELO OBLIKUJE ČLOVEKA

Čas, prebit ob delu, ni mera ustvarjalnosti, temveč dokaz prisotnosti. Tudi delovni jubilej ni priznanje za zasluge, temveč priča zvestobe isti dejavnosti, pa vendar je trajnost na delu bila razlog, da sem se na pobudo drugih odločil za tele zapiske. Pred dobrimi štirimi desetletji sem se namreč na Jesenicah vključil v slovensko železarstvo in ga nisem več zapustil.

Rodil sem se 7. novembra 1913 v Mojstrani kot osmi otrok na Meselovi domačiji, ki je v najstarejšem zaselku petih sosedov; ti so se v 14. stoletju preselili iz Ziljske doline in se naselili v tem delu zgornje Savske doline. Kljub temu da je imela kmetija 64 hektarjev, je bila zemlja preskopa, da bi redila tako številno družino. Najteže je bilo med prvo svetovno vojno in nekaj let po njej. Iz teh časov se spominjam, kako smo iz skupne skleda zajemali krompir v oblicah in na ročnem mlinu mleli domačo koruzo za hrapave žgance, kako so avstrijski žandarji brez velikega uspeha preganjali italijanske ujetnike z domače krompirjeve njive, vojaških cunj, ki nam jih je s soške fronte po umiku Italijanov prinesla sestra. Fes mi je bil še dolga leta edino pokrivalo.

Kakor pravega preporoda se spominjam prihoda srbske vojske, kapetana, ki je imel v našem hlevu konja, in njegovega sejza, ki me je posadil na konja, in predvsem na komis, ki sem ga dobil. To srečanje z dobrimi ljudmi mi je ostalo trajno v spominu in je pomembno vplivalo na otroško oblikovanje zavesti.

Stradanja pa po razpadu avstro-ogrske monarhije in združitvi Srbov, Hrvatov in Slovencev še ni bilo kraj. Spominjam se, kako je mama često z globoko tugo objokovala lepe predvojne čase, ko se je za goldinar vse dobilo.

Bosi smo hodili v šolo na Dovje in tek domov je bil moje telesnokulturno udejstvovanje. Vključitev med deco Sokola, ki je bi v Mojstrani aktiven že v stari Avstriji, je bila odločilna za oblikovanje moje narodnostne zavesti. Že pred plebiscitom smo se peljali na Koroško skozi dolgi karavanški predor na telovadni izlet v Cvetno vas.

Sokol me je prevzgojil v športnika in naprednjaka, za kar sem mu hvaležen celo življenje. Bolj so mi ostali v spominu sokolski telovadci in načelniki kot učitelji. Vedeti pa je teba, da so prosvetni delavci delali tudi v društvih. Moja nadučitelj Serajnik je bil Korošec, zaveden Slovenec in aktiven Sokol. Ko bi po šestih letih ljudske šole moral v ponavljalko, je Serajnik pregovoril očeta, da so me, in to s tritedensko zamudo, vrinili v meščansko šolo.

V šolo na Jesenice smo se na eno stran vozili z vlakom, nazaj pa iz Hrušice hodili peš. Zgodilo se je, da sem po nekem nalogu prišel tako premražen in moker domov, da sem zbolel. Tri tedne sem ležal v omotici in brez sluha, denarja za zdravnika ni bilo, prišel pa je duhovnik in me dal v sveto olje. Za na drugi svet naj bi me pripravil, pa nisem šel, nas-

protno, po ozdravitvi se me ni prijela nobena prava bolezen več.

V tem času je bil moj oče celo desetletje župan občine Dovje-Mojstrana. Občinski urad je bil v naši hiši. Občinski mojše so imeli svoje seje zvečer in tako sem za pečjo dobil prve 'oblastne' izkušnje. Poslušal sem kako so sklepali o gradnji daljnovoza z Jesenic in elektrifikacije Dovja ter Mojstrane, o gradnji cest, o »kuluku« in podobno. Prevzel sem tudi prostovoljno dolžnost sla in tako spoznal vse hiše in občane. Zanimivo je bilo poslušati pomirjevanje sprtih občanov, kar je bila tudi dolžnost župana.

Gregor Klančnik

Županstvo pa materialnega položaja naše družine ni popravilo. Sestram, ki so šle s trebuhom za kruhom in služile v gostilnah ter konzumu (zadružni trgovini), se moram zahvaliti, da sem na Jesenicah končal meščansko šolo in zatem tehniško srednjo šolo v Ljubljani. Veliko bi se mlajši generaciji v poduk dalo napisati iz teh časov, povem pa le, da se mi težave v mladosti niso maščevale niti na delovni vnemi niti na zdravju. Tudi po končanem šolanju še ni bilo konec težav, treba je bilo dobiti delo.

Kot diplomirani tehnik ter vdan podanik države sem najprej čakal na poplave, da bi trgale bregove ali porušile mostove, ker sem le tako dobil priložnostno delo na občini. Spomladi sem diplomu »koristil« kot nosač na Triglavsko pogorje. Gospodom iz Ljubljane in Zagreba smo nosili prtljago in smuči od hotela Triglav do Staničeve kočice za dva dinarja po kilogramu. Breme, težka tudi po 40 kg, so nam prinašala denar, življenjske izkušnje in telesno pripravljenost.

Srečni življenjski korak

Pomanjkanje, poljedeljska in druga težka dela že od rane mladosti so mi dala skromnost in delavnost, vzgoja pa spoštovanje in narodnostno zavest. Zaposlitev v Kranjski industrijski družbi, sedanji železarni Jesenice, je zato zame pomenila nepopisno srečo. Ko sem za prvi mesečni zaslužek dobil 800 dinarjev, sem kljub temu da je poprečje takrat v tej tovarni znašalo 1500 dinarjev, mislil, da sem bogat. Nisem mogel doumeti, kako je mogoče zaposlenim izplačevati tako visoke prejemke.

Prag železarne Jesenice sem prvič prestopil že leta 1932, ko sem bil kot učenec tehniške srednje šole na obvezni počitniški praksi, ki sem jo ponovil tudi naslednje poletje. Nisem mogel preboleti, da sem bil edini praktikant, ki za delo ni dobil nobenega groša. Iz časa moje prakse v železarni se mi je vtisnil v spomin dogodek, ki mi je bil poduk za vse življenje.

Delal sem pri navijanju tuljav elektro motorjev pri delovodji Dovjaku. Po končanem »šihu« smo šli v spodnje prostore kotlarne, kjer smo imeli umivalno korito. Opazil sem, da se elektriki umivajo z neko posebno mažo, ki se peni. Vprašal sem: »Kaj pa je to?« Dobil sem odgovor: »To je šmiržajfa. A je tebi niso dali?« Ne. »Potem ti jo bomo mi priskrbeli.« In res, naslednji dan sem dobil škatlico in si z ostalimi vred začel umivati umazane roke. In kaj se je zgodilo? Moje »milo« se ni penilo, temveč nasprotno, roke so bile vedno bolj umazane. Seveda, dali so mi ležajno mast ali šmir, ki je bil podoben mazivnemu milu, vsi pa so me hudomušno opazovali, kako si mažem roke.

Kljub pohvali za delo sem prakso v železarni sklenil z zagrenjenim okusom, ker mi truda niso plačali in ker sem se »našmiral«. Pozneje sem vsakega praktikanta, pa tudi mladega inženirja opozoril, naj v praksi ne nasede na šmir.

Po končani šoli nisem bil med srečneži, ki jim je železarna odprla vrata za delo in zaslužek. Še potem, ko sem leta 1935 v Sarajevu zaključil šolo za rezervne oficirje, me niso sprejeli. Ker tudi drugje nisem uspel, sem resno razmišljal o emigraciji v Sovjetsko zvezo. Na intervencijo Gorenjske smučarske podzveze, ki me je podpirala kot svojega prvaka, pa sem bil v začetku novembra 1936 le sprejet v KID, vendar kot neprijučen delavec. Delal sem na tri izmene v raznih oddelkih cevalne, od polnilnice karbida, lužilnice, pocinkovalnice do izdelave zavojnic in cevi. Pri tem sem dobil stik z jeseniškimi delavci, spoznal njihovo miselnost, organiziranost in upornost v boju za svoje pravice. Ob pogajanjih za višje prejemke mi je Markelj rekel: »Samo solata naj zraste, pa bodo kapitalisti morali popustiti in pristati na naše zahteve.« No, ko je solata zrastle, ni prišlo do štrajka, delavci so na drug način dosegli svoj takratni cilj, mene pa so v času velike izgradnje železarne leta 1937 prestavili v konstrukcijski biro.

Železarna je bila že takrat vir družbene, kulturne in športne dejavnosti. Zlasti v smučanju, planinstvu in alpinizmu so bili železarji posebno dejavni. Najboljše prijatelje sem našel v teh vrstah. Bil sem alpinist, kot smučar pa sem dosegal raven državne reprezentance, večkrat postal državni prvak in celo vseslovanski sokolski zmagovalec. Te dejavnosti pa smo gojili v prostem času, brez izrednih dopustov. To moje udejstvovanje mi je v tovarni širilo poznanstvo in krepilo tovarništvo.

Kot konstruktor sem v začetku delal pri raznih metalurških napravah, industrijskih pečeh, žerjavih, strojih in napravah. Nekaj teh agregatov še danes deluje v železarni, med njimi preobračalna naprava za izpraznjevanje tekoče žlindre po nasipu. Ko je železarna dobila velika naročila za utrjevanje jugoslovanskih meja — Rupnikovo linijo — sem bil dodeljen posebnemu vojaškemu poveljstvu, ki je imelo sedež v železarni. Delal sem načrte oklepov in kupol za topovska ter strojnična gnezda in hermetična oklepna vrata za utrdbe.

Ob razpadu države

Dne 6. aprila 1941 zjutraj sem po radiu zvedel, da so Nemci napadli Jugoslavijo in da je objavljena splošna mobilizacija, zato sem takoj napolnil nahrbtnik in se s kolesom odpeljal na Jesenice. Kapetan v železarni me je opozoril, da je moje poveljniško mesto na Jesenicah in da moram čakati na nova navodila. Naslednji dan je bilo enako. Zaradi zvedavosti sem se s kolesom odpeljal do položajev, iz katerih je peščica graničarjev prisilila k umiku italijanske vojske, ki so celo s topništvom že prispeli do Kranjske gore. Ko pa sem se tretjič namenil na Jesenice, me je na glavni cesti med Dovjem in Mojstrano ustavil kapetan planinskih enot Petrovič. Bil je v avtomobilu, v katerem so bili še neki podporočniki in štirje dobro oboroženi vojaki.

Petrovič mi je rekel: »Ponoči je večja enota nemške vojske prekorčila mejo, prišla čez Karavanke in na Hrušici hotela preprečiti miniranje karavanškega predora na progi Jesenice — Podroščica. Vhod v predor je bil pred tem že porušen, Nemci pa so enega našega vojaka ubili in enega zajeli ter se vrnili. Ti si domačin, smučar in alpinist, tu imaš štiri vojake. Pojdite proti vrhu Karavank in poskusite rešiti našega vojaka.«

Takoj sem bil pripravljen za ta podvig. Za lastno obrambo mi je dal na razpolago pištolo. Od vojakov sem zvedel, da so trije Hrvati, eden pa Slovenec. Ker so takrat že govorili, da se Hrvati nočejo boriti, sem vse skupaj peljal na Dovje v gostilno pri Železniku, vojakom naročil gnjat, kruh in vino, domačinom pa dokazoval, kako se Hrvati vendar borijo. Na žalost so me ti vojaki kmalu demantirali. Velikosrbska politika kraljevske vlade je imela svoj vpliv na razpoloženje narodov, to pa je prišlo na površje ob prihodu okupatorja.

Vedel sem, da se bodo Nemci na Koroško vračali čez sedlo Mlinca, zato smo šli proti Ravnam in Visokem. Pridružil se nam je še Jože Košir, po domače Kamberčn Joža, sedaj vodja prometa železarne Jesenice, prav tako v civilu.

Nismo prišli daleč, ko so vojaki začeli postajati utrujeni. Drug za drugim so mi predajali orožje, tako da sem bil oborožen s strojno puško in dvema karabinkama, Hrvati pa so morali opraviti potrebo, od koder se niso več vrnili. Potrdili so govorico, nas pa pustili same. Poleg vojaka Slovenca, ki je ostal, se nama je pridružil še neki graničar. Nemce smo videli le še od daleč, kako gredo čez sedlo, prišli pa smo vojaka, ki se je izgubil in padel v naše ujetništvo.

Ta pohod torej ni dosegel svojega namena; ni ga mogel, ker so Nemci našega vojaka, bil je Vrhunc z Bleda, že na Visokah ustrelili. Moj brat Miha ga je pozneje po dolgem iskanju našel in organiziral prevoz na Bled.

Nejevolja zaradi pobega Hrvatov je bila še večja, ko sem zvedel, da sta med našim pohodom oficirja čakala v hotelu Triglav. Uspeh akcije pa je bilo orožje, ki sem ga skril in ki je deloma že tri mesece za tem prišlo do prave veljave.

Okupatorji so si v zgornji Savski dolini podajali roke. Lahki so prišli prvi, vendar le do Gozda Martuljka. Odpor graničarjev jih je zadržal in z artilerijo vred so se zopet umaknili čez mejo. Za njimi so čez Korensko sedlo prišli Nemci. Prvi vojak se je kar sam na kolesu pripeljal po glavni cesti do Jesenic in, ko je ugotovil, da se je jugoslovanska vojska zares umaknila, je za njim prišla pehota. Nemcem so spet sledili Italijani z mulami. Italijane pa so dokončno zamenjali Nemci in prevzeli na Gorenjskem okupacijsko oblast.

Že v času, ko so si Nemci in Italijani podajali kljuke, smo ob veliki nacionalni enotnosti cele Gorenjske hitro spoznali slabiče, ki poceni prodajajo narodnostno zavest. Med njimi so bili predvsem taki, ki v Jugoslaviji niso mogli dobiti pravega dela ali pa so prejeli nizke plače; s prihodom Nemcev pa so pričakovali zaposlitev, zaslužek in red. Z odpiranjem javnih del, gradnjo cest in podobnim se je to tudi hitro uresničilo, zato so z njimi simpatizirali. Eden takih je bil Kobarjev Janez. V predaprilski Jugoslaviji sva pri Sokolu skupaj telovadila.

Ko so okupatorji začeli zapirati in preganjati prve rodoljube, mi je pred hotelom Triglav v navzočnosti drugih Janez rekel: »Tebe bi bilo treba zapreti. Ti si kot civilist oborožen nastopil proti oboroženim silam velikega Rajha in po Karavankah zasledoval Nemce.« Moj odgovor je bil: »V hotelu so, pojd in prijavi me.« Tega ni napravil, ker sta bila edina razloga za njegovo začetno lojalnost z okupatorsko diktaturo pričakovana socialna varnost in izboljšanje življenjske ravni.

Duh svobode trga okove

Komunisti, zlasti španski borci in drugi zavedni delavci železarne Jesenice, so med okupacijo naše domovine tvorili prvo jedro, iz katerega se je pozneje na Gorenjskem razvijala partizanska vojska. Že pred napadom na Sovjetsko zvezo so se zavedali svoje dolžnosti in zgodovinskega trenutka, ki ga je treba izrabiti. Položaj pa je postal popolnoma jasen, ko so Nemci odprli vzhodno fronto in začeli zapirati slovenske komuniste.

V zgornji Savski dolini so se prvi partizani, in sicer na Karavankah in Mežakliji, pojavili konec junija leta 1941. Zvezo med posamezniki in majhnimi skupinami so vzpostavili tisti, ki so ostali v dolini. Tvegali so lastno življenje, ko so za okupatorjevim hrbtom skrbeli za partizane. Tudi sam sem prevzel tako nalogo.

Vsak dan sem se iz Mojstrane vozil na delo v železarno in zato sem lahko povezoval Jesenice in Dovje-Mojstrano. V Karavankah so delovali Jože Gregorčič, Benedičič, Stražišar in drugi, na drugem koncu, pod Babo, pa je bil Jaka Rabič, komunist iz Dovja, po domače Mvakarjov Jaka. Dve moji sestri sta z njim delali v konzumu, zato sem ga dobro poznal.

Poleg komunikacijske zveze je bilo v teh časih posebno pomembno oskrbovanje z orožjem in strelivom. Pri tem se mi je obrestovala moja dejavnost v času fašističnega napada na Jugoslavijo.

V svojem aktivističnem delu sem mnogo zaupal delavcem v železarni in krajnom Dovja ter Mojstrane. Lahko trdim, da so bili med Gorenjci izdajalci le izrodki, lojalna pokorščina je bila največ, do koder je segal narodnostni odklon. Prepričan sem, da so pri odkrivanju izdajalcev v zgornji Savski dolini šli včasih predač in da bi z razsodnim poseganjem in širšo metodo pridobivanja dosegli še večje uspehe. Celotno folksdojčarje se je dalo angažirati. Za to svojo trditev imam dosti dokazov. Večkrat sem slišal obtožbo: 'Tega se boj', 'ta je izdajalec', pričal pa sem se, da je bil ta človek le oprezen in da ga nihče ni poskusil pritegniti k delu v narodnoosvobodilnem gibanju. Ljudje z Gorenjske so klonili le v posebnih okoliščinah, zaprti, v strahu za svojo družino in pred lastno smrtjo, zelo redko pa iz nemškutarskih ali drugih političnih nagibov. Okupacija je združila pred vojno na narodnjake in klerikalce razdeljene krajane Dovja in Mojstrane in vsi smo zaupali komunistom.

Razvejanost

Pomlad

V težki zimi leta 1941-42 je gestapo na Bledu računal, da bodo nemške okupacijske sile uničile partizanstvo na Gorenjskem, ki je takrat že dobilo precejšnjo razsežnost. Organizirali so hajke, zasnežene gore in gozdovi pa naj bi bili njihov zavetnik. Ker niso poznali poti, naj bi to vlogo prevzeli domačini. Pavel Luckmann, brat takratnega župana Bürgermaistra na Jesenicah, Karla, mi je rekel: »Gestapo na Jesenicah bo poklical poznane smučarje in jih angažiral za vodnike policiji pri hajkah po okoliških gorah.« Ker mi je povedal, da sam to že počenja, sem ga vprašal: »Kako pa to gre?« Pavel pa mi je odgovoril: »To je čisto enostavno. Pokličejo me, se spreoblečem v policaja in z njimi korakam skozi Jesenice in nihče me ne prepozna.

Bandite zasleduje moj brat, sam pa sem tudi že vodil policijo.« Rekel sem mu: »Da ja ne boš v seznam predvidenih vodnikov vpisal moje ime.« On mi je odgovoril: »Daj no, daj, kdo bo pa tebe vzel.« Skupaj sva plezala, zato je zelo dobro poznal mojo pripadnost, pa vendar tega nikoli ni izrabil. Nasprotno, v svoji naivnosti mi je celo posredoval informacije, ki sem jih zatem sporočal partizanom.

Februarja 1942 je pritekel Pavel Luckmann k meni v risalnico in mi v ihti rekel: »Ravnokar so mi telefonirali, da so Zakošičevi iz Plavških Rovtov sporočili, da so se pojavili partizani. Takoj moram iti, da bom policijo vodil na omenjeno stran.« Pavel je odšel, vest pa sem takoj prenesel v mizarsko delavnico prometa, kjer je delal Štraus, poznejša žrtev črne roke, in drugi zavedni delavci. Omenim naj le še Janeza Skumavca, po domače Srakarjevega, s katerim sem vso vojno sodeloval in ki še danes živi na Dovjem. Preden so policaji prišli na javljeno mesto v Rovte, so bili partizani o pohodu že obveščeni. Ko sem naslednji dan vprašal Pavla, če so uspeli, je odgovoril, da so se partizani pravočasno umaknili. »Le po-

novco napol kuhanega fižola smo še dobili, ker so ga partizani v naglici pustili tam.«

Poskus gestapa, da bi slovenske smučarje pritegnil med policijske vodnike, ni imel uspehov; za tiste, ki so jih pridobili, pa so partizani poskrbeli, da je bilo hitro konec njihovega izdajstva. Tudi pobudnik Karel Luckmann je bil za svoje »junastvo« kmalu kaznovan. Ustrelili so ga aprila 1942 opoldan, pred občinskim uradom sredi Jesenic. Pavel je spal pri meni na mizi, ko je dobil sporočilo, da je njegovega brata zadela partizanska krogla. Sramoval se je, ker je ubogal brata, in bal se je, zato je takoj zapustil Jesenice in se zaposlil v Münchnu.

Kmalu potem, ko so se prvi komunisti odločili za ilegalo, sem Mlakarjevemu Jaki nesel na Visoke prvo puško iz ostanka razpadle jugoslovanske kraljevske vojske, pištolo pa nekaj pozneje. Imel sem smolo in srečo, kakršnih sem pozneje imel še več. Na strmi stezi so mi prišli naproti nemški vojaki, ki so iskali osamljene borce. Niso me preiskali in revolver, ki sem ga imel v nahrbtniku, je srečno prišel v roke Šturmovega Martinčka, ki je takrat na Rožci pasel krave in se je z Jakom videval. Ostalo orožje pa je v skrivališču čakalo do velike vstaje prebivalcev Dovja in Mojstrane 16. decembra 1941.

Iz prvih dni porajanja partizanstva mi je ostalo posebno v spominu, kar se je pripetilo 8. julija 1941. Iz Ljubljane so me obvestili, da pride posebna delegacija, ki naj bi jo srečal v gostilni Mulej na Potokih med Javornikom in Žirovnico in zatem vodil pod Stol. V dogovorjenem času sem šel tja skupaj s tovarišem Francem Benigerjem, Pajerjevimi svakom, ki je bil uspešen borec vse do konca oborožene borbe, svobode pa vendar ni dolgo užival. Že prvi mesec se je ponesrečil z motorjem. S Poldetom Pajerjem sem od začetka borbe sodeloval, bil pa je skupaj z ženo, Francetovo sestro, umorjen od črne roke.

Narodnoosvobodilna usmeritev

Potem ko sem vstopil v gostinski prostor pri Muleju, sem v kotu za mizo zagledal stara znanca — smučarja in jugoslovanskega oficirja planinskih enot Franca Primožiča-Marka in Jožeta Šviglja. V presenečenju sem skoraj prekršil konspiracijo, saj sem na glas rekel: »A, vidva sta prišla.« K sreči se nihče v gostilni ni zmenil za nas. Po kratkem pomenku smo plačali, kar smo naročili, in odšli. Pot nas je peljala proti Žirovnici; pri prvem podhodu smo prečkali železnico in se napotili v gozdnato strmino. Tam smo se srečali z jeseniško skupino partizanov, ki jih je vodil poznejši narodni heroj Jože Gregorčič, zraven pa sta bila še Benedičič in Stražišar. Od vseh navedenih je živ le še Jože Švigelj, sedaj upokojeni polkovnik. Vsi drugi so padli v bojih, Marko pa je preminil na dolžnosti veleposlanika v Bagdadu.

Skupaj smo odšli v postojanko pod Stolum. Jože Gregorčič je imel na glavi kapo s konico, tako kot so jih nosili boljševiki. Rekel je: »Mi smo sestavni del Rdeče armade in se borimo za končno zmago proletariata.« Primožič in Švigelj, ki sta bila odposlanca glavnega odbora OF iz Ljubljane, pa sta prinesla sporočilo, da

mora naš boj proti okupatorju imeti predvsem narodnoosvobodilni značaj. Takrat sem bil prepričan, da bo po osvoboditvi ena sama in to sovjetska oblast proletariata in da se za njo vsi borimo. Razočaran sem bil, ko sem slišal opredelitev glavnega odbora OF, še težje pa so se s tem spoprijaznili stari in prekaljeni španski borci internacionalnih brigad. V kratkem času pa smo vsi spoznali pravilnost in dalekovidnost politike OF. Le narodnoosvobodilni značaj naše borbe je lahko pritegnil vse rodoljube v vrste OF, med simpatizerje in podpornike tega gibanja. Opredelitev, da je prva naloga osvoboditev izpod okupatorja, je razgibala vse zavedne Slovence, komunisti pa smo si bili na jasnem, da mora nacionalna osvoboditev domovine pomeniti tudi začetek konca izkoriščanja človeka po človeku.

Iz majhnih skupin so se oblikovale partizanske čete. Že prvi večji boji z okupatorjem so spodkopali zamisel o priključitvi Gorenjske k velikemu rajhu. Spominske znamke, ki naj bi označile dogodek priključitve, so natisnili brez koristi. Okupator je spoznal, da je prebivalstvo Gorenjske enotno protinemško razpoloženo, zato se je zatekel h krvavim represalijam, ki pa so rodile nov odpor.

Kot aktiven pripadnik OF sem opravljal vrsto nalog. S partizani sem imel zvezo na več krajih, jeseni 1941 pa sem se na Visokah ponovno srečal z Gregorčičem in njegovimi tovariši. Sledila je težka in neusmiljena zima, za katero so Nemci upali, da bo ugonobila naše partizane, maščevala pa se je predvsem njim in to na ruski fronti.

Poraz pred Moskvo nam je vsem dal nova krila in v takem razpoloženju je prišel december 1941, ki je dvignil prebivalce Dovja in Mojstrane v odkrit upor.

Na sestanku OF prve dni decembra sem sporočil, da me je moj šef v pisarni inženir Rudesch odredil za smučarski tečaj. Rudesch je po prihodu Nemcev postal član nemške nacionalno socialistične stranke. Ker se ni hotel politično udeleževati, je na Jesenicah prevzel dolžnost vodje športa. Organiziral je treninge. Prvega v Mojstrani se nisem hotel udeležiti. Izgovoril sem se, da sem bolan. Ko je bil organiziran tečaj vrhunskih tekmovalcev za teke in skoke na salzburškem, me je ponovno odredil. Odločitev sem prepustil OF.

Odgovor je bil: »Kljub temu, da bodo v tem času pomembni dogodki, se ti ne smeš kompromitirati. Udeležiti se moraš smučarskega tečaja, ker te bomo potrebovali za druge naloge.« Takrat sem začel dvomiti v napovedano splošno vstajo okupirane Evrope, ki naj bi bila 14. decembra.

En tako sem se odpeljal v Bischofshofen. Na postaji sem srečal Dovjaka iz Koroške Vrbe, ki sem ga že od preje poznal. Peljala sva se v Mühlbach in nato šla s skakalnimi in tekaškimi smučkami ter drugo prtljago na ramenu peš pod Hochkönig. V gostilni Arthurhaus so se zbrali znani nemški smučarji Bradl in drugi. Pred pričetkom treninga je bil zbor in vsi tečajniki so morali pozdraviti nacistično zastavo. Hotel sem se izogniti obredu dviganja zastave. Šel sem k vodji tečaja, ki sem ga poznal iz časov, ko sem kot jugoslo-

vanski reprezentant nastopal v tujini na smučarskih tekmovanjih. Pisal se je Galeitner, bil je smučarski skakalec z Dunaja. Rekel sem mu: »Mi v Sloveniji smo še prekratek čas pod nemško okupacijo, od mene ne morete zato pričakovati, da bi bil nacional socialist, zato prosim, da se dviganja zastave ne udeležim.« Njegov odgovor je bil kratek: »Pojdi montirat smučil!« Te njegove geste mu nisem nikoli pozabil. Bil je pač Dunajčan in po vojni sem ga prvič srečal leta 1952 v Kitzbühlju ter se mu zahvalil za njegovo razumevanje.

Torej tudi taki so bili med njimi. Tudi ostali so me kot edinega Jugoslovana prijazno sprejeli, posebno potem, ko sem v teku bil najboljši in sem razmeroma dobro tudi skakal. Postal sem toliko domač, da sem izrabil vsako priliko in poslušal novice radia London. Zanimalo me je, kaj bo poročal o splošni vstaji. Na žalost nisem mogel ujeti ničesar. Bil sem v popolni negotovosti. Sklepal sem, da se v vsej okupirani Evropi ni zgodilo nič posebnega, nisem pa vedel, kako je bilo pri nas.

Vstaja in žrtve

Po povratku sem na jeseniški železniški postaji srečal Ivana Jalena, ki je bil z odločitvijo OF, da se tečaja moram udeležiti, dobro seznanjen. Vprašal sem ga, kaj je bilo z vstajo. Povedal je, da je bila ta na Dovjem in v Mojstrani 16. decembra, da so blokirali dostope v dolino, porušili mostove, razorožili orožnike in kako se je proti jutru zataknilo pri graničarski kasarni. Sam je imel tudi prestreljeno roko. Svetoval sem mu, naj takoj izgine, sicer ga bodo v kratkem zaprli. Ubogal je, se umaknil v ilegalo, kmalu odšel v Ljubljano in zatem v partizane, se boril in ostal živ. Še danes živi v Ljubljani. Drugače pa je bilo z drugimi.

Potem ko je bilo jasno, da akcija ni dosegla celotnega namena, so se skoraj vsi uporniki z orožniki vred v meter globokem snegu najprej umaknili na Vrso. Ko so Nemci grozili, da bodo požgali obe vasi, so se po obljubi, da se jim ne bo nič zgodilo, vračali domov. Le eden se ni dal prevariti — Primorec Jože Koder, ki je ostal v partizanih, a je že 20. februarja 1942 padel na Stolu.

Ker so se nemški orožniki vrnili živi, so bili uporniki prepričani, da jim bodo Nemci res spregledali, zlasti še, ker so županu Winzigu dali častno besedo, da se jim ne bo nič zgodilo. Začeli so hoditi normalno na delo. Gestapo pa se je pripravljaval in iznenada naskočil. Še pred novim letom 1942 je bilo 20 Dovžanov, Mojstrančanov in Belčanov v Begunjah. Aretaciji so se z odhodom v ilegalo izognili le Šurkov Martinček in Bvaščeva dva: Kristel in Ivan. Začela se je največja tragedija teh vasi.

Ustreljenih in v taboriščih pomrlih je bilo 27 upornikov, tisti pa, ki so se iz koncentracijskih taborišč vrnili, so hiralali dalje in le redki so povsem ozdraveli. Samo naključju in odločitvi OF se lahko zahvalim, da tudi sam nisem bil med žrtvami. Vstaja občine Dovje-Mojstrana bo trajen ponos prebivalcev in dokaz popolne enotnosti in zvestobe svojemu narodu.

Po tej tragediji je bil večji del aktivistov izločen. Delo se je pričelo na novo in z novimi ljudmi, prebivalstvo pa je bilo do konca vojne enotno v narodnoosvobodilnem boju.

V drugem letu narodnoosvobodilnega gibanja v zgornji Savski dolini je nastopila kriza. Rane, ki jih je okupator zadal po vstaji decembra 1941 na Dovjem in v Mojstrani, se niso mogle hitro zaceliti. Strah pred povračilnimi ukrepi je tudi najbolj zavedne potisnil v opreznost; partizanske postojanke, ki so delovale na tem območju, pa so bile šibke. V Karavanah nad Dovjami sem se sestajal s sekretarjem Ivanom Krivcem, ki je v teh kritičnih dneh skupaj z Ivanom in Kristlom Dovžanom skrbel za nadaljevanje boja proti okupatorju. Žrtve pa so padale dalje. Prvi dovški partizan Mlakarjev Jaka je spomladi leta 1942 padel skupaj s tovariši pri Okroglem; Krivec pri kopališču Jasna v Kranjski gori, Kristel je bil ujet in ustreljen in le Ivan je kot partizan dočakal svobodo. Sedaj živi v Mojstrani. Šurkov Martinček, ki živi na Jesenicah, je bil ujet, po vojni pa se je, kakor da bi od mrtvih vstal, vrnil iz Mauthausena. Žrtve pa so nadomeščali novi borci za svobodo. Vedno več jih je bilo, zato ne morem več imenovati vseh, s katerimi sem sodeloval.

Narodnoosvobodilna vojna se je razmahnila zlasti potem, ko so Nemci začeli na Gorenjskem rekrutirati mladince in jih pošiljati na fronto. Takrat se je najbolj izkazalo, da se Slovenci nočejo bojevati za Hitlerja in da hočejo svobodno domovino. Odločitev, da bodo gorenjske mladince vključevali v nemško vojsko, je bila zato velika nacistična zmota, ki se je maščevala s pospešeno rastjo partizanskih enot.

Morala prebivalstva se je v zgornji Savski dolini dvignila zlasti po prihodu partizanskih enot jeseniško-bojninskega odreda in VOS. Zgodilo pa se je tudi, da posamezne enote niso vedele za druge in so samostojno izvajale akcije. Razlog je bil delno v podcenjevanju terencev in delno v nesistematskih pripravah. Večkrat sem pravočasno posredoval, da ni prišlo do medsebojnega obstreljevanja in da so bile vse predvidene akcije izpeljane. Poskrbel sem, da so bile vse strateške točke zavarovane, tako da je bil brez nepotrebnih žrtev dosežen načrtovani cilj partizanskih akcij.

Poleg neposrednega vključevanja v vojaške akcije sem nenehoma sodeloval pri širjenju narodnoosvobodilne vojske. V partizane sem vodil domačine, nemške dezertarje — take, ki so po zvezi prišli iz Ljubljane, Kranja in drugih krajev. Bil sem v stalnih stikih s političnimi forumi in vojaškimi enotami.

Leta 1943 je prišel na dopust Janez Polda, poznejši idol jugoslovanskih smučarskih skakalcev. Sam si je v nemški vojski pognal kroglo v roko in si omogočil povratek domov. Poiskal sem ga in se dogovoril za »nasilno« mobilizacijo v NOV. In postal je partizanski kurir.

Janeza Polda sem dobro poznal kot tekmovalca in organizator smučarskega društva Mojstrana. Vodil sem ga na treninge in tekmovanja in poznal njegov talent. Na vprašanja, ali bo še tekmoval, pa v partizanih ni kazal velikega poželjenja. Ni

bil tak optimist, da bi v težkih trenutkih videl lepše čase pred seboj. Srečo pa je imel. Večkrat je bil na muhi, v največji nevarnosti pa takrat, ko je na Radovni padel v zasede. Dum-dum krogla ga je zadela v hrbet, rešila pa ga je torba, v kateri je imel strpan nahrbtnik. Vse to je bilo razcefrano, Janez pa je dobil le še drobce v hrbet in raztrgan ter krvav se je živ vrnil v kurirsko postojanko.

Pogum pogoj uspeha

Veliko dogodkov, ki sem jih kot aktivist in partizan doživel, ne bi smelo iti v pozabo. To pa bi zahtevalo daljšo pripoved.

Na primer, kako sem se leta 1941 na mostu čez Savo otresel nemških orožnikov kljub temu, da sem ob legitimiranju imel poln nahrbtnik propagandnega gradiva, partizansko pošto in samokres. Pa takrat, ko je name v trdi temi skočil vojaški pes, Nemci pa so bili v neposredni bližini in me vendar niso dobili. In ko so Nemci obkolili hišo, pa sem se vendar zmazal. Dalje, ko mi je nemški vojak nosil s postaje v Mojstrano paket, v katerem je bila puška, ki sem jo nosil iz železarne. Tja so namreč v starem železu prihajale puške, ki so jih nato delavci obnovili, mi pa smo jih znosili v partizane. Puške sem nosil zavite v rolo papirja, ki sem jo v vagonu vedno dal na polico, ušel sem se pa na drugo stran.

K sreči tudi vsaka krogla ne zadene, sicer me že davno ne bi bilo med živimi. Nekoč je na mene najmanj 15 Nemcev streljalo z avtomatskim in navadnim orožjem, ko sem po sredi Save na Belci tekel navzgor, pa me nihče ni zadel.

Z izkušnjami človek postane predrzen, pogumni pa imajo več sreče kot bojazljivi. Med narodnoosvobodilno borbo sem imel priložnost oceniti precej ljudi in ugotoviti njihovo trdnost. Kljub zavedno-

Narava vabi

Slikano leta 1948 v Planici. To je zadnja slika na kateri so partizanski tovariši Gregorja Klančnika, Dr. Pavlin, ki ga je povezal in peljal v partizane, Janez Polda, ki ga je vodil v partizane in z njimi sodeloval v NOV ter na športnem področju in Franc Primožič-Marko s katerim je leta 1941 sodeloval na sestanku s prvo enoto partizanov pod Stolum.

sti je bil strah velik razlog, da so se izogibali neposrednega stika z okupatorjem. Tudi med bivšimi jugoslovanskimi oficirji so bili veliki strahopetci. Ko sem nekoč potem, ko se je trikrat premislil, vodil v partizane kapetana I. razreda in so Nemci pričeli na nas streljati z minometi, je bil zelen od strahu. Strah se počasi poleže, pa vendar ne pri vseh enako. Mnogokrat je botroval tudi temu, da je puška prehitro počila in so padle nepotrebne žrtve. Umirjenost, junaštvo in refleks so bile glavne vrline partizanov in aktivistov. Podobno je tudi v alpinizmu. Tisti, ki se mu tresejo kolena, ni za prewise. Težke stene premagajo le preudarini, smeli in uporni plezalci. Ne samo za vojaške ter športne podvige, tudi za gospodarske voditelje so zaželele podobne vrline. Boječnosti in paničarji ne smejo biti na vodilnih položajih, saj brez poguma in tveganja tudi uspeha ni.

V partizanih sem bil organizacijski sekretar okrožnega komiteja KS, potem pa obveščevalni oficir IX. korpusa. Vodil sem obveščevalno točko v Karavankah ter zbiral podatke o premikih vojaških enot po Koroški in Gorenjski. Kljub kurirski pošti sem večkrat hodil na Primorsko neposredno poročati v štab IX. korpusa. Pri zadnjem obisku se je štab že selil v Trst. Iz Trsta sem se vrnil na Gorenjsko, kjer sem sodeloval pri sklepnih operacijah. Kljub temu da sem v Celovcu pravočasno zasledil gestapovca Mayer Kaibitscha, se je le-ta takrat izmaknil pravični kazni.

Solze so mi prišle v oči, ko sem 30. aprila 1945 prvič v življenju zagledal morje in nato Trst, podobne občutke pa sem doživljal teden za tem, ko sem v Celovcu spremljal zagorele vojake dalmatinske brigade, ki se je na tankih peljala skozi mestno središče. Glavni razlog moje ginjenosti, da bo to odslej vedno naše, pa se na žalost ni uresničil.

Podrejanje družbenim interesom

Po osvoboditvi sem se vrnil v železarno Jesenice. Tu sem sredi maja prevzel

dolžnost pomočnika delegata ministrstva industrije in rudarstva. Poleg te dolžnosti pa sem na koroškem območju še naprej imel tudi obveščevalno zadolžitev za 4. armado, dokončno pa sem bil demobiliziran decembra 1945.

Maja 1945 se je torej začelo moje delo pri poslovnih zadolžitvah slovenskega železarstva. Ker sem tovarno kot konstruktor dobro poznal, mi je minister Franc Leskošek-Luka zaupal odgovorno dolžnost. Skrbeti sem moral za zbiranje kadra, za začetek obratovanja, sistem prejemkov zaposlenih, varnost pri delu, inovacije in za tovarniško literaturo. Tu sem si nabral precej izkušenj. Ker sem ministru Leskošku moral često neposredno poročati, me je dobro spoznal, kar je bilo pomembno za mojo drugo polovico življenja. Februarja 1946 me je z dekretom imenoval za upravnika jeklarne na Ravnah. Vsi moji načrti za delo v železarni Jesenice, občini Dovje — Mojstrana, okraju Jesenice v športu in družbenem udejstvovanju so padli v vodo. Izdelati sem moral nove.

Za rojstni dan tretjega sina Tomaža sem prinesel domov nalog za premestitev v Guštanj. Poznal nisem niti tovarne niti kraja. Avgust Kuhar, brat Prežihovega Voranca, ki je takrat v železarni Jesenice urejal delovno varnost, tehniško knjižnico in racionalizatorstvo, me je tolažil: »Jeklarne na Ravnah 20 let zaostaja za Jesenicami. Nekoga navadi in čez dve leti se vrni na Jesenice.« Zgodilo pa se je obratno — čez tri leta je on prišel za menoj na Ravnah.

Poskus, da bi si Franc Leskošek-Luka premislil, ni uspel. Pred odhodom v Guštanj, kot so se takrat Ravnah imenoval, mi je rekel: »Guštanjka železarna je stara. Odločili smo se, da bo to specializirana tovarna plemenitega jekla. Tam ne bo tovarne, tam mora biti apoteka. Tvoja naloga je, da odstraniš hitlerjanske usedline, omogočiš prepoved in razvoj jeklarne na Ravnah.« In tako se je zgodilo.

Jeklarne na Ravnah je bila stara, vsi obrati so bili dotrajani, edini topilniški

agregat v jeklarni je bil SM peč s kapaciteto okrog 7000 ton na leto. Strokovnega kadra ni bilo, edini inženir pa je bil Mahorčič, ki je bil z mojim prihodom imenovan za glavnega inženirja. Ravne so bile zaostal star srednjeveški trg in le eno stanovanje je imelo kopalnico.

Med obema vojnama ni bilo na Ravnah niti v tovarni napredka. Stanovanj niso gradili, pogoji bivanja delavskih družin so bili zato zelo borni. Premestitev na Ravnah je pomenila zato tudi v mojem osebnem in družinskem življenju veliko samoodpoved.

Na Dovjem sem imel lepo urejeno stanovanje v novi enodružinski hiši, na Ravnah sem se v gostišču vselil v sobo z dvema posteljama, od katerih je druga služila za prehodne goste generalne direkcije, od odjemalcev do vojakov. Živel sem daleč od svoje petčlanske družine brez dodatka za ločeno življenje. Domačim nisem mogel pomagati z nobenimi prehrabeniimi priboljški. Šele po preselitvi v nedograjeno stanovanje, za katero sem načrt izdelal sam, se je konec leta 1947 položaj izboljšal. Prvo leto pa je bilo tudi v novi hiši prava muka. Gradbeniki so jo dokončevali, sam pa sem opravil vsa zunanja dela, zravnal teren in uredil okolico.

Vsi osebni problemi pa niso vplivali na mojo delovno vnemo, saj sem se zavedal delovne dolžnosti in bil prepričan, da le skromen človek lahko uspešno dela z ljudmi.

Koroško jeklo je steklo

Začeli smo skromno in smelo. Takoj smo začeli širiti jeklolivarno, brez pravih načrtov postavili dodatno tovarniško halo ter s prostovoljnim delom gradili ozko-irne komunikacije. Povsod sem bil zraven — pri gradnji prog po tovarni, vodo-oda po trgu, pri neposredni izdelavi načrtov za prve stanovanjske hiše, pri prostovoljnem delu v proizvodnji, na sestankih v tovarni in tam, kjer je bilo treba utemeljevati razvoj železarne. Samo en dogodek. Skozi stari trg smo po trdi cesti kopalni jarek za vodovod, prebivalci iz ulice, ki naj bi vodo dobili, pa so se obnašali, kakor da smo politični zanesenjaki in niso pomagali. Ko sem zvečer v temi teklen domov, sem se spotaknil in zletel v lasten izkop. Naslednje jutro sem v tovarni hotel odpreti kaso, kamor smo morali zapirati vse pomembne dokumente, ključev pa ni bilo. Spomnil sem se, da so mogoče zleteli iz žepa, ko sem na glavi pristal v dva metra globokem jarku. In res sem jih našel tam.

Takoj sem se vključil tudi v družbenopolitično življenje. Ustanovili smo tovarniško partijsko organizacijo, bil sem občinski funkcionar in pobudnik, oblikovalec in ustanovitelj telesnokulturnega društva Fužinar ter tovarniškega glasila Koroški fužinar, tovarniškega zaščitnega znaka in ne nazadnje sem sodeloval tudi pri novem imenu tovarne in kraja.

Pri tej zahtevni nalogi mi je največ pomagala železarna Jesenice. Tam sem pridobil strokovnjake, izkušnje ter tehnično dokumentacijo. Moje dolgoletno delo v konstrukcijskem biroju na Jesenicah mi je pri tem precej pomagalo; po osvoboditvi pa sem na Jesenicah še bolj spoznal ljudi in njihovo sposobnost.

Velik začetni uspeh jeklarne na Ravnah je bila njena imenska vključitev v besedilo dokumenta prve petletke. Kot poseben izdelek je bila imenovana jeklena litina.

Pridobivanje na času in nagla organizacija proizvodnje sta bila osnovna razloga za vključitev železarne Guštanj v prvo petletko; iz strateških razlogov pa je bila gradnja novih zmogljivosti predvidena v osrednjem delu države. Za razvoj in gradnjo novih obratov na Ravnah je bilo zato potrebno veliko prizadevanja in iznajdljivosti. Franc Leskošek-Luka, ki je bil v času načrtovanja prve večje faze razvoja železarne Ravne minister težke industrije, član politbiroja CK KPJ in vlade FLRJ, nas je podpiral in vedno našel pot do končne odobritve. Veliko pa smo delali na svojo roko in kot gotovo dejstvo dobili potrditev naše pravilne odločitve naknadno. Položaj pa se je po osamosvojitvi in odcepitvi Jugoslavije od Informbiroja izboljšal in tudi lokaciji Ravne in Jesenice kljub bližini meje nista bili več kamen spotike.

Pomanjkanje strokovno sposobnega kadra je bil velik problem prve petletke. Boris Kidrič se je kot predsednik Gospodarskega sveta FLRJ zato leta 1946 odločil za ustanovitev posebne višje ekonomske šole. Republiški CK KP so izbrali slušatelje in v Sloveniji med drugimi tudi mene.

Sekretar OK PS Gričar mi je po telefonu sporočil, da moram čez dva dni na šolanje v Beograd. Niti domov nisem utegnil. V tovarni sem uredil, kar sem mogel, in odšel. Kaj bo po šolanju, nisem vedel.

Višja ekonomska šola Gospodarskega sveta FLRJ je bila internatskega tipa. Hotel Union so spremenili v internat. Dopolndan smo imeli predavanja — med profesorji je bil tudi Kidrič sam — popoldan pa seminarje. Iz internata je bilo mogoče priti le s posebnim dovoljenjem ravnatelja šole.

Tako sem bil celo šolsko leto še bolj daleč od družine. Po diplomu sem se vrnil domov na Dovje, a nisem mogel izrabiti niti mesec dni pripadajočega dopusta. Zaradi posredovanja Generalne direkcije črne metalurgije sem po nalogu ministra rudarstva in metalurgije FLRJ Bane Andrejeva moral nazaj na Ravne. V tem je bila neka logika, saj sem tudi v ekonomski šoli zadržal svoj službeni položaj in celo večkrat na posebno zahtevo sodeloval na konferencah in posredniško zastopal jeklarne na Ravnah.

Na Ravnah sem zatem sodeloval v celotnem preporodu tovarne in kraja tako pri prvi, drugi in tretji fazi širjenja ter modernizacije železarne od 7000 na 200.000 ton letne zmogljivosti proizvodnje jekla. Potem pa je leta 1969 zopet nastal preobrat v mojem življenju. Ta ni bil podoben spremembam iz leta 1946, vplival pa je na zmanjšanje neposrednega vodenja proizvodnje in na zasebno življenje.

Združevanje železarstva

Po dveletnih pripravi in usklajevanju poslovanja, v katerih sem bil nosilec dela, so me po ustanovitvi združenega podjetja januarja 1970 imenovali za prvega generalnega direktorja slovenskih žele-

zarn s sedežem v Ljubljani. Kljub temu, da sem pred tem skoraj celo desetletje vodil železarno Jesenice in bil zatem 24 let direktor železarne Ravne ter zato imel ustrezne pogoje, sem se dolžnosti vodenja celotnega slovenskega železarstva branil. Čutil sem koristnost usklajevanja in izboljševanja poslovanja, zavedal pa sem se pionirskih težav v organizaciji in majhne moči združenega podjetja za ekonomsko sicer logično združevanje dela ter sredstev. Obveljala pa je zopet volja drugih.

V prvih 4 letih delovanja združenega slovenskega železarstva smo dosegli s stalnim usklajevanjem ter sporazumevanjem dokaj dobre rezultate. Izvedena je bila specializacija, usklajen nadaljnji razvoj, zmanjšana neracionalna proizvodnja, povečan obseg gotovega blaga ter fakturirane realizacije; odpravljene so bile poslovne izgube in dosežena nova primerna akumulativnost. Združeno podjetje je pridobilo ugled in novembra 1973 so se sklenitvi samoupravnega sporazuma o združitvi v Slovenske železarne poleg železarn Jesenice, Ravne in Štore pridružili še predelovalci žice: Veriga, Plamen, Tovil, Žična ter Metalurški inštitut.

Povečana proizvodna skupina je dobila obliko sestavljene organizacije združene dela, ki je uspešno povečevala obseg proizvodnje ter predelave jekla. Leta 1975, to je zadnje leto petletnega obdobja, so združene slovenske železarne proizvedle 795 tisoč ton surovega jekla, 740 tisoč ton blagovne proizvodnje ter za 7165 milijonov din fakturirane realizacije. S tem rezultatom je v glavnem bil dosežen cilj petletnega načrta 1971 do 1975. Še več. Slovenske železarne so se v SR Sloveniji povzpele po celotnem prihodku in dohodku na prvo mesto. Samoupravna presnova, povečanje proizvodnje ter obsega poslovanja, širjenje sozda, prilagojevanje s porabo jekla ter zunanjetrgovinsko uravnoteženje blagovnega prometa so glavni novi petletni cilji SŽ. Sklenitev sporazuma o temeljih srednjeročnega razvoja za obdobje 1976 do 1980 v juliju 1976 je nov uspeh sozda SŽ.

K uspehom združenega železarstva je treba prišteti tudi delež SŽ pri oblikovanju ter delovanju poslovne skupnosti izdelave in predelave jekla. Ta je v novem republiškem družbenem načrtu dobila svojo vlogo, ki jo bo v obdobju 1976 do 1980 odigrala v interesu celotnega kovinske predelovalnega kompleksa na Slovenskem.

Veseli me, da sem pri ustanavljanju združenega podjetja, njegovem uveljavljanju, preoblikovanju v sestavljeno organizacijo združenega dela ter pri snovanju poslovne skupnosti za jeklo prispeval tudi svoj delež. Prepričan sem, da smo leta 1969 ravnali pravilno, ko smo se na referendumskih odločitvah za združitev slovenskega železarstva. To je bila pametna poteza, ki bo tej najstarejši industrijski dejavnosti na Slovenskem, bogati tradiciji, omogočila še plodno prihodnost.

Zadoščenje

Sedaj, ko gre moja aktivnost h kraju, imam mirno vest in ugoden občutek, da sem prispeval svoj delež pri osvoboditvi domovine in gradnji našega samoupravnega socializma. Sodeloval sem pri

snovanju organizacije OF na terenu, delal v komunistični partiji, v krajevnih, občinskih, okrajnih, okrožnih, republiških in zveznih družbenopolitičnih telesih. Prav gotovo sem med tistimi, ki so dosegli najdaljši staž na položaju direktorja podjetja oziroma OZD, delal sem tudi v družbenih in samoupravnih organih na področju znanosti, prosvete in denarništvu, sodeloval v telesnokulturni dejavnosti ter zastopal državne barve doma in v inozemstvu.

Alpinizem in smučanje sta moja življenjska spremljevalca, ki mi omogočata, da nisem breme družbe in da tudi sedmi križ nosim pokonci. Le telesna kultura je vir kondicije, zdravja in moči.

Ker je zasebna materialna bilanca mojega dela kljub moji varčnosti skromna, podružablja pa se tudi podedovana imovina mojih prednikov, sem prepričan, da sem slovenski socialistični družbi dal, kar sem mogel. Ne materialna bogatitev, temveč doseženi uspehi pomenijo zame največje zadoščenje.

Če se ozrem nazaj, sem srečen, da sem se zavestno predal toku gibanja za osvoboditev dela ter pravičen in human razvoj socializma. Očitam si le premajhno skrb za svoje tri sinove. To poskušam sedaj popraviti pri petih vnukih in vnukinjah — zamujenega pa ni mogoče nadomestiti.

Nikoli nisem zapustil svoje družine, zavedam pa se, da ji očetovstva nisem razdajal. V poduk novim generacijam, ki bodo nadaljevale začeto delo samoupravne gradnje socializma, moram reči: Ob požrtvovalnem delu za splošne družbene koristi se nikoli ne sme pozabiti na nov rod, ker nihče ne more nadomestiti tistega, kar lahko in morajo dati starši. Lastnim otrokom nisem omogočil niti prijetnega otroštva niti velike prihodnosti, premoženja pa jim tudi ne bom zapustil. Skromnost dediščine si ne očitam, saj morata tudi za naslednje generacije le živo delo in ustvarjalnost biti vir novega življenja.

Življenjska usoda na žalost vsebuje tudi grenke preizkušnje. Najbolj boleči so trenutki, ko ti v lastnih vrstah naredijo krivico. Tudi taka razočaranja sem prebolel, imam pa posebno radost, da so me vedno razumeli in mi zaupali borci in delavci. Manjša naravnost na dnevno politiko in večja na cilj socializem ne prinašata priznanj, temveč zadoščenje in mirno vest.

Veliko je, kar smo v treh desetletjih in pol pri nas dosegli. Nacionalno svobodno gradimo pravično sedanost in lepšo prihodnost. Veliko truda, samoodpovedi in požrtvovalnosti pa bo še potrebno, da bi dokazali vrline ter prednost, ki jo vsebuje socialistično samoupravljanje. Večja družbena storilnost je edini objektivni dokaz naprednejših proizvodnih odnosov. Delovne vneme še nismo razvili do take ravni, ki bi nas pripeljala do tega cilja. Premajhna zavest in resnična predanost samoupravnemu ureditvi nam zmanjšujeta gospodarske ter druge dosežke, izražata se v količini in kakovosti izdelkov ter storitev in na žalost tudi s posledicami, ki nam niso v čast. Ponovno bo potrebno uveljaviti duh iz narodnoosvobodilne borbe in vzajemno ter vdano nadaljevati gradnjo našega socializma.

ZAPISI O PRVEM MAJU

Piše:

Pavle Žaucer-Matjaž

Vse priznanje zasluži zamisel urednika Koroškega fužinarja, da bi v prvomajski številki tega glasila s spominskimi pričevanji družbenopolitičnih delavcev in predvojnih revolucionarjev na nekdanja praznovanja 1. maja prispeval k svečanemu razpoloženju letošnjega prvomajskega praznika. Želja urednika je, da bi mlademu rodu in delovnim ljudem v Mežiški dolini osvežil spomin »na dan, ki se je včasih pisal z velikimi črkami, danes pa je več ali manj postal praznik kot vsi drugi«. Tako je zapisal urednik v vabilu za sodelovanje.

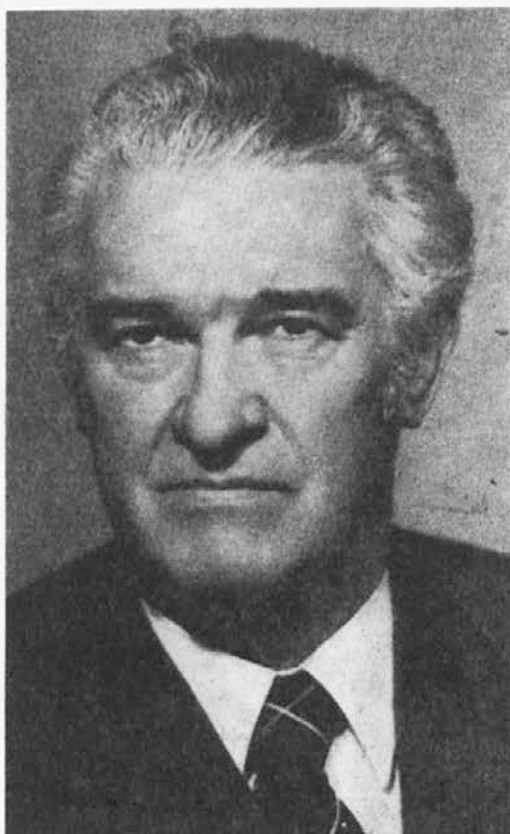
91 let mineva od zgodovinskega dogodka, od krvavega 1. maja 1886. leta ob velikem štrajku v Chicagu, od dneva, ki je zapisan v zgodovini kot mednarodni praznik dela, kot borbeni dan delavskega razreda vsega sveta, kot dan solidarnosti in tovarištva proletariata in delovnih ljudi vseh kontinentov. S simboličnim geslom treh osmic — 8 ur dela, 8 ur počitka, 8 ur oddiha in kulturnega življenja — so se zbirale skozi desetletja ob 1. maju množice delovnih ljudi po vsem svetu na demonstracijah z zahtevami po pravicah delavskega razreda v borbi proti kapitalističnemu izkoriščanju. Po veliki oktobrski revoluciji postane 1. maj delavski praznik, ko so vihrale in plapolale rdeče zastave in delavski prapori v spomladanskem vetru na čelu množičnih povork in ko so manifestanti z gesli »Proletarci vseh dežel, združite se«, »Delu čast in oblast« glasno izražali svojo borbeno pripravljenost za organiziran in odločen boj, za svoje delavske in človeške pravice.

V stari Jugoslaviji smo 1. maj proslavljali po vsebini in organizaciji na različne načine: z ilegalnimi predprazničnimi demonstracijami, s trosilnimi akcijami in pisanjem revolucionarnih parol ali pa s kulturnimi delavskimi prireditvami, z izleti v naravo, kjer smo pristno doživljali tovarštvo in mladostno veselje, s pesmijo na ustih, s transparenti in parolami v rokah. 1. maj je bil dan, ko so borbene zahteve delavskega razreda pod vodstvom Komunistične partije odmevale glasno in jasno, kakor je veselo in prešerno donela revolucionarna pesem kot izraz intimnih človeških čustev in želja in kakor nas je trdno povezovala naša himna »Vstanite sužnji iz prokletstva«. Vsi ti predvojni 1. maji, ki sem jih doživljal kot dijak v Mariboru ali kot študent največkrat v zagrebškem predmestju na Trešnjevki v borbenih vrstah SKOJ in partije, so mi ostali v spominu kot osebno globoko doživeti prazniki, kot lepi in prijetni dnevi mladosti. Praznik 1. maj nam je ostal v naših srcih, ostal je z nami v izjemno bogatih spominskih in najlepših občutkih. Zato je težko opredeliti, kateri 1. maj je ostal v spominu z najmočnejšimi, najbolj prazničnimi vtisi, še težje pa je o tem pisati.

Čas narodnoosvobodilne borbe je obdobje, ki je najpomembnejše za vsakega partizana, za slovenski narod in za vse jugoslovanske narode in narodnosti. Zato so

pač prazniki, ki smo jih doživljali v tem obdobju, ostali globlje in bolj neizbrisno zarisani v naši zavesti. 1. maj in 7. november sta bila dva naša pomembna praznika, ko smo se partizani čutili še bolj kakor sicer med seboj usodno povezani, ko smo se kot nezlomljivi člani velike družine jugoslovanskih narodov složno borili za iste cilje, za osvoboditev svoje domovine, za izgon okupatorjev, za zlom nacizma in fašizma, za boljše dni novega življenja v svobodi.

Osebnost sem imel v partizanih izjemno srečo. Preživel sem štiri leta naše velike preizkušnje dobesedno kot jugoslovanski partizan — od borca slovenske čete 1941. leta v Srbiji in Užiški republiki, borca I.

Pavle Žaucer — Matjaž

proleterske brigade in zaščitne čete pri Vrhovnem štabu ter pri vrhovnem komandantu Titu, do organizatorja NOB na Štajerskem in Koroškem. V različnih razmerah sem tudi praznike različno doživljal in jih na svojski način praznoval.

V Foči, kamor sem prišel prve dni februarja 1942. leta, po borbi na Pjenovcu, kjer je padlo 10 borcev našega slovenskega voda v I. proleterski brigadi, in po legendarnem igmanskem maršu, smo v tem vzhodnobosanskem mestecu doživljali nov razmah narodnoosvobodilne borbe. Tu so se v 110 dnevih svobode polagali temeljni kamni naše državnosti, naše ljudske oblasti z ustanavljanjem narodnoosvobodilnih odborov na temeljih znanih fočanskih predpisov, »fočanskih zakonov«, ki veljajo za izvirni dokument naše državnosti in ustavnosti.

Zadnje dni aprila smo čutili, kako se približujejo sovražniki z vseh strani, kako se vse bolj stiska obroč Italijanov, ustašev in četnikov in se manjša osvobodeno ozem-

lje. Tudi v zraku smo dnevno gledali sovražnika, saj je bil tudi po desetkrat alarm pred zračnimi napadi. Toda v Foči je teko pravo predpraznično življenje in je vladalo vedro razpoloženje. Pevski zbori so vadili, igalske skupine so se pripravljale za nastop, potekali so šahovski, lahkoatletski in nogometni turnirji. Mesto je bilo slavnostno okrašeno, na veliki steni sredi Foče je več metrov velik Mujezinovičev lik Stalina simboliziral skupno borbo z zavezniki proti silam osi. Po okoliških vaseh smo vodili akcijo za spomladansko setev. Oddaljeno grmenje topov in mitraljiranje štuk je zvenelo kakor nekoč pokanje možnarjev pred prazniki. Kakor da se je v Foči čas ustavil, smo živeli skoraj mirnodobno življenje. Za današnje čase, posebno za pojmovanje mladega rodu, se vse to sliši neverjetno in nepojmljivo, skoraj partizansko pravljico.

Na praznik 1. maj, bil je petek, je bila v polni veliki dvorani tobačnih magazinov svečana prvomajska proslava. Pred polno dvorano je govoril Ivo Lola Ribar. V imenu partije je ta veliki mladinec pozdravil množico in je govoril udarno, zanosno, z aktualno vsebino in z izbranimi izrazi. Odkrito je spregovoril o težkih borbah in preizkušnjah, ki čakajo partizanstvo v tem letu, optimistično pa je nakazal možnost, da bomo leto zmagovito zaključili. Četudi mu nismo mogli prav verjeti, nam je bilo to, kar smo si vsi najbolj želeli, prijetno poslušati. Lola je znal potrkati na srca in čustva in vžgati poslušalce s svojo vehementno besedo in osebnostjo. Njegove besede so vlivale pogum, zaupanje vase in v skupno borbo, zaupanje v uspeh partizanskega orožja. Lola je bil zares velik govornik.

Partizanski kulturni program je lepo uokviril svečano prireditev. Ljudje so prisrčno pozdravili vrhovnega komandanta tovariša Tita. Zdi se mi, da je na tej prvomajski prireditvi v Foči prvič donelo po dvorani ime Tita, kajti prej smo ga vsi imenovali le »Stari«.

V času mojega koroškega partizanstva sem se pogosto spomnil praznovanja 7. novembra v Užiški republiki in prvomajskega praznika v Foči.

Zadnje praznovanje 1. maja v času NOB, leta 1945, sicer ni bilo na osvobodjenem ozemlju in med množico, bilo pa je globoko doživeto in po svoje praznično v pričakovanju našega največjega dne, dneva osvoboditve. Na sedežu ObKOM KPS in PO OF za Koroško, v brunaricah na strmem pobočju Črnega vrha nad Šmarjeto v Rožu, sem dočakal zadnje dni vojne in s tem tudi zadnje prvomajsko praznovanje v partizanih.

V drugi polovici aprila smo se resno pripravljali na konec vojne za osvoboditev Koroške. Zavezniki so prodirali čez Ren in Odro in so se srečali na Labi, enote Rdeče armade so po težkih bojih zasedle Dunaj, 29. aprila so kapitulirale nemške enote v Severni Italiji in Avstriji, 30. aprila je največji zločinec vseh časov, Hitler, napravil samomor. Vojaški zlom nacističnega »tisočletnega« rajha je bil na dlani. Le na Koroškem se nacisti še niso

pripravljali na predajo. Še zadnje dni so hajkali in sejali strah in smrt po koroških krajih. 25. aprila so pri Peršmanu v Podpeci zverinsko ubili 11-člansko družino, domačijo pa požgali. V Celovcu in okolici so ti atavistični zločinci še zadnje ure pobijali zapornike in se znašali nad našimi ljudmi.

V napetem vzdušju smo pričakali 1. maj. Na večer pred praznikom so po vsej Koroški goreli kresovi in mogočno razglašali našo navzočnost na Koroškem ter oznanjali velik jutrišnji dan. Okoli Pece in Obirja, na severnih pobočjih Karavank, na Žetičah in Macnu, na Žingarci in Mačenskem vrhu, na Gurah in na Osojščici, v neposredni okolici Celovca pa tja preko pobočij in grebenov Svinjske planine so gorele grmade grozeče vznemirjale, ranjeno, v smrtnih krčih hudo popadljivo rjavo nacistično zver. V tem veličastnem večernem pogledu na Koroško se nam je zdelo, da bomo uspeli do korenin izžgati in izkoreniniti nacistično in velikonemsko miselnost na Koroškem. Preveval nas je ponos in zadoščenje, da smo tudi na Koroškem spravili na kolena mogočnega sovražnika, ki so mu štete ure, da smo na področju rajha vzdržali tri leta v prvih okopih velike zavezniške fronte in to celo na severni strani Drave. Ob pogledu na slikovite rdeče zublje, ki so parali rjavo in črno nebo nad Koroško, nas je navdajala vera in zaupanje, da na Koroškem prelita kri in naše številne žrtve ne bodo zaman. V mislih na jutrišnji lepši, praznični dan, tudi za Slovence na Koroškem smo ob pogledu na rdeče ožarjeno Koroško doživljali osebno srečo in zadovoljstvo.

Na praznik, 1. maja, nas je radio osrečil z najdragocenejšim prazničnim darilom — naša armada je osvobodila Trst. Objemali smo se, skakali od veselja, slišati je bilo samo vesele vzklike — Trst je naš, Trst je naš! Ob tem smo pozabili na stvarnost, da smo še vedno v brunaricah visoko v koroških gorah.

Na Koroških tleh je strašna borba trajala še 15 dni. Še so krvavele naše vrste, še so padale žrtve. Vojaško je bil sicer nacistični stroj dokončno zlomljen prav na tleh Koroške, toda nacistična miselnost ni bila izkoreninjena. Na Koroškem danes Heimatdienst verno, sicer pod firmo avstrijske demokracije, nadaljuje z delom in z izročili zločincev Maier-Kaibitscha in Reinerja, z geslom, da je treba Slovence na Koroškem uničiti, ker da bo mir na Koroškem šele takrat, ko bodo Slovenci do kraja iztrebljeni.

Boj za življenjski obstoj in za narodnostne pravice Slovencev na Koroškem še ni izbojevan; njihov žilav in trd boj traja še v današnji dan.

Ob letošnjem 1. maju, v letu treh velikih jubilejev, bomo s ponosom in zadovoljstvom slavili naše velike delovne zmage po vsej Jugoslaviji. Ocenjevali bomo prehojeno pot v uresničevanju lastnih, izvirnih samoupravnih zamisli ob ustvarjalnosti našega duha in uspešnosti naših idej. V mesecu mladosti in radosti bomo s Titom na čelu načrtovali uspešnice v nove zmage.

Ob tem našem prazničnem razpoloženju pa ne smemo pozabiti, da je 1. maj tudi sedaj praznik solidarnosti, da se v svetu še številni ljudje in narodi borijo za osnov-

ne človeške, demokratične, narodnostne in socialne pravice. Najbližji so nam bratje in sestre onkraj meje, Slovenci na Koroškem. Podpirajmo njihov boj za uresničevanje pravic, ki jih zagotavlja 7. člen avstrijske državne pogodbe!

Vsem delovnim ljudem v Mežiški dolini, v prvi vrsti našim nekdanjim soborcem in soborkam ter mladini, želim vedre in prijetne prvomajske praznike.

Piše:

Franc Fale

V bivši Jugoslaviji 1. maja nismo praznovali, ker je bil delavski praznik nevaren vladajočemu buržoaznemu režimu.

Dobro se spominjam dogodkov iz leta 1939 in 1940, tik pred drugo svetovno vojno, kako lepi so bili dnevi okrog 1. maja, čeprav je bil vedno delovni dan.

Franc Fale

Kljub prepovedi praznovanja in javnih prireditev je bil 1. maj tudi v bivši Jugoslaviji dostojno počaščen, zlasti v delavskih središčih in po tovarnah. Organizirani so bili prvomajski izleti v naravo, navadno prvo nedeljo po 1. maju. Za vsem tem dogajanjem v počastitev praznika dela so stali komunisti — borci za pravice delovnih ljudi. Res, da je bilo proti temu, kar se organizira danes in kakor praznujemo praznik dela v današnji samoupravni družbi, vse zelo skromno, zato pa toliko bolj tovariško in prisrčno. Tako je bilo pač takrat življenje.

Med okupacijo so bili prazniki dela žalostni. Okupator je dal nekaj poudarka na 1. maj, vendar samo v prid svoji propagandi.

Dva prvomajska praznika sem preživel v NOV. To sta bila 1. maj 1944 in 1. maj 1945. Leta 1944 sem bil v revirjih blizu Trbovelj v grupi savinjskega VOS (var-

nostna obveščevalna služba). Leta 1945 pa je bila naša tretja brigada VDV (vojska državne varnosti) za praznik dela na območju med Celjem in Velenjem.

Še posebej se spominjam 1. maja 1945, ko nam je v Šentilju pri Velenju komandant 3. brigade VDV, narodni heroj Tone Vratinar, rekel: »Tovariši, maj je najlepši mesec v letu. To bo naš poslednji 1. maj v partizanih. V nekaj dneh bo sovražnik dokončno premagan in praznovali bomo zmago.«

Čez osem dni — 9. maja — je hitlerjevska Nemčija dokončno položila orožje. Dan zmage, 9. maj 1945, je bil za mene in mnoge borce in oficirje NOV najlepši in najsrečnejši dan v življenju.

Iz vasi smo odkorakali v mesta. Bojev ni bilo več. Nemci, četniki, ustaši, pomešani z domačimi izdajalci, so se umikali proti Dravogradu in Mežiški dolini, kjer so zadnje bitke divjale tja do 15. maja 1945.

Boje med enotami jugoslovanske ljudske armade in umikajočimi se Nemci ter domačimi izdajalci v času od 9. 5. do 15. 5. 1945 imenujejo zgodovinarji »vojna pot vojni«. Na območju naše občine v Mežiški dolini so se bili zadnji boji v Evropi, čeprav je fašistična Nemčija uradno kapitulirala 9. 5. 1945.

Pijani zmage in presrečni zavoljo konca vojne smo se razkropili na vse strani svobodne domovine, kamor je pač koga klicala dolžnost.

Moja naloga po osvoboditvi je bila zaščititi severno mejo nad Mariborom. Četniški in ustaški ostanki, med katere so se pomešali naši domači izdajalci in okupatorjevi sodelavci, so še mesece in mesece prihajali čez mejo. Napadali so ljudi in objekte v svobodni domovini. Orožje je rožljalo ob severni meji še vse leto 1945, tja do poletja 1946.

Zgodaj spomladi 1946 sem bil premeščen s svojimi fanti v Gradišče (takrat Sv. Trojica) v Slovenskih Goricah. Tam naokrog so zavedne ljudi in vodstva ljudske oblasti terorizirali ostanki četnikov, ustašev in domačih izdajalcev.

24. aprila 1946 sem jih ponoči odkril s svojimi fanti v bunkerju pod hlevom v vasi Osek pri Gradišču. Ker o vdaji ni bilo govora, se je vnel srdit boj v temi na razdaljo nekaj metrov, dokler se ni vžgal hlev, pod katerim so imeli bunker. Rafal s strojno pištolo v četnikovih rokah mi je razbil nogo pod kolenom. Tovariši pa so me težko ranjenega in od ognja osmojenega potegnili z bojišča.

Šele v armadni bolnišnici v Mariboru (bivši Črničev sanatorij) sem izvedel, da smo delo dobro opravili in pokončali glavne teroriste v Slov. Goricah in ob naši severni meji.

V armadni bolnišnici v Mariboru sem težko ranjen dočakal 1. maj svobodne domovine. Svečano in lepo je bilo. Direktor bolnice dr. Horvat in komisar tov. Markič sta nam želela prijetno praznovanje in srečno okrevanje.

Zunaj je bila sončna, topla, zelena pomlad. Petje korakajočih vojakov — partizanov nas je priklenjene na ranjeniške postelje vabilo na cesto. Kako lepo bi bilo, če bi bili zdravi in tudi mi v svojih vojaških enotah. Še lepše bi bilo, če bi mogli biti doma, vsak na svojem domu.

Kruta vojna je svoje posledice podaljšala tudi na povojna leta. In v tem času smo ranjeni vojaki in oficirji vsak po svoje doživljali veličino praznika dela v upanju, da bomo naslednjega praznovali že zdravi. To se je večini izmed nas uresničilo, žal pa je nekaj čudovitih tovarišev hudim ranam podleglo. Zanje je bil tisto leto v armadni bolnišnici v Mariboru prvi in zadnji svoboden praznik dela. Umrli so, da bi večno živeli 1. maj.

Tri desetletja smo doslej svobodno praznovali praznik dela. Enkrat lepše, drugič morda manj prizadeto, odvisno pač od kraja, časa in organizacije praznovanja.

Ponosno lahko gledamo na obdobje minulih 30 let, odkar je 1. maj res naš praznik — praznik vseh delovnih ljudi. Pod Titovim vodstvom je bilo v gospodarskem razvoju naše dežele opravljeno veličastno delo.

Trdna je naša neuvrščena politika prijateljstva in bratstva z vsemi narodi in deželami, ki spoštujejo osnovno načelo človekovih in narodnih pravic. Naš edini cilj je živeti svobodno in v miru.

Naši socialistični samoupravni domovini pa za naš praznik dela kličemo s pozdravom:

Delu čast in oblast!

Piše:

Ivan Kokal-Imre

Letos mineva 91 let, odkar so na ustanovnem kongresu II. INTERNACIONALE 14. julija 1889 sklenili, naj postane 1. MAJ mednarodni praznik vseh proletarcev. 1. MAJA leta 1886 je bilo v dveh spopadih s policijo ubitih 10 delavcev. V procesu, ki ga je zatem organizirala ameriška kapitalistična družba, so obsodili sedem delavskih voditeljev na smrt z obešanjem.

V prejšnjem stoletju se je ameriški proletariat bojeval za osemurni delavnik pod znanim geslom »treh osmic«: 8 ur dela, 8 ur razvedrila, 8 ur počitka. V največjem tedanjem industrijskem središču, v CHICAGU, je 1. maja leta 1886 stavkalo približno 40.000 delavcev. Tiste čase je v 14 tovarnah tega mesta delalo 328.000 ljudi. Kapitalisti so temeljito izkoristili »svoj čas«. Delavci so delali po 80, 90 in celo 112 ur tedensko. Na delo so prihajali ob petih ali šestih zjutraj, domov pa so se vračali ob devetih ali celo ob desetih zvečer.

Da bi si proletariat pribojeval 8-urni delavnik, so po vsej Ameriki organizirali množične stavke. Bile so iz leta v leto močnejše. Leta 1884 je v Ameriki stavkalo 165.000 delavcev, ki pa so jim izpolnili le 40 odstotkov zahtev. Leto dni pozneje je stavka zajela že 258.000 delavcev. Tokrat pa je bil uspeh že za 8 odstotkov boljši. V usodnem letu 1886 se je stavke udeležilo kar 610.000 ljudi, ki pa so uspeli v svojih zahtevah le 39-odstotno.

O nečloveškem izžemanju v tedanjih časih nazorno pišejo številni Američani. Najbolj prepričljiv je znani roman Upton Sinclaira »Džungla«, v katerem je opisal grozotne razmere v čikaških klavnicah. Z romanom pa je sprožil vladno kontrolo in delno izboljšal stanje. Med drugim opisuje majhnega dečka, za katerega

je mati priskrbela ponarejen rojstni list, da so ga sprejeli na delo.

Čikaški dogodki so imeli zelo velik odmev v svetu. Ameriška federacija dela je na svojem kongresu leta 1888 sklenila, da bodo 1. maja 1890 praznovali ta dan kot mednarodni praznik v boju za 8-urni delavnik.

Ker je bil naslednje leto v Parizu ustanovni kongres II. INTERNACIONALE, so predstavniki mednarodnega delavskega gibanja sprejeli ameriški predlog o razglasitvi 1. maja za mednarodni dan proletarcev. V resoluciji so poudarili:

»Potrebno je, da na določeni dan organiziramo mednarodno manifestacijo, in sicer tako, da bodo delavci v vseh deželah in mestih tega dne hkrati poslali vsem državnim oblastem zahtevo, naj uvedejo 8-urni delovni čas in izpolnijo ostale sklepe mednarodnega delavskega kongresa v Parizu. Ker je ameriška federacija dela na svojem kongresu leta 1888 sklenila, da bo podobna manifestacija 1. MAJA leta 1890, bomo ta dan sprejeli kot dan mednarod-

Ivan Kokal — Imre

nih manifestacij. Delavci različnih narodnosti so dolžni, da izvedejo manifestacije tako, kakor jim omogočajo razmere v njihovih deželah.

1. MAJ je postal mednarodni praznik dela in tako ga slave delavci in delovno ljudstvo po vsem svetu. Postal je simbol dela, hkrati pa tudi vzpodbuda delavskega razreda, da se vztrajno bojuje za svoje pravice povsod tam, kjer jih vladajoči kapitalistični sistem še ne priznava.

V zgodovini prvomajskega praznika je bilo nešteto bogatih trenutkov. Od tedaj, ko je na čikaških ulicah tekla kri, proslavljamo 1. MAJ kot delavski praznik po vsem svetu. Od tedaj bude prvomajske zastave v delavstvu zavest lastne moči in ga zaneseno dvigajo, da ponosno vzklikne: to je moj praznik!

Vse drugačno je današnje praznovanje! Prej v znamenju boja za delavske pravice, demonstracij, napadov policije — zdaj ponosna zavest zmage, občutek svobode, plodno ustvarjanje zase — pomlad, ki je zares naša!

Ta praznik s svojo vedrino in rdečimi zastavami sodi v pomladne dni, saj je rde-

ča barva simbol pomladi, radosti in svobode!

Letos slavimo ta praznik še z dvema jubilejema, in sicer: Titovih štirideset let na čelu partije in delovnega ljudstva in njegov 85. rojstni dan.

V ospredju zgodovinskega poslanstva, vloge in moči ZKJ stoji človek, zlit v eno s hotenji in težnjami naših bratskih narodov — TITO. Tovariš Tito, ki nas že štirideset let vodi od zmag do zmag, od uspehov do uspehov, neumorni, hrabri, nadomestljivi učitelj in voditelj vseh bratskih narodov Jugoslavije in vzornik vsega naprednega sveta, praznuje svoj 85. rojstni dan.

Ponosni smo, da bomo letos v okvir prvomajskih praznikov vključili tudi 85. rojstni dan našega maršala, ki ga bodo narodi Jugoslavije še prav posebno svečano počastili. Našega ljubljenega TITA, ustvarjalca novega družbenega reda, iniciatorja in prvega organizatorja neuvrščenih dežel, občuduje, priznava in spoštuje ne le jugoslovanski narod, temveč vse napredno človeštvo.

Zavedajoč se tvojega revolucionarnega poslanstva v blagor človeštva, ti, dragi naš TITO, vsi narodi Jugoslavije kličemo iz vsega srca, vodi nas še dolga, dolga leta, v miru in zadovoljstvu, ki si nam ga izvojeval. Srečni smo, da smo v zlati svobodi zaživeli v tako urejenem družbenem redu, kjer je delo in kruh zagotovljen in s tem tudi blaginja, red in mir. Hvala ti, dragi naš TITO!

Nanizal sem nekaj misli, kako se je delavski razred boril za svoje osnovne pravice in kako in kje je vzklikal praznik 1. MAJ.

Dotaknil sem se še dveh jubilejev, katerih pa se bomo spominjali celo leto ob raznih priložnostih, saj je to visoki jubilej našega velikega heroja, našega velikega borca in ustvarjalca, ki so mu vsi jugoslovanski narodi enoglasno podelili naziv TRIKRATNEGA HEROJA. Njemu gre zahvala, da je naš narod svoboden, saj je pod njegovim vodstvom premagal domačega in tujega sovražnika. Boj je bil trd, dolg cela štiri leta, zahteval je od našega malega naroda žrtve, toda toliko bolj slaven in učinkovit. Ponosni smo na zmago, ponosni na našega velikega TITA, ponosni na ugled, ki ga naš TITO in vsi okoli njega uživamo v svetu.

Rad bi še opisal, kako smo na Koroškem praznovali praznik dela 1. MAJ.

V predaprilski Jugoslaviji smo kljub prepovedi tedanjih oblasti svečano praznovali delavski praznik 1. MAJ 1926. leta. To je bila borbena manifestacija napredne delavske misli.

Prvomajska praznovanja so nam Ravenčanom in vsem delavcem Mežiške doline ostala v posebno lepem spominu. Prvomajske proslave in priprave zanje so zajele vso Mežiško dolino. Tako so na proslavah sodelovali rudarji leškega premogovnika, mežiški rudarji, papirnica na PREVALJAH, ki je v času NOB dala visok krvni davek, pa še delavci žage KOROTAN. Prav vsi delavci, ki so se udeleževali proslav in so pomagali pri izvedbi, so kasneje postali borci NOB in mnogi od njih so dali življenje za boljši jutri.

Prvomajske proslave so bile nadvse svečane. Vodil jih je naš znani ljudski

pisatelj in borec za pravice zatiranega človeka, pokojni PREŽIHOV VORANC iz KOTELJ.

Na dan 1. MAJA nas je prebudila godba »Svoboda«, ki je že ob šestih zjutraj korakala po trgu, prav tako so možnarji oznanjali praznik v zgodnjih jutranjih urah. Odmevalo je po celi Mežiški dolini in vabilo ljudi k sodelovanju. Prišli so naši kovači, prišli so pudlerji, martinariji in ključavničarji, strugarji so se za 1. MAJ pripravljali mesece in mesece. Več sto ljudi je bilo zadolženih, kaj vse morajo pripraviti za ta praznik.

Prvi so začeli svoje delo in priprave strelci. Zbirali so prostovoljne prispevke v železarni. Denar so potrebovali za smodnik. Ni bilo delavca, ki ne bi po svoji zmogljivosti prispeval nekaj denarja, saj je vedel, da je potreben tudi njegov delež k veliki manifestaciji delavskega razreda.

Biciklisti so okrasili svoja kolesa kar najbolj svečano in lepo, da jih je bilo veselje gledati, bili so polni cvetja in naših zastavic.

Jahači, ki jih ni bilo malo, so svoje konje okrasili. Medsebojno so tekmovali, kdo bo lepše okrasil svojega konjiča.

K praznovanju 1. MAJA so tudi žene prispevale velik delež. Pletle so vence, izdelovale zastavice, okrasile so okna in vrata s pomladnim cvetjem. Vzdušje v hišah je bilo veselo in praznično, pri tem pa ni manjkalo otroškega rajanja.

Godbeniki »Svobode« so pridno vadili in uglaševali glasbila, učili so se novih koračnic, ki so dajale spodbudo vsem udeležencem proslave. Bodrile so jih in obetale, da prihaja novi čas za malega človeka.

Prav pridno je vadilo telovadno društvo »Svoboda« nove vaje za nastop ob prazniku.

Prežihov Voranc je sodeloval pri prvomajski proslavi kot režiser dramskega krožka na Ravnah.

Zbirališče za povorko je bilo na bivšem sejmišču, pred starim gasilskim domom, ki ga danes ni več.

Dopoldne je povorka krenila od sejmišča proti Prevaljam. Tam je bil shod na Ahačevem vrtu. Popoldne pa se je povorka vrnila na Ravne, kjer se je nadaljevalo ljudsko rajanje in prosta zabava z vmesnimi kulturnimi točkami. Delavci, udeleženci te proslave, so bili vsi prevzeti in čudovito razpoloženi še ves teden po tem velikem 1. MAJU, saj so se prav ob njem malo osvobodili vezi, ki so jih tiščale ob težkih življenjskih, včasih nevzdržnih razmerah.

Takratna vlada, ki je bila proti vsaki manifestaciji delavskega razreda, pa je za ta dan mobilizirala vse razpoložljive orožniške sile, ki naj bi preprečile prvomajski shod. Tako so nas pri vходу na Ravne, pri Antonovi cerkvi, pričakali orožniki z bajoneti na puškah in nam prepovedali vход na trg. Vedeli smo, da se bo to zgodilo, zato smo se tudi pripravili na odpor in poskrbeli za varnost udeležencev. V prve vrste smo razporedili nekaj najmočnejših, korajžnih fantov, kot so bili: Florjan Kamnik, Maks Žagar, Fridi Verčko in še nekaj takih orjakov. Vsi ti so hitro priskočili k orožnikom, njihove puške, ki so bile naperjene na sprevid so obrnili v zrak in ves

čas močno držali, tako dolgo, da je povorka lahko mirno šla mimo do cilja.

Florjan Kamnik je bil kovaški mojster v težki kovačnici, kasneje partizan, dočakal je svobodo, šel v pokoj in kmalu umrl. Bil je izredno pogumen in se nikoli ni ustrašil orožnikov. Zanje je bil strah in trepet, da so se mu ob srečanju raje previdno izognili, tako je imel mir pred njimi. Prav taki so bili še nekateri naši rojaki, npr. kovač Franc Krivograd, Maks Žagar. Tudi v partizanih so se izkazali kot hrabri borci. Maks je bil v partizanih zelo sposoben bolničar. Pri pripravah za praznovanje 1. MAJA, so se še posebno odlikovali Luka Juh, pudler, Rudi Močnik, strugar, Ivan Vrčko, pudler, Šmidhofer, valjar in drugi.

Po delavskem prazniku 1. MAJU je tedanja predaprilska oblast vse socialdemokrate oziroma njihove voditelje poklicala na zagovor. Voditelji so bili takoj imenovani tovarniški zaupniki, ki pa se niso ustrašili nobenih groženj tedanjih oblasti, složno in odločno so zahtevali svobodno praznovanje 1. MAJA. Do svobodnih pravic so prišli šele s štiriletnim krvavim bojem. Zmagal je delavski razred! SLAVA MU IN ČAST!

Piše:

Marija Knez

Ne morem se prav spomniti, kateri prvi maj je bil zame najlepši! Kot dekle se prav spominjam, da so bili ljudje okoli leta 1919 in 1920 najbolj navdušeni. Takrat pri praznovanju ni bilo izjem, vsi so šli v povorki, vsi smo vzklikali. Veselje in praznovanje je bilo spontano.

Do leta 1926 pa nas je ostalo le malo, ta zvestih. Tako pomalem so odpadali. Najbrž zaradi tega, ker so zmerom bolj živeli, dobivali so v redu plače in niso imeli vzroka praznovati. To je bil en vzrok, drugi pa je bil v vedno večjem pritisku oblasti na delavske organizacije, saj so prepovedi sledile druga drugi. Leta 1926 nas je šlo v povorki le še kakih 50 najzvestejših v Mežico, kjer pa ni bilo skoraj nobenega več. Takrat smo rekli, da imajo Mežičani že vsega in da jim borba ni več potrebna! Znano pa je, da je v Mežici navzočnost Angležev, uradništva in ljudi, ki so se jim za skorjo kruha pridružili, vplivala na precejšnjo mlačnost, kar se tiče delavskega gibanja.

Ženske smo bile v dobi po I. svetovni vojni zelo aktivne. V Ženski zvezi nas je bilo 162. Po razpustu pa smo šle ženske na vse strani, ostalo nas je le še nekaj trdnih, in sicer: Krajčna Tona, Ravšerca, Repenšca in Novakova, v glavnem Črnjanki in Mušenikarice. Vendar pa kljub 6. januarjski diktaturi ni izumrla prvomajska dejavnost, nadaljevala se je vse do druge svetovne vojne. Organizirali smo prvomajske izlete v naravo, kamor smo šle skupno z možmi in otroki. To so bili izleti na Leše, Št. Vid, Smrekovec in tudi v Kotlje.

Spominjam se, da so na Lešah organizirali recital Hlapec Jernej. Bilo nas je tam izredno dosti in vem, da smo od navdušenja jokale, saj je bilo to tisto, kar je bilo

Marija Knez

le naše. Hlapec je bil utelešenje takratne dobe.

Skupno s črnsko, leško in ravensko Svobodo smo šli še k Hauserju, kjer je bilo potem zelo veselo.

Leta 1925, dobro se spominjam, smo za 1. maj plesali pri Krulcu v Črni, da je vse »v cote letelo«. Prej smo mislili imeti zborovanje, pa je bilo prepovedano, prav tako tudi pohod in sprevod. Vsi, ki so prišli, ni jih bilo malo, so šli potem na veselico. Kolikor jih ni moglo rajati pri Krulcu, so pa šli h Geršaku in povsod je bilo izredno lušno.

Prav tako mi je živo v spominu 1. maj, ko bi morala saditi les pri Piku. Nekaj časa sem vzdržala, potem sem pa poldrugo uro tekla domov na Pecnkovo, se preoblekla in na rajanje. Seveda celo noč, zjutraj pa kar na šiht, sadit drevesa. Vročina, delo in nenaspanost so me zmučile in spravila sem se v neko leskovje v senco in takoj zaspala. Zbudila sem se šele ob šestih popoldan in nato sem tekla domov, ker sem imela pač veliko zamudo. Oče so takrat strahovito robantili, no, pa je vseeno minilo! To so, v kratkem, moji spomini na 1. maj!

Pripomnila bi pa še to, da so bili prvi maji takoj po svobodi res veseli, v zadnjih letih pa so se spremenili le v težko pričakovane proste dni. Vsak kam gre po svoji, vsak nekam tišči, vsak drugi skoraj že ima avto in s 1. majem je sedaj konec! Saj imajo ljudje vsega obilo, ja, preveč, in nobenemu na kraj pameti ne pride, da bi karkoli praznoval, ali pa da bi vsaj obujal spomin in tradicijo! Ja, zakaj pa?»

IZREKI

Življenje ženske je prazno, če ga ne polni ljubezen.

Irving STONE

O ženah je treba govoriti samo moškimi.

NIETZSCHE

Prava moč ženske je vzrok, zaradi katerega jo moški ljubi, pa čeprav se za tem vzrokom skriva tudi najslabše.

Francoise SAGAN

Piše:

Rudi Vrčkovnik

1. maj, praznik dela in vseh delovnih ljudi širom sveta — kako različno ga doživljamo, kako različno ga proslavljamo v raznih obdobjih, v raznih deželah, kaj vse pomeni ljudem danes, kaj jim je pomenil nekoč in kaj je pomenil meni tiste pomladi pred koncem vojne.

Ko so mi dejali, naj napišem, na kateri 1. maj me vežejo posebno lepi spomini, sem se zamislil in pobrskal po spominu, pa je bila težka odločitev sesti za mizo in opisati ta 1. maj, kajti spomin je moral seči daleč v čas otroštva, v čas vojne, v čas narodnoosvobodilne borbe.

Takrat, zadnje leto vojne, ki je ni in ni hotelo biti konec, smo se borci čestokrat pogovarjali o prazniku dela 1. maju. Prepričani smo bili, da ga bomo proslavljali svobodni v naši osvobojeni domovini. Pa ni bilo tako, vojna je še trajala, čeprav je bilo vsakomur že zdavnaj jasno, da so ji šteti dnevi in da ni več daleč dan, ko bo uničen okupator in bodo pregnane njegove horde z naše zemlje.

Te zadnje dni vojne je bila naša enota v Koprivni pod Olševo. Po dokaj težkih dneh zime in ofenzive na gornjo Savinjsko dolino smo imeli v Koprivni dokajšen mir pred Nemci, dokler nas v zadnjih dneh aprila niso začele preganjati močne patrulje policije. Kot da se je vse zareklo proti nam, je pričelo v teh dneh tudi snežiti in zapadlo je toliko snega, da so bile naše sledi vidne povsod, koder smo se umikali. Izdajalsko so kazale preganjalcem smer našega umika. Pomikali smo se visoko pod Olševo proti Svetemu Duhu, kjer smo predvidevali, da je naš koroški bataljon. Na sedlu nad Kosom v bližini izvira Meže smo naleteli na goreče ognje, okrog katerih je bil daleč naokoli potepan sneg in polno človeških sledi. Prepričani smo bili, da je bil tu na pohodu koroški bataljon, zato smo pohiteli po gazi proti kmetiji. Po nekaj sto metrih nas je srečal mlad fant in nam povedal, da je s sedla pravkar vodil močno patruljo Nemcev, ki so imeli tu zasedo. Srečo smo imeli, če bi prišli le pol ure prej, bi padli v to zasedo. Presenečeni smo bili, da so Nemci prodrli tako visoko pod Olševo. Srečno smo se izognili vsem zasedam in patruljam in naslednji dan smo se srečali s četo koroškega bataljona, s katero smo se skupaj umaknili k Svetemu Duhu, kjer je bil bataljon.

Bataljon se je pripravljal za proslavljanje 1. maja, ne samo 1. maja, pripravljali se je za proslavljanje zmage nad fašizmom, ki je bila tik prek durmi.

Imeli smo politične ure, na katerih so komisarji seznanjali borce s položajem na bojišču in nalogah, ki nas čakajo, ko bo domovina osvobodjena, ko jo bo treba obnoviti in začeti ustvarjati novo družbo. Lepo je bilo na teh političnih urah, v ljudeh je bilo polno idealizma, polno velike in trdne vere, da bo novi svet, za katerega se borijo, lepši in pravičnejši. Da bo svoboda in osvobodjena domovina temelj, na katerem bomo gradili družbo, v kateri ne bo razlik, v kateri bomo vsi enaki, v kateri bo dela in kruha za vse, in naši družbi, v druž-

bi delavcev, kmetov in inteligence, v družbi svobodnih ljudi.

Vodi in čete so urejali opremo in orožje. Vadili so paradni korak, s katerim bodo skoro zakorakali svobodni naproti.

Zelo mlad sem bil takrat, pred 1. majem 1945. leta, zato sem ga doživljal čisto po svoje, vem pa, da so bile skoraj vse moje želje strnjene v eno samo veliko, da bi že le bila svoboda in mir.

Ko so na večer pred 1. majem po vseh hribih in planinah zagoreli mogočni kresovi in naznanili s svojim sijem daleč naokoli, da so jih zanetili borci za svobodo, da so jih zanetili tisti, katerih plamen upora in borbe ni ugasnil v letih borb in trpljenja, v letih neenakega boja s fašističnimi hordami in domačimi izdajalci. Goreli so kresovi, ob njih pa smo stali borci s pesmijo na ustih, z orožjem v rokah in vero v srcu, da nas loči le še nekaj dni, le še nekaj borb, ko bodo osvobodjena mesta in vasi, ki so ležala daleč pod nami v temnih dolinah.

Rudi Vrčkovnik

Lep je bil ta majski večer, topel in prijazen, povsod je dišalo po pomladi, kot da je že mir in svoboda. Če se iz daljav ne bi čulo brundanje topov, bi ob veselju, ki je vladalo v nas, pozabili na vojno, ki še divja. Ko je kres dogoreval, sem od vsega doživetea v bataljonu ležal zavrt v oedejo in premišljeval o svobodi, o dneh, ko bom spet stanova v hiši in ležal v postelji, ki bo dišala po svežem perilu, ko bom imel vsak dan na mizi kruh, ko bom hodil v šolo, ko se bom lahko brez skrbi sprehodil po prašni cesti, med ljudmi, hišami in vrtovi. Vedel sem, da bo skoro ta dan, zato sem ga še bolj nestrpnost pričakoval, tega majskega večera. Ta 1. maj je pomenil zame nekaj nepozabnega. Hrepenenje po svobodi, hrepenenje po miru in po vsem, kar me čaka, ko bo svoboda, je bilo tisto nepopisno kar se ne da napisati, pač pa čutiti in občutiti samo enkrat, v borbi pred zmagom in svobodo, ki je — kot kresovi v pozdrav prazniku — že svitala v novi čas.

Piše:

Martina Podričnik

Prvi maj je praznik vseh delovnih ljudi, ki se v svetu, pa tudi pri nas, praznuje že od leta 1890. In prav to me je pritegnilo in vzbudilo v meni zanimanje, da sem segla po različnih knjigah in se poučila o nastanku in razvoju praznovanja prvega maja.

Medtem ko sem zbiral podatke iz različnih knjig, sem se vedno znova spraševala, koliko delavcev v naši svobodni socialistični domovini sploh ve, zakaj praznujemo prvi maj in kako je do praznovanja prišlo.

Čeprav sem še zelo mlada in še nisem zaposlena ter poznam začetke praznovanja 1. maja le iz knjig, sem vendar skušala primerjati takratno praznovanje z današnjim. Kakšne so razmere drugod po svetu, ne vem, vsaj delno, če ne že kar točno, pa vem, kako prvi maj praznujemo pri nas v Mežiški dolini.

Ko sem premišljevala o prvem maju, sem ugotovila, da naš jugoslovanski prvi maj ni isti prvi maj kot v kapitalističnih državah. Pri nas imajo oblast delavci in z vsemi pravicami, ki so jih dobili, je tudi praznovanje prvega maja. Zato se marsikomu izmed naših delovnih ljudi ne zdi potrebno in vredno razmišljati o izvoru in zgodovini prvega maja. Pri nas je prvi maj uradno določen kot praznik dela in se tudi praznuje. In ravno zato, ker v vseh uradnih aktih piše, da je prvi maj praznik delovnih ljudi, praznovanje tega dne tudi izgublja svoj smisel.

Budnice ob prvem maju, ki jih igrajo pihalne godbe, so edine, ki vzbujajo v delovnih ljudeh pozornost in takrat se tudi zavejo, da je to dan, ki je namenjen prav njim. Podobno se ponovi še ob bolj ali manj številnih proslavah, posvečenih prvemu maju.

Kje so ognjemeti, ljudski plesi, kje so s cvetjem posute ceste, okrašena okna hiš in ulic iz povojnih let? Komaj da najdeš kje tudi prvomajski slavolok poleg zastavic, ki edine krasijo ulice. In kdo slavloloke postavlja? V Črni gozdno gospodarstvo, v Mežico kmetje z Loma in na Holmcu kmet Plazl sam. Edini tod okrog se lahko pohvali s 15 m visokim slavlolokom, na vrhu katerega plapolata zastava.

Kje je prešernost, kje je množica veselih trenutkov pri postavljanju prvomajskega drevesa? V podjetjih! Da, tam, kjer podjetja krasijo vhode v svoje delovne prostore. Edino tu lahko delavci, ki imajo to srečo, da se lahko udeležijo krašenja, uživajo ob svečanih pripravah na prvi maj in edino ti delavci že v pripravah na praznik občutijo (če občutijo), da je prvi maj res praznik delavcev.

Kljub temu, da je praznovanje prvega maja manj aktivno kot pred leti, se ponekod pojavljajo nova žarišča, ki hočejo vrniti prvi maj na pravo mesto. Eno takih je prav gotovo tudi Holmec. To je majhna vas ob avstrijski meji, ki dolgo časa ni kazala posebnih znakov življenja. Pa so se lanske pomladi vendar prebudili iz zimskega spanja nekateri starejši in mlajši prebivalci. Skupaj s pripadniki JLA so postavili prvomajski slavolok, pripravili

Martina Podričnik

kres in krajši kulturni program. Na večer pred prvim majem se je zbralo ob kresu več kot sto ljudi — mladincev, vojakov, starejših prebivalcev (kmetov in delavcev), prišli so nepovabljeni, da bi z nami proslavili večer ob pričakovanju prihoda velikega delavskega dne. Skupaj smo ob ognju zapeli nekaj narodnih, revolucionarnih in vojaških pesmi. Prehitro je minil lep večer, prehitro je pogorel ogenj in smo se morali raziti, v srcih pa smo nosili prvi maj, praznik vseh delovnih ljudi — v naši socialistični domovini.

Sama pri sebi pa sem že ta večer sklenila, da bom po svojih močeh skušala vplivati na svoj kraj in ljudi, kajti prvi maj ne sme biti samo praznik delovnih ljudi, ampak mora hkrati biti tudi boj za kar najboljše samoupravljalne delavcev, v svetu pa boj za odpravo krivičnih družbenih ureditev!

Piše:

Maja Celcer

PESEM

Je sonce nad črnimi dimniki,

je pesem

— kladiv,

ki so jo utrujene roke

položile pred usta...

Prvi maj; je knjiga

nad bobnečimi stroji

je misel...

je sreča...

je tih šepet mladih

brez

nad tovarno...

Pesem je splavala proti obrisom črnih gozdov. Debla smrek so jo vpila vase... Ovila se je okoli trav in se potočila vanje...

Ptice so utihnile.

Mlado cvetje jablane je za trenutek še bolj zablestelo...

Telo in misel je prešinil ponos...

Srce je kričalo... To smo mi; to je naša pesem, to je pesem naših očetov... To je pesem delu; pesem zmage človeka nad strojem; pesem žaljev

— sonca in pomladi.

Ivan Močnik

Delo sindikalnih organizacij takoj po osvoboditvi

Naloga sindikalnih organizacij je bila, da podpre pobudo za zgraditev porušene domovine. V podjetjih so se sindikalne organizacije trudile, da bi organizirale vse delavce v svoje članstvo, ker je bilo to seveda prostovoljno. Sindikat je bil pobudnik, da se nacionalizirajo vsa podjetja, ki so bila v bivši Jugoslaviji v privatni posesti. Večja podjetja pa so bila združena in so jih imeli v oblasti kapitalistični trusti, ki so bili pod vplivom tujega kapitala. Sicer ta akcija ni bila težka, ker so se delavci zavedali, da tovarne pripadajo njim. Večje so bile težave s prehrano in preskrbo z oblačili in obutvijo, saj vemo, da so bile trgovine prazne, tekstilna industrija je bila oropana. Zato je bilo nujno, da so se uvedli boni za prehrano in tekstil. Imenovali so se potrošniške karte. To je bilo nujno, če smo hoteli, da se je pravično delilo. Ena najbolj težkih nalog je pa bila ta, da smo morali sodelovati pri odkupu obvezne oddaje. Včasih smo katerega kmeta skoraj do kraja oskubili.

Sindikat je organiziral prostovoljne delovne akcije — pravili smo udarniške. To delo smo opravljali v prostem času: npr. ob nedeljah smo šli čistiti tovarno. Veliko smo pomagali kmetijskim zadrugam pri poljskih delih, prav tako pa tudi pri posameznih kmetih. Kovači in ključavničarji so pospravljali orodje (pluge), železarna je imela svojo ekonomijo. Tu smo večkrat pomagali pri spravilu krme, prostovoljno kosili travo, ženske so okopavale in plele krompir, itd.

Sindikat se je ukvarjal tudi s kulturo. Večja organizacija je imela svoje kulturne referente, ki so bili odgovorni za sodelovanje s kulturnim društvom in so organizirali kulturne prireditve. Prav tako smo imeli sindikalne knjižnice. Krajevni svet sindikata je organiziral sindikalno knjižnico, ki je bila več let pod okriljem

sindikata Ravne. Opomniti moram, da je bilo malo prosvetnega kadra. Tako je krajevni svet na svoji seji sklenil, da bi bilo potrebno obnoviti knjižnico, ki pa je bila precej razhajkana in brez knjižničarja. Pa sva se nekoč pogovarjala z Jožkom Hermanom. Omenil sem mu, če bi bil voljan urediti knjižnico, pa se je nasmejal in se pošalil: »Sedaj mi pa nenačitani pamet solijo.« No, Herman mi ni odrekel. Predlog je z veseljem sprejel ter vzorno vodil knjižnico več let, za kar mu gre vsa pohvala.

Sindikalne seje so bile večinoma v prostem času, prav tako množični sestanki. Posamezne podružnice sindikata so imele letne konference povečini ob nedeljah dopoldan, tako da je delo med tednom potekalo nemoteno.

Izvoljeni predstavniki smo hodili na take sestanke ali konference največkrat peš ali pa s kakšnim pokvekanim kolesom, ker drugega prevoznega sredstva ni bilo. Naše področje KSS je obsegalo vse od Ravne pa do Mežice. Za prvomajske praznike smo organizirali množične izlete v naravo in organizirali smo tudi nekaj kulturne zabave. Pred 1. majem smo obvezno postavljali okrašena majska drevesa (majpani) s transparenti.

Poskrbeli smo, da so na vseh hribih kurili prvomajske kresove, metali rakete in petarde, tako da je veselo pokalo. To se tudi še sedaj dogaja, pripominjam pa, da takšne zavesti, kot je bila v preteklosti, danes ni več.

To je kratek opis o delu sindikata v postvojnem času.

Prav je, da mladi vedo, v kakšnih razmerah je sindikat oral ledino.

Elizabeta Podričnik

PESEM

MESEC MAJ...

Maj res lep je letni čas,
prav lepa je narava;
videt zadovoljen je vsak obraz,
veter se med cvetjem poigrava.

Dekle na vrtu je sadila,
vseh vrst rožic je prekrasnih;
se dostikrat pri njih sklonila,
težko čaka cvetov jasnih.

Pošten fantič že opazuje
to deklico ljubečo;
si na tihem premišluje
sklenit z njo nekaj si srečo.

IZREK

Ženska, ki se ne lepša, je bodisi genialna ali pa nemogoča. In ker je genialnih oziroma nemogočih žensk malo, se skoraj vse lepotičijo.

Vicki BAUM

Maja Celcer

Vida Gregor

ČEBINE SO ŠE ŽIVE

Sredi aprila, točneje 16. aprila, smo bili na proslavi ob 40. obletnici prvega ustanovnega kongresa komunistične partije Slovenije na Čebinah nad Trbovljami.

Prav je, da se tudi mi, Korošci, spomnimo teh časov, dogodkov, ki so se odvijali ob koncu tridesetih let v zasavskih revirjih. O tem, kakšno je bilo življenje rudarjev, delavcev, žena in otrok tu in v okolici, nam zgovorno priča rudarski muzej v Trbovljah, saj mnogoštevilne fotografije predstavljajo čas vse do druge svetovne vojne, ko so prav revirji postali pobudniki vstaje, splošnega odpora. Danes imajo Trbovlje enajst narodnih herojev in le nekaj le-teh še živi. To pa ni čudno, kajti prav od tod še živi. To pa ni čudno, kajti prav od tod izhajajo Miha Marinko, Edvard Kardelj, Vencelj Perko in drugi.

Ker so bile 1933. leta pri nas razmere neurejene, je bil tovariš Tito prisiljen vrniti se v domovino. Postal je član centralnega komiteja partije in prav on je pripomogel, da so se začele razmere v partiji popravljati. Pri tem so veliko pomagali mladi delavci ter študentje-komunisti. Komunistična partija se je končno znebila tudi škodljive taktike pri delu komunistov v sindikatih. Na pobudo tovariša Tita so komunisti začeli vstopati v sindikate in tako se je obnovila enotnost vseh delavcev.

Zaradi nove taktike je bilo 1934. leta več stavk pod vodstvom komunistov. Ena najpomembnejših stavk je bila v Trbovljah. Izvedli so jo rudarji, sodeloval pa je tudi tovariš Tito. Tako se je pod vodstvom partije znova širilo gibanje proti diktatorskemu režimu pri nas.

Leta 1936 se je zaostрил spor med Gorkičem in člani CK, saj je le-ta skušal likvidirati partijo. To pa mu seveda ni uspelo, predvsem zaradi odločnega nastopa nekaterih članov CK. Revolucionarni val pa se je že toliko okrepil, da se ga ni dalo več zatreti.

Ko so Gorkiča 1937. leta razkrinkali kot sovražnika partije, ga je kominterna odstranila ter zamenjala celotno vodstvo razen tovariša Tita. S tem se je končalo težko obdobje v razvoju naše partije, polno notranjih sporov, funkcijskih bojov in slabega vodenja. Ta čas je pokazal, da vodi vladajoča buržuazija profašistično politiko. Vedno pogostejše se je kazalo, da lahko rešuje take probleme delavski razred s pomočjo revolucionarne in utrjene komunistične partije.

V utrjevanju in ureditvi partije je bil zelo pomemben korak ustanovitev komunistične partije Hrvaške in komunistične partije Slovenije. V Sloveniji je bil v noči od 17. na 18. april 1937. leta prvi ustanovni kongres komunistične partije Slovenije. Delegati iz vseh krajev naše ožje domovine so se zbrali na Čebinah v Barličevi domačiji in sprejeli so pomembne sklepe. Ta kongres je bil pomemben tudi z narodnega vidika, saj je ustanovitev narodne partije olajšalo približevanje komunistične partije ljudskim množicam in le-ta je prevzela vodstvo v boju za pravilno reševanje nacionalnega vprašanja. Vodstvu je v kratkem

času uspelo zgraditi trdno, organizacijsko in idejno enotno partijo.

Prav je, da se še enkrat poimensko spomnimo udeležencev ustanovnega kongresa KPS na Čebinah. To so bili: Edvard Kardelj, Franc Leskošek — Luka, Miha Marinko, Franc Salamon, Pepca Maček — kasneje Kardelj, Vencelj Perko, Janez Marentič, Ignac Tratar, Ivan Tominc, Albin Vipotnik, Franc Ferčnik, Jože Butinar, Alojz Hohkraut. Danes jih živi le še nekaj, ostali so postali žrtve okupatorja med našo NOB.

Ko je 1939. leta Stalin sklenil pogodbo z nacistično Nemčijo, je kominterna takoj nehala gonjo proti fašizmu, s tem pa se vodstvo slovenske komunistične partije, z Edvardom Kardeljem na čelu, ni strinjalo.

To je odločilno vplivalo na to, da se je

samo v Jugoslaviji začel narodnoosvobodilni boj, drugje pa so se partije vdale, saj se v novonastali situaciji niso znašle.

Le naša KPJ je v tem času ravnala pravilno, saj je zastopala stališče, da je nujno potrebna revolucionarna borba proti fašizmu. Nekaj podobnega kot pri nas, kar spomnimo se, je bilo partizansko gibanje v Grčiji, vendar precej let kasneje. Stališče KPJ se je izkazalo kot edinstveno v svetu. Nikakor ne moremo in ne smemo pozabiti dejstva — da smo cvet kulturne fronte vključili v NOB, s tem pa je zaživela v širino ljudska fronta. Ob naši prehojeni poti smo preživeli toliko pritiskov, ki jih ne bi vzdržala druga komunistična partija v svetu.

To je le kratek povzetek pripovedi tovariša Miha Marinka, enega od organizatorjev in udeležencev prvega ustanovnega kongresa na Čebinah 1937. leta, ki jo je posredoval udeležencem srečanja pred Barličevo domačijo na Čebinah.

Miha Marinko pripoveduje

Miroslav Osojnik

Pomen in dejavnost študijske knjižnice na Ravnah

Vsem je znana in na lastni koži pisana izkušnja, da brez osnovnih izobraževalnih in kulturnih dejavnosti ne gre! Spet pa je res, da povsod poudarjamo in povzdiguje mo proizvajalne dejavnosti, ker so pač rentabilne (ustvarjajo osnovne proizvode in dobrine), vzgojno izobraževalne in prosvetne dejavnosti pa v vseh pogledih capljajo daleč za njimi. Skopo, skoraj trdo, kruto in preračunljivo se stekajo sredstva za vzgojo, osnovno izobraževanje in šolstvo. Jasno: Delegati so na zborih, kjer se ta sredstva delijo, v zadregi. Častno in pravično zastopajo misli in sklepe svojih sodelavcev, ki se spet težko in z dolgim premislekom odločajo dati svoj »DA« ali »VETO« v prid ali škodo tem dejavnostim. S tehtnim premislekom — denar gre vendar iz njihovega žepa!

Ti problemi so že dalj časa jasni in razčiščeni, oziroma včasih ravno nasprotno: neusklajeni, ker so pač posledica že skoraj vsakodnevnih sej, zborov in konferenc. Nekaj drugega je, kar naj bi povezovalo ta uvod z jedrom, ki bo sledilo in skušalo dati samoupravljalcem vpogled v srž neke dejavnosti.

Večkrat se zgodi, da na kakem sestanku sprožijo tudi vprašanje o namenu, vlogi in pomenu študijske knjižnice. Vprašanja so različna, pač rezultat duševnega procesa in logičnih miselnih zvez človeka ali skupine delegatov, ki je vprašanje sprožila. Iz nekaterih vprašanj, oziroma pripomb v diskusiji, pa včasih vejejo očitki:

— ali je študijska knjižnica sploh potrebna, — ali ni v njej zaposlenih že dovolj (preveč!) ljudi, — ali niso sredstva,

ki jih ji sedaj odmerjajo, že dovolj (preveč!) visoka ipd.

Vsem dvomljivcem v vednost in samoupravljalcem na znanje je kot logičen rezultat ugibanj, pripomb in vprašanj nastal tale sestavek, ki naj spregovori o namenu, vlogi in pomenu študijske knjižnice, o njeni osnovni in stranskih dejavnostih, pa še o nekaterih drugih, morda bolj ali manj znanih stvareh iz njenega delovanja in poslovanja.

1. Nekaj splošnih podatkov

Koroška osrednja knjižnica — Študijska knjižnica — Ravne na Koroškem p. o. je samostojna samoupravna organizacija združenega dela — osrednja knjižnica koroške krajine, ki opravlja naloge posebnega družbenega pomena. Ustanovil jo je okrajni ljudski odbor Dravograd leta 1949, s 1. januarjem 1965 pa jo je prevzela skupščina občine Ravne na Koroškem. Konstituirana je kot organizacija združenega dela brez TOZD in vpisana v register okrožnega gospodarskega sodišča v Mariboru. Registrirana je tudi pri Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani kot osrednji matični knjižnici SR Slovenije. Je članica skupnosti študijskih knjižnic Slovenije.

Delovna področja knjižnice so tale:

- pospeševanje knjižničarstva na ravnem občinjskem in koroškem regionalnem področju,
- dopolnjevanje knjižničnega gradiva,
- bibliografska obdelava lokalnega tiska,
- obdelava knjižnega gradiva (inventarni katalog, abecedni imenski katalog, stvarni katalog, sistematski katalog),
- obdelava periodičnega tiska,
- delo z obiskovalci (izposoja, informatika),
- posebne zbirke (rokopisne, slikovne, fotografske),
- upravno in računovodsko delo,
- tehnična strokovna dela.

Knjižnica torej zbira, strokovno obdeluje, hrani in daje v uporabo knjižno ali sorodno gradivo. Z njim služi občanom (samoupravljalcem, študentom, srednješolcem) v njihovem izobraževanju, študiju in znanstvenem delu. Objema tudi dejavnost Delavskega muzeja in Likovnega salona, ki nimata pogojev za samostojno organizacijo.

2. Knjižni fond, bralnica

Večji del knjižnega fonda, ki bo v nekaj letih dosegel in presegel število 100.000, je slovenski; nič, kar so Slovenci pomembnega napisali in izdali, naj ne bi manjkalo. Knjižnica skrbi za smotrni izbor iz drugih jugoslovanskih literatur in tujejezične svetovne zakladnice. S posebno prizadevnostjo pa izbira vse, kar je koroška kulturna dediščina. Tu je Prežihov Voranc-Lovro Kuhar, njegovo delo v raznih izdajah, prevodih, rokopisi in pisma; tu so Vorančevi bratje Lojz, Anza in Avgust Kuhar; tu je Ksaver Meško; dr. Franc Kotnik, znameniti narodopisec, ki je odkril Drabosnjaka; tudi Drabosnjakovi rokopisi in prepisi so tu; tu so tudi zaslužni koroški možje Urban Jarnik, Anton Janežič in Andrej Einspieler.

Najdragocenejša knjiga, ki jo knjižnica ima, je Dalmatinova BIBLIA (1584), temelj slovenskega knjižnega jezika in književnosti. Od 1500 natisnjenih se jih je le okoli 60 ohranilo v burnih letih do današnjega stoletja.

Tri bralnice so namenjene uporabi knjižničnega gradiva. Ena, Paradiževa bralnica, je namenjena mladini: osmošolcem in dijakom srednjih šol. Tudi knjižno gradivo v tej bralnici je temu primerno izbrano. V drugi, Kuharjevi bralnici, študirajo študentje višjih in visokih šol; samoupravljalci, ki ob delu z izrednim študijem izpopolnjujejo svoje praktične izkušnje v raznih podjetjih. Knjižni fond v bralnici je razvrščen po načelu univerzalne decimalne klasifikacije od splošnega, filozofije, družboslovja, matematike in uporabnih ved, umetnosti, športa, prirodoslovnih ved do književnosti z jezikoslovjem, zemljepisom in zgodovino. V tretji bralnici, z napisom enciklopedije, je zbranih okoli 2000 leksikonskih del. Poleg vseh jugoslovanskih enciklopedij so tu razne ruske z veliko sovjetsko, nemške, avstrijske, francoske, britanske, ameriške, češke, poljske, italijanske, priročniki, bibliografije, slovarji in učbeniki evropskih in drugih jezikov. V bralnicah ki so namenjene uporabi gradiva in tiheemu, zbranemu študiju, je 84 sedežev.

Tu je še nova pridobitev: marksistična bralnica. Z njo smo udeleženi željo in potrebo delovnih ljudi, da se knjige iz družboslovnih ved združijo in dajo na voljo uporabnikom v obliki sodobnega knjižničnega poslovanja. Vse knjige so zbrane na enem mestu, v prijetni bralnici s 30 sedeži; prosto so dostopne uporabnikom, kot jim je na razpolago tudi bralnica za idejnopolitično izobraževanje samoupravljalcev v obliki razprav, seminarjev, predavanj in krožkov. Pri roki pa so knjige, da

lahko udeleženci vseh izobraževalnih oblik takoj iščejo odgovor v literaturi.

Knjižno gradivo se izposoja tudi na dom, — načelno le tako, ki je na knjižnem trgu dosegljivo. Na dom ne izposojamo priročnikov, skript in zelo iskanih učnih knjig, redkih starih knjig, dragih knjig z umetniškimi reprodukcijami, časopisov in časnikov, rokopisov, zemljevidov, slikovnega gradiva, muzikalij in drobnih tiskov.

Tu je še potujoči oddelek, ki dopolnjuje fonde krajevnih (»ljudskih«) knjižnic (je njih giblivi del) in izposojevališč (Topla, Bistra, Koprivna). Široko zasnovana in razvejana dejavnost!

3. Gradivo in njegova uporaba

Študijska knjižnica je za bralce in uporabnike odprta 67 ur na teden (vsak delavnik od 7. do 19. ure, ob sobotah in pred prazniki do 14. ure). Najavljenim skupinskim obiskom jo odpremo tudi ob nedeljah in praznikih. Vsi knjižničarji so bralcem (izmenoma) na voljo s strežbo, nasveti in informacijami. Hkrati opravljajo svoje notranje delo (inventarizacija, katalogizacija, lokalna bibliografija in druga strokovna dela). Gradivo knjižnice odpirajo uporabnikom katalogi. Izposoja je visoka. Primerjava med letoma 1975 in 1976 kaže, da je v zadnjih dveh letih izposoja v povprečju enaka:

— v bralnicah je bilo 1976. izposojenih 24.425 bibl. enot, na dom pa 5012 bibl. enot, skupaj 29.437 bibl. enot.

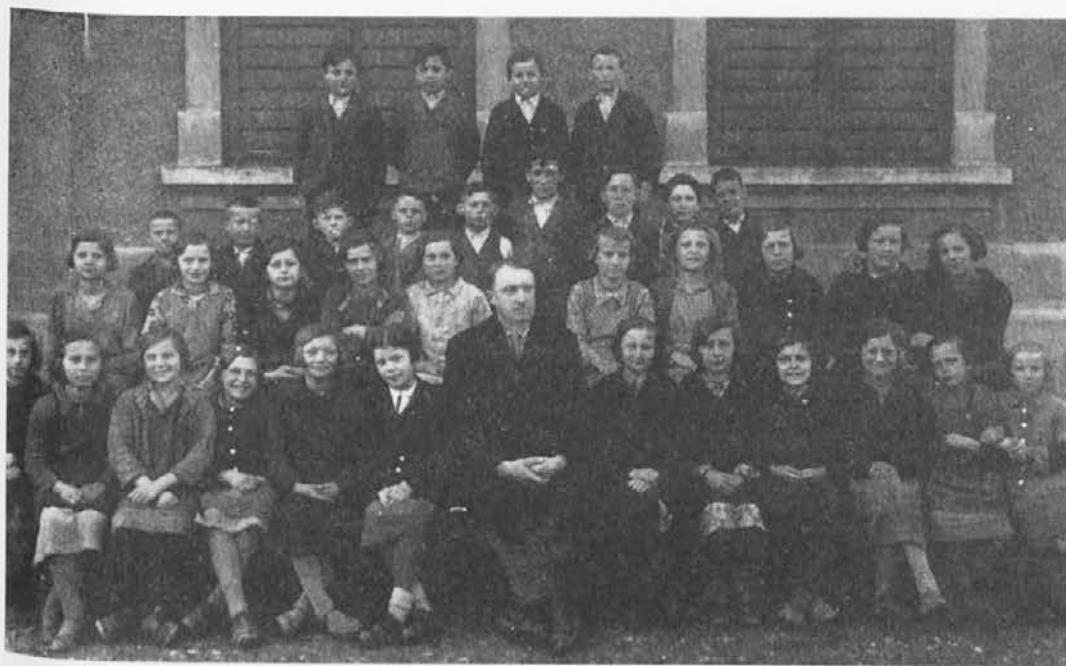
— izposojevalcev je bilo v bralnicah 9357, na dom si jih je izposodilo knjige 2861, ob lastnem gradivu jih je študiralo 1529, skupaj 13.747.

Nekoliko se je v letu 1976 zmanjšalo število izposojenih knjig v bralnicah, očitno pa se je povečala izposoja na dom. Knjižnica torej sledi modernemu knjižnič-

Godbeniki v Guštanju leta 1895

Sedita od leve: Vincenc Stopar — skoblar — stari oče Jožeta Šaterja; Oto Widman — strugar. Stojijo od leve: Josip Frece — zidar v tovarni, stari oče od ing. arh. Franca Meznerja; neznan; Čadež, roj. Marija Ule — žena pismonoše Antona Čadeža in mati Viktorja Ule; Josip Gruber — strugar — oče Viktorja Ule

V guštanjski osnovni šoli leta 1936

Sedijo v prvi vrsti: Anica Čič, Terezija Filip, Barbara Čevnik, Minka Kotnik, Ivanka Cikulič, Olga Stravs, učitelj Ivan Gaberšek, Pavla Jevšnikar, Malči Korper; neznani; Tončka Jelen, Zofka Kave, Pepca Dretnik. Stojijo v prvi vrsti: Cilka Pori, Fanika Babin, Alojzija Smidhofer; neznani; Marija Popič, Marija Levovnik, Angela Štehar, Marica Hartman, Matilda Štehar, Marija Kefer. Stojijo v drugi vrsti: neznani; Ivan Štehar, Jurij Mihelač, Rudi Eni, Jožko Lačen, Josip Rutar; neznani; Ernst Polenik, Ivan Terpotnik. Stojijo zadaj: neznani; Jurček Cvitanič; neznani; Franc Pokeržnik

nemu utripu in v želji, da bi knjigo bralec čimbolj približala, izposoja (s pravili določeno) gradivo uporabnikom tudi vse pogostejše na dom.

4. Obvezni primerki

16. junija 1971 je bil objavljen v Ur. l. SRS št. 21 zakon o obveznem pošiljanju tiskov. S tem, da dobimo na Ravnah vse knjižno gradivo, tiskano na območju SR Slovenije, imajo knjižnica in bralci popoln pregled nad vso knjižno proizvodnjo in lahko postrežemo vsakemu. V velikem grajskem salonu (Enciklopedije) je tekoča razstava vsega najnovejšega slovenskega tiska; ljudje se lahko seznanijo z vsemi novimi knjigami, prost dostop imajo do njih za študij in ogled.

5. Nakupi knjig

Od 856 knjig, kupljenih leta 1976, je tretjina slovenskih. To so predvsem duplikati učbenikov za višje in visoke šole, družboslovne knjige (sociologija, marksistična literatura, ustave, ekonomska literatura itd.). V srbohrvatskem jeziku smo kupili knjige iz zgodovine, filozofije, marksizma, tehnike, jezikoslovja in literarnih ved. V tujih jezikih smo kupili predvsem leksikografijo, slovarje, literarno zgodovino, aktualne koroške tiske, razne strokovne knjige in knjige množičnih izdaj lepovedstva v angleškem in ruskem jeziku. (Darovi so le priložnostni.)

Za nekoliko večjo vsoto je bilo leta 1976 kupljenih 181 knjig manj kot leta 1975, kar potrjuje resnico, da kljub resoluciji o posebnem družbenem pomenu knjige cene knjig zaradi podražitve osnovnih sredstev in zapletenih tržnih relacij nenehno rastejo. Sredstva pa so tako skromna! Knjižni fond se je torej pomnožil v primerjavi z letom 1975 samo zaradi številnejšega dotoka obveznih (brezplačnih) primerkov. Celoten prirastek 1976 — 5381 knjig!

6. Notranje delo

Internega dela je za maloštevilni kolektiv knjižnice še preveč, saj primerjave z drugimi glavnimi knjižnicami v Sloveniji kažejo, da je študijska knjižnica in koroško knjižničarstvo nasploh po načrtanih nalogah med bogatimi, po kadrih pa med najrevnejšimi v republiki.

Za bežen vpogled v knjižnični vsakodnevni utrip pogledimo najznačilnejše točke notranjega dela:

— **INVENTARNA KNJIGA** je osnovni knjižnični katalog in važen uradni dokument o zalogi knjig, periodike in drugega podobnega knjižničnega gradiva. Gradivo vpisujemo v knjigo po vrstnem redu prejemanja. Vsako enoto (knjigo, del knjige, razne zbirke, letnik časnikov ali časopisov) vpišemo v svojo rubriko. Došlo knjigo prej pregledamo (akcesija!), če je popolna, jo žigosamo na določenih mestih, ji damo inventarno številko, nalepimo signaturno etiketo in jo vpišemo v inventarno knjigo. Inventarna knjiga ima naslednje rubrike: inventarna številka (ki teče v novem letu dalje), datum prejema in vpisa, opis enote (skrajšani osnovni opis), signatura (oznaka, ki pove, kje knjiga stoji na polici ali v skladišču), način dobave, dobavitelj, cena, opomba.

— **KATALOGIZACIJA**. Po vpisu v inventarno knjigo moramo knjigi napisati rojstni list: knjigo katalogiziramo. To je točen popis knjige, avtorja, mesta izida, založbe, letnice izida, števila strani in priloge ter formata knjige. Vse te podatke pišemo s pisalnim strojem na kartotečni list mednarodnega formata. So primeri, da je treba za obdelano knjigo napisati več katalogizacijskih listov z dodatnimi vpisi, da jo bo bralec lažje našel v katalogu. Za tako obdelavo knjige moramo poznati katalogizacijska pravila in se jih točno držati. Za to delo je potrebno tudi znanje nekaj svetovnih jezikov.

— ABECEDNI IMENSKI KATALOG.

Listi v katalogu so urejeni po strogi abecedi priimkov pisateljev ali naslovov knjig. Te liste vlagamo v posebej za to narejene predale, ki so v katalogu omarici (»katalogu«). Predno liste vložimo v katalog, mora knjižničar določiti signaturo (signaturni katalog!), ki označuje mesto knjige na polici in v prostoru. Brez tega vpisa knjige ne bi mogli najti v množici drugih. Tudi signatura ima svoja ustaljena pravila.

— UNIVERZALNA DECIMALNA KLASIFIKACIJA.

Ob drugih katalogih mora imeti knjižnica tudi stvarni ali decimalni katalog. Velikokrat se dogodi, da bralec zahteva literaturo o določeni stroki, temi ali snovi, ne ve pa za določena dela ali avtorje del. Takrat si knjižničar (ali bolj samostojni bralec) pomaga z decimalnim katalogom. Ob današnji eksploziji znanosti je sestavljanje decimalnega kataloga eno najvažnejših in najbolj zahtevnih nalog knjižničarja v vsaki knjižnici. UDK je torej klasifikacija, zaporedje pojmov, ki so razvrščeni po stvarni povezanosti (v decimalni delitvi), univerzalna je pač zato, ker obsega celotno področje človeške vednosti; njeni členi pa sestavljajo organsko celoto in so v tesnem medsebojnem učinkovanju, da se lahko med seboj povežejo. Celotno človeško znanje se deli na 10 glavnih skupin, ki so označene s števili od 0 do 9.

0 Splošno. Bibliografija. Knjižničarstvo.

- 1 Filozofija.
- 2 Verstvo. Teologija.
- 3 Družbene vede.
- 5 Matematika. Prirodoslovne vede.
- 6 Uporabne vede. Medicina. Tehnika.
- 7 Umetnost. Arhitektura. Fotografija. Glasba. Razvedrila. Igre. Šport.
- 8 Jeziki. Jezikoslovje. Književnost. Leposlovje.
- 9 Domožnanstvo. Zemljepis. Biografija. Zgodovina.

Vsako glavno skupino razdelimo v 10 skupin drugega reda z dodajanjem dodatnih števil. Tako lahko razčlenimo vsak pojem do natančnih podrobnosti. Čim ožji je pojem, tem daljši je njegov decimalni vrstilec.

— **PERIODIKA** izhaja v bolj ali manj rednih časovnih presledkih: dnevnik, tednik, mesečnik, četrtletnik itd. Delimo jo v dve ožji glavni zvrsti, časnike in časopise. Časniki so periodične publikacije, ki izhajajo v krajših časovnih zaporedjih — dnevnik in tednik. Časopisi izhajajo v daljših časovnih presledkih — mesečni itd. Tudi časopisi morajo biti aktualni, a zanje ni toliko bistvena trenutna zanimivost, ki označuje časnik.

Vsak dan došlo periodiko je treba sprotno obdelati: vpisati v posebno kartoteko listov z osnovnimi podatki. Periodiko nato skrbno hranimo v posebnih mapah. Ob koncu leta vse še enkrat pregledamo, kompletiramo in damo v vezavo ali v skladišče nevezane periodike. Vsak obiskovalec torej lahko poleg tekoče periodike dobi tudi starejše letnike periodike.

— **BIBLIOGRAFIJE**. »Bibliografija je znanstvena dejavnost, ki zbira, vrednoti, izbira, vsebinsko analizira in opisuje tiskane ali drugače razmnožene javnosti namenjene tekste, te klasificira, ureja in na-

3. razred osnovne šole v Guštanju leta 1919

Na tleh — od leve na desno: Leopold Močnik, Josip Šater, Valentin Stana, Ivan Schaveer, Miloš Stor, Ivan Milonik. Stojijo — prva vrsta: Filip Slanič, Marija Mevc, Justina Štifnik, Jožica Komel — učiteljica, Mimi Lerh, Hedvika Jamšek, Franc Čegovnik, Franc Milonik. Zadnja vrsta: Peter Mezner, Angela Rebernik, Ančka Kokal, Terezija Čapelnik, Marta Hudopisk, Eli Jenseh

vadno v obliki urejenih popisov tudi publicira z namenom dati informacije o literaturi in s tem pripomočke za strokovno delo. (J. Logar: Uvod v bibliografijo. Ljubljana 1970.) Naloga naše knjižnice je tudi, da izdela koroško bibliografijo za vse tiske, razprave in članke. Vsak časopis in časnik pregledamo in izpišemo vse (pomembne!) članke, ki pišejo o naših krajih. Izpisujemo jih na kataložne listke in uredimo po krajih in po strokah. Tako bralec lahko dobi pri nas podatke, npr.: kaj je bilo napisanega o naši železnici, o mežiškem rudniku, o kulturnem življenju v naši regiji in posameznih krajih itd. itd.

Izpisujemo tudi ocene del jugoslovanskih in tujih pisateljev, ki so dobrodošli pripomoček pri iskanju podatkov in ocen o izdanih knjigah.

Poleg tega delamo tudi bibliografijo ČLANKOV in RAZPRAV Koroškega in Informativnega fužinarja. Urejena je po strokah; v okviru stroke pa po abecedi avtorja ali stvarnega naslova.

Prav tako vodimo tudi bibliografski pregled člankov, ki opisujejo probleme naše manjšine na Koroškem.

Vse te bibliografije so nenehno v uporabi in jih sproti dopolnjujemo. Samostojno ali s knjižničarjevo pomočjo so na razpolago uporabnikom knjižnice.

— **ROKOPISNA ZBIRKA** obsega gradivo, ki je pomembno za slovensko kulturno zgodovino (razen Prežihovega Voranca, Jarnika, Meška, Franca Kotnika, Drabosnjaka različno, za zgodovino naših krajev še posebej važno gradivo).

Strokovna obdelava tega gradiva je še posebej zahtevna.

— **STATISTIKA** prav tako sodi k vsakodnevni opravilom. Dnevno vodimo statistiko obiskovalcev knjižnice, posebej za izposojevalce v knjižnici in na dom in za izposojene enote po strokah v knjižni-

ci in na dom. Statistika je za knjižnice pomembna, saj ji kaže, kako živ je njen fond, kolikokrat »se obrne« vsaka knjiga, iz katere stroke se knjige najbolj izposojajo in ne navsezadnje: kaže nam, kakšna naj bo naša nabavna politika.

Poleg teh vsakodnevnih nujnih opravil in zunanjega dela nam ostanejo še vsa računovodska, blagajniška in tajniška dela, delo sestavljanja, urejanja in usklajevanja samoupravnih splošnih aktov in druga upravná in tehnična dela.

Miroslav Osojnik

Po poti spominov na Voranca

Prijazen, topel dan, s širokim poljubom sonca zaznamovan, je bil 11. marca, ko smo se z beležnico in fotoaparatom namenili »krstiti« POT SPOMINOV NA VORANCA. Misel, da s »hotuljsko« (koroško!) transverzalo ovekovečimo Vorančev spomin, mu postavimo najlepši, najbolj mogočen spomenik, ki ga ne more odtehtati noben bron, noben še tako žlahten kamen, se je že pred meseci porodila v hramih študijske knjižnice in ravske kulturne skupnosti.

Dve reči sta bili še dodaten povod k temu dejanju:

— Vsi številni obiski iz bližnje in daljne okolice so do danes romali na Preški vrh, k Pržihu, in tam so bili mladi ljudje večkrat grenko razočarani, ko so v bivši Časovi vili, gosposki hiši, uzrli Vorančevo spominsko sobo in v mislih takoj povezali to mogočno hišo z opisi Vorančevih domovanj, bornih lesenih bajt iz črtic v Solzicah. Otroška domišljija, zelo bujna v svojih domišljjskih razsežnostih in idealiziranju brezmejna, se je sedaj uprla! Kje je sedaj kajža, o kateri so bra-

7. Zunanje delo

Delo z bralcem je najpomembnejše delo v knjižnici. To delo mora biti opravljeno kar se da dobro in zahteva zato primerno število kadrov, ki nam jih v našem maloštevilnem kolektivu še kako primanjkuje.

Knjižnice postajajo vedno bolj informacijski centri. Še posebej velja to za knjižnice, kot je ravska, zunaj centrov. Uporabniki vedno bolj tu iščejo nasvete in informacije. Informacija je vsak odgovor na splošno vprašanje o kakem predmetu, temi, področju. Informacijska služba je lahko osebna, telefonična ali pismena.

Najboljša propaganda za knjižnico je dobro in sodobno organiziranje dela z bralcem. Bralec, ki bo v knjižnici razen dobrih knjig dobil tudi izčrpne informacije, nam bo delal najboljšo reklamo.

Poleg individualnega dela z bralcem imamo še druga učinkovita propagandna sredstva: skupinsko vodstvo po knjižnici. Dobro sodelujemo z gimnazijci, osnovnimi šolami v celi dolini in z železarno. Prav tako pridobivamo in uvajamo gimnazijce pri predmetu svobodnih dejavnosti. Trudimo se, da seznanjamo javnost z našimi razstavami, prireditvami in knjižnim bogastvom na te-le načine:

— prost pristop, združen s strokovnim vodstvom po knjižnici,

— stalna tekoča razstava novitet,

— lepaki in letaki z vabili na ogled razstav in prireditev,

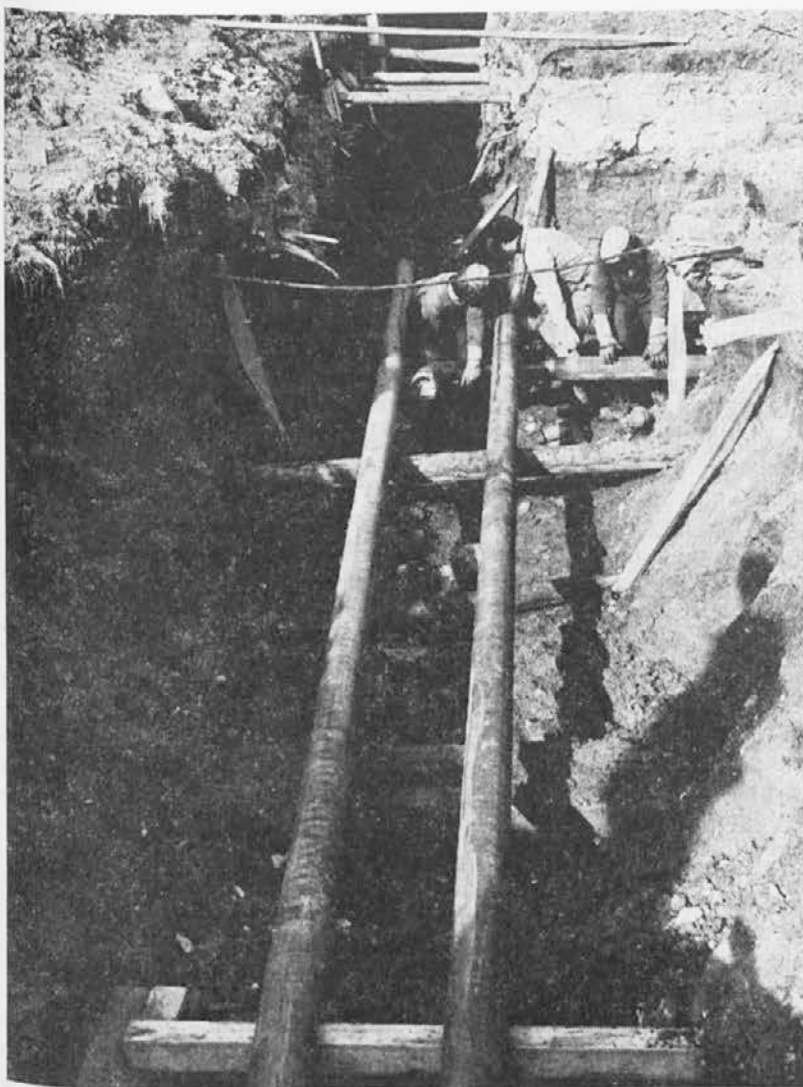
— obveščanje v tisku (seznam novitet objavljamo v januarski številki Koroškega fužinarja).

Tako študijska knjižnica na Ravnah s svojo razvejano dejavnostjo skrbi, da knjiga je in ostane najbolj učinkovito sredstvo široke kulturne izobrazbe. S tem pa je njeno kulturno in znanstveno mesto v koroški regiji (in tudi v slovenskem merilu) upravičeno.

li v Solzicah, Treh pisankah, Nagradi, Prvem maju... ko pa se jim tu posmehuje gosposka mestna hiša, v kateri bi vsak od njih rade volje prebival? Ali si je potem Voranc preprosto izmislil očetovo garanje po grofovskih hubah, njegov od napa in znoja prezgodaj postarani obraz, sključeno postavo in njegovo veliko željo, da bo nekoč sam svoj gospodar?

— Drugi povod je bil predlog, da bi Vorancu postavili spomenik, mogočen bronast lik morda? Pa: ali ni v resnici vsa koroška zemlja njegov spomenik; rodna koroška zemlja, na katero je bil Voranc tako navezan! Jamnica, globače, nicine in gora! Čudovito lepa pokrajina, polna tople sončne luči v visokem dnevu; Metin samorasli rod tja proti Karnicam, kjer sonce rdeče zagarja! Zemlja koroška je tista ki še zdaj diha z njegovim dihom, utripa z njegovim srčnim utripom. Ali je kje lepši, mogočnejši in bolj večni spomenik!?

1. Pot spominov na Voranca se prične na Kiséli vodi (Rimskem vrelcu). Kot je

Proti Javorniku

izvir žlahtne vode pričetek življenja, tako se tudi ta pot spominov simbolično začne pri izviru.

2. Dvajset minut zložne hoje je do **Kotnikove bajte** v Podgori nad Kotljami. Tu se je Voranc 10. avgusta 1893 rodil Anzanu in Marjeti Kuhar, rojeni Krautberger (Kravperger) in živel tu samo nekaj mesecev, do vigredi 1894. Kotnikove bajte seveda ni več, samo v arhivih fototeke fotografije verno pričajo o njeni podobi. Na njenem mestu stoji sedaj lepo obnovljena hiša. Lastniki se pišejo Trup. Samo še spominska plošča na njej pričča, da se je tu rodil leta 1893 Prežihov Voranc.

3. Pol ure hoda je skozi idiliko neoskrunjene narave, slikovito divjino hudournika, ki si je utrl pot skozi divje zaraščeno skalno sotesko mimo Čekonove bajte visoko do **Toneja**. Tu je bil doma Vorančev ded Johan Kuhar. Pot skozi sotesko hudournika bi bila morda preveč nevarna za mladež: visoko na njegovem desnem bregu je speljana široka pot od kamnoloma pri Podpečki bajti do Čekonove bajte. Tudi s te poti je čudovit razgled na vso divjino soteske, skal in hudournika, ki ponekod v lepih slapovih išče pot skozi. Na nekaterih mestih bi kazalo pot zavarovati z leseno ograjo!

4. Od Toneja se mimo razvalin na Kozárnici vrnemo na lepo novo gozdno cesto, ki vodi dobre pol ure hoda do steze, ki pelje na grič **Kógel** (Kogu, na Kogli) v Podgori št. 18. Tu so bili Kuharjevi štiri leta grofovski najemniki (od 1897 do 1900). Z roba, ob košatih lipah, je lep razgled na Kotlje, na Pohorje na vzhodu

in na Podjuno na drugi strani. S Kogla je Voranc jeseni 1899 pričel hoditi v hotuljsko ljudsko šolo; s Kogla je gledal požar, ko so Kotlje gorele; tu je globača, Pekel imenovana, kjer je nabral za mater šopek solzic.

5. Le dobrih deset minut je do **Ivarta**. Nad lepim jezerom stoji trdna domačija — pri Bunku iz Jamnice.

6. Četrť ure hoda se pot strmo spusti do **Lužnika** — v Jamnici spoznanega za Munka. Voranc pravi v 5. poglavju Jamnice:

»Čeprav je bila več kot polovica Hoj (Podgore!) pokritih z lesovi, so bili Munkovi in Bunkovi poleg grofovih daleč naokrog najbolj bahati. Strašni so bili, kadar so se borili z viharji, ki so se tuleč zaganjali vanje, da je hrumelo po vsej Jamnici, veličastni so blii, kadar so s svojimi sencami tiho in nepremično stražili domačiji pod seboj. Prebivalci, ki so v njihovih sencah živeli, so jim prisluškovali od rojstva do smrti in zdelo se jim je, da slišijo v stokih in lomih, v šepetu in molku, ki so prihajali iz njih, pripovedovati goro o svojih tisočletnih skrivnostih...«

Mladi Lužnik, Anton Gorenšek, nas je sprejel z nasmehom, čeprav smo ga zmotili sredi dela, odprti rok in srca. Brat Rok mu je že pravil o tej poti spominov. Seveda je pripravljen po dveh urah hoje ponuditi skupinam prostor za počivališče in prigrizek. »Pa še lepšo, nekdanjo pot skozi gozd bi lahko obnovili!« je sam ponudil. »Naj gredo ljudje skozi lepoto gozda, ne pa po novi prašni cesti, ki pelje z Ivarčkega jezera!« — »Pravi Munk!«

smo pomislili, ko smo poslušali njegovo narečno marnvanje, ki ga še ni skalila sled pogovornega jezika. Na desni strani je frnača, kjer še sedaj »vadijo« meso; včasih so tudi sadje sušili; nekaj metrov niže je lesena bajta, kjer je umrl Svetneči Gašper.

7. Kar s težkim srcem smo se poslovili od prijaznega Lužnika, toda pot nas je vodila naprej, po bližnjici mimo Pavšerja k Šratneku, kjer samo še skromni sledovi pričajo o nekdanj mogočnem gradu, pa na zahod na **Mihélje**, pol ure hoda od Lužnika. Tu se je leta 1895 Kuharjevim rodil sin Lojz. Na Mihelji svet je ohranil Voranc lep spomin. O njem piše kot o »nepopisno lepem, odetem v večno sončno luč«.

8. Samo deset minut je dolga pot do **Krávperga** (Preški vrh 16). To je bil materin dom, lep grunt. Gospodar, materin brat, je bil tisto leto (1895) na Koglu. Voranc se v začetem romanu Pristrah spominja kravperške dimnice (Krauperh, na Krauperzi).

9. Pot nas je odpeljala nazaj na vzhod, od Kravperškega po ozki gozdni stezi navzdol čez lesen mostič in gozdno cesto, ki pelje nazaj na Šratnek, 25 minut navkreber po stezici med že razcvetelim vresjem in zelenim borovničevjem k **Préžihu**. Kuharjevi so stanovali v stari kmečki hiši (Preški vrh št. 13) od 1901 do 1911, Voranc torej od svojega osmega do osemnajstega leta s starši in brati. Tu se ga je po tedanji šegi prijel ime te domačije: Prežihov Voranc (Lorenc, Lovro!). To ime je kasneje vzel za svoj pisateljski psevdonim. Tu je začel pisati (o tem pričča kamniti spomenik ob stari hiši pod vrbo!); od tod je šel prvič v svet.

Streljaj od Prežihove je nekdanja **Časova hiša** (od zmage ljudstva 1945 do smrti 1950). Medtem ko je oče Kuhar 1911. leta odkupil Prežihovo bajto, je leta 1913 železarniški uradnik, domačin Čas kupil Prežihov grunt. Nedaleč stran od stare kmečke hiše je zgradil novo hišo. Cel grunt je po osvoboditvi postal splošno ljudsko premoženje v upravi Društva slovenskih pisateljev, dan v dosmrtno uživanje Vorancu in njegovi ženi.

10. Deset minut navzdol na hotuljsko stran vodi steza do **Préžihove bajte** (Preški vrh št. 12). Odkupili so je leta 1911 in končno dosegli, kar so si že dolgo želeli: da so sami svoji gospodarji, da imajo lasten dom, da poženejo trdne korenine v domači zemlji. Voranc je bil tu doma od svojega devetnajstega do devetindvajsetega leta (do 1922); tu je delal, šel v šolo v Ljubljano in se vračal; od tod je šel k vojakom in v vojsko, spet se je vrnil; od tod je hodil v železarno v službo — najraje je hodil domov.

Kmalu po vojski je bila bajta znana aktivistom mlade partije. »Prekucuhi«, tako jih je imenovala mati, so prihajali v mraku in mati jim je postiljala na senu.

Prežihovo bajto so podedovali Vorančevi nečaki, Anzanovi otroci — očeta so nacisti zverinsko ubili leta 1944 —; otroci so bajto leta 1966 prodali Ferdinandu in Mariji Potočnik, obdržali pa so si les. Žal, zaradi ugovaranja sedanjega lastnika ni prišlo do izvedbe zamisli, da bi bila Pre-

žihova bajta glavni spomenik Prežihovega Voranca.

11. In spet steza strmo pade, se spusti borih deset minut mimo Zdovca k pokopališču v Kotljah. Okrog cerkve so grobovi sredi vasi, da rajni ne bi samevali, in na najbolj vidnem kraju je **Prežihov grob** in nagrobni spomeniki Kuharjevih.

Enajst postaj, enajst mest s poti spominov na Voranca! Polčetrta ura hoje skozi idiliko koroške zemlje, po nicinah in prisojaj! Selitev Voranc ni maral, nove domačije je ocenjeval kar po legi krajev. Nicine je sovražil, prisojne lege so mu bile pri srcu. In ta, tudi njegovim junakom pod kožo pisan in vtisnjen odpor proti vsemu senčnemu, temačnemu in zaverovanost v luč, sonce, svetlobo sta tako značilna za vsa njegova dela. Dvojnost: SVETLOBA — SENCA mu je torej posebej blizu drugo pravno plat doživljanja: boj med DOBRIM in ZLIM.

In ko smo po prehojeni poti v gostilni pri Toniju ob domačem prigrizku podoživljali zanimivo in lepo pot, se nam je

utrnila misel. Verjetno bodo tudi tisti, ki bodo to pot prehodili za nami, posedeli tu, da se odžejajo in okrepečajo. Drugo postajališče na tej transverzali torej.

Tako so se že pred meseci spočele misli o »hotuljski transverzali«; tako smo jih ta dan doživeli sami z namenom, da zberemo natančne podatke in pripravimo gradivo za skupščino obeh zborov kulturne skupnosti, kjer so delegati izvedbo Poti spominov na Voranca s sklepom potrdili in verificirali.

In tako naj bi se sredi maja zamisel začela dokončno oblikovati, opredmetila bi se in udejanila Prežihov spomin: en sam veličasten, mogočen spomenik pod košato Uršljo goro s Kotljami spodaj, sveto Marjeto, z njivami in travniki med lesovi, z močnim, zdravim vonjem po lesu, s pesmijo žanjic in vriski koscev v pojočem zraku, s samoraslim koroškim rodnom na njej, ki nosi pesem koroško in veliko ljubezen do rodne grude v svojem srcu.

Tudi Voranc bi bil srečen!

Ajnžik

Odprto pismo Vorancu

SPOŠTOVANI VORANC!

V začetku svojega pisanja Te najlepše pozdravim.

Obletnico Tvojega odhoda k sv. Marjeti so v našem kraju spet lepo proslavili. Bilo je več kulturnih prireditev in čudno mi je žal, ker se nisem mogel nobene udeležiti. Da bi se pa Tvojemu spominu vsaj malo oddolžil, sem se namenil, da Ti napišem to pismo.

Štiri leta so že naokoli, odkar sem Ti zadnjobart pisal. Pravzaprav sem Ti med tem časom napisal dve pismi, katerih pa nisi dobil v roke. Prvo leži v Študijski knjižnici na Ravnah, ker si ga niso upali odposlati; drugo sem napisal lani, vendar me je utrcalo dati ga naprej.

Čeprav sem med tem časom vso zadevo že nekoliko prespal, vendar še zmeraj vztrajam pri svojih trditvah; svojega mnenja namreč ne spremenim tako hitro.

V prvem pismu sem se zgražal nad ilustracijami v Tvojih knjigah, ki jih je izdala Mladinska knjiga. Opremljene so s slikami novejšega slikarja, ki so sicer umetniške, vendar so za opremo Tvojih knjig neprimerne. Kako si bo mlajša generacija pri branju Tvojih povesti predstavljala naše prednike, ko pa so glavni junaki prikazani v takih pokvečenih podobah! Kakor Ti pripoveduješ, je bila Hudabivška Meta lepa tudi še potem, ko je zlegla vseh devet pankrtov. Ali — kako naj take šapaste roke duromutne kmečke matere režejo sosedovim sirotejem kruh?! Poudarjam, da ne zanikam umetniške vrednosti teh slik, menim pa, da za ilustracijo Tvojih povesti niso primerne.

V pismu, ki Ti ga nisem odposlal, sem kritiziral film Solzice, ki so ga posneli ljubljanski filmarji. Spet ista bajza. Film je napol nem, še tisto malo govorenja pa, kolikor ga je bilo, ni smelo biti v našem narečju, kar bi dalo filmu večjo vred-

nost. Pa dobro, če to ni bilo mogoče, pa bi vsaj govorili v pravopisni slovenščini!

Da ne boš rekel, da znam samo kritizirati, Ti bom zdaj o naših filmarjih napisal nekaj pohvalnega. Naši filmarji so zdaj posneli Tvojo novelo »Trije posvetnjaki«. Moram reči, da je ta film uspel, saj v njem govorijo po koroško. Tu in tam je res kateremu spodrknilo, kar pa seveda ni zameriti in reči moram, da se je vsem čudno prišikalo. To je dokaz, da je koroška govorica za film sprejemljiva in mogoča. Prav zaradi tega je velika škoda, ker ne govorijo v našem narečju v filmih »Ljubezen na odoru« in »Solzice«. Ti dve Tvoji vrhunski deli sta bili za to prikrajšani, zato nista dosegli tiste vrednote, ki bi jo sicer po svoji umetniško bogati vsebini lahko.

Kakor nobena stvar, tudi ta film ni bil vsem po volji. Nekateri se zgražajo nad prostaškimi izrazi in kletvicami. O, ti ljubab morala! Kje in koliko pa so je imeli tisti, ki so bili krivi tega socialnega gorja?!

Z lepim, dostojnim govorjenjem in vedenjem so znali prikrivati svoje lahko, dostikrat nemoralno življenje. Pa jih nihče ne obsoja! Tvoji junaki, razočarani nad življenjem, ljubeznijo in tujino, pa ne bi smeli dati duška svoji bolečini! Jaz sem prepričan, da bi se noben še tako prefinjen človek ne izražal preveč kulturno, če ne bi bil na svoja stara leta preskrbljen, če ne bi imel strehe nad glavo, če bi moral od hiše do hiše in sušiti mokre begute in obutev v vlažnem hlevu. Kako naraven in resničen je bil prizor v Pernatem hlevu! To si upam trditi iz lastne izkušnje.

V mladosti sem nič koliko beračev in brezposelnih spremljal na parno ali v hlev spat. Čul sem od njih marsikaj; največ kritike čez oblast, čul sem tudi marsika-

tero duhovito, izvirno misel. Ko sem gledal prizor, ko se je posvetnjak (Jože Zupan) sezuval, se mi je zdelo, da stojim v hlevu in svetim beraču, ki se s počasnimi, okornimi kretnjami sezuva, zлага svoje begute poleg sebe na slamo, vmes težko diha in hreti. Človek mora torej nekaj doživeti ali podoživljati, potem šele more prav vrednotiti in pravilno presojati. Kdo bi zameril revežu, razočaranemu nad vsem življenjem, če v svoji bolečini ne izbira besed? Jaz sem prepričan, da si ta greh Ti upaš prevzeti na sebe.

Res je, da si to danes že težko predstavljamo, saj ne poznamo več beračev, — vidimo jih samo še v filmih. Naše socialno skrbstvo je urejeno humano, morda gremo kje že v drugo skrajnost. Življenje v Domu onemoglih prav gotovo ni prijetno, toda za tiste, ki nimajo svojcev, je to rešitev. Nikomur se ni treba več potikati od hiše do hiše, prositi za kos kruha, rediti uši, zavijati premrle, premražene ude v stare begute in sušiti borno obleko in obutev v vlažnem hlevu.

Vse to si Ti tako lepo opisal, filmarji pa so precej naravno posneli in na nas samih je, ali bomo znali to pravilno razumeti in vrednotiti.

Dragi Voranc! Morda mi boš oponesel, zakaj se grem filmskega kritika, ker za to nisem sposoben. Tega se zavedam tudi sam, vendar sem prepričan, da imam pri tej, več ali manj posrečeni kritiki le nekaj prav. Če bi povedal to sodobno — pri nas se zdaj na novo marnvat učimo — bi rekel tako: izhajam iz stališča, da ne smemo kaziti Tvoje izvirnosti, zaradi katere si uspel in zaslovel ne le v domači, ampak tudi v tuji literaturi. Za izvirnost torej gre.

Sicer pa se filmske kritike lotijo tudi drugi, ki po mojem mnenju nimajo povsem prav.

Koroški kino klub Prevalje je imel že svoj četrti amaterski filmski festival.

Pohvale vredno je delo tega kluba, saj si prizadeva, da posname na filmski trak razne zanimivosti v našem kraju; z vseh področij, tudi take, ki postajajo že zgodovina. Če so te zanimivosti posnete — pa četudi ne preveč strokovno — so vendarle zgodovinski zapisi, ki ne bodo šli v pozabo. S te strani je treba gledati in ocenjevati delo Koroškega kino kluba in upoštevati da so amaterji, da delajo v svojem prostem času in da vlagajo v to veliko truda in denarja.

Tega prav gotovo niso upoštevali tisti, ki so ta festival kritizirali in poudarjali strokovne in tehnične pomanjkljivosti.

Ne zameri mi, Voranc, ampak jaz pravim tako, da na te amaterje se nekdo upa zbasati, nima pa kdo korajže, da bi kaj požnerval na račun RTV Ljubljana, ki tudi nima vselej preveč okusa in gledalce martra z že prenaveličanimi oddajami! Ne maram pretiravati, take oddaje niso tako pogoste, toda kritike vredne so zato, ker jih delajo poklicni filmski delavci! Veš, Voranc, ni lepo, da rečem, toda tisti zajček v Cik-Caku bi moral že davno crkniti, tako ga vlačijo po ekranu vsak dan že leta in leta! Res je, da je zajček priljubljen kot domača živalca, v povesti ali v risanki, toda kar je preveč, je preveč. Tudi marsikatera reklama na televiziji je neokusna in jo moramo dolgo pre-

Dipl. inž. Mitja Šipek

KRIZA

(nadaljevanje)

Med mnogimi kmečkimi prazniki skozi vse leto je bilo nekaj najbolj imenitnih — med tistimi so bile najbolj pričakovane lepe nedelje. V Šentanelu so bile tri — ena se je imenovala pač lepa in je bila sredi poletja, druga je Danijelova — posvečena farnemu patronu in tretja roženavska v oktobru. Na Strojni pa je imela največji ugled Urhova. Na Urhovo nedeljo je šlo vse staro in mlado na žegnanje, po opraviilu pa so se verne množice vsule v bližnje gostilne k Pokrzniku, Opvazu in Janežu. Največ gostov je sprejela Janeževa hiša, stara častivredna, čisto lesena, z veliko dimnico in še večjo hišo — dnevnim prostorom z nizkim lesenim stropom, ogromno javorovo mizo in podom iz brun. Po dolgoletni rabi se je pod obrabil, trde grče pa so štrlele iz tal. To pa razgretih plesalcev ni motilo, niti se ni nihče spotaknil, čeprav so tla med plesom večkrat poškopili z vodo, demkle pa so posule po tleh tanke rezine mila, da je bilo plesišče gladko kot drsališče. Ker da je bila živahna družina le preštevilna, pa se predvsem mladi plesalci kmalu preselili na gumno, ki je v polmraku dajalo še poseben skrivnostni čar, pa še eno prednost je imelo, da namreč ni bilo treba iskati klopi za počitek. Počitek so si plesalci poiskali kar v slami in senu, ki ga pri veliki kmetiji ni zmanjkalo, ter je poleg mehkega udobja še omamno dišalo. Bilance takih zabav je vodil župnik, ki je čez devet mesecev kar vsako nedeljo zaporedoma krščeval mlade Strojance, ki so dišali po senu in medicini. Po vojni se je ta običaj Urhove nedelje še nekaj časa držal, potem pa je vedno bolj zamiral. Poti na Strojno so bile le kolovozi in kmetije so gostoljubno odpirale vrata razposajenim romarjem, ki so se vračali z žegnanja. Tarkrat je cvetelo kmečko gostinstvo, ki pa seveda ni bilo pod nadzorom sanitarnih in-

našati. Ne mislim se iti kritika, rad bi le opozoril tiste, ki vidijo napake amaterjev, naj se kdaj spotaknejo tudi pri poklicnih filmarjih!

Kritik na amaterskem filmskem festivalu se je nad prekinitvijo znesel tako, kot da bi še nikdar ne doživel kaj takega. Pa vendar tako pogosto pride do prekinitve na filmskem platnu ali na TV ekranu!

Dragi Voranc! Nikar mi ne očitaj, da navijam za Koroški kino klub, ali da jih delam za heroje — saj se z njimi, razen enega, niti dobro ne poznam! Nepristransko presojam in trdim, da opravljajo filmski amaterji delo, za katerega jim bodo prav gotovo hvaležni zanamci. Zakaj bi jim torej tako čudno gledali na prste?! Raje včasih malo požokajmo poklicne filmske delavce!

Moram končati in Te na koncu še enkrat prav lepo pozdravim čez hribe in doline!

Na Tolstem vrhu, meseca malega travna, v letu Gospodovem 1977.

špekeij, zato so bile usluge včasih zelo sumljive kvalitete, pa vseeno pristrčne.

Požiravnikova kmetija je bila tik ob cesti in je kar sama vabila prepotene romarje. Nekoč mogočna kmetija je prišla na kant, napol podrta bajta pa je bila neke vrste domača gostilna. Ko smo se neke nedelje vračali z žegnanja, smo vstopili. Nejc, sedanji najemnik, postaren mešetar, je ležal stegnjen na slamnatem ležišču, njegova od hlevskega gnoja dodobra zaščiten stopala sicer niso obetala kaj dobrega, vendar je bila žeja le prehuda. Dobrodušni možakar se je obiska tako razveselil, da je s hrupnim glasom podil še bolj postarno ženo v klet po mošt. Imeli smo prav. Martnik je bil zares tretjerazreden, pa vendar dobrodošel. Ko smo hoteli zapustiti gostoljubno postojanko, se je Nejc uprl: »Nikamor ne boste šli, gostovo ste lačni in do Šentanela je dolga pot!« Nič niso pomagali izgovori, obsedeli smo in žulili tepkov martnik, na vegvastem ognjišču pa je zacvrčalo. Tako torej, še s pečenko bomo pogoščeni. To samo po sebi ne bi pomenilo tragedije, če se ne bi pričel po izbi širiti strahoten vonj po žarki masti, ki je vse bolj jezno pokala, da je bilo naposled slišati, kot da so na žerjavico zašli revolverski naboji.

S sijočim obrazom je gospodinja postavila pred nas vročo pečenko, pa smo se je lotili, da ne bi užalili gostoljubnega birta. Že po prvih grizljajih se mi je zataknilo, pa sem oprezal, kako bi svinjsko dobroto podelil med mački, ki sta se motovili pod nogami. Maček je ponujeni grizljaj povohal, potem pa odskočil, kot da je zavohal gada. Sopotnica, ki je prvič hodila v teh krajih, je bila bolj vztrajna. Občudoval sem njen pogum, potihem pa sem sumil, da mora biti hudo nahodna in ne opazi čudne arome. Uporno je žvečila meseno gmoto, nenadoma pa je prenehala, se zazrla v jed, pobrskala z vilicami, potem pa jo ucvrla proti vratom. Na ta trenutek sem čakal in planil za njo. Dohitel sem jo za vogalom, ko se je krivila tam v nezavidnem položaju. Brez besed sva stekla proti gozdu, kjer je rasla arnika pa kislica in kdove kakšne planinske trave. Ko sem prežvečil zajeten šop teh trav, sem prišel k sebi in bruhal v smeh. V pečenki so bili večcentimetrski črvi, ki so imeli tako žilav oklep, da jih ni bilo mogoče pregristi, v vroči masti pa so pokali kot brzostrelke. Užaljeno me je pogledala in mi zabrusila: »Saj so bili pečeni!« Od tistih dob se izogibam preveč gostoljubnih ostarij. Kakorkoli je že bilo — bilo je od srca podarjeno.

Z Urhovih nedelj se je mladina vračala običajno šele ob svitu, ker pa je tiste dni košnja, so se gospodarji jezili, saj so posli prelumpani kaj slabo kosili. Če jih nisi imel na očeh, so drug za drugim izginili v grmovje, k nepotrebnemu počitku, če pa so čutili nadzor, so kosili odsotno in malomarno, da so bili redovci krivi in zmešani kot po nevihti.

Stari Pernik je imel ogromno posestvo z nekaj sto hektari gozda. Košenine sicer ni bilo toliko, ker pa so bile strmine hude,

Mladina Kotelj udarniško popravlja TRIM stezo

je bila košnja zamudna in naporna. Za delo je bilo pri hiši le malo ljudi, pa še tisti so bili zgarani in bolj invalidi kot ne. Otroci pa so šele odrasčali in so bili le s težavo kos košnji. Ujec Anza je bil naglušen in ga je zadrževalo pri govorjenju, bil pa je dobričina in v partizanskih časih kar najbolj zvest obveščevalec, kurir in stražar, če smo se znašli pri tisti hiši. Čeprav je njegovo znanje zemljepisa obsegalo le nekaj vasi, pa je vedno hotel biti na tekočem z novicami. Nekega popoldneva proti koncu vojne sva se s starim pogovarjala, da gre vojna h kraju, kajti padel je že Berlin. Anza je pogovor spremljal od daleč, ker stari ni dovolil, da bi se v pogovore o politiki vtikali še drugi. Ko sem ostal sam, se mi je z negotovimi koraki približal in pobaral, kdo da je padel. »Berlin,« pravim. »A, Berlin — ja, tistega pa ne poznam, še ni bil pri nas,« je vrtal dalje. Ne vem, če sem se kdaj v vsej dobi partizanjenja tako od srca nasmejaj.

Sedaj je bil Anza že tako star, da ni bil več za težka dela, najmanj pa za košnjo, zato pa so fantje odrasli in je stari računal le še na njihovo moč. Da pa jih ne bi po nepotrebnem bezal iz slame, je napovedoval vreme, in še kar uspešno.

Fantje so pozimi spali v hlevu, poleti pa na skednju in je bila prava umetnost najti jih v prostrani parni.

Stari je imel za napovedovanje vremena zanesljive instrumente. Eden takih je bila kremenasta skala — živa peč — ki je štrlela iz hlevskega zidu. Če se je napravljalo k dežju, se je skala pričela solziti — to niti ni tako nenavaden pojav in stari je vanj neomajno veroval. Ko je bil čas košnje, je najprej zavil v hlev in potipal skalo. Če je bila suha, je pomenilo, da bo vreme sončno in fantje so morali na travnik, ko se je komaj svit delal. Če pa je bila skala vlažna, jih je stari pustil še kako uro na miru. Tevž je bil med vsemi

njegovimi sinovi še najbolj živahen, dober plesalec, izvrsten pivec in mehač, ter je vedno zadnji prihajal z žeganj. Tudi ta ponedeljek, ko se je vračal proti domu, je na vso moč tuhtal, kako bi ukanil starega in si prislužil kako uro za spanje. Ko je stopil v hlev in zagledal belo skalo, se mu je posvetilo. Razkošno se je uscal nanjo in legel k počitku.

Stari je bil še pred svitom pokonci. Prisluškoval je zgodnjim pticam, ki so bile na moč glasne, kar je bilo vedno, če se je narejal lep dan. »Lepo bo,« si je rekel in stopil še v hlev k svojemu barometru. Potipal je skalo, ki je bila vsa mokra. Ni mogel verjeti in se je še nekajkrat prepričal. Čudno, mokra je, ptiči pa naznanjajo ravno nasprotno. Ptice je nekaj splašilo, skala ne laže, je zaključil, ko je sonce že lezlo izza macesnovih krošenj. Odšel je nazaj v hišo in legel. Čudovito sončno jutro mu je posijalo v obraz, Tevž je smrčal v senu, stari pa je prvič v življenju podvomil v svoje vremenoslovske sposobnosti, vendar pa do smrti ni izvedel, čemu je to jutro bela skala ponorela.

Včasih lepa nedelja zlepa ni minila brez tepeža. Pretepači so bili skoraj poklicni in če jih celo leto ni bilo na spregled, so se na lepo nedeljo priklatili in že od daleč vpili: »Pripravite zelje — meso bom že jaz narezal.« Vzrokov za tepež ni bilo pravih, pa vendar so se našli, da se je lahko začelo. Riečnikov Štef se po škandalu s terbo dolgo ni upal na žeganje. Ljudje bi sicer pozabili, kot se pač pozabi vsaka stvar, če jih ne bi Štefnov skaženi obraz vedno znova spomnil na neprijetne dogodke. Zmeraj bolj se je vdajal pijači, ker pa je bil tršat orjak, je v okolici vzbujal neprijetne občutke in kjer je položil roko on, tam se je poznalo. Kljub bogatiji so se ga dekleta priče izogibati, le odslužene dekletke in bajtlerske so se na njegovo zgodovino požvižgale. Tako se je zgodilo, da se je zapletel z Lono, posvetno babo, nekaj let starejšo in je kazalo, da bo kmalu ženitev.

Stari Riečnik, ki sramote ni mogel preboleti, je tuhtal, kako bi sina otel iz krempljev beraške dninarice, pa je iskal in iskal, dokler ob nekem nakupu volov ni iztaknil v odročnih planinah prsate prhe, druge hčere na mogočni pavrniji. Ne da bi vprašal Štefna, se je poleg živinske kupčije pogodil še za sinovo ženitev. Baba je bila videti močna, nič lepa, pa še vendar lepša od Lone, predvsem pa bogata in niti najmanj ni dvomil, da bo Štef zagrizel. Ko mu je po ovinkih sporočil svoj sklep, se Štef še zmrdnil ni, nasprotno, vseh mu je bilo, da mu stari pripravlja spremembo, ki je je bil že tako potreben. Ko je čez štirinajst dni prišel bodoči tast z izbranko k Riečniku, je Štef ob pogledu na okrogle boke kar zagruglil. Staremu Riečniku se je odvalil kamen s srca in je hitel s pripravami na poroko, še preden bi mlada izvedela neslavno zgodovino svojega medvedjega ljubimca. Čeprav se je vse dogajalo za zaprtimi vrati, je Lona zavohala nakano, rekla pa ni nič. Riečnik je naprosil učitelja, da v župnišču uredi vse okoli papirjev za prvi oklic, ki naj bo prihodnje nedeljo. V soboto zvečer, ko se je zmrčilo, se je pred župniščem ustavil parizar, s katerim je gorjan pripeljal nevesto na oklice. Štef, Riečnik in učitelj pa so že čakali v farov-

Leta 1916
pri Račelovi kašti

spredaj od leve
proti desni:

Račelov Peter,
Makova mati
(Franciška),
Račelov Tonči

zadaj od leve
proti desni:

Račelov Anzi,
Račelova mati
(Franciška),
»Tonika«
v Črnečah

žu. Ni še prida stekla beseda, ko nekdo na moč potrka na okno in na ves glas zavpije: »Lerar, vunta nažente što paudje.« Potem zacinglja šipa in na mizo prileti zajeten kamen, Lona pa vpije, da jo je bilo slišati po vsej vasi: »Vas je pa že štu dojsti sfretov, ne nucamo še pvaninskih.« Štef je planil skozi vrata v noč, »pvaninska« pa se ni nikoli več oglasila.

Naslednji dan je bilo žeganje, gostilne so bile polne in dobra volja na višku. Tedaj pa je kot burja privihral Štef z odprtim nožem. Ne da bi kaj rekel, je pričel srdito zamahovati z rezilom in zadel prvega v rame. V zmešnjavi, ki je v trenutku nastala, jo je skupil že drugi in se grabil za prerezan trebuh. Štef pa še ni odjenjal. Prvemu, ki se mu je postavil v bran, je zasadil rezilo v hrbet, da se je hropeč stegnil ob vhodu. Od nekod je prifrčala steklenica in se s truščem razletela na Štefnovem obrazu, ostra škrbina pa se mu je zataknila v levo oko, da je zazijala krvava luknja. Šele tedaj je Štef popustil. To je bil menda zadnji hujši pretep na lepo nedeljo. Stari Riečnik je moral za sina globoko seči v žep, da so ga izmazali in ni predolgo sedel, enooki Štef pa je postal strah in trepet vseh, posebno še šolarjev, ki smo na poti v šolo in iz šole delali velike ovinke mimo prizorišča te zadnje bitke.

V Šentanelu so čudoviti mošti, to je znano povsod. Sončna lega in počasna rast iztisneta iz zemlje najboljše sokove in jih nabirata v lesnikah. Tega so se zavedali Šentanelci že davno, zato so sklenili, da

bodo svetu ohranili žlahtno drevje. Dogovorili so se, da uredijo sadno in gozdno drevesnico, in so jo tudi. Pevčki so čudovito uspevali in so menda rasli, kamorkoli si jih posadil.

Danes te drevesnice ni več. Pokojni Gustl je trdil, da je šentanelski mošt tako dober, da ga je škoda piti, pa so drevesnice opustili najbrž zato, ker je dajala preveč dobro sadje. Spomin na to največjo investicijo v Šentanelu — drevesnica — uta stoji še danes in kaže gola rebra tja do Obirja. Stoji na tako lepem kraju, da je škoda, da tam stoji, zato so jo obsodili na smrt.

Tisto leto, ko so tekale priprave na novo drevesnico, je bilo v Šentanelu zelo živahno. Poleg tehničnih priprav so tekale tudi priprave na praznovanje ob odpiranju drevesnice. Šentanelci so pričeli pripravljati Miklovo Zalo na prostem. To je bila največja dramska prireditev vseh časov, kjer je igralo staro in mlado. Postavili so mogočen oder iz desk; tam je imel prost slavnostno mašo, popoldan je bila na njem igra, zvečer in čez noč pa ples. Ples bi verjetno trajal do zore, če se ne bi oder zamajal in podrl. Na srečo je odpovedalo le nekaj desk in so plesalke bingljale kot zrele hruške med nebom in zemljo — takrat še niso poznali hlačnih nogavic, in je bil menda pogled na prizorišče pretresljiv, eni celo trdijo, da je bila vmes sabotaža tistih, ki se v splošni gneči niso znašli. Res pa je, da je temu slavlju sledila vrsta nepredvidenih oklicev, pa še učitelja in fajmoštra so kmalu zamenjali.

Joško Kert

KOROŠKA POJE

X. pevsko srečanje od Pliberka do Traberka

PESEM JE PREGLASILA NAŠ VSAK — SREČANJE PEVCEV IZ DRAVSKE, MISLINJSKE, MEŽIŠKE DOLINE IN PODJUNE — VALENTINU HARTMANU OB 70-LETNICI POSEBNO PRIZNANJE ZA LJUBEZEN IN ZVESTOBO PESSMI — SEMINAR ZA ZBOROVODJE — KOROŠKA PEVSKA ZVEZA — POBUDA SLOVENSKIM SKLADATELJEM

»Prireditve, kakršna je vsakoletno srečanje od Pliberka do Traberka, ne vzniknejo same od sebe, temveč so sad zavestnih spodbud in rezultat velikih organizacijskih naporov ljudi, ki imajo radi petje in se zavedajo pomena pevske kulture. Deset zaporednih srečanj pa bi gotovo ne doživeli, če bi bila prireditve samo goreča želja teh navdušencev, ne pa tudi živa potreba naše krajine. Če torej pevsko srečanje Od Pliberka do Traberka ne samo živi, temveč se iz leta v leto razrašča in postaja vse bolj naše, je to dokaz njegove moči in upravičenosti.«

Janez Mrdavšič, predsednik kulturne skupnosti Ravne

»Naša pesem ni samo pesem, je vrisk in je beseda, dobrohotna beseda, ki vabi k sodelovanju vse dobromisleče ljudi, pa ne samo k petju. Vabimo vse in povsod: čuvajmo naše kulturno izročilo, negujmo ga v bogatimo ga, tako nabiramo kapital, ki se bo bogato obrestoval, doto ustvarjamo svojim otrokom, ki je neminljiva.«

inž. Mitja Šipek

(Oba citata sta odlomek iz prispevkov v koncertni knjižici ob letošnji jubilejni reviji.)

Takšne kulturne prireditve naša dolina še ni imela. Šele, ko privre ves pevski rod naše doline na plan in ko mu stopijo ob stran še nekateri prijateljski zbori iz sosednjih dolin, ob vseh pevcih pa tisočgla-va množica pevskih navdušencev, vseh ni več mogoče prešteti, se zavemo, da smo zapisali svoje srce nepotešljivi žeji po lepem, dobrem.

Petje v naši dolini je zadnjih nekaj let doživelo neverjeten razmah: na prvi reviji so peli le štirje zbori, danes premore naša občina že kar 14 vokalnih teles. Organizator revije je letos povabil v goste še nekaj zborov iz sosednjih občin, iz Dravograda, Radelj, Mislinje, še posebej pa je letos uspelo pritegniti zbora iz Podjune. Poleg obeh zborov iz Pliberka in zbora iz Štebne pri Globasnici, ki so gostovali že na prejšnjih revijah, so se letos pridružila še zbor iz Škocjana in Žitare vasi ter ženski oktet Obirsko — vsega kar pet zborov iz Podjune.

Pa naštejmo po krajih vse zборе — udeležence letošnje desete revije:

Radlje: Moški PZ »JANKO VINCENC-HARKOV« (zborovodja prof. Branko Čepin).

Dravograd: Moški PZ Libeliče (Zdravko Ridl), Moški PZ Črneče-Dravograd (Stan-

ko Rek), Moški PZ KOGRAĐ (Marjan Berložnik).

Mislinja: Moški PZ KUD SVOBODA Mislinja (Tone Gašper).

Ravne na Koroškem: Mešani PZ KUD Prežihov Voranc (Tone Ivartnik), Moški PZ FUŽINAR — KUD Prežihov Voranc (Monika Plestenjak), Mladinski PZ MKUD FRANCI PARADIŽ — Gimnazija (prof. Branko Čepin).

Prevalje: Mešani PZ DRUŠTVA UPOKOJENCEV (Jože Štrekelj), Moški PZ DRUŠTVA UPOKOJENCEV (Jože Štrekelj), Moški PZ VRES — DPD SVOBODA (Joško Kert), KOROŠKI VOKALNI KVINTET POLJANA — DPD SVOBODA (Albin Krajnc), ŠENTANELSKI PAVRI — KUD ŠENTANEL (inž. Mitja Šipek).

Mežica: Moški PZ MEŽIŠKI KNAPI — DPD SVOBODA (Tone Škrjanc).

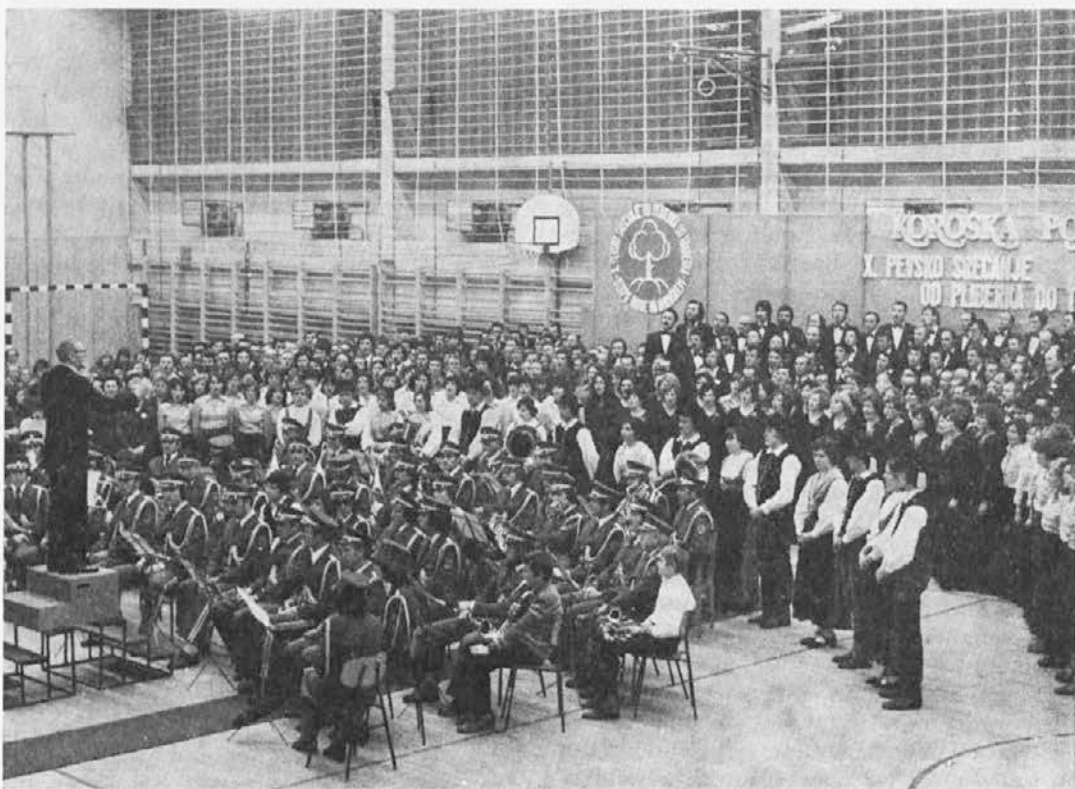
Črna na Koroškem: Moški PZ DPD SVOBODA (Julijan Burdži), Ženski PZ ZDUM (Simon Potočnik).

Pliberk: Mešani PZ PODJUNA — SPD EDINOST (Oto Wutte), Moški PZ SPD EDINOST (Valentin Hartman).

enem ali dveh krajih, tako kot je bilo prva leta. Letošnje srečanje je potekalo v vseh krajih naše občine, koncerta sta bila tudi v Pliberku in v Dravogradu. Zbori so se razdelili v dve skupini in v petek, 25. februarja je skupina zborov nastopila v Črni in na Prevaljah, druga skupina pa v Mežici in v Pliberku. V soboto je skupina osmih zborov zapela še v Dravogradu, zvečer ob 20. uri pa so se zvrstili nastopi vseh zborov na zaključni slovesnosti v športni dvorani pri osnovni šoli na Ravnah. Dvorane so bile nabite. Povsod. Veliko več je bilo ljudi, kot pa jih lahko sprejmejo naše dvorane, celo športna hala je postala mnogo pretesna. Vseh, ki so slišali petje zborov v teh dveh dneh, je bilo več kot 3000.

Na revijo se povabljeni strokovni sodelavci — posvet z zborovodji

Že nekaj let vabi organizator srečanja strokovne svetovalce, ki po reviji podajo svoje ocene, domenimo se za zborovodske seminarje in se pogovorimo o zborovskih problemih. Tudi letos smo imeli v gosteh tričlansko strokovno žirijo: skladatelja Jakoba Ježa, skladatelja Lojzeta Lebiča in dirigenta Cirila Vrtačnika. Strokovni odbor za glasbo pri ZKO Slovenije pa je predstavljal Tone Lotrič.

Rož, Podjuna, Zila... in zborovodja Valentin Hartman

Šteben pri Globasnici: Moški PZ FRANC LEDER LESIČJAK (Janez Petjak).

Obirsko: OBIRSKI ŽENSKI OKTET (Valentin Polanšek).

Škocjan-Žitara vas: ZDRUŽENI MOŠKI PZ SPD VINKO POLJANEC — TRTA.

Ljubljana: KOROŠKI AKADEMSKI OKTET (Ciril Krpač).

Zbralo se je 22 zborov s skoraj 600 pevci.

Pevci so nastopili po vsej dolini — Od Pliberka do Traberka

Preveč je zborov in preveliko ljubiteljev, da bi srečanje lahko opravili le v

V smernicah za delo republiške ZKO je zapisano geslo: GLOBLJE — PRISTNEJE — BOLJE. Nedvomno se tega pomena zavedamo tudi pri nas. V ta namen smo v pogovoru s strokovnimi svetovalci preresetali zborovsko problematiko in prišli do naslednjih ugotovitev: — glasbeni amaterizem v naši občini (in v vsej koroški krajini) zavzema zavidanja vredno širino: številčnost zborov in orkestrov (godb na pihala) ter množičnost v vrstah poslušalstva je presenetljiva;

— gostje ugotavljajo veliko zagnanost naših zborovodij ter njihovo prizadetost, da bi kvalitetno dvignili naše zborovstvo;

kljub temu da imamo v občini le dva zborovodja z ustreznimi strokovno izobrazbo, vsi ostali pa so amaterji (v mislih imamo le odrasle amaterske zборе), so uspehi nekaterih zborov presenetljivi;

— da bi delo naših zborov bolj steklo, hitreje napredovalo, bo potrebno organizirati zborovodske seminarje, ki so najuspešnejša oblika nudenja strokovne pomoči zborovodjem in pevcem;

— k programskemu napredku našega zborovstva — v tem je največji zaostanek (pa ne samo pri nas, to ugotavljajo za celotno slovensko zborovsko dejavnost) — naj bi pritegnili tudi Društvo slovenskih skladateljev. Programsko bodo zbori napredovali le z njihovim sodelovanjem, saj ugotavljamo, da nimamo dovolj primerne zborovske literature, ki bi ji na sedanji stopnji razvoja naši zbori bili kos. Nove skladbe, umetne in obdelave ljudskih — posebej koroških — pesmi, ki bi jih naši skladatelji posvečali našim zborom, bi pomenile bistven premik. Glasbeni odbor bi v tem primeru nastopal kot naročnik glasbenih del — to pa je povsem nova kategorija v slovenskem zborovstvu;

— vso našeto problematiko bomo lahko uspešneje reševali, če bomo zbori bolje organizirani. Povezali naj bi se v Koroško pevske zveze, ki bi združila pevske zборе vseh štirih koroških občin, vključno s podjanskimi zbori. Takšne pevske zveze danes po Sloveniji že imamo in nekatere zelo uspešno delujejo: npr. primorska, zasavska, pred nedavnim so ustanovili pevske zveze Gorenjske, v povojih je pevska zveza severovzhodne Slovenije s sedežem v Mariboru. Prednosti takšnih povezav so predvsem v tem, da je lažje organizirati strokovne seminarje, izmenjavati in posredovati zborovsko literaturo, organizirati koncerte, naša pevska zveza pa bi imela ob vključevanju podjanskih zborov še pomen povezovanja sicer mejno ločenega, a nacionalno enotnega kulturnega prostora — tako kot to uspešno povezuje zveza primorskih zborov. Po sedanjem stanju zborov v vsej koroški krajini bi v tej zvezi lahko imeli več kot 40 zborov. Seveda pa je to naloga, ki bo zahtevala veliko organizacijskega dela in temeljitih priprav ter medobčinskega sodelovanja. Z dobro voljo in takšnim navdušenjem, kot ga imamo v zborovstvu v našem kotu Slovenije, bomo kos tudi tej nalogi.

To so bili glavni sklepi posvetovanja zborovodij in strokovnih svetovalec. — Da pa bi priložnost kar najbolje izrabili in se vsaj delno posvetili tudi ožji strokovnosti, smo naprosili skladatelja in profesorja Lojzeta Lebiča, da nam je predaval o priredbah ljudske pesmi: odlično je predstavil vlogo skladatelja pri zapisovanju, prirejanju ali obdelovanju glasbenih motivov naše ljudske pesmi ter opozoril na vse elemente, ki utegnejo biti ljudski pesmi v škodo, če se tega odgovornega posla ne lotevamo z vso mero odgovornosti do vrednot ljudske pesmi — tako skladatelji kot izvajalci.

O zaključni slovesnosti KOROŠKA POJE vse najlepše

Globoko se je vtisnila ljudem v spomin sobotna zaključna slovesnost v športni dvorani na Ravnah. Že kar preveč slovesno se je zdelo marsikomu, pa vendar ta-

ko prisrčno in spontano. Nikoli ni preveč bučno — saj dokazujemo sebi in svojim bližnjim, da še živi v nas hotenje po lepem, po združevanju. To pa je verjetno največji cilj takšnih srečanj in v tem je tudi največji uspeh našega poslanstva.

Pretesna je postala celo največja dvorana v dolini, pa čeprav je bilo v njej vsaj dva tisoč ljudi — poslušalcev in pevcev. Veličasten je bil pogled po dvorani, ko so godbeniki ravenske godbe naznanili pričetek revije — kot olimpiado koroških pevcev. Pozorno smo prisluhnili pozdravnemu nagovoru predsednika ZKOP Ravne Janka Dežmana in osrednjemu govorniku večera, predsedniku kulturne skupnosti profesorju Janezu Mrdavšiču. In ko so se zatem zvrstili nastopi posameznih zborov, se je za zaključek zbrala vsa pevska bratovščina šeststotih grl. Vsem navzočim je spregovoril podpredsednik Zveze kulturnih organizacij Slovenije tovariš Savnik, v imenu Slovenske posvetne zveze iz Celovca pa je govoril pesnik Valentin Polanšek. Zatem pa je stopil na dirigentski podij naš dragi gost, prijatelj in vzornik — zborovodja Valentin Hartman. Ob njegovem življenjskem jubileju — praznuje 70. obletnico — mu je z mojstrsko besedo spregovoril inž. Mitja Šipek. Orisal je pomen Hartmanovega dela za zborovstvo in lik tega vztrajnega zborovodje, ki ga ni uklonila niti najtrša sovražnikova pest. Zborovodja Valentin Hartman — dobitnik vrste pomembnih republiških priznanj — je edini zborovodja, ki je s svojimi pevci sodeloval na vseh desetih srečanjih pevskega zborov. Predsednica glasbenega odbora Marija Pogorevčnik mu je izročila skromno darilo v znak hvaležnosti za njegovo zvestobo in ljubezen. — In kot molitev je zazvenela pod njegovo roko pesem stoterih grl ROŽ, PODJUNA, ZILA... In vseh dvatisoč, zbranih v dvorani, je bilo združenih v eno: PESEM JE NAŠE ŽIVLJENJE.

Po končani reviji je bil v domu železarjev družabni večer za vse sodelujoče. Pevce sta sprejela predsednika IS SO Ravne Djuro Haramija dipl. oec., in predsednik JO kulturne skupnosti prof. Jože Košuta.

Deseto pevske srečanje je za nami. Zadovoljni smo nad celotnim potekom, organizatorji so opravili preizkušnjo z odličnim uspehom. Vsem, ki so prispevali — posameznikom in gospodarskim organizacijam (Železarni Ravne pa še posebej) — prisrčna hvala. Hvala godbi ravnenskih železarjev za sodelovanje, hvala Binetu Bevcu, tajniku kulturne skupnosti, za tolikšno prizadevanje.

Ko se z zadovoljstvom oziramo po uspeli manifestaciji naših zborov, pa moramo, žal, ugotoviti, da tisk in televizija svojega poslanstva nista zadovoljivo opravila. Izjema je Radio Ljubljana, ki je tej prireditvi posvetil celourno oddajo. Pripravil jo je novinar Kos.

Mar naj odnos tiska (ta je sicer poročal o reviji, pa zelo skopo in površno) in TV le dokazuje, da kljub vsem ugodnim vetrovom kulturi v prid do takšnih zadev še vedno nimamo (nimajo) pravilnega odnosa — ali pa morda TV sodelavci menijo, da so z ravnensko kulturo za letos z januarso oddajo IZZIV KULTURI že opravili.

— Pa bodo morali še priti med nas. Saj je kultura pri nas postala že del naših vsakodnevnih opravil, del nas vseh, ni le občasna modna muha in takšne ali podobne manifestacije niso samo rezultat kampanjskih akcij posameznikov, zgolj v osebno ali krajevno afirmacijo.

Nedvomno smemo trditi, da si ob tolikšni vnemi lahko obetamo nadaljnjo kvaliteto rast našega zborovstva, pa ne samo te zvrsti glasbenega udejstvovanja, tudi instrumentalnega in celotnega ostalega kulturnega delovanja.

GLOBLJE — PRISTNEJE — BOLJE je odslej zapisano tudi v našem delovanju.

ZAHAJANJE

Odsev zahajajočega sonca
mi je dal spoznati ta obraz,
obraz kamnit,
bil je skrit v daljavi
in gledal sem ga, predrzno
dvigajočega med oblaki.

Večerna zarja je svetila obraz,
prižgala je luč neke v meni,
gorel je ogenj, zlit z drevesi,
z gozdovi zelenosti, s planino neba,
vse je gorelo, spajalo se,
prelivalo se, rdeča barva
bila je močna.

Nastopil je vihar,
prihajala črnina,
barve, ogenj, vse je ugašalo,
obraz postal je temen,
le daljave utrinek.

M. V.

MORJE

Morje;
v čudovito
vetrovno podobo
je padel pas svetlobe:
sonce in morje;
drevesa širijo
tiho simfonijo;
val udarja med skale;
plava daljava
prinese ribiča;
zeleni otok
poljublja oblake;
morje, morje.
Med samotno moreno
zavirajo lasje oživiljene podobe;
galeb zavriska;
nasmejem se soncu,
nasmejem se valovom,
in ribičema,
nasmejem se samoti,
morje.

M. V.

IZREKA

Ne recite ženski, da je lepa. Povejte ji,
da je drugačna kot druge in odprla vam
bo vse dohode.

Jules RENARD

Povej mi vzrok: vem, da se za njim
skriva ženska.

BEAUMONT

Jožko Kert

PORTRETI GLASBENIKOV NAŠE DOLINE

Glasba je bila in bo tudi ostala sestavni del človekovega delovanja. Nam Korošcem je še posebej draga v pesmi. Glasbeni amaterizem današnja najmnogičnejša oblika kulturnega delovanja, združuje stotine pevcev, godbenikov, instrumentalistov in tisoče poslušalcev v krog ljudi, ki jim je glasbena govorica vsakodnevna potreba.

Na tako ugodnih tleh pa so se nam rojevali talenti, ki so posvetili svoje življenje glasbeni umetnosti. Glasba jim je delo in življenjski konjiček — tudi garanje — in zato še večji užitek. Rod akademskih glasbenikov — skladateljev, muzikologov in instrumentalistov — v naši dolini ni majhen. Nekatere izmed njih, vseh ni mogoče predstaviti, smo povabili da nam spregovore o sebi, o svojem glasbenem svetu, da tudi na ta način prispevajo k vsebinskemu napredku našega bogatega glasbenega amaterizma.

Naj nam prvi spregovori LOJZE LEBIČ — skladatelj, dirigent in profesor arheologije.

POGOVOR O GLASBI

Lojze Lebič se je rodil 23. avgusta 1934 na Prevaljah. Po maturi na ravenški gimnaziji — ko je kot dijak še pomagal graditi — se je leta 1952 vpisal na filozofsko fakulteto v Ljubljani, diplomiral iz arheologije, v vzporednem študiju na ljubljanski akademiji za glasbo pa je pridobil še diplomu na oddelku za kompozicijo in dirigiranje. Glasbeni učitelji so mu bili Vasilij Mirk, Marjan Kozina in Danilo Švara. Vodil je akademski pevski zbor »Tone Tomšič«, s komornim zborom RTV Ljubljana pa je poleg študijskega dela nastopal na mnogih uglednih festivalih po svetu kot Festival musica antiqua Europae Orientalis (Poljska), Festival van Vlaanderen (Belgija), Festival v Jihlavi (ČSSR), na zagrebškem Bienalu za sodobno glasbo, Ohridskem letu, Dubrovniških letnih igrah in drugod. Za dirigentsko delo je prejel leta 1966 nagrado Prešernovega sklada in 1972 nagrado londonskega BBC na mednarodnem tekmovanju Let the people sing. Kot skladatelj je izšel iz povojne napredne skladateljske skupine mladih »Pro musica viva«, njegove skladbe (simfonične, komorne, vokalne, scenske in elektronske) pa so bile večkrat nagrajene na festivalih jugoslovanske glasbe na radiu in je zanje 1970. leta ponovno prejel nagrado Prešernovega sklada. Poustvarjalno delo Lojzeta Lebiča je zapisano na ploščah, njegove skladbe pa prihajajo danes na sporede tudi zunaj naših meja.

Lojzeta Lebiča, danes profesorja na glasbenem oddelku pedagoške akademije v Ljubljani, smo povabili med bralce Fužinarja na pogovor o današnjem glasbenem ustvarjanju, poustvarjanju in glasbeni vzgoji. Pogovor, ki mu bodo sledili tudi portreti drugih glasbenikov naše doline, je pripravil Jožko Kert.

Kolikor spremljam slovensko glasbeno življenje, se mi zdi, da vam postaja skladateljsko delo najpomembnejše. Ker štejem ustvarjanje za najvišje, najsvobodnejše in najbolj samostojno uveljavljanje človeškega duha, vprašujem, kako svojo ustvarjalno svobodo merite z odgovornostjo in poslanstvom do ljudi, ki jim je vaše delo namenjeno?

Zgodovina ne pozna dobe ali kulture brez glasbe. Kot kaže, glasba le ni samo estetski pojav, ampak bistveni del človeških družb. Posameznik se popolno lahko izrazi samo v takih okvirih, kajti vse, kar počne, smiselno ali nesmiselno, je namenjeno sočloveku, pa če to želi ali ne. To je ustvarjalčeva odgovornost. In njegova svoboda? Družbe načine svojega vedenja kaj rade zamenjajo s poenostavljenimi modeli, ti pa vodijo v kompromise, licemerstvo in kar je še takih zablod. Skladate-

Prof. Lojze Lebič

ljevo poslanstvo je najprej »izpovedno dejanje pred samim seboj«, toda v zdravem ustvarjalno kritičnem razmerju do družbe, brez previdnosti, brez strahu. Ni razloga, da bi bili zadovoljni z današnjo civilizacijo. Svet koleba med absurdom in sanjami. Slutnjo za novo, vedrejšo stanje duha nam dolguje umetnost, tudi glasbena. Tu pa, kadar glasbo v pogovoru delimo na zabavno — resno, dobro — slabo, novo — staro itd., pogosto pozabljamo na delitev resnična — lažna, ali kot pravi v svoji filozofiji nove muzike Theodor Adorno... »muzika je resnična, če s svojo disharmonijo ponavlja disharmonijo sveta, ali pa če z lastnim redom postavlja na laž družbeni red... čarati skladnost v neskladnem času je laž.« Biti na strani tistega, kar prihaja z večnim spremljevalcem — dvomom, to je skladateljeva svoboda, slediti, čemur mora, je njegova angažiranost.

Mnogo je nejasnosti o tem, kaj je v umetnosti sodobno. Mnogo akademskih preprirov o novem in starem, o modernem in tradicionalnem. Kako v teh nasprotjih vidite slovensko glasbeno preteklost in sedanjost?

Med mnogimi opredelitvami, kaj je sodobno, sem se že zgodaj odločil za tisto, da je sodobno v umetnosti to, kar o vsakokratni sedanjosti izraža take človeka vredne in pomembne stvari, ki bodo ohranile veljavo tudi za prihodnost. Priznavam torej sodobnost kot družbeno-zgodovinski pojem stvarnosti, ne pa kot vrednoto samo po sebi, kajti veljavnosti ji ne določamo mi, ampak jutrišnji dan. Morda mi je k temu spoznanju pomagal tudi študij arheologije. Koliko je stvaritev iz preteklosti, iz najbolj oddaljenih delov sveta, iz sveta ljudske ustvarjalnosti, stvaritev, ki nas zelo »sodobno« nagovarjajo, mnogo danes nastalih del pa ne bo preživelo svojega rodu. In slovenska glasba? Ne pozabimo naših zgodovinskih prilik in neprilik. Glasba naše preteklosti vse do konca druge svetovne vojne (pa še danes je na Koroškem in v Benečiji tako) ni bila orodje duha, ampak orožje. Obrambna tekma s sosedi in boj z domačimi zadregami sta nas neprestano silili v nekak izčrpavajoč prosvetni amaterizem, pri čemer smo najbolj nadarjene izgubljali komaj doraše, ali so odšli v širni svet ali pa jim ni bilo dano, da bi izživel svoje naravne talente.

Prav razmerje med »narodnim« in »zasebnim«, kot ga je že v prvi polovici prejšnjega stoletja znal čudovito vzpostaviti Prešeren, je zmogla naša glasba šele sto let pozneje v delih Adamiča, Lajovića, Kogoja in Osterca. V tej zapoznelosti vidim enega od vzrokov za našo tradicionalno glasbeno konservativnost. Mnogi novemu v umetnosti niso naklonjeni, da bi obdržali svojo pridobljeno moč, zaradi udobnosti, pomanjkanja sodobnega znanja, iz strahu, da bo novo še slabše od sedanjega, in predvsem iz bojazni, da novo ogroža zanje nedotakljive in večne poetične glasbene vrednote. In tako še danes vsak nov rod mladih glasbenikov, še posebej skladateljev, pade v prazno in izčrpa svoje moči, da bi sebe in svojo okolico uglasil z utripom današnjega, duhovno vse bolj povezanega sveta.

Pa vendar ostane Župančičevo vprašanje »Veš, poet, svoj dolg?« Ali se vse tisto, kar označujemo z domačijo prej ali slej ne pokaže vsaj kot drobna sled v delu ustvarjalca in ali ni skladatelj vsemu temu, od doma podarjenemu, nekaj tudi dolžan?

V kolektivno, nadvladano, kar bi pomenilo neosebno glasbeno govorico, ne verjamem. V vsakem od nas so starosvetne plasti, ki jih, čeprav od narave že oddaljeni, slutimo in jih naše delo razkriva, še posebej pri ustvarjalcu, ki ostaja zvečine svojemu otroštvu blizu. Svoji rodni Koroški dolgujem radost nad naravo in spoštljivost do njenih zakonov, saj nas o glasbi veliko uči; pa spoštovanje do ljudskega glasbenega izročila in hvaležnost

domačim, da že kot otrok nisem pogrešal glasbenih vtisov — materinih pesmi, očetovih zborovskih priprav, prevajalskih orgel, zvokov rojstnega kraja. Kot okamenine glasov so, ki vzbujajo hrepenenje po svobodi. Ne vem, če je v mojih skladbah kaj tega, včasih začutim — tako je nastala »Nicina« — morda pa še ni čas in se kot deželan tradiciji izmikam prav zato, ker je v meni premočna. Za mnoge od nas je bil odhod v mesto krčevit korak. Pred 25 leti pač veliko težji kot današnjemu ravenskemu maturantu, zato vsakomur, ki mi poodita pretirano svetovljanstvo, vrnem s Prešernovo Novo pisarjijo in Pisarjem, ki zabičuje Učencu: »Besed se tujih boj ko hud'ga vraga...« in mu svetuje »...zapusti ročno mestne mi sosedo, tri leta pojdi v rovtarske Atenek«. Mislim pa z Učencem, da se moramo svetu odpreti — ne z ljubljansko, mariborsko ali mežiškodolinsko — ampak z našo skupno kulturo se vključiti v evropski prostor, z njim tekmovali, ga prehitevati...

So naše današnje razmere glasbenemu ustvarjanju naklonjene, so nove izvirne slovenske skladbe in njihove prve izvedbe kulturni dogodki? Ali kar naravnost: Še potrebuje današnji poslušalec skladatelja in ali skladatelj danes še potrebuje poslušalca?

Čeprav je v glasbi mnogokaj mogoče razumeti nagonsko, nimajo čisto prav tisti, ki pravijo, da je muzika nekaj prirojenega, notranjega, kar ne potrebuje zunanjih izkušenj iz življenja (Goethe). Stvarnejša je znana Marxova misel: »Če želiš v umetnosti uživati, moraš biti umetniško izobražen«, ali druga: »...Za nemuzikalno uho je tudi najlepša muzika brez pomena«. Vrednotenje glasbe je torej odvisno od glasbene občutljivosti (muzikalnosti), glasbene vzgoje in okolja, v katerem ocenjevalec živi. Če je stopnja glasbene občutljivosti prirojena in zato večji del zunaj naših želja, pa je ugotovitev, da je danes ljudi, ki berejo note, komaj toliko kot analfabetov, zelo resen opomin učno vzgojnemu načrtovalcem. Otroci, ki mu dom in šola nista odkrila prvih radosti ob glasbi, pozneje skoraj nima možnosti, da se mu odpre ta čudoviti svet. Zateče se v tolikokrat slišani stavek: »...Ne vem mnogo o glasbi, toda vem, katera mi je všeč...« In zakaj? Zakaj se podobno površno ne odločamo v filozofiji, politiki, ekonomiki, zdravstvu, prometu po načelu: »Ki ugaja«.

Poslušalec pričakuje od skladatelja, česar je vreden. Vreden pa je tistega, kar mu ponujajo masovni mediji, skupaj z merili, ki jih oblikuje in skrbno testira glasbena industrija po tržnih zakonih. Muzika pa ni klimatska naprava, ki se je zavemo šele takrat, ko odpove. Je toliko »težka« ali »lahka«, »resna« ali »zabavna«, kolikor je v nas sposobnosti in pripravljenosti, tudi priučenosti, da jo ne samo slišimo, ampak poslušamo, da prisluhnemo zbrano vsakemu njenemu najdrobnejšemu zvočnemu premiku, da se vsakemu njenemu vzgibu prepustimo, da nas vznemiri ali pomiri.

Kljub vašemu pretežno skladateljskemu in pedagoškemu delu ni mogoče mimo vaših dirigentskih nastopov. Ste skladatelj in dirigent pri vas v sožitju ali nasprotju?

Mislim, da se mora človek na določeni stopnji odločiti, ali skladatelj ali dirigent. Glasbi je samo z velikim ustvarjalnim naporom mogoče izvesti skrivno lepoto. Kako redki so ti trenutki in kako malo odvisni samo od dirigenta. Tudi v najbolj profesionalnih okoliščinah ostaja dirigentova predstava glasbenega dela neizpolnjena. Od toliko dirigentov urednikov in še več »genialnih« površnežev. In če primerjam skladatelja z dirigentom? Oba ustvarjata v svojem času, le da je čas izvajalca dirigenta trenutek izvedbe, skladatelj pa lahko seže tudi v prihodnost. Delo za dirigentskim pultom mi je prineslo mnogo dragocenih izkušenj tako o glasbi kot o glasbenikih izvajalcih, tudi tisto, ki pravi, da dirigiranje in komponiranje še nikomur ni uspelo spraviti v zdravo ravnotežje.

Vaše izvedbe s kemornim zborom RTV Ljubljana tako sodobnih zborovskih del kot skladb iz preteklosti ostajajo v naši zavesti kot težko dosegljiva izvajalska raven. V čem, mislite, da je skrivnost dela s pevci?

Pevca lahko vodi in navdihuje le ta, ki je z vsem srcem pri svojem delu. Človek, ki pevca spoštuje kot sodelavca, brez katerega kot dirigent ne more uresničiti najskromnejše svoje zamisli. Dirigentovo delo velja le toliko, kolikor uspe pritegniti druge in iz njihovih naporov ustvariti izvedbo. Dobro, da se pevci, posebej v ljubiteljskih zborih, tega ne zavedajo, kajti od svojih dirigentov bi zahtevali veliko več. Vse se začne in konča pri dirigentu. Pri svojem delu sem se držal načela, ki ga odkrivam pri pomembnih skladateljih, da je namreč glas samo instrument z besedami — morda res najstarejši in najbolj neposreden instrument — toda ne tak, da bi smeli med vokalnim in instrumentalnim svetom postavljati pregrado, tudi ne med vokalnega in instrumentalnega dirigenta in še manj med poslušalca, ljubitelja vokalne ali instrumentalne glasbe. Kot je to že bilo v zgodovini, morata ta dva sveta zaživeti v enem. Najprej pa je treba pregnati z naših odrov plesoče dirigentske primadone, izumirajoče meščanske umetnosti na abonmajske obroke kot one druge, posebne »zborovske poznavalce«, ki se dobro počutijo le tam, kjer se o glasbi govori in razmišlja v najbolj srednjih legah prijazne družabnosti in preračunljive uporabnosti.

Kadar pri nas steče pogovor o zborovskem petju, smo ob njem vselej na svojevrsten način bolj prizadeti kot pri običajnem pogovoru o glasbi. Ali smo še narod pevcev in pevske zborov in kakšna se vam kaže naša današnja pevska vrednost tako po skladbah kot izvedbah, posebej v primerjavi z zborovskim petjem po svetu?

Včasih poudarjenega narodnega osveščanja sredi prejšnjega stoletja je petje v zboru največ, kar Slovenci po čitalnicah zmoremo, pa tudi najbolj učinkovito je. Tudi v poznejših glasbenih maticah je zbor osrednje izvajalsko telo. Od začetka stoletja do prve svetovne vojne vse velike besede »za narodov blago« spremlja zbor. Učiteljski zbor Julijske krajine s Srečkom Kumarjem je tisti, ki razkriči v svet krivično ureditev nacionalnega vpra-

Avto šola

šanja po I. svetovni vojni. Socialne stiske med obema vojnama zberejo okoli Avgusta Šuligoja trboveljske slavčke. Nezdravemu jugoslovanstvu in slutnjam nove katastrofe se z odkrivanjem slovenske nacionalne glasbene izvirnosti in samobitnosti postavi v bran Maroltov Akademski pevski zbor.

Zborovska pesem stopi v prve vrste osvobodilnega boja. Površno je tako naštevaje, pa vendar, se naj še čudimo, da smo ob »pogovoru« o našem zborovstvu bolj prizadeti? Vse preizkušnje, ki so nas zadevale, so našle v zborovstvu občutljiv seizmograf. Kakšno bodi zdravo razmerje med umetniško in družbeno odgovornostjo, je bila dilema prvih povojnih let, ki je zameglila obzorja. Bilo je mnogo »nejasnih«, samo nakazanih omejitev, ki so bile stvari bolj v škodo kot korist... (Uredništvo Naših zborov III). Bile so slabosti, ki so začele počasi, a vztrajno kaliti množičnost in idealizem v našem povojnem zborovstvu. Podoba teh let bo pač laže zarisal sociolog kot glasbenik. Kazalo je, kot da so se sile slovenskega zborovskega petja in ustvarjanja upehale in ne najdejo več družbenega smisla in cilja, ki bi ju združila k skupnemu in enotnemu delovanju.

Danes se ljudje zopet zbirajo k pevskim vajam, vse več jih je. Ali se zavedamo, kako občutljiva in pomembna rasti klije po vaseh, mestih, tovarnah, ustanovah, društvih, šolah? Mnogo smo zamudili. Zborovsko petje izgublja prvenstveno vlogo pri glasbeni vzgoji, pasivno poslušanje glasbe je postalo že splošna navada. Veliko je pomanjkanja sposobnih glasbenih delavcev, posebej pri amaterskih skupinah, mladih dirigentov in pevcev doslej nihče ni vodil v svet nove glasbe. Odgovor ni bodo morali proučiti položaj in kritično oceniti in prevrednotiti podedovano. Zborovski sporedi morajo najprej odražati umetniška in šele potem prigodniška spoznanja. Ustanoviti je treba kulturne centre, posebej za mlade na podeželju.

Treba je ustvariti kulturno lakoto, toda ne z nekulturo. Pravico do kulture bi morali zamenjati z dolžnostjo do nje. Šele na kulturi bi smeli graditi civilizacijske dobrine.

Še smo narod pevcev, v resni zborovski umetnosti (izvzemam mladinsko zborovsko petje) pa smo daleč pod evropsko ravni — tako strokovno, repertoarno kot organizacijsko. Zbori rastejo spontano iz vzpodbudne duhovne klime. Ne pozabimo, da so bili časi, ko je L. v. Beethoven posvečal svoje delo ljubljanski filharmonični družbi, ko je F. Schubert pisal simfonijo, da bi lažje dobil službo v Ljubljani, ko so k nam hodili italijanski operisti in drugi veliki evropski glasbeniki — F. Liszt, G. Mahler. So bili časi, ko smo že leto dni po nastanku pomembnejše partiture sodobnega tujega skladatelja slišali njeno izvedbo tudi pri nas. Danes ni razloga za pretirano kulturno samozavest. Beograd ima BITEF, FEST, BEMUS, Zagreb Bienale sodobne glasbe, Dubrovniške letne igre. In Slovenci? Že kar nevarno smo v umetnosti zadosti sami sebi. Koliko pa nas je danes (ne samo v prijaznih besedah) resnično prepričanih, da je kultura življenjsko pomembna?

Mežiška dolina danes zelo odločno in enakovredno sodeluje v družbenih in gospodarskih gibanjih Slovenije. Ali ni čas, da se podobno prepričljivo vključi tudi v naše kulturno življenje in vanj vnese izvirnih ter vzpodbudnih zgledov?

Pevski amaterizem, in ne samo ta, ima v naši dolini kljub že danes lepim uspehom — Koroška poje, prevaljski Vres in drugo — še mnogo ustvarjalnih možnosti. Verjamem, da se glasbena kultura kraja ali področja krepi le ob dejavnem domačem glasbenem življenju. Uglednega gosta, orkester, opero, gledališče solista radi sprejmemo, toda do neke mere ostaja zunaj nas. Ni nam živ vzgled, niti naša vsakodnevna kulturna vest. Celo tekma s tako hudo konkurenco, kot so plošče, radijske in TV oddaje, kljub razumljivim kvantitativnim razlikam ni neuspešna, če imajo kulturni napor doma jasne umetniške cilje. Zato bi že zdavnaj morala odpasti nesrečna odtujenost mesta in podeželja, izoliranost, ko toliko pomembnih kulturnih dogodkov na podeželju javnost ne spremlja. Kultura večjih središč je kultura institucij, večji del utečenih servisov za spodobno umetnost. Izvirnih in svežih izzivov kulturi pa pričakujem iz takih in podobnih središč, kot so delavske Ravne v Mežiško dolino.

S premišljeno glasbeno vzgojo bi bilo mogoče ustvariti mnogo bogatejšo glasbeno in človeško kulturo. Kot profesor pedagoške akademije v Ljubljani srečujete mlade ljudi, ki se odločajo za poklic vzgojitelja. Kakšen je položaj našega glasbenega šolstva in kakšen naj bo danes dober učitelj glasbe?

Uspešnost šole je najlažje preveriti, če ji zastavimo vprašanje, ali uči za življenje. Šola in z njo glasbena vzgoja sta že vsa leta po vojni, posebej pa še v zadnjih letih, tako zaposleni z lastnim razvojem, reformami, spremembami in eksperimenti, da ji — bojim se — za življenje ne ostaja dosti časa. Svoje življenjske nauke šola uravnava po slabo predelanih načelih moderne psihologije in pedagogike, la-

ska in dobrika se učencem, iz leta v leto spreminja učne načrte, razširja učbenike, otroci se šibijo pod kilami knjižne učenosti, zunaj šolskih zidov pa vre in kipi življenje, ki se v mnogih, žal tudi negativnih pojavih, za vse to ne meni. To, kar naši šoli manjka — pa govorim kot njen zavzet delavec — je učakanost, da bi končno vsaj pri eni šolski reformi počakala na rezultate, jih ocenila in se temeljito pripravila na nov korak.

Tudi zato je danes med glasbeno vzgojnimi ideali in zanimanjem mladih več nesporazumov kot kadarkoli doslej. Pedagogika sledi družbenim načelom z zgodovinsko ustaljenimi glasbenimi merili (teorije, harmonija, kontrapunkt, o oblikah, muzikologija, o slogih, estetika in kar je še takih tradicionalnih večšin). Ta merila pa so za današnjo subkulturo mladih brez vrednosti, kajti ta je že dolgo integrirana z dobičkonosno industrijo prostega časa (kasete, plošče, TV in radijske oddaje za mlade, diskoklubi, revije, posterji). Primerjava učitelja glasbe z disko-džokerjem je resda nenavadna, toda če jo tvegamo, nam odkrije zaskrbljujočo vrednostno lestvico. So ljudje, ki mislijo, da je sistematična glasbena vzgoja danes še razkošje, ki lahko počaka na čas, ko bodo opravljene nujnejše stvari. Zgodi se, da morajo glasbeni pedagogi še danes marsikje dokazovati kolegom z drugih področij, da je učenje not potrebno kot učenje črk ali števil, ne da bi se enako nespametno spraševali o koristnosti šolskega izračunavanja prostornine stožca, kilomola vodika in dušika in še marsičesa. Nevredno je takšno govorjenje. Že se oglašajo socialni psihologi in ugledni zdravniki, ki pedagogiko svarijo, da pri svojih današnjih zahtevah usodno zanemarja spoznanja otroške psihologije in pediatrije, ki pravita, da sta čustveni (emocionalni) in družbeni (socialni) razvoj otroka za življenje dosti pomembnejša od samega znanja in njegovega prenašanja (racionalnega razvoja). Tu sta mesto in vloga glasbene vzgoje, v bistranju zvočne občutljivosti, v zavestnem povezovanju zvočnega z vsem kar nas obdaja, z naravo, tehniko, glasom, gibanjem, domišljijo, čustvom. Pa ne samo duševno zdravje ali kulturna moč, ki jo ima politično osveščena glasbena vzgoja, zdravniki bi vedeli in bi morali povedati o ugodnih vplivih že samo petja na delovanje srca, uravnavo pritiska, vitalno kapaciteto, psihične razbremenitve, ravnotežja (prana-homeostasis). Malo je učnih predmetov, ki lahko dajejo sosednjim področjem pri pedagoškem delu toliko vzpodbud kot prav glasba. Imenujte mi šolski predmet (razen materinščine), ki otroka, ko zapusti dnevni pouk, tako neizbežno spremlja kot zvok in glasba. Tisti, ki o vlogi glasbe v šolskem sistemu še mislijo drugače, imajo enega samega zaveznika: pri estetski vzgoji je vzgojni efekt zelo težko meriti. Ali pač? Morda je pa tu krivda za hrup, ki ubija, za zgrešene urbanistične rešitve, za onesnaženo okolje, za pogosto skaljene človeške medsebojne odnose?

Zbrišimo prah s predmeta glasbene vzgoje! Zahtevajmo, da mora biti bodoči učitelj katerekoli stroke tudi glasbeno izobražen, če ne, kot je že bilo, celo glasbeno nadarjen. Da bi se zavedli, da glasbena vzgoja (svet zvoka) ob fizični (zdravje) in

Spomin na zimo

likovni vzgoji (svet predmetov) najgloblje, najbolj neposredno in najbolj osvobajajoče sega v človekovo duševnost. In ne pozabimo, najmočnejše humanistične poudarke v današnji šoli zmorejo še vedno predvsem jezikovna, likovna in glasbena vzgoja.

Če glasba zapolnjuje — pa če to želi ali ne — danes že pretežni del našega časa, potem to šolo, ki uči za življenje, obvezuje ali pa svoji nalogi ni kos. Naloga šole pa je, da obvešča, neguje, vzpodbuja, pomaga, razvija — da vzgaja.

Veliko mora biti zadovoljstvo pri vašem bogatem in vsestranskem udejstvovanju. Posebej ko vaše delo spremljajo tudi dragocena in pomembna javna priznanja. Svoj pogled resda usmerjate v široki svet, a ne dvomim, da se vaša misel pogosto vrača v kraje pod Uršljo goro.

V mladih letih si prost vseh vezi, ves svet, se ti zdi, da je tvoj. Ko pa se nabirajo spoznanja, veš, kako si samo nebogljen del čudežnega reda svetov, a hkrati vse bolj navezan na svojo domačijo. Rad sem se pogovarjal z vami in bralcí Fužinarja tudi zato, ker mi je pogovor o glasbi z ljubitelji dragocenejši od vselej istih, neskončnih in jalovih strokovnjaških preprirov — ljubitelj pove svoj vtis neposredno in odkrito.

Kljub vsemu rečenemu in zapisanemu sem namreč prepričan, da živimo glasbeno odločilen in zgodovinsko pomemben čas — samo ta nam je tudi podarjen.

IZREKA

Ženske niso nikdar tako močne kakor tistikrat, ko se oborožijo z lastnimi slabostmi.

DEFFANT

Ena žena je pol vraga, dve ženi sta deset vragov.

albanski pregovor

Silva Breznik

OB ROB RAZSTAVE FILIPA VEČKA — LIPIJA

Velika svetovna mesta razgrinjajo pred nami svojo mogočnost in veličino. Koliko in koliko pridnih rok je bilo potrebnih, da so nagrmadile toliko kamenja na kup; menjali so se vladarji; vsak si je zgradil spomenik v svojo slavo. Tako majhni in neznatni smo na pariških ali rimskih ulicah; obrazi so neznani, ljudje kot mravlje hitijo v vse smeri. Vstopamo v ogromne hramove umetnosti, čudimo se človekovi ustvarjalni moči. Noge so utrujene od dolge hoje po neizmernih galerijah, ki jim ni konca; oči še gledajo, a dojemajo ne več. Vse

je veličastno, a srce se ne priključi popolnoma velikemu navdušenju.

Pa stopiš po naših hribih, kjer te druga za drugo pozdravljajo kašče s prefinjeno izoblikovano zunajščino; s hriba pozdravlja preprosta cerkvica, ki ti je tako domača. Korak ne zataji, noga je lahka, srce polno miline, ko oči vpijajo to neizmerno elegantno preproščino in ljubkost.

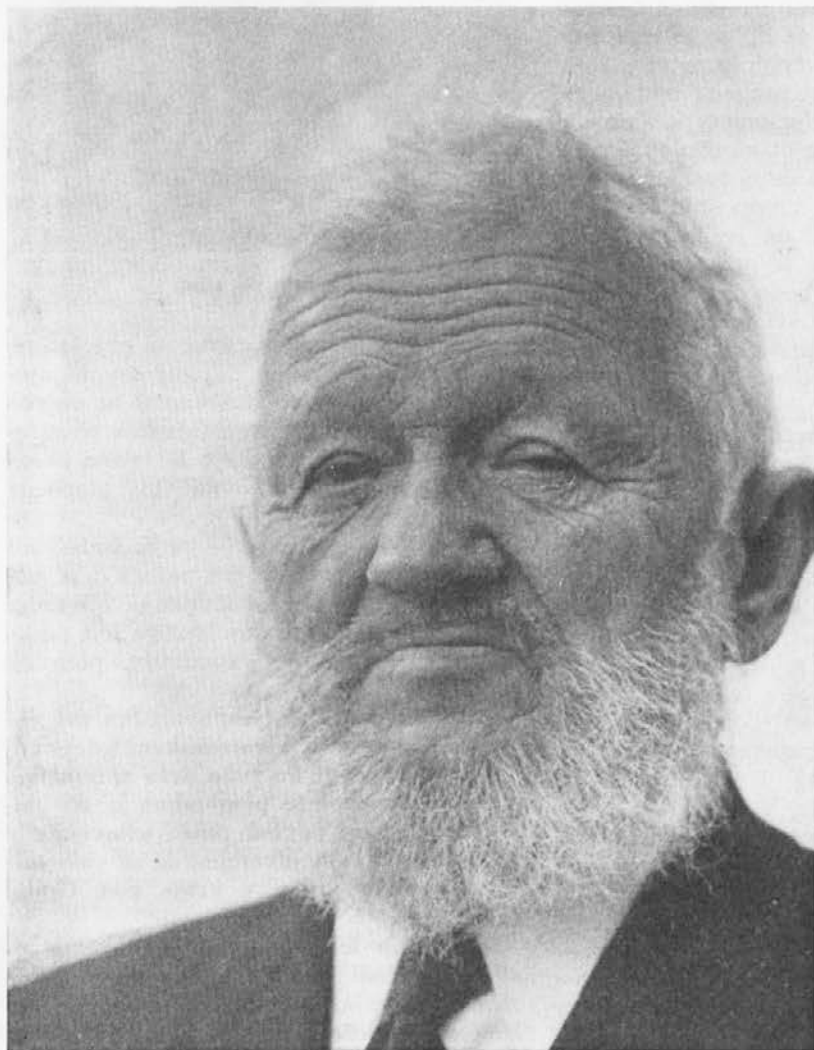
Tako se človek srečuje z dvema svetovoma; na eni strani velik in mogočen, včasih nekoliko tuj in mrzel — v njem je do potankosti izoblikovana tudi umetnost. Na

drugi strani pa tvoj mali svet, ki je ravno zato lep, ker je tvoj. Mislim, da moramo v ta drugi svet postaviti tudi Filipa Večka-Lagoječega Lipija. Če bi poskušali drugače, bi mu delali krivico, njemu in sebi. Že v rani mladosti se mu je svet okrog Uršlje zarezal v dušo, vsako vigrad je zahrepenel po novem in neznanem svetu in ga želel spoznati, dokler ga ni doživel in mu je življenje odprlo pot v šole. Nabiral je znanje in bogate izkušnje, notranjost pa je ostala preprosta kot v dneh, ko je kot pastir zrl v neznane daljave. Marsikdo je pri sebi, pa tudi naglas, izrekel misel, da so nekatere slike le preveč sladkobne, »pocurane«. Mogoče — pa vendar je vanje zlil svoje hrepenenje, upanje, neuresničljive želje.

Ko so mu ženo Židinjko med vojno odpeljali in kasneje tudi umorili, je postal večni popotnik, romal je iz kraja v kraj in se večkrat vračal na svoje Prevalje. Kaj ni v teh podobah skrita tiha želja — imeti dom, živeti v krogu domačih, kjer daješ in sprejemaš ljubezen?

Prav navdušile pa so nas nekatere slike zaradi velike urejenosti, ki včasih meji že na preciznost. Najbrž sta ravno matematika in opisna geometrija botrovali njegovi svojstveni umetnosti. Tak red je vel tudi s poslikanih vaz, v izoblikovanih geometrijskih likih kot tudi natančna poobarvanost. Pogosto pa se v ta matematični red zareže nemirnost njegove duše, ki se upira vsakršni uklenjenosti; takrat se sprosti v krajini. Posebno nas pritegnejo manjše podobe, na katerih upodablja tihožitja, pa tudi tu se spet izrazi njegov notranji svet.

Narobe bi storili, če bi kakorkoli opredeljevali njegovo umetnost, secirali posamezne podobe, grajali tehniko in ponekod čudno nakopičenost prizorov. Sprejemati ga moramo celovito, tudi s citiranjem, kadar mu kak ton »uide«. Povprašati bi morali tudi vse tiste ljudi, ki so v teh dneh množično prihajali v salon, ko so otožno in veselo zvenele melodije in se je njegov nasmeh hudomušno skrival za dolgo belo brado.

Filip Večko — Lipi

Rok Mak — Ludvik

SPOMINI NA NARODNOOSVOBODILNO BORBO

Minilo je že več kot trideset let, odkar se je končala druga svetovna vojna. Fašizem je bil poražen. Ostali pa so žalostni spomini. Za zmago nad fašizmom smo prispevali velik krvni davek. Padlo je 1.700.000 nedolžnih žrtev.

Ko se je fašizem šopiril po Evropi in strahoval narode s streljanjem, požiganjem domačij, zapiranjem, izseljevanjem in deportiranjem ljudi v zloglasna nemška taborišča smrti, so se narodi Jugoslavije uprli tem grozodejstvom ter pričeli boj na življenje in smrt. Tudi jaz sem se priključil borcev NOV in tako pri-

speval svoj delež za zmago nad fašizmom in za današnjo družbeno ureditev.

Živeli smo v Strojni v Grmovi bajti. Februarja 1943 so me nasilno mobilizirali v nemško vojsko. Kmalu po mojem odhodu je mati dobila zvezo z aktivisti OF in z njimi je pričela sodelovati. V pismih, ki mi jih je pisala, mi je zmeraj omenjala, da je doma veliko novega in da si naj čimprej izposlujem dopust. Dolgo sem čakal na to. Aprila 1944 pa sem le dobil dopust. Domov sem prišel s popolno bojno opremo. Takoj smo se dogovorili, da bom že pred iztekom dopusta stopil v NOV.

Andrej MRAVLJAK me je 1. 5. 1944 peljal h kmetu OCVIRKU na Breznici. Tam je bila takrat skupina VOS: Pavel GRUBELNIK — Pajo, Viktor SLEMNIK, Ferdo FLAMIŠ, Albert VODOVNIK, Mirko MOČIVNIK, Maks POTOČNIK, Jože KOPMAJER, Franc LEPOVNIK, Stojan VASILJ in drugi borci; njihovih imen se danes ne spominjam več. Ostal sem pri njih. Puško in pištolo pa sem moral oddati.

Moja prva vojaška akcija je bil napad na nemško desetino v Dobrijah pri Ravnah na Koroškem. Skoraj goloroki smo

Zaščitna četa PKS oktobra 1944

jo iznenada napadli in v hipu razorožili. Nemške vojake smo tako presenetili, da se še premakniti niso mogli. Hitro smo jih razorožili. Dobili smo osem pušk, nekaj ročnih granat in nekaj streliva. Mi smo bili samo štirje: Viktor SLEMIK — vodja skupine, Mirko MOČILNIK, Maks POTOČNIK in jaz. Ko smo se vrnili k skupini VOS s plenom, je nastalo med borci veselo razpoloženje. Tovariš Pajo mi je dejal: »No, zdaj si pa izberi puško, katero hočeš.« Izbral sem si odlično puško. Takrat so me določili za pomočnika mitraljezu Jožetu KOPMAJERJU. S težkim nahrbtnikom, v katerem sem nosil po 30 kg streliva za mitraljez, sem sodeloval v pohodih in bojih. Nikdar mi ni prišlo na misel, da bi v težkem trenutku odvrzel nahrbtnik. Zavedal sem se, da bi bili brez streliva vsi ogroženi.

Konec maja 1944 je bil ustanovljen VDV bataljon. Združili smo se z zahodnimi enotami. Bataljon je štel takrat 60 dobro oboroženih borcev. Dobili smo novo orožje, strelivo in obleke. Vse to so pripeljala zavezniška letala in s padali odvrгла v MATKOVEM KOTU v Logarski dolini. Tisti dan je bil za nas vesel in slavnosten. Opremili smo se z vsemi potrebščinami. Bili smo do zob oborožena vojska. Tudi oblečeni in obuti smo bili v redu. Najedli smo se čokolade, da še v življenju ne tako. Tako razpoloženi in oboroženi smo šli v boj. V Žerjavu smo izvršili rekvizicijo v trgovini. Zaplenjeno blago smo ponoči prenesli čez Obistove pečine na Šumahov vrh, kjer smo vse »zadeponirali«. Danes, ko vidim tiste pečine, se sprašujem, kako jih je bilo mogoče ponoči s težkim tovorom preplezati. Že sam pogled na njih povzroča vrtoglavico.

Od tu smo nadaljevali pot proti Rimskemu vrelcu. Nameravali smo napasti tamkajšnjo postojanko. Načrt pa nam ni uspel. Postojanka je bila zavarovana z

bunkerji, v njej pa je bilo okrog 200 policistov. Zaradi tega se je vodstvo bataljona odločilo, da napademo žandarmerijsko postojanko v Libeličah pri Dravogradu. Pot nas je vodila čez Strojno do Sabodinove domačije nad Libeličami. Ker je bil premik izveden podnevi, so nas opazili in izdali. Libeliško postojanko smo nameravali napasti ponoči. Pred napadom smo se hoteli nekoliko odpočiti. To smo tudi storili. Pri Sabodinu so nas do sita nahranili. Iznenada pa so nas Nemci napadli z vseh strani. Vnela se je srčita bitka. Zaradi velike premoči sovražnika smo se morali umakniti.

Ker se domačini Sabodinove kmetije niso umaknili z nami, so jih Nemci zverinsko pobili in napol žive zažgali s hišo in gospodarskim poslopjem vred. Živ je ostal samo leto dni star otrok, ki ga je rešila gluhonema sirota. Z njim je zbežala iz hiše in se skrila v sadovnjak. Ta otrok, Martin ZABERČNIK, je preživel vojno in odrasel. Sedaj je poročen z Rakitnikovo hčerko (njena družina je doživela enako usodo kot Sabodinova).

Domačin Fric ŠVAB je postal policist hotuljske policije. Policija ga je imela za rablja. Tudi Šrobov Edi — domačin iz Kotelj — ni bil nič boljši. Soodgovorna sta za požige pri Sabodinu, Španerju in Rakitniku. Čakali smo jih večkrat. Imela sta srečo, da ju nismo dobili.

Ponovno smo se premaknili v Solčavo do Urbanovega kota. Hodili smo celo noč. Pri Goležu v Koprivni, tako se je imenovala partizanska kmetija pri HEDU, smo se ustavili le za pol ure, da smo se najedli. Po kratkem posvetu med našim in solčavskim vodstvom je bilo določeno, da se vrnemo v Mežiško dolino, od tam pa v Šentanel. S stalnimi in hitrimi premiki smo zmešali sledi in okupatorska vojska ni vedela, kje se bomo pojavili. Čez nekaj dni smo šli zopet na dolgo pot, ki nas je vodila do ROBA. Od tam smo kre-

nili mimo Sv. Duha v Matkov kot do kmeta, ki smo mu pravili po partizansko »KINO«. Od tam nas je pot vodila čez sedlo na Koroško Belo, čez Jezerski vrh na Jezersko. Tam smo spodili stacionirano žandarmerijo. Nato smo šli čez planino na Češko kočo, od tam pa zopet nazaj v Logarsko dolino. Iz Logarske doline smo šli zopet proti Mežiški dolini.

V Mežici pri Torčevi žagi smo zgodaj zjutraj postavili zasedo. Čakali smo na vojake, ki so hodili stražiti centralo na Torčevi žagi. Okrog 10. ure dopoldne je šla vojaška izmena iz Mežice na Torčevo žago, da bi zamenjala stražarje. Te smo pustili na miru. Napasti smo želeli izmenno, ki se je vračala v Mežico. Nemci so zelo hitro zamenjavali stražo in že se nam je približala izmena. Komendant Zmago ZUPANČIČ in njegov namestnik Pavel GRUBELNIK — Pajo sta zavpila: »Hände hoch!« Nemci pa za poziv niso imeli poslušnosti. Zaradi tega se je vnel kratek in srčit boj. Nemci so kmalu dvignili roke, kolikor jih je še dihalo. V tem boju so trije Nemci padli, ostali pa so bili ranjeni. Naši borci so prebredli reko Mežo in razorožili Nemce. Z mitraljezom Jožetom KOPMAJERJEM pa sva ščitila naše.

Pobrali smo orožje in strelivo in krenili proti Jankovcu h Kranjčevi domačiji. Tu smo se nekoliko odpočili. Takrat sta se nam pridružila tudi Mirko GLINIK in moj brat Blaž MAK — Boško. Kjerkoli smo se ustavili, smo s petjem ustvarili dobro razpoloženje. Partizanske pesmi so bile zelo priljubljene. Ljudje so nas imeli radi. Ko smo se poslavljali, so se prikazale tudi solze pri materah in dekletih. Klicale so nam, da se moramo paziti, da se nam kaj hudega ne zgodi.

Spet je padlo povelje za pohod. Krenili smo v Matkov kot in tam zasedli greben. Rečeno nam je bilo, da hočejo Nemci iz Železne Kaple prodreti v Solčavo. Solčava je bila takrat osvobodeno ozemlje. Čakali pa smo jih nekaj dni, a jih ni bilo. Od tu smo krenili v Solčavo, od tam pa na Ramšijo. Na Ramšiji v Matkovem kotu smo počivali. Štab in obveščevalci so se posvetovali v hiši. Po razporedu sem moral na stražo. Stražarsko mesto je bilo nad gospodarskim poslopjem, tako da sem imel lep razgled nad Solčavo. To je bilo v nedeljo okrog 11. ure dopoldne. Opazil sem dekle, ki je tekla naravnost po bregu navzgor proti nam. Takoj sem pomislil, da mora biti nekaj narobe. Punca je povedala, da Nemci prodirajo v Solčavo. Z mojega stražarskega mesta pa sem lepo videl prihajajočo kolono Nemcev. Razkropili so se po celi vasi. Nekaj jih je šlo z mitraljezi v zvonic cerkve. Naš VDV bataljon je bil takoj pripravljen za boj. Krenili smo proti Urbanovemu kotu. Tam je bil kratek posvet štaba. Odredili so, naj gre polovica bataljona v zasedo nad cesto pri Igli, druga polovica bataljona pa na vrh, da nam Nemci ne bi prišli za hrbet. Zasedli smo položaje in čakali, kdaj se bodo Nemci vračali iz Solčave in prišli pred naše zasede. Takrat nam tudi vreme ni bilo naklonjeno. Deževalo je nepretrgano. Bili smo mokri do kože. Ker smo bili v zasedi, tudi hrane nismo dobili. Jedli smo, kar je imel kdo v nahrbtniku. Od nedelje do srede

dopoidan smo jih čakali v zasedi. Končno so prišli obveščevalci in povedali, da se Nemci vračajo z naropanim blagom in selijo naše ljudi. To nas je zelo prizadelo. Zaradi tega je naše sovražstvo do Nemcev še bolj vzklopelo. To se je pokazalo tudi pri tej borbi. Ko so prišli švabi v objem naših zased, so zagrmle naše bombe, vmes pa se je z vso ostrino oglašilo tudi drugo orožje. Imeli smo zelo dober položaj. Švabi se niso imeli kam umakniti. Bila se je borba na življenje in smrt. Borba je trajala dobre pol ure in zmaga je bila naša. Tu se je za vedno končala pot za tiste, ki so prišli ropat in selit naše ljudi. Od naših sta bila ranjena samo dva borca. Švabi so vsi padli, le predhodnica, ki smo jo spustili mimo, je odnesla zdrave pete. Dobili smo veliko količino vseh vrst orožja. Domačini pa so od veselja jokali, ker smo jih rešili iz švabskih krempljev.

Naš bataljon je zopet zasedel greben nad Matkovim kotom in se razporedil vse tja do Sv. Duha. Te dni so zavezniki zopet z letali pripeljali pošiljko orožja, streliva in obleke, pa tudi cigaret in čokolade ni manjkalo. Vsa padala in material smo brez izgub dobili. Tudi Nemci v Železni Kapli so videli, da so nam zavezniki poslali pošiljko, zato so hitro pridrveli nad nas. Računali so, da bodo dobili izdaten plen. Toda zmotili so se, ker smo jih mi pričakali v zasedi. Spustili smo jih čisto blizu, nato pa smo jih obsuli z bombami. Zaradi nenadnega napada so bili Nemci tako zmedeni, da so panično bežali nazaj proti Železni Kapli.

Po tej borbi smo ostali še nekaj dni na položajih. Zaslišali smo streljanje s težkim orožjem iz savinjske smeri. Grmele je kot na fronti. Spraševali smo se, kaj to pomeni. Uganko so rešili obveščevalci, ki so nam prišli povedat, da je XIV. divizija na svojem pohodu napadla Savinjsko dolino. Ta vesela novica je med našimi borci vzbudila nepopisno veselje in navdušenje. Zgodaj zjutraj smo zapustili položaje in se ustavili pri domačiji v Matkovem kotu. Tam smo na hitro ponovili vojaško vajo. Od tod smo naslednji dan šli naproti XIV. diviziji. Skozi Solčavo, Luče in Ljubno smo šli s »strojevim« korakom in peli partizanske pesmi. Ivan GERDEJ pa je vso pot igral na harmoniko. Od igranja je imel zatečene roke.

Ko smo prispeli v Radmirje, je bila tam že zbrana vsa XIV. divizija. Bilo jih je zelo veliko. Srečanje z borci XIV. divizije je bilo zelo pristrčno. Naš bataljon je nato šel naprej v Bočno. Tam je priredil velik miting. Po mitingu smo se zopet vrnili v Radmirje. V Radmirju je bila 16. 8. 1944 ustanovljena VDV brigada. Naš bataljon je bil zaradi tega razformiran. Bili smo žalostni in potrti, saj smo bili kot ena družina. Nekateri naši tovariši so šli za obveščevalce in kurirje. Jože Hober in jaz pa sva bila dodeljena zaščitni četi pokrajinskega komiteja za Štajersko. Moj brat BOŠKO pa je šel za obveščevalca onstran Karavank na Koroško. Ivan Gerdej in še nekaj naših tovarišev pa je šlo za kurirje. Kurirsko zvezo so vzdrževali od Pece do Šentanela.

Tudi v zaščitni četi sem se hitro spoznal s soborci. Bili so Savinjšani, Dolenjci,

Gorenjci, Primorci in Korošci. Komandir čete je bil Srečko iz Primorske, komisar je bil Miloš iz Kamnika, za namestnika komisarja pa je bil Zdravko iz Maribora. Zaščitna četa je imela vsak dan politična predavanja, obenem pa tudi večerne tehnike bojevanja.

Sekretar PKS je bil Aleš Bebler, člani pa: Sergej Kraigher, Vida Tomšič, Jurančič, Lidija Šentjunc, Mica Šlandrova in Luka Leskošek, ki je bil večkrat med nami.

Devetega septembra 1944 mi je komisar Miloš naročil, da se moram urediti in poljšati, ker bova šla v štab PKS. Zraven pojde tudi Zvonko. Ko smo vstopili, nam je tovariš Aleš Bebler rekel, naj sedemo. Mene in Zvonka je vprašal, ali sva šla prostovoljno v partizane ali pa sva bila mobilizirana. Vse podrobnosti iz najinega življenja je hotel slišati. Vprašal je tudi, če hodiva kot mitraljezca tudi na stražo. Nato je še vprašal, če sva bila midva prejšnjo noč na straži, pa sva pritrdila, da. Tisto noč je Aleš Bebler preizkušal, kako opravljamo svojo dolžnost. Naletel je ravno na mene, ko sem ga zaustavil. Videl sem le senco in nisem vedel, kdo je. Z rezkim: »Stoj, na levo okrog, odloži orožje, deset korakov naprej, leži!«, sem ga zaustavil. Imel sem ga na muhi. V tem trenutku pa prihiti komisar Miloš in me vpraša, koga imam tam. Šel je pogledat in je videl, da je bil Aleš Bebler. »No, fanta,« nama je rekel, »če bi bili vsi borci tako vestni in budni ter vojaško usposobljeni, kot sta vidva, potem se nam sovražnik ne more približati, ali pa nas iznenaditi.«

Ta dan sva bila sprejeta v partijsko organizacijo in napredovala v čin vodnika. Od tega dne dalje nama ni bilo potrebno hoditi na stražo. V čin vodnika sta napredovala tudi Lado in Riko.

Nemci so morali slutiti, da se v bližini Volovljeka nahaja vodstvo PK za Štajersko, zato so letala »štorklje« prišle večkrat bombardirat kraje blizu nas. Neko jutro smo predlagali štabu pokrajinskega komiteja, da bi šli čakati štorklje. Akcijo so nam odobrili. S tremi mitraljezi smo se

povzpeli na vrh Volovljeka. Ni nam bilo treba dolgo čakati, ko priletijo tri letala — štorklje in zakrožijo nad nami. Ko so letale proti nam, ki smo bili dobro skriti v zasedi, smo iz treh mitraljezov vžgali po njih. Zadelo smo eno letalo. To letalo se je začelo majati in je pri Radmirju strmoglavilo. Od takrat smo imeli pred letali nekaj časa mir.

V tem času smo dobili pomožno kuharico za zaščitno četo. Prišla je iz Maribora. Ime ji je bilo Anica. Nihče pa ni vedel, da je bila to nemška agentka, ki je imela nalogo, da zastrupi štab PK za Štajersko in zaščitno četo. Naš borec Bernard je imel nalogo, da jo nadzoruje, ker se nam njeno obnašanje ni zdelo povsem normalno. Bernard je opazil, ko je nameravala vreči strup v lonec. Takoj so jo aretirali. Pri zaslišanju pa je priznala, da bi morala po navodilih Nemcev zastrupiti vodstvo pokrajinskega komiteja za Štajersko in zaščitno četo. Pri preiskavi so našli v njenih laseh na glavi skrit strup.

Ko so Nemci pričeli veliko jesensko ofenzivo v Zgornjo Savinjsko dolino, smo se morali pogosto seliti. Položaj ni bil rožnat. Mi smo bili do zadnjega večera, ko so Nemci že vkorakali v Ljubno, v njegovi neposredni bližini. Naša četa je bila v zasedi. Položaj smo držali do jutra. Takrat je bila ranjena tudi Mica Šlandrova. Člani pokrajinskega komiteja za Štajersko so se že ponoči umaknili v neznano smer. Situacija pa je postajala nevzdržna, zato smo dobili navodila, da se naj prebijemo do Zasavja. Skupno s XIV. divizijo smo se umikali skozi Luče, mimo Nove Štife, na Menino planino in Tuhinj. Naša zaščita pa je nadaljevala pot čez Motnik, Trojane do Kolovrata, od tod pa do Moravč. Pri Moravčah smo naleteli na skupino belogardistov. Umaknili smo se na Štance — Lazje in zvedeli, da je v bližini Kamniško-zasavski odred ter se napotili proti njemu. Štab odreda nas je razvrstil v jurišni bataljon. Dva bataljona Kamniško-zasavskega odreda sta se premaknila na območje Kamnika, jurišni bataljon pa je ostal na območju Štanc — Lazje. Bilo je 5. 1. 1945, ko

Bolnica Mirta

Na straži

je bil dan znak za pripravljenost jurišnega bataljona. Zasedli smo položaje na Štancah — Lazah. Iz sosednjih vasi je bežalo veliko civilistov pred belogardisti. Vsi ti so se priključili našemu jurišnemu bataljonu. Bili so brez orožja. Nemci, belogardisti in domobranci so pričeli pritiskati iz vseh smeri proti našim položajem. Nemške enote, ki so prej napadale Savinjsko dolino, so pričele prodirati proti Savi, misleč, da se bodo partizanske enote skušale umakniti na Dolenjsko. Pri svojih računih so se grobo zmotili.

Zgodaj zjutraj je sovražnik navalil z vsemi razpoložljivimi sredstvi na naše položaje iz smeri Moravč. Iz treh smeri so napadli naše položaje z minometi in topovi. Bili smo obkoljeni. Kljub junaškemu odporu našega jurišnega bataljona, položajev nismo mogli več držati. Umaknili smo se v osrčje gorovja pri Štancah — Lazah. Od tod ni bilo več umika. Civilisti, ki se niso mogli umakniti, so se držali nas. Zaganjali so se iz ene strani do druge ter vpili in jokali. Položaj je bil nevzdržen. Kako je bilo takrat, lahko pove le tisti, ki je to doživljal. Nekaj metrov od nas je bila bojna črta. Lepo smo slišali, kako so belogardisti vpili: »Koči puške, vataj žive, kolji.« Mi pa smo s strelji odgovarjali njihovemu napadu. Takrat sem bil v neposredni bližini komandanta Norda in komisarja bataljona Lojzeta Breznikarja in z mitraljezom odbijal napade. Naenkrat prileti ročna granata — štilovka pred mene. Bil sem toliko priseben, da sem jo pograbil in vrgel nazaj. V tem trenutku je komandant Nord zavpil juriš in naš jurišni bataljon se je zakadil proti sovražnikovim vrstam. Imeli smo samo en cilj: če moramo že pasti, tedaj naj bo ta smrt draga za Nemce. Kot risi smo se zarili v njihove vrste. Zdelo se mi je, da sploh ne občutim mitraljeza, ki je bruhal smrtonosni ogenj. Komora pa je bobnala z lonci. Bil je takšen trušč in vik, kot da bi se gora podirala. Z jurišem smo prebili sovražnikove vrste in jih podili s takšno naglico, da se niso imeli časa ozirati nazaj. Pri begu so odvrgli orožje in opremo. Švabe in belogardiste smo potisnili na čistino. Tam jih je veliko padlo.

Po prvem jurišu smo se hitro umaknili nazaj v gozd. Gredeč smo pobrali orožje in strelivo. Dobili smo tri mitraljeze, en lahek minomet, pušk in avtomatov pa ne vem koliko. Ob tej priliki sem zamenjal tudi svoj mitraljez Mg 34 za zaplenjeni Mg 42. Z zaplenjenim orožjem smo oborožili civiliste. Pri drugem napadu sem zgubil svojega pomočnika. Granata mu je priletela na hrbet in ga raznesla na tisoč kosov. Ostalo je le nekaj zmrcvarjenih metkov. Pobral sem jih in spravil za spomin. Pozneje sem jih izgubil. Za pomočnika sem dobil Jožeta Buhvalda. Nemci in belogardisti so nas napadali ves dan. Vmes so posegla tudi letala. Zaradi preleta zavezniških letal so se morala nemška letala umakniti. To je bila velika sreča za nas, da nas niso mogli bombardirati iz zraka. Juriš je sledil jurišu. Kljub velikanski premoči sovražnika smo imeli majhne izgube. Padlo je osem borcev. Sovražnik pa je utrpel velike izgube.

Ponoči smo se neopazno izmaknili iz obroča in se premaknili na Limberško gor. Nemci niso vedeli, da smo se umaknili, zato so še naprej streljali na naše položaje, misleč, da smo še tam in so pri tem tolkli tudi po svojih enotah. Ostali civilisti in nekaj naših ljudi, ki so bili ranjeni, so se poskrili v podzemskih bunkerje in jame in si tako rešili življenje. To smo zvedeli pozneje.

Mi pa smo v sklopu jurišnega bataljona nadaljevali pot na Čemšenik in dalje do Sv. Lenarta. Tam smo nekaj dni počivali. Takrat smo se razdelili v manjše enote. Naša četa se je zadrževala pri kmetu pod cerkvijo Sv. Lenarta. Zgodaj zjutraj so prišli Nemci na smučeh v belih oblekah in se pripeljali skoraj do kmeta. Stražar jih je opazil in začel streljati. Del borcev je bil v hiši, drugi pa v hlevu. Na hitrico smo se umaknili iz poslopij na spodnjo stran po bregu proti gozdu. Pri umiku je eden naših mitraljezcev izgubil pokrov od mitraljeza in rednik. Brez pokrova in rednika mitraljez ni bil za rabo. Komisar Miloš je določil mene in še dva tovariši, da smo šli iskat pokrov in rednik. V snegu smo se priplazili blizu kmetije in res našli oboje. Komisar nas je pohvalil.

Ko je bila hajka mimo, so se čete jurišnega bataljona zopet združile. Štab bataljona je takrat predlagal, da bi mene, Vlada iz Trbovelj in Rika iz Rečice odlikovali z ordenom za hrabrost. Odlikovanj pa niso podelili, ker so Nemci na Savi ustrelili kurirja, ki je poleg drugih stvari nesel v štab tudi predlog za odlikovanje. Sredi januarja 1945 je prišel v bataljon Tone Ribič. Izbral nas je osem in nas določil za zaščitno četo. Ostali tovariši prejšnje zaščitne čete pa so ostali v jurišnem bataljonu. Ko smo prispeli na cilj, smo se zopet srečali s tovarišicami Vido Tomšič in Lidijo Šentjunc. Ostalih članov nisem poznal. Kmalu za tem, 18. januarja 1945 se je še več drugih priključilo naši koloni.

Pot nas je vodila mimo Šentjurja ob Taboru. Hoja je bila zelo naporna, saj smo gazili po celem snegu. Tudi mraz nam ni prizanašal. Hiteli smo, kolikor smo mogli. Vodiči so nas vodili mimo Vranskega, Dobrovelj in Braslovč. V bližini Braslovč smo morali prebresti reko Savinjo. Voda je bila strahovito mrzla. Tako lahko rečemo, da smo se v najhujši zimi kopali v Savinji. Tovarišica Vida Tomšič je zdrknila v globok tolmun in začela klicati na pomoč. Bil sem ji najbližji, zato sem ji pomagal iz tolmana. Ko smo prišli iz vode, se je obleka in obutev takoj strdila. Eden od funkcionarjev je dejal: »Tovariši, le urno naprej, da se ne bo kateri popolnoma strdil.«

Prekoračili smo železnico in cesto ter ponovno zakoračili v hrib. Nakazana smer je bil Sv. Andraž. Pri nekem kmetu na hribu smo se ustavili. Eden od funkcionarjev je dejal: »Od tod pa se ne premaknemo prej, da zauzijemo nekaj toplega.« Nismo se še dodobra ustavili, že je prisopihal kurir: »Nemci so v neposredni bližini!«

Z našim toplim obrokom ni bilo nič. Mokri in prezeblji smo jo urno mahnali naprej. Nismo še prepešačili 1000 metrov, že so nas zaustavili Nemci. Zgrabili so našo vodičko. Kaj so Nemci z njo naredili, nam je ostala uganka. Naprej smo hodili brez vodiča. Pri naslednjem kmetu smo zopet naleteli na Nemce. Naša predhodnica je z mitraljezom podrla švabskega stražarja. Mi pa smo se urno umaknili.

V tem času so bile na tem območju velike hajke. Čez pol ure smo zopet zadeli na nemško kolono. Vsa sreča je bila, da smo jo pravočasno opazili. Spremeniti smo morali smer naše poti. Zopet smo se poglali po celem snegu proti vrhu gore. Kje smo v tej nočni uri hodili, nisem mogel ugotoviti.

Bili smo že tako izčrpani, da je bilo nekaterim vseeno, karkoli bi se zgodilo. Saj ni bilo čudno, ko smo bili lačni, mokri in na smrt izmučeni od dolge poti po globokem snegu. Nemci pa so kar rinili po naši sledi. Na pol mrtvi smo se privlekli do vrha hriba. Ustavimo se pri manjši koči in zaprosimo gospodinjo, da nam skuha kaj juhe. Ko je šla po vodo, je blizu vodnjaka spustila vedro in zavpila: »Švabi!«

Zopet brez hrane in do skrajnosti izmučeni smo se premikali naprej in prišli na vrh hriba, kjer je imela prejšnji dan in ponoči XIV. divizija hude borbe. Sklepali smo po tem, ker je bilo drevje vse razklano od eksplozij, tla pa krvava po celem vrhu. Na tem kraju smo malo postali. Eden od funkcionarjev se je spomnil, da ima v nahrbtniku nekaj skladkorja. Raz-

delil ga je vsakemu po nekaj kock. Za počitek ni bilo časa. Nemci so nam bili že za petami.

Ko smo nadaljevali pot, smo srečali kurirja in ga vprašali, kje je XIV. divizija. Rekel je, da če bomo hitro hodili, jo bomo dohiteli v eni uri. Pot je bila nekoliko lažja, ker je bil sneg poteptan od prejšnjih borb. Nismo še prehodili kilometer poti od srečanja s kurirjem, ko je za nami zaropotal mitraljez. Naša zaščitnica je takoj odgovorila in Nemce prikovala k tlom. Naša zaščita se je upirala toliko časa, dokler kolona ni bila zunaj nevarnosti.

Po neprekinjenem 22-urnem pohodu smo se ob 17. uri v Završah srečali s XIV. divizijo. Štab divizije smo takoj obvestili, da gredo švabi za nami. Pri kmetu, kjer je bil štab divizije, smo se končno malo oddahnili, najedli in odpočili. Če bi morali še kakšno uro hoditi, bi verjetno v snegu stoje omagali in zmrznili. Nog skoraj nisimo čutili. Kdor sam tega ni doživel, ne bi verjel, da smo bili s človeško energijo in voljo tako na koncu moči. Sovražnik nam ni bil samo Nemec, ampak tudi zima, lakota in slabo vreme. Za nekaj časa smo se stisnili v hlev, da smo bili na toplem.

Okrog desetih zvečer smo skupno z divizijo krenili proti Paškemu Kozjaku. Divizija je imela naročena letala, ki bi morala na Paškem Kozjaku odvreči vojaški material. V diviziji je bila tudi angleška vojna misija. Že so zagoreli kresovi, kamor naj bi letala odvrгла material. Ker pa so Nemci začeli napadati divizijo je zavrnila letala. Borci divizije so v kratkem času odbili napad ter prešli v protinapad in podili Nemce proti Mislinji in Velenju. Mi smo šli naprej v zaščiti prvega bataljona Šerčerjeve brigade mimo Hude luknje na Graško goro, do Zavodnje in naprej v Zarazbor. V Zarazborju so se zbrali člani pokrajinskega komiteja za Štajersko.

Tu so mi dodelili šest borcev in me zadolžili, da kar najhitreje in na skritem kraju zgradim bunker za 30 ljudi. Za kraj, kjer bo stal bunker, ne sme vedeti nihče drug kot mi. Hrano nam bodo dostavljali do določene javke, kjer jo bomo sami dvigali. Dobili smo orodje in se odpravili na delo. Našli smo zelo prikladen prostor. Lotili smo se dela. Čez nekaj dni pa so borci Tomšičeve brigade pripodili Nemce naravnost čez naše delovišče. O tem sem takoj obvestil PKS. Naročili so nam, naj takoj zapustimo to mesto ter najdemo drugi primernejši prostor. Z menoj so bili fantje, ki so dobro poznali Zarazbor.

Ko smo iskali primeren kraj za bunker, smo ob pol treh zjutraj ponovno naleteli na Nemce. Prišli smo na cesto med Suhadolom in Plešivcem. Zazdalo se mi je, da se v temi pred mano nekaj premika. Ustavili smo se. Naša kolona je bila precej raztegnjena. Nemca nisem opazil prej, da je bil tik pred mano, ker so bili belo oblečeni. Tudi mi smo nosili bela oblačila. Zaklical je: »Halt, wer dort?« Ker nisem odgovoril, je ponovno vprašal: »Was ist los?« in se stegnil proti moji glavi. Šele sedaj sem zbral energijo in zavpil: »Švabi!« Nobeden ni sprožil. Precej daleč za mano so hodili Tone Britovšek, Lipe Zapečnik, Pristovski mlinar, Jurij, Gašper, Filip in Novakov Mirko. Razpršili smo se na vse strani. Po

strmini sem priplezal že visoko nad cesto, ko se zruši pod mano snežni plaz in me ponese nazaj na cesto. Že sem mislil, da zame ni več rešitve, saj sem skoraj padel Nemcem v roke. Potegnil sem bombo in se hotel ubiti. Z zadnjimi močmi sem se ponovno pognal v hrib in se zleknil za debelo bukev. Ker sem bil belo oblečen, me Nemci v temi niso videli. Bombo, ki sem jo prej namenil za sebe, sem sedaj odvrigel na cesto. Švabi pa so začeli streljati v tisto smer, kjer je eksplodirala bomba. Slišal sem, kako je nekdo vpil »Hilfe«, »Hilfe«. Za menoj sta priplezala z druge strani Jurij in Pristovski mlinar. Za mojim previsom smo čepeli toliko časa, da smo se oddahnili od naporenega plezanja v strmino.

Že smo se hoteli dvigniti in nadaljevati pot, ko zaslišimo, da se z vrha v dolino spušča druga nemška patrula. Potuhneli smo se k tlom, da nas ne bi opazili. Ko je bila kolona mimo, smo nadaljevali pot. Bolj smo se bližali vrhu, več snega je bilo, saj nam je segal do pasu. Naš cilj je bil Vernanca, na Kozarnici. Ko smo prišli iz gozda, smo približno 200 metrov od hiše naleteli na nemškega stražarja, ki je verjetno zaspal. Naše puške so bile naperjene proti njemu. Ko nas je zagledal, je zavpil v nemškem jeziku: »Moj bog, moj bog, bežite, bežite hitro, jaz vas nisem videl.« Še enkrat je ponovil: »Bežite, dokler vas drugi ne vidijo. Pri hiši je 300 mož.« Takoj smo se umaknili nazaj za rob gozda s puškami naperjenimi proti stražarju. Ker ni dvignil puške proti nam, smo ga pustili. Če bi ga ustrelili, v globokem snegu ne bi mogli pobegniti Nemcem.

Ker je pihal močan veter in tudi sneg je začel naletavati, nismo šli daleč. Skopali smo si jamo v sneg, vanjo pa namestili nekaj vej, se ulegli in zaspali. Veter in sneg pa sta zakrila naše sledi. Ko smo se po nekaj urnem spanju prebudili, je bilo nad nami več kot 20 cm snega. Medtem so Nemci že odšli proti Plešivcu.

Malo smo se razgledali in slišali, da pri hiši pojejo partizansko pesem. Po tem sem sklepal, da smo varni in da se lahko približamo hiši. Prišli smo pred vežna vrata. Tam smo se srečali z domačo hčerko, ki je z vedrom v roki šla po vodo. Ko je zagledala mene v nemški uniformi, se je tako prestrašila, da je spustila vedro iz roke in padla v nezavest. Pozneje nam je povedala, da je bila trdno prepričana, da so se Nemci vrnili, da bi jih selili. Šele ko so moja dva tovariša spoznali, se je družina pomirila. Hitro so nam zagreli mleka, v katerega smo si nalomili toliko kruha, da je žlica stala pokonci. Hčerka Angela pa nas je nato vodila na Starotrško planino, kamor so se zatekli naši tovariši. Hodil sem za Angelo in bi me ruski vojak, ki je bil z našimi tovariši, skoraj ustrelil, ker je videl nemško uniformo. Takrat je Tone Britovšek-Propaganda rešil situacijo.

V teh pečinah smo našli idealen prostor za bunker. V bližini je bila tudi voda. V rekordnem času smo zgradili dve baraki iz smrekovih okroglic 10 × 6 metrov. Vrata in okna smo dobili v plešivski graščini. Tudi štedilnik smo od tam prinesli v nočnih urah. Ko smo baraki zgradili, smo ju tudi dobro zamaskirali.

Sporočili smo PKS, da se lahko vselijo. Z našim delom so bili zelo zadovoljni.

Imen vseh članov, ki so se priselili, se ne spominjam. V spominu pa so mi ostali: Jurančič, Sergej Kraigher, Vida Tomšič, Lidija Šentjunc, Mica Šlander, Macek, Gašperšič, Tone Ribič in drugi. Pokrajinski komite za Štajersko me je začasno določil za komandirja zaščitne čete. Skrbeti sem moral za varnost PKS in za dostavo hrane.

Nekega dne pa me je Sergej Kraigher poklical in dejal: »Ludvik, zadolžujem te z novo nalogo. Izberi štiri fante, katere sam hočeš. Zgraditi moraš tu nekje v bližini nov bunker za pet oseb. Veš, da je Mica Šlander nepokretna in zaradi tega ne more na dolgo potovanje. Mi se bomo v kratkem preselili na Pohorje v okolico Slovenske Bistrice. Vi pa ostanete poleg Šlandrove.« Še posebej je poudaril, da odgovarjam z glavo za njo. V kratkem času smo zgradili nov bunker, v katerega se je preselila Mica Šlander in njena zaščita. To je bilo že v aprilu 1945.

Bilo je devetega maja zvečer, ko sem vključil radio in poiskal Zagreb. In glej čudo! Zagreb poroča, da je Nemčija kapitulirala. To je bil takšen šok, da nisem mogel verjeti radijskim poročilom. Poklical sem Lipija Zapečnika, naj on posluša, če je res Nemčija kapitulirala. Slišal je prav isto kot jaz, tedaj pa zavpije: »Hura, hura! Svoboda je tu!« Od veselja sva butnila iz bunkerja in začela z avtomati streljati v zrak. Šlandrove Mice takrat ni bilo v našem bunkerju, ker je šla na sestanek okrajnega komiteja KP dravogradskega okrožja, ki je domoval v tistih barakah, ki so bile prej zgrajene za pokrajinski komite za Štajersko. Ko se je Mica Šlandrova s spremstvom vračala od sestanka proti našemu bunkerju, sva midva z Lipetom zganjala svoj cirkus. Pela sva in streljala od veselja, ker se je končala vojna in z njo vred tudi trpljenje. Takrat zavpije Mica: »Norca, ali sta znorela ali kaj je z vama? Ali se zavedata, v kakšni nevarnosti smo. Okrog in okrog je polno švabov, vidva pa počenjata neumnosti.« Mica ni mogla verjeti, ko sva ji pripovedovala, da je kapitulacija. Šele, ko je sama slišala radijska poročila iz Zagreba, je ponovno zavladalo nepopisno veselje. Naslednji dan smo se z ovenčanim vozom peljali v Podgorje k Novakovim. Postregli so nam z jedjo in pijačo in se veselili, da je konec vojne. Od Novakovih smo šli k Šanclu. Tam so imeli funkcionarji sestanek. Meni so določili funkcijo namestnika komandirja narodne zaščite na Prevaljah.

Pri Šanclu smo se razšli. Šlandrova Mica in ostali funkcionarji so šli proti Ljubljani. Jaz, Gašper in Marija Košak-Metka, pa smo krenili proti Slovenj Gradcu in Prevaljam. Spotoma smo v Starem trgu razorožili nemško kolono, ki je prišla iz Šmiklavža in jo pospremili do slovenjegraške kasarne. Tam smo jih predali tamkajšnjim borcem. Ko smo prišli na Prevalje, se je na Poljani odvijala zadnja borba z Lehrovo SS divizijo. Na pragu svobode je padel Gašper iz Jazbine. Ustrelili so ga ustaši. Skupno z ostalimi borci smo se umaknili do Velikovca pred ustaškim valom, ki se je umikal čez Holmec v Avstrijo. Tam sem srečal tudi Karla Aberskega. Od tam smo se s tovariši napotili do Globasnice, čez Luže do Peršmanove domačije, skozi Toplo, Črno na Koroškem in do Prevalj. Potovali smo na konjih.

Ostanki Španerjeve domačije

Zvonko Robar

ŠPANNERJEVE DOMAČIJE NI VEČ

V bližini Žažeta na Brinjevi gori pričajo o minuli vojni sive ruševine Španerjeve domačije.

Pri tej hiši so bili partizani kot doma. Mati Marija in hčerka Pepca sta jim pomagali na razne načine: prenašali sta pošto, jim nosili hrano v gozd pod domačijo, kjer so navadno taborili, in jim prali perilo. Še zadnji večer pred tragedijo so prišli partizani k Španerju. Pepca je v mraku pritekla k sosedu Bromanu in prosila Funtkovo mamo, naj ji posodi »mednice«, da bodo naslednji dan za partizane spekle krape.

Španerjev Lojz pa je namesto v nemško vojsko odšel v partizane. Z Ocvirkovim Rokom je prenašal pošto — od Dvornika v Šentanelu in s Tolstega vrha čez Brinjevo goro, mimo Brančurnika na Uršljo goro, kjer je bilo okrožje za Mežiško dolino.

Sosedje na Breznici in na Stražišču so med vojno držali skupaj in na razne načine so pomagali drug drugemu: med seboj so se hitro obveščali, če se je približevala policija, prinašali hrano k hišam kjer so se zadrževali partizani ter hodili brezplačno delat na polje. Gostenčnikova mama je pomagala spomladi 1944. leta pri Španerju saditi krompir. Španerjeva mama je rekla:

»Le fejest ga nasadimo, da bom lahko vzredila prašiče, da bomo imeli mi in partizani kaj jesti!« Kadar ni bilo nevarnosti, so jim pri delu pomagali celo partizani.

12. maja 1944. leta sta iznenada prišli na Breznico guštanjska in hotuljska policija. Prignal jo je izdajalec Dušan. Navadno je policija presenetila prebivalce na Breznici, kadar je prišla z ravenske strani. S te strani ni moglo tako hitro delovati obveščanje, ker je bila prekratka pot, da bi policijo pravočasno opazili. Najbolj kruta je bila hotuljska policija, ki je bila specialno izveščana za boje s partizani. Na žalost je bilo med temi policisti tudi

nekaj nacistov s Koroške, ki so znali celo slovensko govoriti.

Tega dne je policija prišla k Dervišu in obkolila Španerjevo domačijo. Policisti so vdrli v hišo, premetali in prebrskali vse prostore. Ljudje pripovedujejo, da je policija našla v postelji partizansko literaturo in partizansko kapo z rdečo zvezdo. Kolikor je to res, je zopet vprašanje zase, ker pri preiskavi ni bil navzoč nihče drug kakor policija. Dejstvo je, da je bil zraven policije partizan Dušan, ki je točno vedel, kako in koliko so Španerjevi pomagali partizanom. Literaturo in kapo so lahko tudi podtaknili, da so imeli vzrok za kruto postopanje. Hčerko Pepco so položili na stol in jo neusmiljeno pretepali, toda izdala ni nikogar. Pretepli so tudi mater. V kleti so spustili mošt, kolikor ga niso popili. Na voz so naložili meso, slanino in žito in z volmi odpeljali na Ravne.

S seboj so odpeljali mater in hčerko Pepco. Spodaj, kjer je ravnina, je mati pogledala nazaj. Ko je zagledala domačijo v plamenih, je vztrepetala, solze so ji pritele na oči in sklenila je roke:

»Moj bog, vse so nam uničili!«

Zvonko Robar

Konferenca na Starotrški planini

Od juga in vzhoda se je ponoči vedno bolj pobilskavalo. V daljavi se je slišalo zamolklo grmenje topov. Vojna se je bližala koncu.

Pri Maku za Brinjevo goro so se zbrali aktivisti z dravograjskega terena. Med njimi so bili partizani: Dvornikov Franci, kurir Brzi — Žažetov Nande, sekretar Jože, član okrožja Karel Aberšek, Gustl Naveršnik — Peter in še nekateri. Kurir

Z Raven so jih poslali v gestapovske zapore v Dravograd, kjer so ju gotovo zverinsko mučili, toda mrtvi ne morejo govoriti. Iz Dravograda so ju odpeljali v Celovec in naprej v zloglasno taborišče v Ravensbrück. Soseđa Gostenčnikova jima je v Celovec nesla hrano. Gestapovce je prosila, da bi ju obiskala, toda niso ji dovolili. Zanju so sprejeli hrano, čeprav je kasneje zvedela, da nista bili več v celovških zaporih.

Sosedje Španerjevih niso pozabili, ko sta bili v taborišču. Gostenčnikovi in Derviševi so jima pošiljali hrano. Nekega dne so Derviševi z volmi peljali pakete na pošto na Prevalje. Policaji so skozi okno videli Dervišovo mamo, poklicali so jo na policijsko postajo in odpeljali v Celovec, kjer je bila več tednov zaprta. Gostenčnikova je pošiljala pakete z drugimi naslovi, da ni bila sumljiva, da pomaga partizanom.

Od Španerjevih se nobena ni vrnila. Mati je v taborišču kmalu omagala; sežgali so jo v krematoriju. Pepca je po tem dogodku obupala in sama napravila konec. Prijela se je za električno žico in umrla naslonjena na ograjo.

Španerjev Lojz je hodil skoraj vsak dan mimo požgane domačije. Z Ocvirkovim Rokom sta prenašala pošto proti Uršlji gori. Neki večer sta šla po pošto v Šentanel. Pri Dvorniku sta naletela na nemško zasedo in Lojz je padel.

Več kot trideset let je minilo od takrat. Še vedno kljubujejo zobu časa sivi zidovi Španerjeve domačije. Obok na kleti še vedno drži, čeprav je že ves poraščen s travo. Marsikdo gre tam mimo in niti ne ve, zakaj so ruševine.

Zadnji večer, ko je šel Španerjev Lojz na kurirsko pot, se je ustavil pod oknom Funtkove Ivanke in rekel:

»Boš videla, Ivanka, ko bo svoboda, bo okoli Španerjeve domačije raslo spet polno rož!«

Ivanka se mi je nasmehnila:

»Zdaj raste grmovje!«

Dogodke za navedeni sestavek so pripovedovale Derviševa Marjeta in Funtkova mama in Ivanka.

PREDLOG

Predlagam, da bi zidovje Španerjeve domačije zavarovali kot živ spomenik na dogodke minule vojne in da bi na hišo namestili ploščo s primernim besedilom. Napravimo to čimprej, da ne bo prepozno!

Brzi je imel pomembno nalogo: aktiviste je moral voditi po varnih poteh za Uršljo goro, kjer bo pomembna konferenca.

Pri Dobbi vasi so prebrodili reko Mežo in krenili mimo Brančurnika proti Kogelniku in naprej proti Lubasu.

Pri Rožeju v Podkraju se je zbrala druga skupina aktivistov, ki je prišla z Raven in okolice. Tam se jih je zbrala cela četa. Med delegati so bile Ivanka Razgor-

šek, aktivistka Julka iz Maribora, Fišerjeva Marica, Anica Podgoršek, Božankov Franci, Nandi Oder in še nekateri.

Skupini aktivistov in partizanov so se spotoma priključili aktivisti z Raven, Podkraj in Podgore. Tako je nastala precej dolga kolona. Vse je šlo po sreči, le na razpotju pri Lubasu se je kolona razcepila na dvoje. Partizan Pero je moral teči nazaj, da je poklical del kolone, ki je zavila v napačno smer.

Nad Selami, v nekem grabnu, kjer se je zdelo Peru najbolj varno, so se aktivisti ustavili in se pripravljali za prenočevanje.

»Kdo gre po aktiviste s Sel?« je vprašal Pero — Karel Aberšek. Javili so se štirje fantje: Dvornikov Franci, Božankov Franci, Sadovnikov Franci in Nandi Oder. Aberšek jih je poklical na stran in jim tiho dajal navodila:

»K Zageršniku pridejo zjutraj aktivisti s Sel. Vaša naloga je, da jih privedete semkaj, da bomo šli skupno na konferenco!«

Fantje so odšli v noč. Ker so imeli do jutra še precej časa, so ponoči obiskali nekatere kmetije v okolici Kotelj, kar je bilo verjetno usodno, da jih je pri Zageršniku zjutraj doletela takšna zla usoda. Nikoli več se niso vrnili med svoje tovariše.

Aktivisti so slišali zjutraj streljanje, toda niso vedeli, kaj se dogaja. Ura je bila osem. Fantov in aktivistov s Sel še ni bilo od nikoder. Postali so nestrpni. Takrat je prišlo sporočilo, kaj se je zgodilo. Na vseh straneh so pojačali straže. Kurir Brzi je vprašal Pera:

»Kaj se je zgodilo?«

»Pomislil,« je dejal Karel Aberšek, »ravno kar smo dobili sporočilo, da je hotuljska policija ubila naše štiri partizane. Tega je kriva neprevidnost ali izdajstvo!«

Kurir Brzi je umolknil, ker ga je stisnilo v prsih. V prvem trenutku ni mogel verjeti, da je izgubil svoje najboljše tovariše in celo prijatelje. Ni mogel verjeti, da ne bo več govoril z Dvornikovim Francetom. Težko mu je bilo za Božankovim Francem, ki je bil vedno nasmejan in dobre volje. Vsi so bili radi v njegovi družbi, ker mu nikoli ni zmanjkalo dovtipov in šal.

Kolona se je premaknila. Pred njo je stopal Žažetov Nande. »Prekleta vojna!« je zaklel sam pri sebi, »samo majhno napako napraviš, pa te ni več!«

Na Starotrško planino je prišlo z vseh strani okoli 300 delegatov. Konferenca je bila v bukovem gozdu. Okolica je bila z vseh strani dobro zastražena. Na položajih so bili borci prvega vzhodno koroškega bataljona. Zbranim delegatom je govoril Boris Kraigher, sekretar oblastnega odbora Bojan Gašperšič, za njim Jacko, Gustl Razgoršek-Peter, Lubas in partizanka Danica, ki je bila članica oblastnega komiteja. Delegati se niso poznali in niti niso smeli vpraševati drug drugega, od kod je prišel in kdo je.

Po konferenci so aktivisti krenili v svoje smeri. Skupina, ki je prišla iz Brinjeve gore, je prispela do večera h Kogelniku nad Ravnam, kjer so se odpočili in okrepčali ter čakali noči, da bi se čez dolino v varstvu teme vrnili na svoj teren.

»Nemci nam bodo gotovo postavili zasedo,« je dejal kurir Brzi, »ker so bili med mrtvimi partizani z našega terena.«

Zato se je odločil za prehod na najbolj nevarnem delu doline, kjer je menil, da jih Nemci ne bodo pričakovali. Med aktivisti je bilo največ žensk in ni želel, da bi morali gaziti mrzlo Mežo. Med njimi se spominja partizanke Ide, Blatnikove Pepke in Štraserjeve Erne.

Počasi, skoraj neslišno se je kolona v zaščiti teme pomikala proti Brančurniku. Na čelu kolone je stopal kurir Brzi, ki je imel izjemno dober vid in oster sluh. Borci so ugotovili, da ima tudi izreden čut za nevarnost. Aktivisti so ostali zadaj, spredaj sta počasi tipala proti mostu Nandi in Korošec. Na obeh straneh mostu je Nande zagledal dva temna kupa. Mislil je, da sta obcestna kamna, zato je odšel naprej. Previdno se je približal drugemu mostu. Ob cesti je zagledal zopet nekaj temnega, zato je postal pozoren. Puško je držal ves čas v rokah in se je hotel z njo prepričati kaj je. Tako se je približal na tleh ležečemu vojaku, da je v temi razločil čelado in naperjene cevi pušk in strojnic. Za trenutek je obstal. Korošec, ki je bil tik za njim, ga je vprašal:

»Kaj je?«

»Nazaj! Bežite!« mu je šepnil. V hipu se je kolona razletela na vse strani. V tem sta pri prvem mostu počila dva strela in dve raketi sta razsvetlili cesto, da je bilo

svetlo kakor podnevi. Nande se je v trenutku znašel. Pognal se je čez Nemce, ki so ležali za cesto, kar jih je tako zmedlo, da niso točno merili, ker so se zbal, da jim bo prišel za hrbet. Preden so se znašli, je Nandi skočil čez plot, se spotoma zapletel v žico in obležal ob Meži za Dobrodelovo bajto. Takrat je zapel mitraljez pri Kotniku.

»Zdaj me imajo v obroču,« je postalo Nandetu vroče. »Pri mostu so Nemci, pri Kotniku so Nemci, za njim je bila globoka struga Meže, ki bi jo moral preplaviti. Morda je tudi na drugi strani zaseda?« Hitro je mislil. »Kar bo, bo!« je dejal sam pri sebi. V roke je vzel močno angleško bombo ter se odpravil čez brv, ki vodi čez Brančurnikov graben. Vse je bilo tiho. Sele, ko je prišel v kritje reke Meže, je začel nekdo streljati za njim. Pri Vahterju je prebredel Mežo in se povzpел na pobočje Brinjeve gore, kjer je izstrelil dva svetlobna naboja, tako je druge opozoril, da je srečno prispel čez dolino.

Sele čez osem dni so prišli za njim ostali. Nobeden ni bil ranjen. Od veselja so objemali drug drugega...

Dogodke so pripovedovali Žažetov Nandi-kurir Brzi, Karel Aberšek-Pero in Ivanka Razgoršek.

Mirko Vastl-Božo

Moje prvo srečanje s partizani

Lepi dnevi so me navduševali, da bi se odpravil na Uršljo goro. To sem zaupal mojemu prijatelju Ernestu Sadovniku. Dogovorila sva se, da bova šla skupaj na goro. Bila je zadnja sobota v avgustu leta 1942, ko sva ob 17. uri zapustila svoj rojstni kraj Kotlje in se napotila proti gori. Pot naju je vodila mimo Pavšarjeve in Rožankove domačije ter mimo Jurčkove bajte, po strmi stezi do vrha Uršlje gore. Spotoma sva se malo pomudila pri nave-

denih kmetih. Ponudili so nama jabolčnik in kruh. To je stara navada naših kmetov.

Počasi sva v večernem mraku lezla proti vrhu gore. Ko sva stopila iz gozda, sva občutila ostrino gorskega zraka. Bila sva vznemirjena nad tihoto, ki je vladala ob večerni uri. Ko sva prišla do prve koče, je bilo v njej temno in tiho. Obšel naju je občutek, da mora biti nekaj narobe. Običajno je bilo v tem času hrupno in vese-

Odkritje obnovljene bolnice nad Rožankom

lo. Z Ernestom sva se pogovarjala, kaj je narobe, da ni žive duše pri tej koči. Srh naju je preletel. S hitrimi koraki sva hotela čimprej priti do gornje kočice. Toda, glej! Nisva še prehodila dvajset metrov, ko se pred nama pojavita dva moška z naperjenimi puškami. Eden je zaklical: »Stoj, roke kvišku!« Ker ima strah svojo moč, sva brez obotavljanja dvignila roke. Vprašal je, če imava orožje. Prvi naju je preiskal, drugi pa je s puško meril v naju. Tisti, ki naju je preiskoval, je iz torbe potegnil vrv ter mene in Ernesta zvezal za roke. Tako zvezana sta naju peljala do turističnega doma. Moram povedati, da me je bilo zelo strah, saj nisem vedel, kaj se bo iz tega izcimilo. Iz strahu pred neznanim mi je srce močno utripalo. V glavi pa so mi begale najrazličnejše misli. Kaj če naju ustrelijo? Vse je mogoče, saj je vojna! Pred domom je stalo v vrsti že nekaj civilistov. Bili so pod stražo. Nihče ni govoril. Gledale so jih verjetno enake misli kot naju, ki sva bila priključena tej vrsti in povrh še zvezana. Tisti neznani moški, ki naju je prej zvezal, se nama je približal in verjetno opazil, da sva zelo zaskrbljena, saj sva bila oba potna. Rekel je: »Ne bojta se. Razvezal vaju bom.« Ko sva bila razvezana, nama je rekel: »Če namerava kateri pobegniti, bom streljal. Saj vesta, da je krogla hitrejša od vajinih nog.«

Nato naju je vprašal: »Ali vesta, kdo smo?« Nisem vedel, zato sem bil raje tihi. Čez nekaj trenutkov, ko je videl, da sva z Ernestom zmedena, je sam odgovoril. »Mi smo partizani. Ne bojta se, nič vama

ne bomo storili.« Potem pa je pripovedoval, da imajo nalogo, da požgejo vse kočice na Uršlji gori, zaradi Nemcev, da se ne bi vsidrali v njih. Ko sva z Ernestom vse to slišala, se nama je od srca odvalil velik kamen. Postala sva bolj sproščena in vesela.

V temi sem videl, kako partizani nosijo iz kočice posteljnino in odeje, posodo in druge malenkosti. Kmalu zatem je zajel plamen vse tri kočice na Uršlji gori. Partizani so še nekajkrat ustrelili v zrak, kot opozorilo in opomin, da se je začela narodnoosvobodilna borba tudi na koroških tleh. To je bilo na zadnjo soboto avgusta 1942. leta.

Civilisti, ki smo bili pod stražo, smo morali prevzeti del tovora. Skupno s partizansko četo smo krenili proti Križanu. Tam je bila nekdanja gostilna in manjša turistična postojanka. Komandir čete je dal znak za krajši počitek. Po končani malici smo nadaljevali pot do Šentvida nad Zavodnim. V Šentvid smo prispeli okrog 23. ure. Tam je bilo zbirališče vseh partizanov. Tudi tam so požgali poslopja, da si Nemci ne bi naredili postojanke in ogrožali partizanskih premikov od Savinjskih planin do Uršlje gore in naprej do Pohorja.

Zopet nas je postrojil partizan, ki je vodil akcijo na Uršlji gori. Raportiral je komandantu, da je bila naloga uspešno izvršena, da poleg raznega materiala predaja tudi ujetnike. Nato je stopil pred nas komandant in nas pozdravil z nam do takrat neznanim pozdravom: »Smrt fašizmu — svoboda narodu!« V kratkem nagovoru nam je povedal, kdo so in zakaj se borijo.

Po govoru smo oddali tovor, ki smo ga nosili. Videl sem, kako so tudi z druge strani prihajali partizani, obloženi z raznim materialom in živili.

Ker so partizani svojo akcijo zaključili, so naju izpustili. Povedati moram, da so z nama lepo ravnali. Rekli so, naj ponoči ne hodiva domov zaradi nevarnosti pred Nemci in da je bolje, če prespiva noč kar v gozdu. Zato sva dobila vsak po eno odejo (koco). Komandant naju je tudi vprašal, kaj bova storila, ko prideva domov. Ali bova šla naznanit Nemcem, da sva videla partizane? Odgovorila sva, da tega ne bova storila. Nato nama je dal še nekaj nasvetov za morebitno poznejše srečanje s partizani in tudi to, kako se naj zagovarjava, če bi naju Nemci zasliševali. Obljubila sva mu, da bova vse to upoštevala. Preden smo se razšli, sem videl tudi partizanko. Z njo nisem govoril, ker se nisem oddaljeval od svojega mesta. Takrat se mi je zdelo čudno, da se tudi ženske s puško v roki borijo za osvoboditev domovine.

Z Ernestom sva se vračala po isti poti. Noč sva prebedela v gozdu nad Kotnikom. Čeprav sva bila izmučena, pa zaspati nisva mogla. Pred nama se je zvrstilo toliko dogodkov v kratkem času, da na spanje nisva pomislila. Noč se nama je zdela strašansko dolga, čeprav sva počivala le nekaj ur. Ob jutranjem svitu sva v nedeljo zjutraj krenila proti domu. Pot naju je vodila mimo Naravskih ledin, Pokrova, Janeta in Pavšerja. Ko sva prispela domov sva bila še močno pod vtisom dogodkov sobotnega večera in noči. Tisti, ki so vedeli, da sva šla na goro, so naju ob vrnitvi spraševali, kaj se je dogajalo na Uršlji gori. Le najbolj zaupnim sva povedala, da sva se srečala s partizani in da so ti požgali vse kočice zaradi tega, da Nemci v njih ne bi naredili postojanke.

Obljubo, ki sva jo dala partizanom, sva tudi držala. Z Ernestom sva se dogovorila, kako bova govorila, če naju bodo Nemci kaj spraševali. Pri tem sva upoštevala tudi navodila partizanov. Ni še minil teden, ko sva prejela vabilo, da se morava zglasiti na žandarmerijski postaji v Guštanju. Orožniki so naju spraševali, zakaj sva šla na goro. In če veva, da je prepevedano hoditi po planinah. Odgovarjala sva, da tega nisva vedela in da odslej naprej ne bova hodila več na planine. Vprašali so tudi, koliko je bilo banditov. Odgovorila sva, da jih je bilo veliko in da so bili dobro oboroženi. Zaradi noči nisva videla točnega števila. Oddati sva morala tudi odeji, ki so nama ju dali partizani. Zabičali so nama, da naju bodo zaprli, če ne bova izpolnjevala njihovih navodil. Seveda sva vse to obljubila, čeprav sva v srcu mislila drugače.

Tako se je končalo moje prvo srečanje s partizani konec avgusta 1942. leta. Ob tem pa se mi je izoblikovala moja življenjska izkušnja. Spoznal sem resnico od laži. To mi je bilo tudi vodilo za poznejši odhod v partizane. V NOV sem vstopil 16. februarja 1943. leta.

SMEH

Prav gotovo se je bolje s smehom otrepati sveta, kako zalivati ga s solzami.

TAGORE

Španski borci pred odhodom na kongres mednarodnih brigad, v sredini: Kreft, Kokal, Bobnar, Kopenič

Ivan Kokal-Imre

Srečanje interbrigadistov v Firencah

Srečanje INTERBRIGADISTOV je bilo v Firencah v Italiji, in sicer v zeleni dvorani Kongresne palače.

Srečanje je odprl s kratkim govorom tovariš LUIGI LONGO, ki je bil tudi delovni predsednik.

Od naših pa je bil izbran v delovno predsedstvo tovariš LAZA LATINVIČ.

Predsednik združenja italijanskih španskih borcev, senator ROASIO, je govoril o programu srečanja in o zgodovinski vlogi internacionalnih brigad, ki so obogatile značaj mednarodne antifašistične solidarnosti in pomoči španskemu ljudstvu v boju za demokracijo in svobodo proti domačemu in mednarodnemu fašizmu. Prvič v zgodovini človeštva se je mednarodni proletariat združil v boju proti skupnemu sovražniku. Tovariš ROASIO je poudaril, da je imel boj v ŠPANJI zelo velik pomen. Bil je šola za vse borce, ki so nadaljevali boj proti fašizmu v svojih deželah. Prikazal je današnjo situacijo v Španiji in izrazil solidarnost s španskim ljudstvom, ki je po 40-letni diktaturi ustvarilo široko demokratsko opozicijo, ki se bori za dokončno odpravo frankizma in za uvedbo demokracije.

Srečanje so pozdravili predstavniki italijanskih borčevskih organizacij. Prebrali pozdravne telegrame predsednika republike LEONEJA, predsednika vlade ANDRE-

OTIJA, predsednika vseh demokratičnih partij, senatorja NENIJA, prvega predsednika republike F. PARIJA, bivšega obrambnega ministra PACCIARDIJA, kakor tudi župana mesta Firenze in komandanta vojne oblasti. Znani španski republikanski pesnik Rafael ALBERTI je recitiral dve pesmi — o MADRIDU in o INTERNATIONALNIH brigadah.

Na koncu je govoril predstavnik CK KP ŠPANJE, bivši komandant divizije TORAL, ki je preživel dolga leta v zaporu. Dotaknil se je predvsem današnjih razmer v Španiji, smeri boja, ki ga vodijo združene demokratične sile v deželi. Potem pa je L. LONGO dal besedo predstavnikom španskih borcev iz drugih dežel.

Govorili naj bi tisti, ki so se že prej prijavili. Ker so se prijavili k besedi delegati iz več dežel, smo tudi mi prijavi tovariša Lazarja UDOVIČKEGA. Naš delegat je imel kratek govor v španščini. Toplo so ga pozdravili in večkrat prekinili z aplavzom.

Nato so govorili še general BATOV iz SSR v ruščini, bivši podpredsednik poljske vlade ŠIR — v španščini, delegat vzhodne Nemčije — v nemščini, delegat iz ZDA — Stev NELSON (Steven MESARIČ) po rodu iz Slavonije, bivši komisar »LINCOLNOVE BRIGADE«, in delegat iz ANGLIJE, oba v angleščini.

Na koncu je VIDALI v imenu predsedstva prebral poziv, ki ga prinašamo na koncu članka.

Zvečer je župan mesta FIRENCE priredil sprejem za udeležence srečanja.

V nedeljo, 10. oktobra dopoldne, je bil v veliki dvorani mestne hiše množični miting, na katerem so govorili Italijani in predstavniki španske delegacije. Nato pa se je razvila povorka skozi mesto do spomenika padlih borcev proti fašizmu, kjer so položili vence. Priredili so tudi kosilo za določeno število delegatov iz vsake nacionalne skupine.

POZIV

Mednarodno srečanje ob 40-letnici internacionalnih brigad v Španiji

Več kot 40 let po udaru fašističnih generalov proti španski republiki so prišli iz 25 dežel in 3 kontinentov v Firence — v mesto tradicionalne kulture in civilizacije demokratične Italije — ljudje različnega družbenega položaja in prepričanja, ki so se pred več kot štirimi desetletji borili s španskim ljudstvom proti fašizmu in vojni v obrambi za svobodo, demokracijo in pravico.

Danes pozorno spremljajo vse dogodke težkega procesa osvoboditve španskega naroda izpod fašistične tiranije in potrjujejo svojo solidarnost s tistimi, ki so se borili in se borijo v ŠPANJI in zunaj nje za odpravo ostankov frankizma.

Protifašistične borce, ki so leta 1936 do 1939 prihiteli iz Evrope in drugih kontinentov, da bi se borili v mednarodnih brigadah in enotah demokratične španske republike, je gnil plemenit internacionalistični duh, da bi pomagali narodu, ki sta ga notranja reakcija in mednarodni fašizem, ki ga je podpirala politika neintervencije. Očividci, udeleženci in voditelji prvega neposrednega, frontalnega spopada med fašizmom in silami demokracije in napredka so že več let prej govorili, da je za svetovni antifašizem samo ena pot, če želi zaustaviti in premagati načrte nacifašizma, da bi prevladal nad EVROPO in vsem svetom.

Ta edina pot je bila — odpor in enoten oborožen boj. Te lekcije niso razumeli ali pa je niso hotele razumeti sile in vlade zahodne demokracije, ki so zaradi razrednih predsodkov in teženj h kompromisom pristale na zadušitev španske republike in s tem odprle vrata začetku druge svetovne vojne.

Treba je poudariti, da sta vladi Sovjetske zveze in MEHIKE dali vso pomoč legalni vladi španske republike.

Plemeniti primer antifašističnih borcev — prostovoljcev internacionalnih brigad — je dobil takrat vrednost nauka za enotno delovanje. Mnogo teh ljudi, ki so se borili na španskih tleh, mnogi od teh, ki so se v teh dneh srečali v Firencah, so postali nekaj let kasneje voditelji in borci v oboroženem boju proti nacifašizmu v svojih in drugih deželah.

Kdo so bili ti borci, od katerih mnogi tukaj v FIRENCAH predstavljajo tudi one, ki so v Španiji in pozneje na drugih krajih plačali s svojim življenjem pripadnost INTERNATIONALIZMU in sodelovanju v akciji proti fašizmu?

To so bili ljudje različnih političnih in verskih prepričanj iz vseh družbenih slojev: delavci, kmetje, intelektualci, mladinci, ki so predstavljali svoje narode v boju za demokracijo, proti nevarnosti druge svetovne vojne!

Ta primer velja tudi danes! Sestanek v Firencah ni niti srečanje veteranov niti svečana manifestacija. Tudi danes se je resnici treba v drugačnih zgodovinskih razmerah in z drugimi sredstvi upreti problemu, ki se sklicuje na iste ideale kot nekdaj.

Tisti, ki so pred več kot 40 leti pohiteli v Španijo, izražajo svoje zadovoljstvo ob doseženi enotnosti vseh protifranki-

POPRAVEK K SESTAVKU »SPLET DOGODKOV OKOLI BOLNICE MIRTE«

Kmet Podpečnik je nesel ranjeno Rožankovo Ančko od svojega doma, mimo Zvodnika do Ivartnikove domačije. Kot invalidu mu gre še posebno priznanje, ker je bila pot po pripovedovanju Zvodnika naporna in ledena.

Avtor sestavka
Zvono Robar

Kolar Meta, dipl. pharm.

OB PETDESETLETNICI LEKARNE NA PREVALJAH

O, blagoslov močan je položen v rastline, rude, če jim veš namen: zakaj na zemlji nič tako ni slabo, da ne bilo bi za nobeno rabo.

Med vlakni drobne te cvetlice skrit je strup poguben in sok lekovit: njen vonj srce nam poživi in čute, okus zbudi vsem udom krče krute.

Tako dva kralja križata si pota v rastlinah in ljudeh: zlo in dobrota; in kjer zli duh dobroto je zatrl, načne koren kaj hitro smrtni črv.

William Shakespeare:
Romeo in Julija,
razmišljanje brata Lorenca

Najti zdravilno učinkovito ter primer-
no dozo je bila umetnost, ki je v vsaki
dobi različno uspevala.

Že indoevropsko zdravljenje je obsega-
lo — poleg pregovarjanja, izganjanja uro-
kov, polaganja rok — tudi zdravljenje z
zdravilnimi rastlinami.

Mezopotamija je 3 do 5 tisoč let pred
n. št. poznala le sugestivna zdravila, čarov-
ništvo, razlago sanj, amulete, vsa znanost
je pripadala svečeništvu.

4000 let pred n. št. pa je bilo že znano
egiptovsko in indijsko zdravilstvo, osno-
vano na bogati empiriji. Poznali so že far-
macevtske oblike: suppositoria, pilule, kli-
stir, uporabljali so že tehniko. Egipt je bil
tudi zibelka kemije (chemi = črn, kar po-
meni črno deželo ob Nilu. Častili so boga
Pharmaki = zdravnika).

V Indiji je bila od 1000 do 500 let pred
n. št. doba splošnega kulturnega in znan-
stvenega razvoja, budisti so ustanavljali
bolnišnice in samostane ter dispensorje
(lekarne). Indija je bila eldorado učinko-
vitih zdravilnih sredstev. Od Indije so
Arabci prenesli indijske droge v evropsko
lekarno.

Izraelci pa so veliko skrb polagali higi-
eni in preprečevanju bolezni. Skrb za
zdravje so imeli za svojo versko dolžnost.

Grki so ustanavljali svetišča asklepieio-
ne, kjer so zdravili z molitvami, daritva-
mi, obredi, sugestijo, dieto, z zdravili, s
kopanjem in maziljenjem. Asklepiadi —
zdravniki so že morali priseči (Hipokrat-
ska prisega). Grčija slovi po zdravniku

Hipokratu, filozofu Aristotelu, botaniku
Dioklesu, Teofrastu. Zdravila so shranje-
vali v posebnem prostoru imenovanem
apotheca.

Ko je Aleksander Makedonski podjar-
mil večji del tedanjega sveta, je postalo
središče kulture Aleksandrija (300 let pred
n. št.). Razvila se je empirična šola.
Zdravljenje, osnovano na izkušnjah, je
postalo edina naloga zdravnikov, razvila
se je farmakologija. Iz te dobe so ohranje-
ne prve farmacevtske knjige; npr. Herakli-
desov Spis o pripravljanju, preiskovanju in
pregledovanju zdravil in Herasov Nar-
thex.

V srednjem veku — po propadu zahod-
ne rimske kulture — je onemogla znanost
našla zatočišče po samostanih. Samostani
so imeli posebne prostore za zdravljenje
in shranjevanje ter pripravljanje zdravil.
Razvila se je vera v zdravniško moč svet-
nikov. Tako so tudi zdravnika Kozma in
Damjana, ki sta zdravila brezplačno, pro-
glasili za svetnika. Nelegalne lekarne pa so
bile po opisu Shakespeara take:

V štacuni borni želva je visela,
nagačen krokodil in vmes okožja
nakaznih rib; okoli na policah
navlaka revna praznih steklenic,
mehurjev, loncev, plesnivih semen,

Marjan Pestovšek v prevaljski lekarni

146 let pred n. št. pa so Rimljani pod-
jarmili Grčijo ter kasneje Egipt, vendar
je helenska kultura in znanost zmagala
nad Rimom. Iz te dobe imamo 5 knjig
Dioskuridesa, grškega zdravnika farmako-
loga: Material medica — opis zdravil, da-
lje dela Galenusa, tudi grškega zdravni-
ka, najpomembnejšega po Hipokratu. Izpo-
polnil je pripravljanje zdravil. Njegovi
nauki so veljali 14 stoletij. Tudi Rimlja-
ni so veliko skrb posvečali higieni.

Ko je 700 let po n. št. Arabija podjar-
mila sosednje narode in postala gospodar
od Indije do Atlantskega oceana, je prevze-
la tudi kulturo teh narodov. Tako je bila v
Bagdadu prva lekarna že leta 700. Največ-
ja arabska zdravnik sta bila Rhazes ter
Avicena. Iz te dobe imamo Mesue mlajšega:
Antidotarium, ki so ga uporabljali po
evropskih lekarnah še do 17. stoletja. Poz-
nani so arabski alkimisti, ki so že pozna-
li elementa Hg, S, poznali so destilacijo
itd. Arabski zdravniki — lekarnarji so
ustanavljali prve lekarne, sestavljali far-
makopeje, razširili so kemijsko znanje
Grkov in Egipčanov, v zdravljenje so uve-
dli sladkor, iznašli so destilacijo alkohola
in eteričnih olj.

ostankov vrve in žmitkov rožnih listov,
na redko na ogled postavljenih.

V naših krajih so v začetku 12. sto-
letja ustanavljali samostane v Opatiji,
Stični, Kostanjevici, Žički samostan ter
samostan v Bistri, kjer so imeli tudi bol-
niško sobo — informarium — imenovano.
Niso pa še imeli lekarne. V Dubrovniku
pa leta 1317 že omenjajo lekarno v samo-
stanu minoritov. 1660 je nastala lekarna
tudi v samostanu Olimje pri Podčetrtku,
dalje po mestih: v Ljubljani, Novem me-
stu, Kamniku, Brežicah, Nazarjih in Or-
možu.

Polagoma je samostanske šole zamenja-
la salernska medicinska šola in končno
univerze, ki so izobrazile več posvetnih
zdravstvenih strokovnjakov.

V mestih so nastajale javne lekarne in
naselili so se prvi zdravniki. Zakonodaja
v avstrijskih deželah je prepovedala iz-
dajanje zdravil iz samostanskih lekarn,
kjer so bile blizu meščanske. V oddalje-
nih krajih pa so zdravili po samostanih do
ukinitve samostanov za cesarja Jožefa II.

I

Kraljevina siciljska pod cesarjem Friderikom II. je že leta 1240 odredila samostojne lekarne, ki so morale izdelovati zdravila po prej omenjenih predpisih. Lekarne so bile samo v krajih, ki jih je določila oblast, bile so pod nadzorstvom ter imele predpisane cene, prepoved prodaje strupov in abortivov. Postale so vzor za vse lekarniške rede v Evropi.

V 14. in 15. stoletju je vodila v znanosti Italija. Iznajdba tiska in papirja pa je olajšala širjenje znanosti. Tako so 1488. tiskali Saladinov *Compendium aromatariorum* — prvo lekarniško knjigo, ki vsebuje znanstvene, praktične in etične zahteve farmacije; prvič uporabljala ime **receptum** za zdravniške predpise in seznam zdravil. 1494. je izšel zakonski predpis za lekarne: *Luminarie maius* — Maulija de Bosco, ki je veljal do 19. stoletja, ki pa še ne pozna destilacije, kar dokazuje, kako počasi je Evropa osvajala že mnogo prej znana dejstva na vzhodu.

Doba alkimije s Paracelsusom je prinesla zanimanje za kemična zdravila. Po padcu Carigrada 1453. so grški znanstveniki pribežali v Evropo in poživili zanimanje za staro klasično znanost. 1546. je izdal nürnberški magistrat prvi srednjeevropski **Dispenzatorium** — zbirko predpisov za pripravljanje zdravil, ki jih je zbral in opremil z opombami Valerius Cordus. 1564. pa je izšla augsburška farmakopeja, ki je veljala do 18. stoletja. Ti dve še kažeta galensko-arabski vpliv in še ne poznata kemičnih zdravil.

1544. je izdal zdravnik Matthioli komentarje k Dioskuridovim spisom. Na Matthiolijevo znanje se sklicuje tudi **Andrej Goričnik**, ki je 1759. napisal eno **najstarejših slovenskih knjig o zdravilih**; pisal pa jo je v Podpečji vasi (danes Podpeca).

Odkritja novih pomorskih poti po iznajdbi kompasa so prinesla stari Evropi tudi mnogo novih zdravil: sarsaparilo, tobak, peruanski balzam ipd.

1595. je izšel prvi učbenik farmacevtske kemije *Alchemia collecta*. V južноеvropskih mestih najdemo že v 13. in 14. stoletju javne meščanske lekarne: 1271 v Trogiru, 1272 v Dubrovniku, 1289 v Zadru, 1326 v Kotoru, 1345 v Splitu, 1411 v Kopru. V Sloveniji pa v 16. stoletju 1526. v Ljubljani. Prvi lekarnarji so se priselili z apeninskega polotoka, tu pa so izučili prvi domači farmacevtski kader. Tudi mesta Ptuj, Celje, Novo mesto in Maribor so dobila 1594. mestne lekarne.

V 16. in 17. stoletju so naši lekarnarji zavzemali že ugledno mesto. Iz tega časa imamo dr. Barta Schoberja iz Novega mesta: Navodila za pravi in potreben poduk, kako naj se lekarnar vede, kaj naj stori in kaj naj opusti.

Tridesetletna vojna, turške vojne in kužne bolezni so uničile velik del Evrope, vendar se razvoj naravoslovnih ved, ki ga je sprožil humanizem, ni ustavil.

Eksperiment in izkušnja sta postala podlaga za vsa spoznanja. V 17. stoletju so izumili: toplomer, barometer, manometer, papinov lonce; odkrili so mnogo prvin, kislin in soli. Razvila se je botanika, uporaba mikroskopa pa je omogočila razvoj rastlinske filozofije in anatomije. Prišlo je do odkritja krvnega obtoka in do prve intravenozne injekcije.

V Sloveniji je bilo v mestih že po več lekarn; lekarniško posodje pa so sestavljali vrči, majolike, lesene škatle in puščice. Razvil se je lekarniški laboratorij **destilatorium**.

V 18. stoletju se je znanost na novo razmahnila. Odkrili so kisik v zraku, sestav vode ni bil več neznanka, sinteza ciankalkija je uspela švedskemu lekarnarju Scheeleju, Lavoisier je uvedel razmerje med težami posameznih snovi, Dalton določil težo vodika za enoto in je teže drugih elementov izrazil glede na to enoto, Berzelius je uvedel današnja kemijska znamenja, iznašli so porcelan, začeli pridobivati sladkor iz sladkorne pese (Evropa je prvič dobila svoj sladkor). Dve tretjini elementov so odkrili lekarnarji, ki so imeli laboratorije in so lahko eksperimentirali. Farmacija je postajala znanost in kemija se je počasi ločevala od nje. Leta 1770 so v Avstriji izdali nova navodila za lekarnarje in 1774. *Pharmacopeo austriaco provincialis* za vse avstrijske dežele, kjer imajo droge že nova imena po Linneju.

V 19. stoletju so veliko raziskovali ameriške droge in našli učinkovine: morfij v opiju, strihnin v semenu strihnosa, kinin, klorofil, karmin, kofein, s suho destilacijo premoga so dobili fenol in anilin; atropin, digitoxin, sinteza aspirina. 19. stoletje je postalo doba organske kemije; odkritje etra, kloroforma, nitroglicerina, veronala, kloralhidrata, piramidona, saccharina, pepsina... Za izdelavo večjih količin zdravil so pričeli ustanovljati tovarne z lastnimi laboratoriji. Dve tretjini zdravil iz 19. stoletja je prišlo v *materio medico* in samo ena tretjina iz 18. stoletja. Razvila se je tudi farmakologija, tako so 1855. leta petič izdelali avstrijsko farmakopejo, ki je že predpisovala, da mora imeti lekarna mikroskop. 1896. je bil ustanovljen prvi samostojni zavod na svetu: Farmakognoski zavod v Zagrebu.

S tem, da lekarnarji niso več sami gojili in nabirali zdravilnih rastlin, pač pa so le te in kemikalije kupovali, se jim je delo preusmerilo na kontrolo drog in kemikalij; pa tudi farmakopeje so pričele prinašati predpise za njihovo preiskovanje.

Za 20. stoletje pa so značilne etiološka terapija, izdelava serumov, antibiotikov, odkritje in uporaba röntgena in radija.

Prevalje leta 1926

Jugoslavija je bila takrat še mlada država (8 let), minilo je šest let po plebiscitu. Slovenci so občutili narodnost in svobodo jezika v uradih in zlasti v šolah. Velepodjetja na Ravnah in Prevaljah so bila nemška, v Mežici pa rudnik angleški. Uradniki so bili Slovenci, vodstvo pa nemško oziroma angleško. Tretji podjetniki pa so bili grofi, katerih domena je bilo gozdarstvo. Narodnostno zavest je imel kmet, delavci pa so bili v afrotu z veleposestniki. Prežihov Voranc je 1920. leta ustanovil partijsko celico, ki je delovala do 1930. leta, ko je odšel v emigracijo. V Mežici je bila ustanovljena meščanska šola, ki je odigrala pomembno vlogo. Na Lešah je še deloval rudnik premoga, medtem ko so fužine že opustili. Kulturno naselje je bilo Fara (Devica Marija in Jezero nad Guštanjem).

Z novo Jugoslavijo se je za ta del Koroške, ki je ostal v Jugoslaviji kot nekaj

slepič, ustanovil narodnostni svet pri Lahovniku. Tu je postal sedež okrajnega glavarstva, sede

sti slabših razmerah kot mnogi med nami sedaj.

Mr. Marjan Pestevšek je s prihodom na Prevalje zaživel s krajem, udeleževal se je v družbenem življenju. Lekarno je preuredil, predvsem laboratorij, prostore in opremo je urejal sproti, primerno potrebam časa. Pomagal je tudi ob izpadih v vseh okoliških lekarnah ter opravljal dežurno službo sam ali zmerom z lekarno na Ravnah.

Z ustanovitvijo lekarn na Ravnah promet v lekarni Prevalje ni naraščal tako hitro kot bi sicer. Borili so se tudi za mežiško območje, ki ga je preje oskrbovala lekarna Prevalje, lekarniško postajo pa je ustanovila lekarna Črna.

1963. leta so se lekarni ožje koroške regije združile v enovito delovno organizacijo (pripojitev k lekarni Ravne) in poslovale uspešno: tako smo opremili z lastnimi sredstvi lekarno na Ravnah, obnovili lekarno v Črni, na novo zgradili lekarno v Mežici ter drugič opremili lekarno na Ravnah. Po letu 1972 pa je prišlo do zastoja, ukinjene so bile razne ugodnosti,

marža je bila zmanjšana na 16 odstotkov, kar je imelo za posledico, da razvojnega načrta nismo mogli uresničiti. Sekretariat za zdravstvo ni verificiral lekarn na Prevaljah in v Črni, treba bi bilo enoti na novo zgraditi in opremiti. To bo skrb SIS za zdravstvo v obdobju do leta 1980.

V letu 1975. so se lekarna Ravne na Koroškem, lekarna Radlje ob Dravi, lekarna Slovenj Gradec integrirale, lansko leto pa konstituiranje končale, tako da sedaj poslujejo kot tri TOZD v DO Koroške lekarni. V prihodnosti pa se bomo nadalje povezovali z lekarnami v mariborski regiji in z ostalimi zdravstvenimi organizacijami v regiji.

Čeprav smo zaposleni v vedno večji delovni organizaciji, se zavedamo, da je delo vsakega delavca še kako pomembno in tako ne moremo mimo plodnega 25-letnega dela mr. Marjana Pestevška. Ob jubileju mu prav iskreno čestitamo! Prav tako se spominjamo Nade Pestevšek, ki je v lekarni pustila svoje najboljše moči in leta ter dala pečat lekarniški službi na Koroškem v letih po vojni.

krajevni skupnosti v Črni, kjer nam je tajnik Stanko Kordež o Podpeci tole povedal: »Rad verjamem, da so Podpečani po vsem tem, kar so pred leti izgubili, dobili občutek, da jih bomo morali preseliti v dolino. Nikamor ne bodo šli, saj nekdo vendar mora živeti tam. Da je res tako, naj samo povem, da bomo v petletnem obdobju asfaltirali cesto v Podpeco. V tem obdobju bomo položili tudi nov vodovod. Res pa je, da se ne ve, kdaj bomo lahko popravili kinodvorano. Poraja se vprašanje, kako dolgo še namerava Mežiški rudnik obratovati tam zgoraj. Kadar bo prenehal, bo nastalo vprašanje delovnih mest. Danes živi v Podpeci okoli 300 občanov. Poskušali jim bomo življenje kar najbolj polepšati. Nekaj smo že naredili, saj smo jim pred kratkim postavili TV pretvornik.«

V Črni smo obiskali še ravnatelja osnovne šole Alojza Germa. Tako pravi: »Že nekaj let je šola v Podpeci zaprta v soglasju z občino. Nikoli še ni bilo rečeno, da bo šola zaprta za vedno, saj mora o tem sprejeti sklep občina. Žal moram povedati, da šola še ne bo kmalu popravljena, saj izobraževalna skupnost nima sredstev za te namene. Mi sami na koncu doline pa tega ne zmoremo. Naša skrb je dobiti kader za podružnično šolo v Podpeci. Smo za to, da šola v Podpeci ostane, saj hodi od tam v Črno 27 učencev. Samo v prvi razred jih hodi devet. Predvsem pa menim, da bo tu le morala priskočiti na pomoč širša družbena skupnost. Ne vem, zakaj kolektiv mežiškega rudnika ne vidi problema v Podpeci, saj vendar tam živi večji del rudarjev.«

Franc Rotar

SOLZE ZA DOMOM

Tu, ob vznožju Pece, je naš dom — ne pa v dolini, pravijo ljudje, ki so pred nekaj leti izgubili šolo.

Samo nekaj kilometrov od Črne na Koroškem leži ob vznožju Pece vas Podpeca. Prav tu zgoraj, na nadmorski višini 910 metrov se je za prebivalce, ki so jim pred leti zaprli šolo, čas ustavil.

Ko smo Podpečane obiskali, smo od njih zvedeli marsikaj zanimivega. Tako nam je upokojenec Anton Kraševac pripovedoval: »Že pred leti so morali v Podpeci zapreti šolo, ker se je v njej rušil strop. Kmalu za šolo so nam zaprli kinodvorano. Ko so zaprli šolo, so zavržno obljubili, da jo bodo kmalu popravili. Toda do danes niso še niti s prstom mignili. Ne vem, kako so lahko v dolini na ljudi ob vznožju Pece tako hitro pozabili, saj smo vendar tu pustili vse življenjske moči. Zdaj smo dobili celo občutek, da nas nameravajo preseliti v dolino. Ne, preseliti se pa ne damo. Tu bomo ostali. Samo šolo nam naj popravijo, pa bo spet vse v redu.«

Pogovarjali smo se še z rudarjem Jakobom Novakom. Tole nam je povedal: »Ko so nam zaprli šolo, so obljubili, da jo bodo kmalu spet odprli, medtem pa bodo otroke vozili v šolo v Črno. Res je, da otroke vozijo v dolino, toda do avtobusa morajo po globokem snegu vsak dan peš. Verjemite mi, usmiljenja so vredni ti otroci. Tega nihče ne vidi. Menim, da to ni prav. Vse smo izgubili, še celo upanje v življenje. Nekako smo dobili občutek, da nas bodo prej ko slej vse preselili v dolino. Jaz s svojo družino ne pojdem nikamor. Tu sem se rodil in tu bom ostal. Krajani želimo, da popravijo šolo in nam spet vrnejo upanje v življenje.«

Ko smo prijazne Podpečane zapuščali, se nam je pogled ustavil na šolskem poslopju. In vprašujemo se, ali res morajo ljudje dandanes prositi za nekaj, kar je bilo nekoč njihovo. Vsa leta so krajani

Podpece pomagali graditi naselja v dolini. Ali ne bi bilo prav, da bi danes, ko sami potrebujejo pomoč, občani doline pomagali njim?

Med potjo domov smo se ustavili na

Šola v Podpeci

Rudi Ranc

Problemi, ki nas spremljajo

Šolo v Podpeci smo zaprli v šolskem letu 1971/72. Vzrok za tak ukrep je bil v tem, da na podpeško šolo ni bilo mogoče dobiti učitelja. Občinska izobraževalna skupnost in osnovna šola Črna na Koroškem sta proučili razne variante, a so vse propadle. Učitelja ni bilo, iz Črne se ni mogel voziti, ker je bila cesta neurejena. Šolo smo zaprli tudi zato, ker je popolnoma dotrajana in je za učence življenjsko nevarna. Strop šole je bilo nujno podpreti z lesenimi podporniki. Za popravilo šole ni bilo na razpolago nobenih sredstev. Že takrat je bila šola v takem stanju, da bi adaptacija veljala več kot gradnja nove stavbe. Še vedno velja sklep občinske izobraževalne skupnosti Ravne, da je šola zaprta začasno, tak sklep je sprejela tudi skupščina občine Ravne. Osnovna šola Miloša Ledineka v Črni vsako leto razpiše delovno mesto učitelja na podpeški šoli, vendar se nihče ne prijavi. To bo storila tudi letos aprila, vendar, če šola ne bo dobila učitelja, pouk tam ne bo mogoč vse dotlej, ko bo šolsko poslopje obnovljeno ali na novo zgrajeno. Že v času propadlega samopriskevka je imela izobraževalna skupnost v programu popravilo šole, vnesla ga je tudi v program drugega, uspelega referenduma. Toda tudi takrat so zmagali glasovi drugih, tistih, ki se jim ne zdi potrebno, da bi zagotovili podpeškemu otrokom normalno življenje. Žal preveč pozabljamo, da je sleherni otrok naš, še posebej bi morali urediti otrokom iz oddaljenih krajev primerne razmere tam, kjer odrasčajo. Ni prav, da že tako mlade odtrgamo od doma. Morda bi z ureditvijo šole in še česa v Podpeci le še obdržali tudi mlade ljudi.

Izobraževalna skupnost še vedno upa in si bo prizadevala, da bo v Podpeci omogočila otrokom tisto osnovno, kar jim pripada, to je vzgojo in izobraževanje v pristnem domačem okolju. Toda občinska

izobraževalna skupnost sama za popravilo ali novogradnjo nima na voljo sredstev. Skromna sredstva, s katerimi razpolaga, ne zadoščajo za nobeno večjo adaptacijo, primanjkuje jih že za nujno vzdrževanje. Bojimo se, da je Podpeca le ena prvih življenjsko nevarnih šol. To šolo bomo rešili le s skupnimi močmi; ne bo težko, če bomo temu prisluhnili vsi, ne samo krajani KS Črna ali sama izobraževalna skupnost.

Anton Krašovec

Kljub vsemu moremo ugotoviti, da smo izboljšali stanje na podružničnih šolah in tudi srednjeročni program do leta 1980 predvideva izboljšanje.

V letu 1973 je bila zgrajena podružnična šola v Javorju. V stavbi je tudi stanovanje za učitelja. Pogoji za delo so normalni. Šola v Koprivni je bila zgrajena leta 1954 in v letih 1970 do 1973 delno preurejena. V tem obdobju je ne bo potrebno prenavljati. Podružnična šola Žerjav ni zgrajena kot šola, prostori so najeti in niso primerni za funkcionalni pouk. Takoj po srednjeročnem obdobju bo nujno urediti šolski prostor. Stavbe nismo popravljali.

Šola Lokovica je med najstarejšimi šolskimi zgradbami. V zadnjih 15 letih je zahtevalo vzdrževanje precej sredstev: podi, elektrika, peči, vodovod. Stavba je bila zgrajena leta 1900, že nefunkcionalni prostori so temni, vlaga prebija skoraj pri vseh stenah, omet odpada, zidovi so debeli, hladni, z navadnimi pečmi prostorov ni mogoče segreti, dimnik ne vleče, zidovi kažejo zobe. Na strani ob glavni cesti ima velik napis »osnovna šola« in stoji tik ob meji. Izobraževalna skupnost je naredila vse, da bi obmejno področje čim prej dobilo novo šolo, stare ni moč popraviti. Kot investitor je OIS naročila montažni projekt šole s stanovanjem (ali prostorom za celodnevni pouk) in prostorom za krajane. V glavnem je zagotovila potrebna sred-

stva, izobraževalna skupnost bo reševala stanje s kreditom. Po zagotovitvi izvajalca bo nova šola predvidoma zgrajena z novim šolskim letom.

Na Lešah imajo pouk v stavbi, ki ni zgrajena za šolske namene. V stavbi so stanovalci. Obnavljali je nismo, popravljali smo le najnujnejše.

Stavba, v kateri že leta poteka pouk in nudi drugi dom mladim na Sentanelu, je bila zgrajena leta 1800. Zgradba ni bila namenjena za šolo, preurejena je bila pozneje. V letu 1970/71 smo jo precej popravili, sicer bi stavba že bila na robu propada. V zgradbo je nesmiselno še naprej vlagati sredstva, ceneje bo zgraditi novo stavbo, ki bo ustrezala namenu. Zgradili naj bi jo v srednjeročnem obdobju.

Prav tako srednjeročni načrt predvideva gradnjo osnovne šole na Strojni. V stavbi smo iz sredstev izobraževanja uredili majhno čajno kuhinjo, dve zasilni sobi za učitelje, obnovili fasado, napeljali vodovod, elektriko, zgradili zasilne sanitarije, ostrežje in drugo. Stavbe zaradi dotrajanosti (zidana je s kamenjem) ni mogoče nadalje preurejati, da bi pridobili še drugo učilnico.

Leta 1962 je bila preurejena osnovna šola Kotlje, pogosto so potrebna dodatna popravila, saj je stavba stara 70 let. Z razvojem Kotelj bo nujno urediti tudi šolske prostore. Sedanja stavba nikakor ne bo zadostovala, saj premore le dve učilnici. Zgraditi bo potrebno tudi igralnice za predšolske otroke.

Občina Ravne je redka občina v Sloveniji, ki ima toliko podružničnih šol. Delovne razmere so prav na takih šolah najtežje, in če so stavbe že stare, je potrebno veliko sredstev za vzdrževanje. Poleg tega so od devetih podružnic le štiri, ki so bile pred časi zgrajene kot šolske zgradbe, od teh je le ena opremljena tako, da lahko v njej učitelj naše otroke vzgaja in izobražuje, kakor zahteva sodobnejša šola.

Vse šole, ki naj bi jih zgradili do leta 1980, bodo dvoodelne z vsemi ostalimi prostori, ki bodo v poznejšem obdobju omogočali prehod na celodnevno šolo.

Trenutno je za nas celodnevna osnovna šola zaradi pičlih sredstev še res nemogoča, vendar se moramo zavedati, da bo tudi taka šola morala postati stvarnost.

Opisano slabo stanje šolskega prostora nas resno opozarja, da doslej ni bilo pravega razmerja med osebnim in družbenim standardom.

IZREKI

EVA

Adam je utemeljil zakon, Eva je izkoristila izum

(H. Duvernois)

LAKOTA

Lakota je ostrejša od sablje

(J. Fletscher)

GOLF

Golf to je lep pokvarjen sprehod

(Mark Twain)

GOSPA

Tam kjer ni ovc, se tudi kozi reče gospa

(Turški pregovor)

Jakob Novak

Mamici za 8. marec

Jože Pratnekar, inž.

KMEČKIM ŽENAM ZA 8. MAREC

V navadi je, da praznike praznujemo! Takrat se spomnimo dogodkov, na njih nas vežejo prijetni, včasih pa tudi neprijetni spomini.

Že v 19. stoletju je Klara Zetkin skušala svetu dopovedati, da je tudi ženska bitje, ki ima srce, ki ima pravico, da misli, da ljubi in da je ljubljena.

Živimo v modernem svetu, v dobi atomov, ko se človeški razum že srečuje s skoraj nemogočimi spoznanji. V tem svetu živi in ustvarja tudi ženska. Nekatere osvajajo veselje, druge pa spokojno prenašajo udarce in krivico. Na žalost se na tem atomskem svetu še vedno dogaja, da mož — »nadčlovek« — svojo ženo lahko ubije brez odgovornosti, brez čuta krivde. Tu velja pravilo, da je njena edina naloga in dolžnost roditi in trpeti.

Na svetu živi štiri milijarde ljudi, od teh jih skoraj tri milijarde trpi lakoto in pomanjkanje. Vsak dan umre več tisoč otrok, žena, starcev, ker nimajo kosa kruha, prgišče riža. Zemeljska obla ostaja vedno enaka, rodovitna zemlja pa se iz dneva v dan zmanjšuje. Vsako leto izgubimo na račun gradenj, poplav, na tisoče hektarov plodne zemlje. Na eni strani vedno več lačnih ust, na drugi strani vedno manj rodovitne zemlje. Raziskovanja svetovne organizacije za prehrano FAO kažejo, da proizvodnja hrane v svetu še vedno ne leži na ramenih žensk. V vseh neraz-

vitih deželah vsa poljska dela opravlja ženska. Na svetovni konferenci žena v Mehiki so tudi Združeni narodi potrdili, da ni dovolj samo to, da razglasimo ženske za enakopravne. Če hočemo spremeniti podrejeni položaj žensk, jim moramo predvsem omogočiti, da bodo enakopravno sodelovale v proizvodnji in da bodo imele enakopravno besedo v družbi in družini.

Kakšen je položaj kmečkih žena v naši samoupravni skupnosti?

Verjetno ni potrebno podrobno opisovati vloge kmečke žene v NOB. Vemo, koliko gorja je morala pretrpeti. Kmečka mati je dajala zadnji krajec kruha lačnim partizanom, marsikje je za svobodo žrtvovala svoje sinove, moža.

Nova ustava potrjuje, da je ženska popolnoma enakopravna. V naši samoupravni skupnosti ima žena pravico, da je izvoljena, da enakopravno soodloča z moškimi.

Z usmerjanjem kmetij v tržno proizvodnjo smo tudi v naši občini dosegli vidne uspehe. Več kot 200 kmetij je preusmerjenih, odkup mleka in mesa je za petkrat večji kakor pred nekaj leti. Kmetije so opremljene s kmetijskimi stroji. Roke in težko kmečko delo so zamenjali stroji. Trpljenja, ki je včasih preraščalo že vse meje človeških zmogljivosti, ne poznamo več.

Moramo pa priznati, da smo na kmetijah bolj malo uredili za pomoč gospodinjstvom. Še vse preveč je slabih stanovanjskih hiš, kjer so slabe delovne razmere, gospodinjski stroji so še vedno redkost. Še posebej je potrebno poudariti, da tudi na usmerjeni kmetiji žena podpira tri hišne vogale. Koliko naših kmečkih gospodinj srečujemo na traktorjih, za motornimi kosilnicami, v hlevih, celo pri gozdnih delih. Še vedno je kmečka žena tista, ki zjutraj prva vstane, zvečer pa gre zadnja k počitku. Njen delavnik traja 14 ur in več. Mogoče se tega premalo zavedamo. Veliko ljudi, ki živi v dolini, večkrat gleda življenje na kmetih skozi prizmo domačega kruha, klobas in koroškega mošta. Premalo pa se zavedajo, koliko znoja, koliko truda je za to potrebno. Zakaj je danes toliko kmetij, kjer je dom brez »ta mlade«, domačija brez otrok? Mogoče je res, da mladi gospodarji, zaverovani v delo, niso pravočasno poiskali dekleta. Res pa je tudi, da se le malo deklet odloči za poklic kmečke gospodinje. Večina jih odide v dolino, v industrijo za boljšim kosom kruha.

Že zdavnaj bi bili naši bregovi in hribi nenaseljeni, zemlja neobdelana, če ljudi na domačijo ne bi vezala ljubezen in veselje do kmečkega dela. Kaj drugega še lahko zaključimo ob težkih nesrečah, ko kmečka žena in majhni otroci izgubijo moža, očeta, ko mora žena prevzeti tako veliko breme, ki je še za moškega prehudo. Ponosni moramo biti na take ljudi in jim pomagati, da bo življenje na kmetijah lažje.

Nova ustava res prinaša popolno enakopravnost kmečkih in delavskih žensk. Žal pa še v vseh pogledih le niso izenačene. Vzemimo samo primer poročniškega dopusta. Žena v združenem gospodarstvu je deležna nadomestila osebnega dohodka, kmečka žena pa največkrat ne more počivati niti 10 dni po porodu. Ženska v industriji ima pravico do letnega dopusta, do starostne pokojnine, kmečka žena pa mora garati, dokler ne omaga.

Če je 8. marec dan delovnih žena, potem vsekakor velja tudi za kmečke žene. Zato naj ob koncu poudarim samo to, da ne bi bilo prav, ko bi se spomnili kmečkih žena samo enkrat na leto. Poskrbimo, da bomo pomagali našim kmečkim materam, da bomo na naših kmetijah uredili tako življenje, ki bo primerno človeku v naši družbi! Ob koncu naj ponovim misel znanega strokovnjaka pri FAO. Na zasedanju svetovne konference o prehrani je povedal, da bi bilo človeštvo prikrajšano za veliko gorja, če kmetijstva ne bi potrebovali.

IZREKI

Ali si predstavljate tišino, ki bi nastala, če bi ljudje govorili samo tisto, kar vedo?

Karel Čapek

So ljudje, ki spregovore minuto prej, preden pomislijo.

La Bruyere

Ne verjemite besedam, ne svojim, ne tujim; verjemite samo svojim in tujim delom.

Tolstoj

Rok Gorenšek

SLAVJE PRI ZVODNIKU

Na pustno soboto, 19. februarja letos, je bilo pri Zvodniku v Podgori veliko in redko slavlje, ki pa ni imelo s pustovanjem ničesar skupnega. Zvodnik in Zvodnica, Jakob in Helena Trup, sta ta dan praznovala 50. obletnico srečnega, skupnega, zakonskega življenja.

Bil je to zares lep dogodek za oba slavljenca, za njune sorodnike in sosedo, za vse znance in prijatelje Zvodnikove hiše, in tudi za vse krajanje Kotelj in okolice.

Zlata »ovset« je bila na moč slovesna. Povabljen je bilo okrog sto svatov. Slovesnost je trajala od sobote opoldne pa celo noč do nedelje zvečer.

Slavljenca sta se odpeljala k civilni zlati poroki s spremstvom z avtomobili na matični urad na Prevalje, kakor je sedaj »moderno« in običaj. Civilno ju je poročil župan ravske občine Rudi Vrčkovnik, ki ju je nagovoril z lepim govorom in jima izročil darilo občinske skupščine Ravne.

Na cerkveno zlato poroko pa sta se slavljenca odpeljala v Kotlje po starem običaju skupaj z vsemi svati na treh kmečkih »lojtrskih« vozovih, ki so bili bogato »okrenčani« s smrekovimi »koši«, pisanimi trakovi in rožami. Prvi voz z muzikanti je vozil s svojimi konji kmet Kovač — Kovačev Vinko. Drugi voz s slavljenca ma so peljali domači konji, ki jih je vodil sin Zvodnikov Jaki. Tretji voz s preostalimi svati pa so peljali konji kmetijske zadruge Prevalje.

Ob odhodu od doma in ob vstopanju na vozove, je bilo prav veselo. Godci so godli, razlegalo se je vriskanje in juckanje, s sosednjega Renarjevega vrha, pa so se slišale mogočne »salve« možnarjev, ki so jih z »žarečimi« kuščarji zažigali in prožili »hotuljski streli«.

Streljali so Gačnikov Jaki, Franc Kočnik in Ivan Mozgan pod vodstvom Karla Polanca z Raven na Koroškem. Skupno je ob odhodu in ob prihodu zagrmelo 50 strel, za vsako leto po eden!

Ves potek slavlja je s kinokamerami snemala ekipa Koroškega kinokluba s Prevalj pod vodstvom veterinarja Rudija Čretnika. Snemal pa je tudi domačin Kristi Verdinek.

Pod starodavnimi lipami pred cerkvijo in spomenikom padlim partizanom pa so Hotuljci priredili zlatoporočencema prelep sprejem, ki se ga je udeležila množica domačinov. Fant in dekle v narodnih nošah sta ju pozdravila z recitalom. Peter Jamer je Zvodniku kot staremu muzikantu zaigral na harmoniko »hotuljsko polko«, predsednik socialistične zveze delovnih ljudi Kotelj tov. Branko Junger pa ju je pozdravil z nagovorom. Pozdravu so se pridružili tudi člani odbora ZB Kotlje. Predsednik tovariš Ludvik Pavlin je oba zlatoporočenca nagovoril z lepim govorom in jima izročil lepo darilo Zveze borcev.

Na domu pri Zvodniku, po slavnostnem plesu zlatoporočencev v krogu mladih »družičk« in »camarjev« v narodnih nošah pa je v imehu krajanov govoril in jima čestital k visokemu jubileju Rok Gorenšek, ki je dejal:

SPOŠTOVANA SLAVLJENCA!

Zares čudovit, prazničen dan je danes. Pravi praznik je za vaju, za vajine otroke, vnuke in sorodnike. Velik dan pa je danes tudi za nas, Hotuljce, vajine ožje rojake, za vse naše sosedstvo in za vso občino, ko potrjujeta in slavita svoj veliki življenjski jubilej, 50-letnico skupnega zakonskega življenja, čila in zdrava, čvrsto združena v ljubezni kot takrat, ko sta še mlada in neizkušena pogumno stopila svoji bodočnosti naproti.

Zlata poroka je jubilej, ki ga doživljajo in slavijo le redki zakonski pari. Zato smo z radostjo sprejeli novico, da bosta danes proslavila 50. obletnico skupnega zakon-

Zlatoporočenca

skega življenja, vi, naša draga Zvodnikova mama, 72-letna Helena Trup, rojena Novak, 2. aprila 1904. leta pri Jakobu na Tolstem vrhu, in vi naš dragi Zvodnikov oče, 72-letni Jakob Trup, rojen 23. julija 1904. leta v Podgori pri Kotniku.

14. februarja 1927. leta sta v Kotljah sklenila zakonsko zvezo. Takrat najbrž nista slutila, da bosta preživela 50 skupnih srečnih let življenja, pa še vrsto naslednjih, ki vama jih srčno želimo.

Veliko, prelepo doživetje je to za vaju, spoštovana slavljenca, ko vaju pol stoletja loči od poroke do današnjega zlatega jubileja. Vsem nam, vajinim znancem, prijateljem, celi hotuljski soseski, pa je vajin praznik še posebej v ponos in veselje, da je v Podgori pri Zvodniku pod Uršljo goro častitljiv in spoštovan kmečki zakonski par v tem vihnem in burnem stoletju, v težkih življenjskih razmerah in ob trdem delu dočakal zlati jubilej skupnega življenja.

Ko sta si pred 50 leti prvič rekla in obljubila »DA«, tedaj pri Zvodniku ni bilo tako, kakor je danes. Ni bilo lepe hiše na

hribčku, bila je le strgana lesena »kašča« in na pol podrt hlev zraven nje. Imela sta samo skupno posteljo in toplo medsebojno ljubezen, ki vaju je grela, kadar je ponoči deževalo ter je skozi raztrgano streho »tklo« in kapljalo na vaju, da sta morala potiskati tisto svoje borno ležišče iz kota v kot. Razmere takrat niso bile rožnate. Bližala se je velika svetovna gospodarska kriza, kruha ni bilo, denarja pa še manj. Ljudje so bili prisiljeni se zadolževati, elektrike, tega temelja sodobnega napredka, si še misliti niso mogli. Petrolej ste kupovali po osminkah litra ali še manj, ponoči pa so temo razsvetljevale le treske in loj.

Navzlic težavam vidva nista klonila, ampak sta se pogumno zagrizla v delo. Trdo je bilo treba poprijeti, počasi pa je vendarle šlo. Pričelo se je obračati na bolje. Vse pa je bilo treba urediti, vse postaviti, da je zrasla taka hiša in kmetija, kakršna je današnja Zvodnikova domačija. V medsebojnem spoštovanju in ljubezni sta rodila in spravila pokonci pet otrok. Na mali, stežavni hribovski kmetiji sta jih ob trdem delu in v skromnih razmerah vzgojila v poštene, skromne, delavne člane naše družbe in zveste sinove in hčere naše domovine. Podgorska ilovka na trdih rebrih Zvodnikovega grunta in majhne krpi ce Zvodnikovih njiv, na katerih sta pred 50 leti pričela gospodariti, niso mogle preživeti vse številnejše družine, pa tudi obnova poslopij je terjala svoje, zato sta morala najti dohodek in kruh drugje. Naš slavljenec je moral zapreči konje in »furati« — voziti les s planine. Moral je najemati zemljo, njive in košenine, da je bilo dovolj krme za živino in kruha za otroke, kajti na Zvodnikovih rebrih ni zraslo dovolj ne enega ne drugega. Pa tudi naši slavljenki zemlja ni prizanašala, predobro se je zavedala koroškega pregovora, ki pravi »Zemlja — grunt pravi — deri ti mene, če ne, bom jaz tebe!« Krepko je morala poprijeti po hiši in hlevu, da so bile živali site in pitane in je bila družina za mizo sita. Le kmečka gospodinja in mati več ter občuti, da ni nikdar ne konca ne kraja skrbem in delu na polju, pri živini in pri otrocih, da po navadi prva zjutraj vstane in zvečer zadnja zaspi.

Veliko strahu in hudega sta morala pretrpeti tudi med zadnjo vojsko in okupacijo naše dežele. Zaradi bližine nemške policije v postojanki na Rimskem vrelcu so bili v hiši podnevi stalni gostje Nemci, ponoči pa partizani, včasih pa kar oboji skupaj. Imela sta srečo, da sta dočakala konec vojske in svobodo. Potem pa se je pričelo novo življenje. S skupnimi napor, s pomočjo otrok, ki so vama pridno pomagali, sta zgradila hišo, obnovila kmetijo, da je postala taka, kot jo poznamo sedaj. Koliko dela in truda je bilo treba vložiti, to veste najbolje sama.

Naš jubilar je takoj po vojski postal član in odbornik takratne kmetijske zadruge »Prežihov Voranc« v Kotljah. Poleg dela za obnovo kmetije, poleg obdelovanja najemne zemlje za kruh in krmo si je našel in vzel čas tudi za delo pri elektrifikaciji.

Hotuljci voščijo

ciji Kotelj in okolice, v krajevnem ljudskem odboru, predvsem pa v odboru kmetijske zadruge. Koliko večerov in noči je žrtvoval na sejah in sestankih, pa pri raznih akcijah, kot so bili popisi ljudi in živine in še in še. Pri tem pa je bil on prvi, ki je zares pričel pitati mlado govedo — bikce, in prvi, ki se je zares začel presmerjati na živinorejo v Kotljah.

Naj bo dovolj naštevanja tistega, kar je bilo v preteklosti dobrega in hudega. Danes smo srečni zbrani in slavimo skupno z vama, zakaj zvesta svoji zemlji, rodu in domovini sta dočkala ta jubilej, ta lepi in pomembni mejnik v vajinem skupnem življenju. Ponosna sta lahko na skupno prehojeno življenjsko pot, ponosna na domačijo, ki sta jo obnovila in skrbno ohranila, ponosna na svoje otroke in vnuke, ki vaju ljubijo in radi imajo. Veliko sta storila, da je danes vajinim otrokom, ki si snujejo svoja družinska ognjišča, lepše, kot je bilo vama pred 50 leti in da bo tudi va-

jin naslednik na Zvodnikovi domačiji lažje oral brazde za novo setev in boljše življenje nas vseh.

Danes sta svečano potrdila zakonsko zvezo pred 50 leti, ponovno sta si obljubila, da si želita in hočeta ostati zvesta do konca svojega življenja. Tako je prav, kajti ljubezen dveh, povezana v zakonu, predstavlja temeljno skupnost, predstavlja osnovo človeški družbi in daje smisel človeškemu življenju. Ta skupnost ni le sama sebi namen in vrelec osebne sreče, pač pa je tudi vir novemu in zdravemu rodu. To je tudi jamstvo za obstoj našega naroda, jamstvo, da se ohrani in nadalje raste vse, kar so naši predniki in naše pokoljenjke z delom in bojem ustvarili v prid domovini in človeštvu, za srečo, čast in blagor sedanjemu in prihodnjim rodovom.

Želimo vama še dolga leta skupne ljubezni in sreče. Naj poteka jesen vajinega življenja v zadovoljstvu, med otroki, zeti, snahami ter številnimi zdravimi vnuki.

zumela, otroke ste ljubili, ljudje — Hotuljci in drugi daleč naokrog pa so vas radi imeli.

Potem je prišlo tisto najstrašnejše, kar se naj ne bi nikoli več ponovilo. Prišla je vojska in z njo okupacija. Prvi med žrtvami je bil vaš mož. Vas pa so ravno na vaš god, 8. decembra 1943, skupaj s sinom Tonetom ujeli Nemci in vas odpeljali v uničevalna taborišča najprej v Prinzlau in pozneje v Auschwitz. Vaši nedorasli otroci pa so morali oditi v gozd in v partizane. Kaj vse ste morali pretrpeti v taboriščih smrti, veste le sami, saj se tako nečloveško ravnanje ne da opisati. Naj povem le to, kar ste mi sami povedali:

»Niti strah pred smrtjo, niti pogled na črni, smrdljivi dim krematorijev v Auschwitzu ni bil tako strašen, kakor pa je bil strašen občutek sramu in nemoči ter najhujšega človeškega ponižanja, ko ste morale popolnoma gole stati po cele dolge ure, izpostavljene porogu in pohotnim pogledom svojih mučiteljev, nemških »nadjudi«, ko so vas poklicali na »apel«.

Ko pa ste se vrnili iz taborišča — imeli ste neverjetno srečo — ste v svobodni domovini zopet srečali svoje otroke; tedaj je bilo veselje neizmerno. Ko se je vse nekoliko uneslo, pa se je zopet pričelo delo in garanje. Obnovili ste gostilno. Stregli ste nam, bedeli ponoči in skrbeli za naše dobro počutje. Tonijev golaž je postal pojem daleč naokrog.

Marija Petrič — Tonijka

Ko ste, draga Tonijka, naposled predali gostilno, najprej Mojci in nato Ančki, pa vaša velika skrb ni prenehala. Ostala je živa vse do danes in bo tako ostala še naprej, vse dokler boste le količkaj zmogli. O tem smo trdno prepričani vsi, ki vas poznamo in radi imamo.

Draga slavljenka! Vaši otroci, vnuki in mi vsi vam iz vsega srca kličemo: »Še na

Rok Gorenšek

Marija Petrič — „Tonijka“ — 80 let

Tonijeva mama — »Tonijka« je zdrava in čila dočkala osemdesetletnico svojega življenja. Hotuljci smo ji iz srca čestitali in se ji zahvalili za njeno delo in trud, saj je kot gostilničarka vse življenje stregla našim potrebam in željam.

Draga Tonijeva mama!

Danes je srečen dan! Danes slavimo in se veselimo vsi! Vaši otroci, vnuki, sestre, sorodniki, znanci in prijatelji in z njimi vsi Hotuljci. Srečni smo in zadovoljni, ponosni, da slavimo tak praznik. Vaš visok življenjski jubilej.

Draga naša slavljenka! Vaših 80 let življenja, bogatega po delu, trpljenju in drugih preizkušnjah, je vredno praznovati in proslaviti!

Rodili ste se 10. decembra 1896. leta pri Rožanku v Podgori. Bili ste najstarejši med številnimi otroki. Že v zelo zgodnji mladosti ste spoznali trdo kmečko delo in trpljenje, ki je trajalo ponavadi od zore do mraka.

Leta 1928 ste se poročili z Antonom Petričem-Tonijem, gostilničarjem in trgovcem v Kotljah. Rodilo se vama je pet otrok, skrbeli pa ste tudi za otroka iz prvega zakona svojega moža. Tu je bilo dela in naporov še več. Obnavljali ste hišo, poprijeti je bilo treba v gostilni in kuhinji. Tu je bila tudi pošta, prihajali so otroci! Vi pa ste vse to zmogli, kajti bili ste vedno dobre volje in polni optimizma. Pa tudi dobrega srca! Z možem sta se ra-

Ervin Wlodyga

IVAN PETRAČ

Čez dobro leto bo izpolnil 80 let. Rodil se je leta 1898 v Guštanju kot sin Blaža in Ivane Petrač, rojene Skidek. V družini je bilo 9 otrok. Oče je bil mojster v livarni »Tiegelmacherei«, zaradi bolezni (TBC) pa je moral razmeroma mlad v pokoj. Doma pa je imel tudi posestvo in gostilno pri »Ebnerhofu«; tako so jo imenovali po prejšnjem lastniku Ebnerju, od katerega je oče Petrač to posestvo kupil. Stoji še hlev, ki je pripadal temu posestvu. Ker je bil oče zaposlen v tovarni, je morala vsa dela doma opraviti njegova žena oziroma mati, ki se je rodila na »Prežihovem«, kjer so bili njeni starši nekoč tudi lastniki. Oče je umrl v 57. letu starosti — leta 1915, mati leta 1930.

Ivan je začel obiskovati šolo leta 1905. Prvi razred je obiskoval v šoli pri cerkvi v Guštanju, drugi razred pa pri Ortarju, kjer je sedaj slaščičarna pri Hasanu. Šele ko so zgradili novo šolo pod perzonali, se je tudi Ivan dokončno preselil tja.

Bil je zelo živahen, bister, včasih pa tudi precej razposajen. Zelo rad se spominja dogodka, ko je šel z očetom nakupovat vino v »Eibiswald«, zaradi tega pa ni napravil domače naloge. Ko je naslednjega dne prišel v šolo, se je želel učitelju Weisenbachu zaradi tega opravičiti. Učitelj pa mu je, ker ga je zmotil pri igranju klavirja, pritisnil dve klobuti. Mlademu Ivanu pa se je to zdelo krivično in zabrusil je učitelju, da ga nima pravice tepsti. To pa je učitelja še bolj razjezilo, tako da je skočil pokonci ter hotel še enkrat kaznovati »grešnika« za njegovo predrznost. Ta pa jo je ucvrl skozi vrata in po stopnicah iz šole, učitelj za njim, toda smola, na stopnicah se je učitelj prevrgel tako nesrečno, da si je zelo poškodoval nogo. Ivan je na svojem begu podrl še nekaj sošolcev.

Ko je vse to povedal očetu in izjavil, da ne gre več v šolo, je moral oče posredovati, tako da se je potem vse dobro končalo. Kljub temu spodrsrljaju pa ga je imel učitelj rad, ker je bil zelo dober učenec.

Njegova otroška leta niso bila postлана z rožicami, saj je moral doma opravljati vsa dela, kar jih je kot otrok zmožel. Po končani osnovni šoli ga je hotel dr. Franc Kotnik vpisati na trgovsko šolo v Ljubljani. Žal je izbruh prve svetovne vojne to preprečil. Njegov sorodnik Matija Čas, ki je bil tedaj šef meznega oddelka v tovarni, ga je hotel vzeti v pisarno kot pisarniškega vajenca, pa je temu nasprotoval njegov oče, češ, kaj bo nosil to torbo na pošto in nazaj. Vzel ga je v obrat, kjer se je izuril za kladivovodjo pri raznih kladivih in »prešah«, kjer je delal do svoje,

zaradi bolezni predčasne upokojitve. Ko je bil upokojen približno tri leta, so ga ponovno zaposlili kot obračunarja mezd v tovarni osovin in mehanični delavnici. Svojo 35-letno delovno dobo v tovarni je končal v obračunu strojnega remonta. Po upokojitvi je še pet let honorarno delal na tem delovnem mestu. Delo je opravljal zelo vestno in natančno, zato je bil pri svojih nadrejenih in sodelavcih zelo priljubljen.

Poročil se je leta 1931 s Terezijo Kotnik. Rodila mu je dva sinova. Janko je uslužbenec v železarni, Mirko pa profesor glasbe v Mariboru.

Ivan Petrač

Kot mlad fant je moral leta 1917 k vojakom. Najprej ga je pot zanesla v Celovec k 7. pešpolku. Že prvi dan po prihodu v kasarno si je namislil neko bolezen, ki je pa v resnici ni bilo. Trajalo pa je le osem dni, preden je zdravniška vojaška komisija ugotovila, da mu nič ne manjka. Takoj so ga z neko skupino študentov in profesorjev, katerih dokumente je prevzel, poslali v kasarno v Hartbergu blizu Gradca. Imel pa je zopet srečo, da ga je oficir, kateremu je izročil dokumente, vprašal, če pozna dr. Franca Kotnika. Odgovoril je, da je njegov sorodnik. Brez kakršnekoli vojaške izobrazbe so ga dodelili v vojaško skladišče. Po dveh mesecih pa so prišli na to, da mora to vojaško večino le obvladati. Njegov polk so poslali nazaj v Celovec, njega pa so pustili v Gradcu na vojaškem izpopolnjevanju. Po dveh mesecih so ga poslali na fronto na Piavo. Tu je ostal do konca vojne. Imel je srečo, da ni bil niti enkrat ranjen. Ob zlomu monarhije se je peš podal s fronte — pot je trajala nekaj dni — do Trbiža, od tod pa z vlakom skozi Beljak do Celovca. Tu so vsem vojakom pobrali vojaške stvari. Z naslednjim vlakom se je odpeljal proti Guštanju. Ker v vagonih ni bilo prostora, so se vojniki spravili na strehe. Nevarno je postalo, ko je vlak v Holmcu peljal skozi predor. Vsi so plegli, da jim ni odtrgalo gla-

ve. Imel je smolo, da vlak v Guštanju ni hotel obstati, ampak se je ustavil šele v Dravogradu. Peš je končno le prijadral domov. Bil pa je le tri dni doma, ko ga je Rajko Kotnik nagovoril, da je postal borec v Malgajevi četi. Tu je skrbel za hrano. Doživel je v tej četi marsikaj, prišel je celo do Šmarjete v Rožu! Tu ga je sovražnik že skoraj ujel, saj so bili obkoljeni. Da bi se rešil iz obroča, se je po skrajnem robu Drave umikal, skrit za grmovjem, po vodi do Miklavchofa. Njegovi so ga že imeli za izgubljenega, ko se je naenkrat čil in zdrav zopet pojavil. Bil je tudi v Velikovecu, na Svinji planini, Dječah, na umiku pa je prišel celo do Mozirja. To njegovo vojskovanje je trajalo šest mesecev, nakar se je vrnil domov. Toda še vedno ni imel miru pred vojaščino. Leta 1920 so ga ponovno vpoklicali k vojakom, in sicer v Zaječar, kjer je kot kuhar moral služiti še šest mesecev. Tu je spoznal tudi nekdanjega lastnika Rimskega vrelca — Nešiča. Ob njem se mu je po tem prav dobro godilo.

Poleg službe v jeklarni je delal še na posestvu ter imel do leta 1945 tudi gostilno. Pri Petraču si vedno dobil najboljši in »nekrščena« vina. Zato je bil tudi premet temu primeren. Pa ne samo vina, ampak tudi domače klobase so bile v tej gostilni zelo znane in iskane. Ni čuda, če so ljudje govorili, da pri Petraču s kozarčkom pozvonijo k drugi maši, saj je marsikateri ki je bil namenjen v cerkev, le to obšel ter šel k Petraču.

Zena mu je umrla leta 1967. Od tedaj s sinom Jankom sama gospodarita in gospodinjita. Oče opravlja kuhinjska dela, sin pa vse ostalo. Zaradi zdravja se pritožuje, saj ga včasih muči astma, pa tudi nogami ima težave.

Zelo ga veseli, da ga sinova in vsi svojci spoštujejo in imajo radi, kar mu daje življenjsko vesel

P E T D E S E T L E T MG. DR. MED. JANKA SUŠNIKA

Visoko izpod Uršlje izvira njegov rod, od koder je deda grof pregnal v dolino pa naprej v svet za kruhom. Domača zemlja je bila močnejša in nam je vzgojila vrsto Sušnikov.

Janko je umetnik, predvsem pa humanist. Izrazit čut za vse, kar je lepega, ima, pa slikarski in literarni talent. Morda so bile vojne strahote tiste, ki so ga napotile na medicinsko fakulteto. Pomagati, ozdraviti, izbrisati grozne pečate norih dni nasilja.

Dr. Janko Sušnik

Redki so bili takrat naši študentje, toda pridni pri študiju in aktivni v svojem Klubu koroških študentov pa pri kulturnih prireditvah v domačem kraju.

Potem (po diplomu) delo v domačem kraju; nemalokrat cel dan, pa še ponoči. V dežju, soncu in snegu smo ga srečevali na tistem zgubljenem biciklu, z zdravniško torbo v roki. Človek, ki nosi s seboj up.

Ves čas pa je dr. Janko Sušnik rasel ob železnici in nikakor ni naključje, da ga je priklenila nase. Nemirni duh, žeja po vedno novih spoznanjih in znanju ga je usmerila v to našo zakladnico, v pogoje dela in zdravja delavcev. Stalno usposabljanje ob delu — doma in na tujem, je potrdilo njegove misli in mu nudilo nove možnosti. *Preprečiti je smotrnejše kot zdraviti!* Revolucionarno je bilo to in dosti jih je, ki še danes niso doumeli globine te ideje.

Dr. Janko Sušnik je zgrabil resno in trdo delal. Danes imamo DMD, ki je v slovenskem in jugoslovanskem merilu pojem. Tu se specializirajo medicinci dela, sam Janko Sušnik pa že deset let predava na fakulteti v Ljubljani, objavlja literaturo, ocenjuje in sodeluje pri pisanju učbenikov.

V dispanzerju se ne ukvarjamo s teoretično znanostjo, pravi sam. Ugotavljanje zmožnosti za delo je nujno potrebno, to ugotavljanje pa je mogoče samo z obremenitvami, ki so podobne tistim na delovnih mestih in seveda z aparaturami, ki so take meritve sposobne opraviti v ambulan- ti in na delovnem mestu.

Ob svojem delu je bil Janko Sušnik do 1968 še direktor Zdravstvenega doma in tisti čas smo dobili na Ravnah nov zdravstveni dom. Zdaj je že premajhna, ta nekoč »prevelika« stavba, in spet potrjuje njegovo daljnovidnost.

50 let življenja in 25 let dela v domačem kraju — dva čudovita jubileja praznuje dr. Janko Sušnik.

Pričakujemo, da ju bo kronal z doktoratom znanosti. In najbrž tudi to še ne bo zadnja stopnica sle po znanju in praktični uporabi tega znanja.

Čestitamo!

Vodja TOZD ZD Ravne
dr. stom. Franc Ivartnik

di popolnoma zdravim staršem in v zelo urejenih družinskih razmerah. Izobraževanje in vključevanje v delo lažje duševno prizadetih oseb je že primerno rešeno. Ne moremo pa tega trditi za delovno usposabljanje zmerno in težje prizadetih in varstvo težko prizadetih, čeprav je delovno usposabljanje in varstvo v vsakem primeru smotno, saj se usposobijo:

— zmerno in težje duševno prizadeti otroci za delo v DPP (delavnicah pod posebnimi pogoji), nekateri (približno 5 odstotkov) — pogoj je, da niso dodatno moteni ter da imajo urejene družinske razmere — pa tudi za delo v delovnih organizacijah (predvsem za opravljanje raznih pomožnih ali transportno-nakladalnih del ter za enostavna dela v skupini delavcev; storilnost se lahko približa poprečni storilnosti);

— težje prizadeti otroci za delo v DPP;
— težko prizadeti otroci lahko pridobijo nekatere osnovne higienske navade, navade hranjenja, delno oblačenje idr.

Seveda se lahko zmerno in težje duševno prizadeti otroci delovno usposobijo v taki meri le, če jim to dovoljujejo tudi njihove telesne in druge sposobnosti. Če ugotavljamo še njihov ekonomski učinek v delavnicah za delo pod posebnimi pogoji, znaša njihova storilnost okrog 30 do 40 odstotkov poprečne delovne storilnosti delavca. Duševno prizadete osebe (in otroci) so upravičene in morajo biti deležne pravi- lne obravnave in usposabljanja glede na stopnjo svoje prizadetosti.

Tudi tak človek mora biti aktiven, tedaj se počuti koristnega — in seveda je lahko koristen v skladu s svojimi zmožnostmi, če mu to omogočimo. To pa je lahko le z delom in ob njem...

Poglejmo še, kakšne so možnosti za delovno usposabljanje zmerno in težje duševno prizadetih otrok.

Usposabljujejo se v dveh zavodih (v Črni in Dornavi), ki imata skupno zmogljivost (samo za usposabljanje) 250 gojencev, ali pa v oddelkih delovnega usposabljanja. Žal ni na voljo podatkov o tem, koliko duševno prizadetih otrok je vključenih v delovno usposabljanje in koliko ne, vendar pa po grobi oceni vsaj 1/3 teh otrok ni nikamor vključena (ali pa je vključena v neprimerne ustanove).

Še bolj kritično pa je stanje varstva težko duševno prizadetih otrok, saj jih sprejema le zavod v Dornavi (kapaciteta 140), ki ima preko 100 nerešenih prošelj, za še večje število kandidatov pa občinske skupnosti socialnega skrbstva prošelj sploh niso poslale, ker vedo, da jih zavod ne bi mogel rešiti.

Osnovni vzrok, da družba ne poskrbi za določeno kategorijo svojih članov, je vsekakor neosveščenost družbe o potrebah teh članov. Ne moremo govoriti o tem, da slovenska družba s potrebami duševno prizadetih oseb ni seznanjena — žal pa je še vedno zelo veliko posameznikov, ki s tem niso seznanjeni (in tudi to je področje, na katerem bo potrebno še veliko storiti).

Tudi organizacijske težave niso tolikšne, da jih ne bi mogli premestiti. V Sloveniji je (po podatkih iz leta 1976) dovolj kadrov, da bi lahko nudili delovno usposabljanje večini duševno prizadetih otrok. Tudi organiziranost društev za pomoč dušev-

ALI SMO DOVOLJ OBVEŠČENI?

Eno izmed najmanj rešenih vprašanj v naši družbi zadeva delovno usposabljanje zmerno in težje duševno prizadetih ter varstvo težko duševno prizadetih otrok, ravno tako pa tudi vključevanje duševno prizadetih oseb v delo (in varstvo).

Zmerno, težje ali težko duševno prizadeti je tisti otrok, katerega duševne sposobnosti so prenizke, da bi se lahko uspešno izobraževal in vzgajal na osnovni šoli (ali posebnih osnovnih šol).

Vzroki duševne prizadetosti so lahko zelo različni:

— poškodbe, bolezni ali pretresi materine med nosečnostjo;

— poškodbe med porodom ali poškodbe, ki so neposredna posledica težavnega poroda;

— bolezni oziroma možganska obolenja (meningitis, encefalitis, vročinski krči ipd.);

— poškodbe možganov (padci, udarci — npr. v prometnih nesrečah itd.);

— dednostni faktor;

— genske spremembe.

Žal znanost danes lahko odkrije dejanske vzroke duševne prizadetosti le pri 45 odstotkih duševno prizadetih otrok, vzroki za 55 odstotkov duševne prizadetosti pa so še neznani. Tak otrok se lahko rodi tu-

no prizadetim osebam je vse boljša. Novi zakon o izobraževanju in usposabljanju otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju in zakon o usposabljanju in zaposlovanju invalidnih oseb pa dajeta vse možnosti za dokončno ureditev problema duševno prizadetih oseb. Vzrok, da še mi več storjenega, je torej (?) v slabih materialnih razmerah, oziroma v pomanjkanju finančnih sredstev. Toda — ali v Sloveniji res ne moremo zbrati sredstev za gradnjo novega zavoda namensko zgrajenega za usposabljanje in varstvo, ko pa vemo, da so štiri republike (in AP Vojvodina) taka sredstva že zbrale.

Za konec samo to-le v razmišljanje: Noben človek nima pravice drugega zavirati v njegovem pozitivnem razvoju in ga obsediti na stagniranje. Človek živi svoje življenje v družbi in za družbo, zato mu mora družba nuditi najboljše možnosti za njegov razvoj, sploh pa naša socialistična družba, v kateri je ČLOVEK osnovna vrednota in prvina.

Dani Šipek
Janko Praprotnik
Niko Brumen

Ajnžik

VEČ SOLIDARNOSTI

V Črni je vsako leto v drugi polovici avgusta tradicionalni 'Koroški turistični teden'. Letos bo že dvaindvajseti po vrsti. Pod pokroviteljstvom SO Ravne ga prireja in vodi Koroško turistično društvo v Črni. Sodelujejo tudi krajevna skupnost Črna, gozdarski obrat Črna, razna društva in številni krajsani. Sodeluje tudi rudniška godba.

Začne se v nedeljo s povorko, v kateri so prikazana razna kmečka dela, kakršna smo večji del že opustili, ali pa so jih opravljali samo še naši predniki. Tako lahko na okrašenih vozovih vidimo mlatiče, mlačev s strojem na ročni pogon, terice, kovače, tesače, izdelovanje viter, žetev, zlaganje žita na ostrvi, štrajfanje, kuhanje oglja in še kaj. Zanimiva je ta manifestacija, saj prikazuje delo naših prednikov in le malo je med gledalci še takih, ki se lahko ponašajo, da so katero od teh del tudi sami kdaj opravljali. (Jaz se lahko.)

Čez teden so v poznih popoldanskih ali večernih urah razne kulturne ali športne prireditve: nastopi raznih pevskih zborov, tekmovanje harmonikarjev, šahovski turnir ipd. Vmes je vsakokrat tudi kakšna razstava: lovska, čebelarska, ptic. Prav živo je cel dan v četrtek, ko je kramarski sejem. Pester program je tudi v soboto, ko je tekmovanje gozdnih delavcev v vseh disciplinah. Tisti dan so na razpolago kmečke specialitete, ki jih nudijo okoliški kmetje. Posebej zanimivo je tekmovanje predic, ki sledi isto soboto zvečer. Lani je to tekmovanje vodil popularni Marjan Kralj. Zaključek turističnega tedna je naslednjo nedeljo, ko imajo glavno prireditev lovci. Program in zaba-

vo priredijo v kakšnem oddaljenem zaselku.

Tekmovanje gozdnih delavcev privablja precej obiskovalcev. Pri tej prireditvi sodelujem še nekaj let (prodajam kmečke jedi). Pri tem imam priložnost opazovati nekaj, kar se mi ne zdi prav.

Kot sem že omenil, je ta prireditev kar dobro obiskana. Lani je nagajalo vreme, kljub temu je bilo tekmovanje gozdnih delavcev dobro obiskano. Opažam namreč vsako leto to, da so med obiskovalci večinoma domačini, to je Črnjani in Mežičani z okolico in — tujci. Iz ostale Koroške regije je videti le malo znanih obrazov. Kaj iz naše regije! Celotno Mežiške doline vidiš redke znane obraze.

Zakaj ne bi prireditev turističnega tedna spodbudili s svojim obiskom? Prav gotovo bi bilo zanje spodbudno, če bi imeli več obiskovalcev. V poletnih mesecih gremo radi kam na daljši ali krajši izlet. Ali ne bi bil ob taki priložnosti tudi izlet v Črno zanimiv? Mislim, da za marsikoga morje ni več privlačno, sicer pa, tudi po letovanju na morju še vsak lahko obiše Črno.

Lani so nekateri obžalovali, ker niso vedeli, da bo gostoval tudi Marjan Kralj. Prav gotovo bi šli, so rekli. Ali mora na tako prireditev v domačem kraju res vselej priti kakšna popularna oseba, da bi pritegnila ljudi? Mar ni spored na tej prireditvi dovolj zanimiv, privlačen? Obveščenost je tudi zadovoljiva, saj je na gosto plakativno, objavljeno v tisku in radiu.

Morda mi bo kdo očital, da agitiram zato, ker imam pri tem svoje račune. Pripominjam, da sem do sedaj še vse prodal in zaradi tega v tem pogledu nimam večje želje.

Krajsani! Pridružimo se drugim in množično obiškimo Črnjane! Iz solidarnosti.

Pa brez zamere in na veselo svidenje avgusta v Črni.

Če bomo zdravi, seveda.

Anica Kumer

V POMLADNEM JUTRU

Rodi se čudovit dan, ko se odpravlja na Peco. V tem lepem jutru se želi zaužiti miru, ki ga je tako zelo potrebna. V samoti jo postane skoraj strah ob pogledu na sledi jelena in divjega prašiča in z grozo pomisli na medveda, ki se večkrat klati tod. Gre s koprivske strani, tu je svet lepši in bolj poraščen, ter je ponekod še kar gost in temen gozd. Utrujena od dolge poti se pod vrhom zlekne v mehak mah, okrog nje pa kot morje valovi cela planjava njeja. V dolini je že zdavnaj odcvetel, tu pa cvete šele sedaj. Tudi sleč še zeleni, zacvetel bo pa šele julija.

Vzravna se — pod njo leži med ozko sotesko stisnjena dolina Koprivne. Razširi se šele pri tisoč metrih višine, še nekaj kmetij in že je tu meja z Avstrijo. Po njenih strmih rebrih so posejane samotne kmetije. Ljudje so se zagrizli v zemljo, da

iz nje iztisnejo vsaj najnujnejše za življenje.

Na tej višini žito ne dozori vedno — včasih ga še nedozorelega zagrne sneg — zato je njihov edini dohodek — les.

Iz razmišljanja jo zdrami oster žvižg — gamsi. Našteje jih šest. Vedno je občudovala te čudovite živali, in ko je kot šolarica sanjari, da se bo nekaj izučila, se sklenila, da bo vedno zahajala v planino življenje pa se je obrnilo tako, da se je omožila na kmetijo.

V duhu se zazre v svojo prihodnost. Ko vsaka kmečka žena bo tudi ona garala od zore do mraka. Prihajali bodo otroci in skrb zanje ji bo rezala gube v obraz. Njena melodija bo otroški smeh, njihov jok — njena bolečina. In ko bodo odhajali, bo vsakim žalovala, kot bi ji trgali srce. Z njimi bodo šle njene misli, kamorkoli jih bo zanesla pot. Srečna bo, če bodo našli srečo kot jo je našla ona.

Tako jo bo dom z vsemi vezmi priklenil nase. Ali bo kdaj našla čas za počitek? Njena zabava bo kratek nedeljski sprehod po polju, ko ji ne bo treba vzeti v roke grabelj ali motike.

Zdrzne se. Vse preveč je sanjari, saj sonce se že nagiba k poldnevu. Z več strahu ni zasliši zvonjenja, ki naznanja poldan. Med vsemi najlepšimi zvoni zvon tisoč let stare cerkvice sv. Ane.

Vstane in se še enkrat ozre okrog sebe. Uršlja gora na vzhodu, na jugu pa Olševa in ponosna Raduha, ki se še poleti poznaša z nekaj krpami snega.

Nad dolino Meže se kot siva preproga valji plin in uničuje še tisto malo zelenjave, ki še obstaja.

Ko se vrača, zavije še do napol razpadle pastirske kočice. Ob steni stoji majhna pograda, na katerem se odpočije le še redki mimoidoči lovec, v kotu pa sajasto opremljen njišče, na katerem že nič koliko let ni prasketal ogenj. Družbo mu dela vola, zarjavela ponev in razsušena, črviva gnila. Vzame jo v roke: »Le koliko deset letij je služila pastirjem,« pomisli. Leta leta se je v njej penilo ovčje mleko, ki je bilo najokusnejša hrana pastirjem, polna žgancev in polente.

Za sabo zapre škripajoča vrata in otožno zazre po obširnih pašnikih. Ko izumrli so. Nič več petja zvoncev in mikanja živine, nič več ni prešernega vrisa pastirjev. Napredek in razvoj sta prodira tudi na najbolj oddaljene planine.

Polna spominov in doživetij se vrača Dolina pod njo je že zavita v mrak, le v hovi planin še žarijo v zahajajočem soncu.

IZREKI

Pri izbiranju žena, kot v vojnem polju, nu, pomeni ena sama napaka nepopravljiv poraz.

MIDDLETON

Ljubezen žene je napisana na vodi, nje zvestoba izpisana v pesku!

William E. AYTOUN

Žene nikdar ne vidijo tistega, kar nje storimo; vedno vidijo samo tisto, kar ne naredimo.

Georges COURTELINE

Renata Picej

KRIŽEM KRAŽEM PO EVROPI

In tako smo odrinili; Irena, cela kompozicija vagonov in jaz. Priznam, da je to rahlo nenavaden začetek, zato dodajam kratko obrazilo, da bo jasno, o čem bom pisala. Ko se srečata dva, ki imata zelo ali celo preveč razvit trinajsti čut za potovanje, je jasno, da se bosta pogovarjala o — potovanjih. Tako sva se srečali Irena in jaz nekega strašno sivega zimskega dne, ko smo se na plesnih vajah pripravljali za maturantski ples. Zdaj sploh ni več pomembno, katera se je prva domislila, da ne bi bilo slabo, če bi jo poleti skupaj udarili po tirih. Zakaj po tirih, boste takoj videli.

No, končno smo res odrinili. Mislim, da je imela mami malce vlažne oči. Na srečo ni mahal z belim ali kakršnimkoli drugobarvnim robcem, ker bi mi bilo takšno slovo zoprno. Samo srečno je rekla in ta srečno mi še zdaj zveni v notranjosti. Ja, srečno! Srečo bova potrebovali. Če bi jo lahko kupili, bi si jo morali priskrbeti mnogo več, kot sva potrebovali ribjih konzerv in pastet, klobas, pa kaj vem česa še, lepo spravljenega v nahrbtnikih. Ja, seveda najini nahrbtniki. Da bi naju videli! Mislim, da bi postali dobre volje, oh, smejali bi se. Saj sva se midve tudi — druga drugi.

Ura je štiri popoldne, v kupeju same ženske in soparna vročina, da je joj. Najzanimivejši sta brez dvoma Nizozemki, ki naju prav do EINDHOVNA prvovrstno kratkočasita. Zanimivi sta zato, ker imata dobro razvito nagajanje do istočasnih čustvenih stanj, navad... Razumem, da ti ni najlepše pri srcu, ko se po počitnicah vračaš domov, samo — da obema v istem hipu pritečejo solze, ki se nato tudi v istem trenutku posušijo, pa istočasen pojav rdečice, želje po cigaretah, sprehodih po hodniku — to je tisto, česar nisem takoj dojela. Ireni se je dogajalo isto, zato sva si tudi sami privoščili hkratne skoke na hodnik, da sva v miru potočili željo po smehu.

V SALZBURGU se je končno ulilo in debela toča nas je prisilila, da smo zaprle okno. V kupe je zajadrala še samotarka iz Norveške in to je bil zadnji razburljiv dogodek tega dne. Sledil je namreč le še prehod čez mejo v Nemčijo, pa bolj površen carinski pregled in lahko sem zaspala. Utrujenost in izkušnje s potovanjem pred letom dni (Holandija, Belgija, Nemčija) so me prisilile v spanec. Irena je odkrila v sebi strah pred zasledovanjem, zato se je zadovoljila z žalostnim pogledom v luno in nestrpnim čakanjem na roparje, morilce ali kaj podobnega. Mislim, da bere preveč kriminalk.

Ko ne bi bilo teh zoprnih konduktterjev, bi mi bil vlak še veliko bolj pri srcu. Človek lepo spi, pa ti pride ta ščipalec kart in te še prav nesramno po vrhu, zbudi. Prvi hip niti ne veš, kje si, zato potrebuješ čas za orientacijo. Prav to pa tega kleščarja še bolj podkuri v produktivnosti kletvic. To je bilo prav, kar me je doletelo danes, v petek. Pa nisem niti vraževerna! Kolesa enakomerno meljejo v prebujajoče jutro. Zunaj leži ravna pokrajina, ki počasi preide v nizko gričevje. Med njim lenari Ren z živahnim rečnim prometom. Gradovi vzdolž reke, ceste in železnice so nemi spomeniki časa. Irena je videti neprespana, vendar zna dobro igrati, zato sva takoj dobre volje. Nimam pojma, zakaj ostali ženski svet v našem kupeju ne premore v sebi kaplje življenja. Norvežanka skrbno rovari po svojem dnevniku. Morda je prav zdajle zapisala, da je preživela nekaj sto kilometrov s prav nemogočima bitjema. Kdo ve? Sicer pa je glavno, da se z Ireno dobro razumeva in prav presenetljivo nisva pozabili doma smisla za humor.

Točno ob napovedanem času in ne tako kot pri nas — navadno s precejšnjo zamudo — ROTTERDAM. Ah, seveda! Pozabila sem povedati, da sva za začetek namenjeni k mojim prijateljem v Holandiji. Spoznala sem jih lansko poletje, ko sem tam preživela tri tedne neponovljivih dni. Zdaj je minilo že celo leto, vendar so lanski dogodki v spominu tako sveži, kot da bi včeraj spoznala Betty, Anjo, Jana, ... pa ribolov na reki s celo kolonijo mlinov na veter, kolesarjenje v dežju na predpotopnem kolesu, na katerega zaradi velikosti niti nisem mogla sama splezati, »robinzoniada« na nekaj otokih v Severnem morju, ... Zdaj,

zvečer zaspiva, ugotoviva, da sva kupili coklje različnih velikosti. Pri obeh je bila desna za številko večja od leve. Jasno, da sva se smejala in pri tem obredu sem po nerodnosti razbila cvetlični lonček. Vi tega seveda ne boste razumeli, povem vam pa, da bi to storili takoj, ko bi sobo, v kateri sva spali, sami videli. To, da je Irena spala na blazinah podobnih postelji jaz pa v spalni vreči na trdih tleh, sploh ni bistveno. Tudi to, da je bilo okno do zadnjega centimetra naloženo s takšnimi in drugačnimi rožami, še nič ne pove. Stvar bo postala zanimiva šele zdaj, ko bom povedala, da iz stropa na vsakih nekaj deset centimetrov visijo različno dolge vrvice, na koncih pa so pritrjeni ti nesrečni cvetlični lončki z raznim višjim cvetjem. Vsekakor zanimiva soba. In stene — polno verižic in verig, tisoče drobnih, doma narejenih okrasov iz bakra, lesa, usnja in navadnih špaga. Po policah in na tleh stojijo velikanske raznobarvne steklenice, ki skrivajo v svojih prozornih trebuhih vse do školk, polžev, frnikul pa do kamenja. Vse, prav vse lahko najdeš tu. Verjetno ne manjka nič drugega kot drobno opozorilo, pritrjeno na vrata: »Hodi sklonjen in ne premikaj se prehitro.« Prvo noč sva kljub tem čudom dobro prestali. Sledil je holandski zajtrk in hipna odločitev — danes greva na morje. Že naju avtobus pelje proti ROTTERDAMU (RIDDERKERK žal nima železniške postaje), uro zatem pa že loviva za rep zadnji vagon vlaka, ki pelje v VLISSINGEN — pristaniško mesto na JZ Holandije. Uro in pol in za nama je 130 km poti. Pred tem sva spravili v dobro voljo cel kupe sopotnikov. To nama je uspelo povsem nenamerno, pač zaradi najine dobre volje in govornice, ki so jo sprva gotovo imeli za tutankamonščino, dokler se obilna stara dama v debelem kožuhu (ne pozabite, da je julij) in slamnati čepci (!) ne domisli in reče: »You are Yugoslav, ja?!« (Sta Jugoslovanke?!). »O ja, of course.« (Seveda.) Madam se smeji in modre oči se kar topijo od zadovoljstva in izginjajo v jamicah, obdanih z debelimi skladi maščobnih blazinic. »Do you speak English,« (govorite angleško), sva radovedni. »Now, o neee!« In ves kupe plane v smeh. Postaja v Vlissingenu je nekaj km iz mesta, zato se odločiva, da bova raje pogledali na drugo stran širokega zaliva, ki skupaj z reko Scheldo sega vse do belgijskega ANTWERPNA. Trajekt odpelje vsakih 20 minut, zato ne čakava dolgo, da se skupaj s trumo ljudi mešanih narodnosti in ras, ter precej deset avtomobilov preseliva na »PRINSES MARGRIET«. Na ladji najdeva skupnino mladih, ki veselo pospravljajo konzerve s hrano in pijačo in ker sva skorajda lačni, se jima pridruživa. Nemogoče je odgovoriti na vprašanje, od kod in kdo so. So mladi, veseli, s severa in juga, iz vzhodnih in zah

Hec, je pa hec

tranzistor, tako da je na tleh polno rdečih, rumenih žic, pa vijakov, vzmeti in še in še. Ker je policajev na tako kočljivih mestih, kot je Dam, vedno zadosti, tudi zdaj ne traja dolgo do obiska enega izmed njih, ki venomer korakajo okrog. Anatam mora pokazati potni list in s tem se tudi vse konča. Policaj ne razume angleščine in tako sploh ni vprašan, še manj odgovorov.

Nekaj je med nami tudi nahrbtničarjev. Tu in tam je obešena še kakšna škodela ali ponev, morda tudi čajnik ali pa kakšna druga najljubša stvar lastnika, brez katere se ne odpravi na pot. Kaj ta stvar je, je pri vsem tem najmanj pomembno. Gre pa za pestre zbirke od violin, biblij do ptičjih kletk. Pred kraljevo palačo čez cesto stojijo gruča ljudi, golobi nemoteno obletavajo posameznike, ki jim nastavljajo dlani, polne koruze, okrog spomenika krožijo avtobusi s turisti, ki stegujejo vravne, da bi kar najbolje videli Dam in hipije, povsod pa je nepogrešljiv fotoaparati. Končno se primaje Irena, ki se od utrujenosti le še približno drži na nogah. Med tem ko nabira moči za pot do železniške postaje, skočim na pošto, kjer srečam dva Ljubljancina, ki pri okencu »Poste restante« zamašča sprašujeta po pošti, ki naj bi prispela na njuno ime. Seveda se zaklepeta, tako da Irena že skoraj umira od nestrpnosti, ko se vrnem ponjo. Ko končno dvignevo sidro, ostaja za nama vedno več in več ljudi, ki so s hladom vred prilezli na ceste, dolgočasne lajne, mehka glasba iz barov in restavracij, nahrbtničarji, ki s težkim tovorom vred iščejo prenočišče, policija na obhodih, počasni tramvaji, avtomobili s poljško hitrostjo... Mrak lebdi nad mestom in se počasi, a vztrajno zažira v ozke ulice, trge, kanale...

Ce upoštevamo, da je sreda najbolj storilen dan v tednu, tudi razumemo, zakaj so nama ravno ta dan dovolili ogled največjega pristanišča na svetu — ROTTERDAMA. Res sva imeli srečo, da so nama prijatelji, pri katerih uživava že vse te dni, omogočili še to. Že ob 8. uri jutraj sva s »hišnim gospodarjem« krenili proti njegovemu delovnemu mestu. Danes opravlja preglede pri varnostnem delu v pristanišču, kamor naju je vljudno povabil. Tako že jutraj krenemo po reki Maas navzdol. Krenemo? Da, na krovu prave male jahte sta poleg nas treh še en kontrolor in kapetan. Vendar jahtin videz vara. V svoji notranjosti skriva ta lupina vse mogoče aparature od radarja do telefona, skratka, prav takšna je, kot so vsi policijski oz. carinski čolni. V primeru kakšne nesreče pri delu v pristanišču mora komisija nemudoma pripeljati na kraj nezgo-

de, zato temu ustreza tudi hitrost. Tako se

bukom. Vožnja čez Rokav naju je stala zaradi Inter-rail karte precej manj kot ostale potnike. Podpisali sva se Immigration act, da nama potem pri prihodu v Anglijo ni bilo treba predolgo čakati še na to. Težko si mislite, kako tečni so Angliži, preden koga spustijo v svoje kraljestvo. Hočejo vedeti prav vse, kdo in od kod si, kam greš, h komu, zakaj, za koliko časa. Nemogoče!! Kakšna je bila vožnja od DOURA na drugi strani Rokava, do Londona, ne vem več. Utrujenost, lakota in žeja so pripomogle k temu, da sem zadremala, takoj ko sem ugotovila, da sedim v pravem vlaku. Irena pa je bila moje pravo nasprotje. Kar poskakovala je od sreče, da je spet v Angliji in da bo že čez nekaj ur videla lanskeletne prijatelje. Končno sva le prispeli v angleško prestolnico. Moj prvi vtis — mesto kot vsako drugo, pozneje ugotovim še to, da je precej živahno. Vendar kmalu spoznam, da vsa stvar ne bo tako rožnata, kot je najprej kazalo. Na ladji nisem menjala denarja in zdaj sem povsem brez denarja, brez funtov mislim. Ireni žvenketajo po žepih ostanki lanskih penijev, kar je precej premalo, da bi kupili karto za podzemno. Do njenih prijateljev je skoraj celo uro vožnje s podzemno in te poti več ne zmoreva peš, pa še s tem težkim tovorom povrh. Odločim se za edini izhod, ki ga trenutno vidim — Youth hostel. Ravno premišlujem, kje naj ga najdem, ko mi dolglaslo bitje na peronu potisne v roko reklamno brošuro GREYFRIARS HOSTLA. Jasno, da sem resen interesent, zato dolgolasec vljudo pove, da ima prevoz do tja zastoj, oziroma da čaka kombi, ki vozi mlade popotnike od postaje do hostela, že pred železniškim poslopjem. Irena me spremlja do kombija do katerega mi pokaže pot dolgolasec, ki potem še pritrdi moj nahrbtnik na streho. Počakamo še nekaj minut, da je avto natlačen, nato pa zavozimo po londonskih ulicah, seveda po levi strani, čemur se zlepa ne morem privaditi. Nehote zadržim sapo in se dvignem, kolikor mi to prostorska stiska dopušča, ko izza ovinka pridrvi vozilo po desni strani. Irena je še vedno z nami, vendar se pred vrati youth hostla poslovi. Jutri dopoldne bova skupaj odšli k njenim prijateljem na FINCHLEY, kjer se nameravava utaboriti za nekaj naslednjih dni. Ko stojim pred prijavnim okencem, mi je rahlo neprijetno, ker ne vem, če bodo zahtevali plačilo vnaprej. Seveda je ta strah čisto odveč. Dobi la sem sobo z žimnico, saj sem predvidevala, da bo to ceneje kot soba s posteljo in nisem se uštela. Soba je bila prav prijetna. V njej so bile celo zavese in tekoča topla voda, kar je sicer prava redkost. Seveda pa je trajalo več kot pol ure, preden sem sobo našla. Marku iz Luzerna se moram že zahvaliti za prijazno pomoč pri iskanju sobe, saj je bila le-ta v zadnji zgradbi; celoten hostel obsega celo levo polovico ulice in ga sestavlja več poslopij. Dve Finki sta že spali, ko sem prišla, trenutek za menoj pa je na smrt zaspana pricokljala še Francozinja, to pa je bila tudi vsa »posadka« naše sobe za to noč. Ker je prejšnja utrujenost v meni naenkrat splahnela, sem poiskala družbo v pritličju. V televizijski sobi s barvnim aparatom je takšna gneča, da še komar ne bi mogel brezskrbno letati okrog, zato si lahko mislite, kako smo se dušili mi, ki smo malo večji od komarjev. Ne vem, ali je soba večkrat premajhna ali pa je nas nekajkrat preveč. Ker nočem več biti sardina, se mi nekako posreči pritrkljati se skozi »odprtino«, ki je imela namesto vrat »zamašek« iz ljudi in so bili začepljeni bolj kot pivo in coca cola v pločevinkah, ki so jih prodajali na hodniku. Na srečo je v glasbeni sobi več zraka. Zvrnem se v naslonjač, od nekod se vzame Mark s še dvema prijateljema in začne se živahen pogovor. Fantje me na vsak način želijo prepričati, da bi šla z njimi jutri na Škotsko iskat pošast v jezeru Lochness. Seveda sem nad predlogom zelo navdušena, vem pa, da Irena ne bi soglašala, zato se proti jutru poslovimo. Naslednjo noč dočakam že v drugačnem okolju, in sicer pri Ireninih prijateljih, ki mi priredijo prav prisrčen sprejem. Naselim se v eni od dveh dnevnih sob, ki jima ne morem določiti stila. Moja rezidenca je živ primerek muzeja: trije fotelji, vsak drugačen, dve mizi, seveda različni, da ne govorim o omarah, niti o preprogah in kožah, pa o slikah... Ja, postelje pa ni — spim v spalni vreči na kožah, kar se mi zdi dosti bolj imenitno od Irenine velikan-

ske postelje, ki je kar za nekaj številke prevelika zanjo.

Naslednji dnevi so tipično angleški. Ne vem, o čem, naj najprej pišem. Spoznala sem toliko stvari, da ne vem, ali naj pišem o prvem srečanju v živo z angleškim humorjem, ali morda o nemogoči pedantnosti, varčnosti... ki so me že v prvih urah zadeli v živo. Pravzaprav mi je grizel živce njihov humor le v nočnih urah, ko so sosedje tako navdušeno spremljali nočni TV program, največkrat kavbojke, da sem poleg streljanja, pokanja in konjskega topota nehoti naredila začetniški tečaj otočnega šaljenja, ki mi žal niti slučajno ni blizu. Varčnost se je pokazala predvsem pri večerjeh, ki pa jih nisva mogli kar tako preskočiti, saj sva bili po celodnevem »delu« na vlakih zvečer pošteno lačni. In kaj ti potem pomaga takle atomski toast, pa če je poleg še ne vem koliko vrst marmelad, s še večjim številom barvnih odtentov? Danes pa v hladilniku ni bilo niti mleka, zato sva bili prisiljeni, da si ga sposodiva pri sosedih na začetku ulice, ki so ga pozabili spraviti na varno. Pri tej akciji seveda sodelujeva obe. Ura je že dve zjutraj in nikjer žive duše. Praktično, da mlekarji postavljajo steklenice kar pred vrata ali na vrtove. No, pa saj bova mleko jutri vrnilo — seveda, ko bodo odprli trgovine.

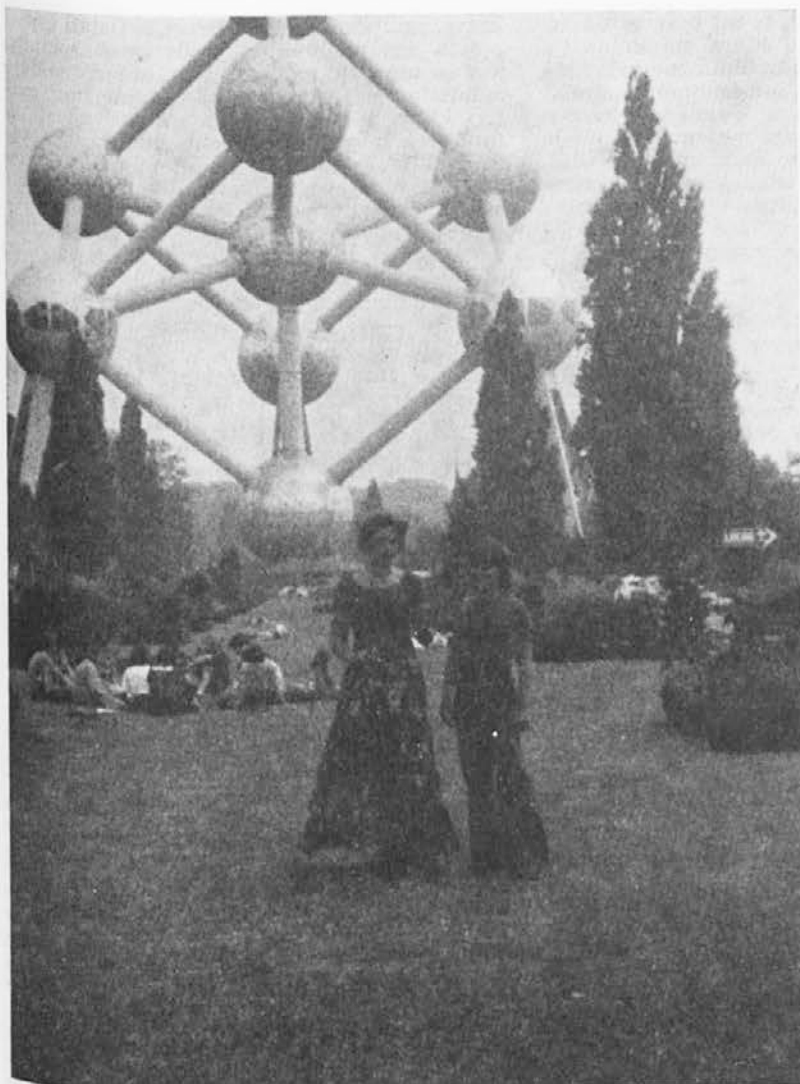
Današnji dan je bil izredno naporen. Bili sva na kopanju, izbrali pa sva Atlantik. Sprva sva nameravali v BRISTOL, ko pa sva bili tam in je bilo tako vroče, da se mi je koža prilepila h kavbojkam, in so ljudje okrog naju, seveda iz senčnega zavetja, ugotavljali, da je to najtoplejši dan v zadnjih sto letih, sva ugotovili, da tu ja sploh ni morja. Treba je bilo naskočiti naslednji vlak in čez pol ure sva bili pri vodi. WESTON SUPER-MARE je prav simpatično mesto, ki se ob lepem vremenu prav zapeljivo sonči ob — ja, ob morju bi morala tu napisati, vendar mlaki, ki klototajoče liže kilometrsko obalo, res ne morem tako reči. In Irena je tako opevala angleško obalo, ko sva se spopadli s holandsko mivko! Zdaj ima svojo iskriko, kristalno čistočo!! Ko sva si opomogli od razočaranja (Irena je medtem ugotovila, da je čisto morje na jugu, in ne na zahodu, kjer sva zdaj), sva se počili na vlažno zbito in umazano vlago. Irena je od utrujenosti takoj zaspala, jaz pa kljub krokodiljim kapljam znoja nisem mogla v penast kakao, kamor so prav z navdušenjem lezla prepotena telesa teh revnih Angležev, ki sploh ne vedo, kaj je morje. Jasno, da Irena ni vzdržala pri spanju in tako je šla proti morju, oziroma boljše povedano, za morjem. Bila je oseka in to tako močna, da se je morje potem, ko je pri-

šla nazaj, umaknilo za dobrih 100 m. Za njim pa je ostalo združasto blato, po katerem so brodili kopalci. Res me je domala pobralo, ko se je Irena vrnila. Na mojo sopotnico je spominjala le še barva oči, vse ostalo od las do kopalk in kože, je bilo zamazano sivo, rjavo, na noge pa so se lepili do kolen segajoči »škornji« blata. Zenska sploh ni vedela, kakšna je, zato tudi ni razumela moje prepredenosti. Poslala sem jo pod tuš v kopalnico, ki so zgrajene ob obali, a se je vrnila, češ, da zaradi preobilne količine umazanije ne more noter. Tako sva nekaj časa taval po obali in ugotavljali, da imava zadnji vlak proti Londonu čez pol ure. Irena je iznajdljiva, zato se je meni nič, tebi nič — odločila, da se opere kar v bazenu pred hotelom Atlantik, do katerega je bilo lahko priti, pa še paznikov ni bilo nikjer. Res je prišla nazaj precej drugačne polti, o tem, da so po zvočniku pozivali, naj se javi, kdor je umazal vodo itd., itd., pa seveda ne bom pisala, saj tudi ne utegnem. Medtem že sediva na vlaku teksaškega značaja in se prav zadovoljno smejiva, saj se nama je spet posrečilo zasesti mesto v hladilnem vagonu, ki je pravi balzam za pregreto telo. Na žalost pa kaj kmalu ugotoviva, da sva v sami naglici in sreči, da je Irena končno spet brez blatne obloge, butnili na napačni vlak. No, se tudi zgodi. Tako sva namesto v Londonu, izstopile v SALISBURYJU. Bilo je pozno popoldne, vendar ravno prav, da sva ujeli zadnji izletniški avtobus za ogled kamnov, tako sva imenovani pot v STONEHENGE, z vmesnim postankom v enem izmed najlepših parkov, kar sem jih kdaj videla. Gre za WILTON HOUSE, gradič, kjer je živila ena izmed žena Henrika VII. Zgradba sama je nekaj čudovitega, okolje, v katero je postavljena, pa daje še lepši, skoraj pravilni videz. Seveda naju ni so razočarali niti kamni, ob katerih moraš dobiti spoštljiv občutek do nečesa neizrečenega. Privlekli so jih baje iz 225 km oddaljenega PEMBROKEŠHIRA. Rabili pa naj bi za observatorij. To ni edini »obroč« skalnih blokov. Še v sami Angliji jih je več — trije so tu in najstarejšega so postavili 2200 let pred našim štetjem. Kamni so visoki čez 4 metre, na srednji kot na obodu. Najlažji tehta 25 ton, najtežji 50. Kako so to težo prenesli tako daleč, si res ne znam razložiti, pa čeprav sem premisljevala o tem vso pot do Londona, kamor sva končno prišli ob 1 uri zjutraj. No, in, saj pravim, potem pa najdeš v hladilniku le toast, pa nemogoče zelenjavne marmelade...

Jasno, da sva bili tudi v CAMBRIDGU — tu sva dočakali prvi dež, oziroma dežek, saj so hladni trenutki trajali le med nevihto, pa še ta je bila rahitičnega porekla. Sezuli sva cok-

Stonehenge

Tudi tu sva bili...

lje (maturantski čevlji so bili v drugi izmeni) in bosí podršavali po odtočnih kanalnih, kjer je drsel droben curek prašne deževnice. Jasno pa je tudi, da si mesta nisem vtisnila v spomin zaradi tega prijetnega dežja, ampak predvsem zaradi množice collegov, ki jih je pravo malo morje. Imajo svoje grbe in imena. Tako sem bolj natančno raziskala Emmanuel colleg, pa Yesus in Trinity colleg, v Fitzwilliam collegu pa sem se lahko še stuširala. Ne vem, kako se mi je posrečilo odkriti kopalnico, in to tam, kjer sem predvidevala vratarnico. Seveda naju je pregnal čas, da nisva bolj dolgo obče dovali izredno dobro založene tržnice, predvsem pa reke, na kateri so študentje žonglirali z vesli. In če si že v Cambridgu, je pač pravi mačji kašelj, če obiščeš še OXFORD — prav tako zasičen z univerzami.

Prav enkratno lep dan pa sva izbrali za STRATFORD na reki Avon. Jutranjo jezo, ko sva se na podzemni v Londonu nekajkrat zatekli preden sva končno pridirkali na PADDINGTON, sva že pozabili. Niti se nisva več jezili na melanholične in zaspane Angleže, ki so ob 9. uri ravno mlili v službo in delali nemogoč dren na vsakem metru postaje. Po treh urah vožnje med valovito pokrajino žitnih polj prispeva v Shakespearov rojstni kraj. Irena se takoj vkreca na turistični čoln in do večera je preskrbljena. Jaz pa odtavam po mestu, ki mu sploh ne najdem imena. Všeč mi je, ker je majhno, lično, čisto, vse v cvetju, z zgradbami iz tistih toplih pravljič, ki jih prav vsak od nas pozna. Ko ležim v travi pred bolnišnico, niti malo ne pomislim, da so za pisanimi okni cvetja in bogatimi zavesami bolniške postelje z bolniki, ter da so mogočna drevesa nad menoj zvočna zavesa, za katero tišči lebdeč spokojen mir sivih hodnikov bolnišnice. Res sivi? Skorajda sem prepričana, da niso sivi, čeprav jih nisem videla. V cvetju je tudi rojstna hiša Shakespeara, pa »Royal Shakespeare Theater«, in sploh vse. Vsekakor je nekaj posebnega tudi svetovno znana zgradba pisateljice Anne.

Pri starinski uri sredi trga sem seveda spet prva in spet lahko negodujem zaradi Irenine

netočnosti. Ravno se udobno namestim, kolikor se na kamnitih stopnicah, ki poleg dveh korit s tekočo vodo obdajajo visoko uro, sploh da, se na motorju pripodita prav do mene dva Holandca — fant in dekle. Nekaj časa traja, da se skobacata iz pajacev in odpreta konzerve. Prisedeta k meni in njune večerje se še sama udeležim. Denarja imata več kot zadosti, zato se sploh ne čudim, da Maria kar naprej leta v bližnjo trgovino, od koder se vrača s polnimi vrečkami raznih dobrot. Počasi ugotavljam, da sem spet srečala nekoga, ki nima pojma o Jugoslaviji. Upam, da sem jima jo za silo približala. Han — z do pasu segajočimi rdečimi lasmi, očali in sončnimi pegami na nosu, mi ob slovesu zagotovi, da bo prihodnje leto prišel na Jadran zdaj ko ve, da ga pri nas ne čaka nič slabega.

Kar nekaj dni sva z Ireno porabili za spoznavanje Londona. Res je težko reči, kaj mi je najbolj ugajalo. Ali je bil to PICCADILLY CIRCUS, HOUSES OF PARLIAMENT, BIG BEN, CARNABY STREET, TOWER BRIDGE, OXFORD STREET, ali kaj vem katero čudo izmed naštetih čudes tega vele mesta. Podzemna železnica, dvonadstropni avtobusi in pločniki so mi omogočili, da sem si ustvarila bežen vtis utripa življenja v glavnem mestu otoka.

O najin角度ških prijateljih nisem spregovorila še nič, zato bom zamujeno tukaj nadomestila. Scharol je psihologinja, Rodney duhovnik, ki tu v Londonu študira in če bo šlo dobro, bo čez leto dni za stopnjo nižje od škofa. Gre za avstralsko družino, ki je prišla v Anglijo samo zaradi tega študija. Londonu pa so se privadili bolj, kot so nameravali, zato bodo kar ostali. Vsak mesec jim letalo pripelje še kakšen kos pohištva, ki ga imajo v glavnem še vsega na — kontinentu in tako sklepam, da bodo čez 10 let že kompletni. Govorim o res izredno posrečeni družini. Nekega vročega popoldneva, ko je bilo vzdušje kot nalašč za lenarjenje na vrtu, zaslišim v sprednji dnevni sobi čudno in nerazumljivo grgranje, potem govor in spet celo skalo različnih glasov. Stopim na hodnik, ki vodi do sobe in sko-

raj me je strah, ko gledam po stenah obešene manstre — razne maske s spačenimi obrazi. Na srečo se pojavi Irena, ki me pomiri in razloži, da Rodney samo študira in nič drugega. Zbežim v kuhinjo, da ne prasnem v smeh kar pri ključavnicah, skozi katero se žal ne vidi v študijski prostor. Potem ugotavljam, da mora biti Rodney trenutno pri kakšnem poglavju o naših prednikih ali afriških plemenih. O tem sem še bolj prepričana, ko se vrata čez čas odpro in nas s vojim obiskom počasti sam Rodney, ki izgublja sapo s pihanjem v kozji rog. Irena je teh obredov navajena še od lani, jaz, reva, pa se komaj obvladam pred njim.

Lepega sobotnega dopoldneva jo mahneva na Škotsko. Polnih 7 ur imava na razpolago, da si ogledava pokrajino in mesta, ki bežijo mimo. Vroče je in sopotniki so dolgočasno tečni. GLASGOW ni ustrezal pričakovanjem. Mesto je videti umazano, skrivnostno, dolgočasno in odbijajoče. Zaman pol ure laziva v hrib, youth-hastel je poln do hodnikov. Ne preostane nama drugega, kot da se obrneva in jo mahneva po skrajno neudobnih ulicah navzdol. Človek se res lahko vpraša, zakaj stoji mesto na najbolj neprimernem kraju, da je vse nekje navzgor ali pa navzdol. Na policiji nama bodo že pomagali, si misliva in potrkava v pisarni, ki jo zagledava na železniški postaji. Trije »policemani« so seveda šarmantno prijazni, ko nama dajo naslov nekega hotela. Oprtava nahrbtnike, zakoračiva v strmino, najdeva hotel in izveva, da je zaseden. Seveda spet sestopiva in se ponovno oglašiva na policiji. Zdaj pa zagrabi Ireno neslutena panika. Strah pred neznanim jo privede do najbolj neverjetne rešitve — takoj nazaj v London. Že ob sami misli na to, mi postane slabo, zato se odpelje sama. Želim ji samo srečno pot, okrog dveh jutraj bo že tam; če pa podzemna na Finchley ne vozi več, bo lahko podpirala stebre na hodnikih in čakala jutro. Policaji mi izbrskajo iz cotastih papirjev še en naslov in prav zabavam se že, ko sem čez četrto ure spet pri njih. Jasno, da je bil hotel zaseden. Fantje uvidijo, da se bo treba problema resno lotiti, zato mi najprej postrežejo z večerjo. Prav uživam, ker mi medtem ni treba govoriti, pravzaprav poslušati. Škotsčina je tako obupno zapentljan jezik, da trenutno nisem v zavirljivem položaju. Spet mi najdejo nek naslov, za spremstvo pa določijo policaja z rdečimi lasmi in rahlimi, bradi podobnimi bilkami, ki me pripelje do Duncan's hotela, kjer dobim sobo na podstrešju. Poševen strop z lino, velikanška starinska postelja z izrezljanimi stranicami, omara, ogledalo, topla voda, vse to me je tako prevzelo, da sem zaspala tisti hip, ko sem ugasnila luč. Okrog devetih zvečer se zbudim. Na uho mi prihajajo blagodejni zvoki kitare iz sosednje sobe. Radovedna, kaj pomeni hrup na hodniku, vstanem in odprem vrata. Zagledam kakšen ducat mladih, ki se drenjajo pri sosednjih vratih in počasi lezejo v prostor, ki ne more biti dosti večji od moje 3 x 3 metrske kocke. Da ne bo dolgovozja — pripravljaj se je edinstveni glasbeni večer, morda celo kar nočni, saj smo se razšli šele v jutranjih urah. Zabave ni manjkalo. Ljudje so bili zanimivi, nekaj Švedov in Norvežanov, dva Japonca, ostalo pa Angleži. Slednji so v teh podstrešnih sobah nastanjeni kar za nekaj mesecev, ker je cena dosti bolj ugodna od podnajemniških sob. Zajtrk je vračunan v ceno sobe, zato si privoščim poleg toasta in kave še nekaj jedi z jedilnega lista. Žal izbira ni bila preveč posrečena. Se pač zgodi, če človek ne ve, kaj naroča.

Šved Sven se odloči, da me pospremi na odkrivanje Škotske in tako danes začneva z EDINBURGHOM. Vlak za to smer najdeva na drugem koncu mesta — Glasgow ima namreč dve železniški postaji. V 45 minutah sva na cilju. V Edinburgu pa takšna megla, da bi se zjokal. Z gradu, zgrajenega na živi skali, kar se od daleč sploh ne opazi, se ne vidi nikamor, čeprav vodič pri ameriški turistični skupini, kamor sva se neopazno »prišulila«, tako vneto zatrjuje, da je od tu, neopisen pogled na zaliv FIRTH OF FORTH. Na ploščadi pred vhodom v grad se na veliko pripravljajo na bližnji edinburški festival, ki bo konec meseca. Kljub nedelji so ulice živahne. Trgovine s spominki komaj požirajo reke turistov. Jasno, da so glavna atrakcija Škoti s svojimi krili. Svena zanima, kako bi mu pristajali kockasti naborki, zato jo mahneva v trgovino, kjer

ga prodajalec — seveda v krilu, prepriča, da krilo resnično kupi. Ob vedno večjem pritisku megle potem tipava za škotsko kraljevsko akademijo, narodnim spomenikom, ... Kmalu spozna, da je ves trud zaman, proti megli ne moreva nič. Po PRINCES STREET se vrneva na postajo in seveda na prvi vlak, ki pripelje. Po 55 km sva v DUNDEEJU, mestu z največjo predilnico in tkalnico jute na svetu. V japonski restavraciji, kjer naročiva paradižnikovo juho nama lastnik do podrobnosti opiše mesto, ker pa mu ugajava, zapre lokal in naju z mercedesom popelje ven. Ko se po nekaj urah vrnemo, se na železniški postaji poslovimo kot dobri prijatelji. Proti polnoči sva spet v starem Duncanu, kjer naju sostanovci nestrpno pričakujejo. Žal mi je, ker je to naš zadnji skupni večer. Jutri moram na pot, sicer bo Irena v skrbeh. Ne vem, kakšne zasluge imam, da mi tokrat sam direktor hotela servira zajtrk. Vsekakor pa nimam prav nič proti.

Ob 8. uri sem že na vlaku za LIVERPOOL. Ne vem, kaj je z današnjim vlakom. Nikamor ne gre, v CARLISLEYU pa celo obstane, in to za celi dve uri. Potniki med tem časom pohajajo po vagonih, se obešamo po oknih, najbolj drzni poskačejo v travo kraj proge in nastavijo obraze žgočemu soncu. Lokomotiva je pokvarjena in zdaj čakamo na pomoč. Končno nas potem le spravijo naprej in srečna sem, ko izstopim v Liverpoolu. Na postaji se prilepi name suh dolgin, ki mi na vsak način želi pokazati vse mestne znamenitosti. Ker se sama prav dobro znajdem in njegove družbe ne želim, se ga otresem s tem, da mu povem, da sem zmenjena s prijateljem, ki me čaka nekje v centru. To zaleže, jaz pa lažje zadiham v sončni prah, ki se dviga z zamazanih tal. Kar ne morem verjeti, da je v mestu s tako zvanečim imenom doma takšna svinjarija. Gre za tipično obmorsko mesto, raztrgane in napol posušene hiše te turobno pozdravljajo, ko zapustiš najstrožji center, v katerem so sicer mogočne zgradbe in živahne ulice. Ulica, po kateri grizem strmino proti katedrali vrh manjšega hriba, je pravo sprehajališče miši in podgan, s kupi papirja, konzerv, razbitega stekla in zvite pločevine. Hiše na obeh straneh pa brez sramu razkazujejo vlažne, prazne prostore in tu in tam kakšno osamelo delavnico. Povsod pa brije oster veter, ki iz Drškega morja prinaša duh po soli. Prav vesela sem, ko v katedrali srečam nekaj turistov. V samem mestu, ulicah jih prej ni bilo videti. Skoraj dobim vtis, da v tem mestu ni mladih ljudi, da o mladih turistih ne govorim. Na hitro prehodim pristanišče, vendar me veselje do kakršnegakoli nadaljnjega ogledovanja kmalu mine — umazanija, veter in sumljivi rahlo potemneli tipi, ki se zagonetno nasmihaajo za vsakim vogalom. Edini svetel utrinek Liverpoola je mlada družina, ki me je ustavila, ravno ko sem se vračala na postajo. Ženska, očitno najbolj zgovorna, povpraša, če že imam prenočišče, sicer bi lahko odšla z njimi. Z možem sta dosti prepotovala tako kot jaz — z nahrbtnikom — in vesta, kako je to prijetno in neprijetno obenem. Žal, v Londonu čaka Irena, ki ji živci gotovo že popuščajo, ker me tako dolgo ni, moram naprej, sicer pa mi — edinkrat na celem potovanju — ne bo težko.

Prijatelji v Londonu mi pripravijo sprejem z glasbo in Rodney celo preneha pihati v rog. To je najin zadnji večer v Londonu, zato se odločiva, da ga porabiva za nočni ogled mesta. Med kolovratenjem trčiva ob opero, kjer je vse tik pred pričetkom Mozartove Čarobne piščali. Sediva na stopnicah pri vhodu ter opazujeva moško in žensko eleganco, ki izstopa iz taksijev ter se zgrinja proti glavnim vratom. Ker znaša cena predstave samo 60 penijev, vstopiva tudi medve. Za nizko ceno dobiva »visok sedež« — prav pod stropom, daleč nad odrom, kjer je že po nekaj minutah nevzdržno vroče. Hladim se v kopalnici, ki jo najdem v enem izmed hodnikov. Tu so odprta okna, ki spuščajo v prostor osvežilen hlad. Sedem na okensko polico in zdaj odkrijem pred oknom, na zunanji strani fasade, več kot pol metra široko ketansko palico, speljano okrog in okrog stavbe, ki bi bila lahko prav zanimiva sprehajalna steza pri nočnem ogledu mesta. Misel prelijem v dejanje in ko dosežem sprednjo čelno stran, leži TRAFALGAR SQUARE pred menoj kot na dlani. Strah, da

bi okno med tem zaprli, je bil povsem odveč. Čakalo me je, še vedno odprto na stečaj. Po predstavi srečava na podzemni nenavadno bitje, vredno pozornosti. Gre namreč za strašilo z Einsteinovimi lasmi, Frankensteinovim pogledom in Karajanovim zamahom — bil je slikar, ki se je do Fincleya zastopil portretiral.

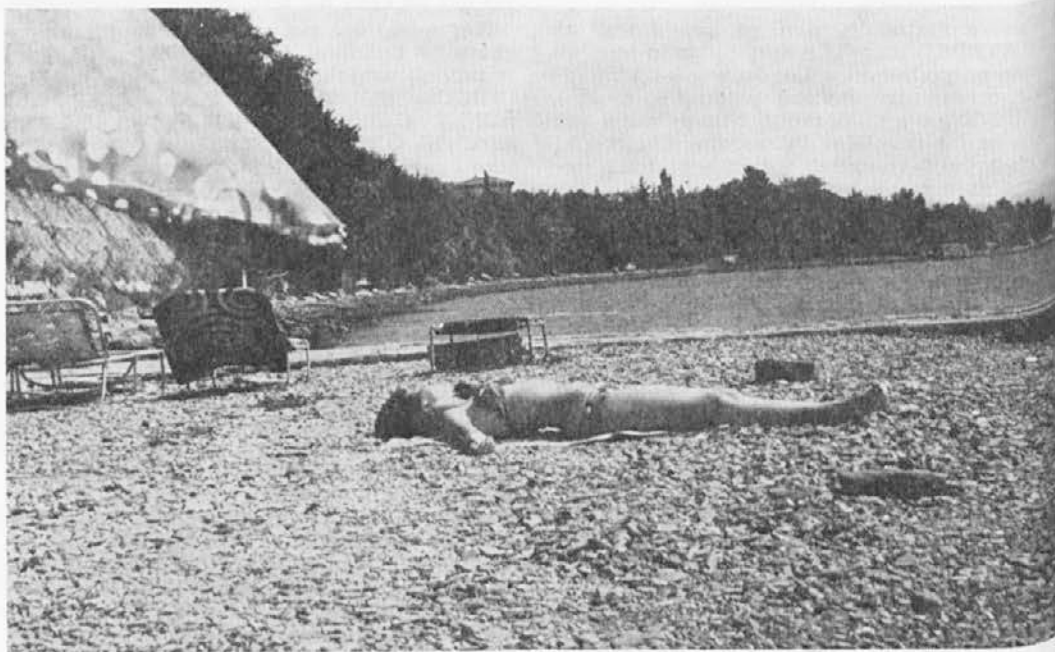
Ob 3. uri popoldne, naslednjega dne, sva tako daleč, da lahko zapustiva otok in se vrneva na kontinent. V kupeju sva sami in za devetnajst ur vožnje preskrbljeni z revijami in časopisi. Naslednja postaja je šele MÜNCHEN, kjer imava spet prijatelje oziroma znance. To pot gre za izredno prijazno družino, ki naju na postaji pričaka z avtom. Namestijo naju v posebni sobi za goste in naju tako tudi vse naslednje dni obravnavajo. Res se nama godi. Zaradi vsega udobja se prav poleniva in odhod v Francijo prestavljava iz dneva v dan. Ob strokovnem vodstvu cele družine, ki šteje pet članov, spozna bavarško prestolnico. Kdo bi si bil mislil, da skriva München toliko zanimivosti. Olimpijska vas nam vzame cel popoldan, saj se od 290-metrškega olimpijskega stolpa kar ne moremo odlepiti. Iz vrteče restavracije je namreč odličen pregled nad mestom in njegovo okolico, kar najbolj navdušuje komaj devetletnega Petra, ki je seveda tudi tokrat z nami. Spet drugi popoldan porabimo za ogled južnega dela mesta in naslednjega za ogled severnega dela. Dopoldneve največkrat prespiva.

Povsem slučajno odkrijeva, da se nama Inter-rail karta nevarno izteka, spraviva najnujnejše v nahrbtnik in že sva na poti proti Franciji. Pravzaprav je to bolj izlet, saj greva le do STRASSBOURGA. Današnja pot je pravzaprav dolgočasna, pač zato, ker jo že precej dobro poznam, razen zadnjih nekaj deset kilometrov. STUTTGART prečkam že osmič. Lahko bi bila že za vodiča ostalim potnikom v kupeju. Nemalokrat se pripeti, da moram Nemcem razložiti, da je na levi katedrala v ULMU, da so na desni vinogradi ob RHENU, in da smo čez 5 minut v MAINZU ... Prav čudno, da me kontrolorji na vlakih še ne poznajo ...

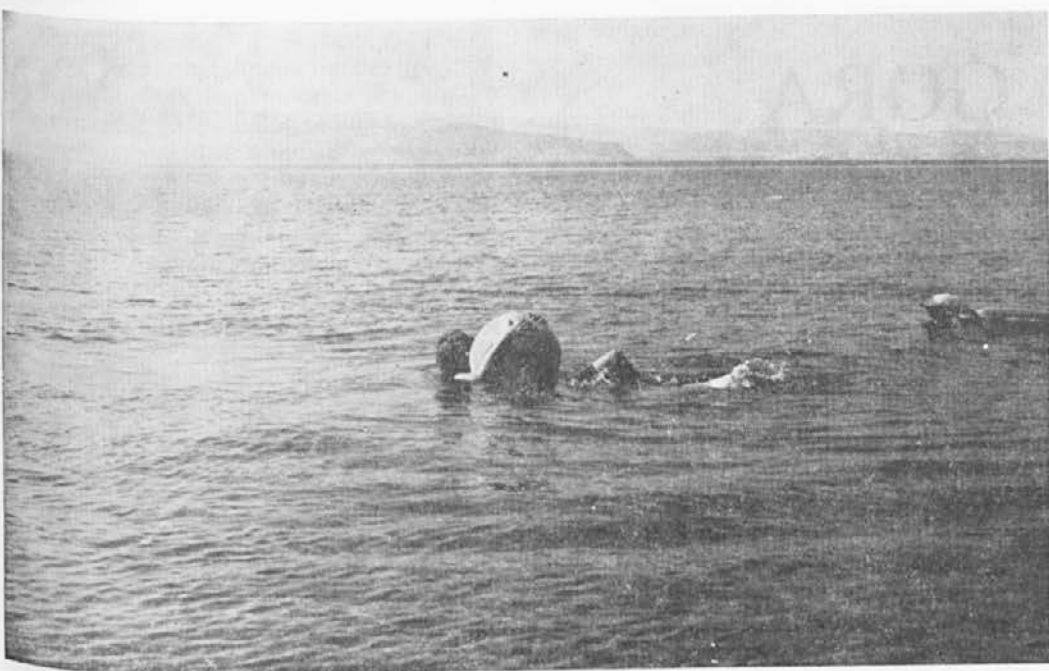
Ko v Strassbourgu izstopiva, se ulije ploha, zato se peljeva do centra z avtobusom. Ker sva brez dežnika, je najino gibanje omejeno in edino rešitev najdeva v obisku katedrale. Navdušijo me okna in čudovita raznobarna stekla v njih. Oboki so visoki in pod njimi lebdi mrak, kjer se lovijo globoki, temno obarvani zvoki glasbe, ki prihaja iz zvočnikov. Medtem dež poneha in na ozkih ulicah se pomešava z maso turistov in domačini, ki niso kdove kako prijazni. Na nekem vogalu si morava odtrgati nekaj minut za občudovanje 8-članske glasbene skupine, ki deluje tako pristrčno in otroško, da res ne moreš kar naprej. Moram se smejati, ko gledam kratkohlavnega petletnega, ki grablja po tam tamčku, šestletnika, ki tolče na tamburin in sedemletnika, ki pozvanja z glasbilo iz žlic,

kakršnega poznam že iz Bruslja. Ostali otroci pojejo. Pri trafikah in prodajalnah spominov so največje množice. Turiste navdušujejo domiselne razglednice z najrazličnejšimi motivi, ki jih je tu na vsakem koraku zadosti, in to v vseh mogočih velikostih. Prečkava roka-ve RHENA in se sprehajava po številnih parkih, kjer z dreves še vedno kapljajo dežne kaplje. Pravzaprav mi Francozi postajajo zoprni. Tako vsiljivi in lepljivi so. Francozinja pa so pravo nasprotje. Dokaj simpatično in urejeno delujejo, sicer pa je to le bežen vtis, ki ga lahko dobiš v enem samem dnevu.

Če že ravno požiraš kilometre v Franciji, do Švice sploh ni tako daleč. Vse te stane le nekaj ur časa in že si v deželi jezer in gor. Pravzaprav si kar oddahnem, ko je Francija za menoj. Uživam v čistoči in ob prijetnih sopotnikih. V ZÜRICHU spet dežuje, vendar me to sploh ne moti. Zbabeva se na avtobus in si tako ogledava mesto in okolico pri Zürškem jezeru — in sva za samo 6 frankov preskrbljeni do večera. Avtobus kar nekam ne pristaja k najinim umazanim kavbojкам. Pa da ne boste mislili, da jih med potjo še nisva oprali! Čeprav šele zadnji zlezeva v to elegantno škatlo, imava to srečo, da zasedeva najboljše sedeže — čisto spredaj. Ko se približuje še vodičko, od las do prstov na nogah v jeansu, odrinemo. To je pravzaprav moja prva tovrstna tura, zato se mi zdi še zanimiva. Drugače pa menim, da so bolj primerne za starejše turiste, saj je veliko bolj zanimivo, če lastnonožno meriš pločnike in ceste. Tempa življenja se lahko opazuje le neposredno, čeprav ob tem dosti manj vidiš! No, ker pa sva danes pod strokovnim vodstvom, izvem, da ima Zürich kar 17 železniških postaj, 200 različnih bank, univerzo, ki je še posebej znana po svoji medicinski fakulteti, da so stanovanja tu izredno draga — zanje gre kar tretjina zaslužka, druga tretjina je za davke in ostanek za življenje, ki je po standardu razdeljena v dve skupini — srednji in visoki. Ogledamo si park (seveda le skozi šipe avtobusa), hišo, kjer je živel Richard Wagner, najstarejši del mesta s hišami iz 13. stoletja in še in še. V Švici uporabljajo kar 4 jezike — nemškega, francoskega, italijanskega in retoromanskega. Največ je protestantov, ki jim sledijo katoliki in evangelisti, pa še cel kup drugih, manjših sekt. Zvečer na 8. peronu najdeva vlak za München. Ko sva sredi poti, naju kontrola prav neusmiljeno prežene — seveda saj sediva v prvem razredu. Vlak je poln nahrbtničarjev, ki so zasedli in dobesedno okupirali vse kupeje, zato sva prav besni, ko morava stati na hodniku. Pri Bodenskem jezeru se končno zasmiliva dvema Američanom, ki sta vso pot do sem blefirala zasedenost kupeja, da sta lahko nemoteno dremala. Vendar sem takoj ugotovila, da sem prišla z dežja pod kap. Tipa sta bila tako zgovorna, da sem komaj čakala na postajo v Münchnu.

Tihožitje

Morje vabi

Danes pa tja, kjer prodajajo pamet, sva rekli še snoči. Toliko je imajo, da so se lotili kar prodaje na veliko, seveda samo za marke. Malo moraš potrpeti, boli prav nič. Sedeš na stol, na glavo pa ti pristavijo lijak, po katerem teče prečiščen razum. Res enostavno, ne? Vreme nama je spet naklonjeno in potovanje prijetno. Mesto je seveda prav takšno, kakršna so vsa večja mesta, zato je tudi najina pot standardna. Ogled znamenitosti, skok v kakšno trgovino, če je še kaj časa, menda celo kaj malega pojema. Ta ustaljeni red mi je prišel že vrh glave, zato pustim Ireno samo in jo mahnem v neko prav določeno trgovino. Gre za lokal, mešanico trgovine in diskoteke, kjer imajo pretežno plošče z jazz glasbo. Naslov sem dobila že doma pri prijateljih in zdaj sem tu, sredi tega fantastičnega glasbenega centra. Na srečo ni preveč ljudi, tako da si mlad fant za pultom vzame čas za moje želje, čeprav že vnaprej ve, da ne bo ničesar prodal. ECM (gramofonska hiša) komadi se počasi prelivajo drug v drugega, čas, edini sovražnik mojih potovanj, pa me priganja, priganja. Z Ireno sva zmenjeni v rokodelski četrtni, tam, kjer je polno ličnih, nizkih hišk z razstavljenimi, steklenimi, lesenimi, lončenimi, srebrnimi, bronastimi izdelki. Med njimi pa je največ igračk. To se da razumeti, če povem, da je v mestu znana tovarna igračk. Malicava ali kosiva kar na nastavljenih mizah in stoli v centru, kjer velja prepoved za vožnjo z avtomobili. Irena se s sadnim koktailom iz konzerve in sladoledom ne zadovolji, zato se loti velikanskega sendviča, ki ga je zjutraj pripravila še v Münchnu. Res je ne razumem, kako more kar naprej polniti usta. Naj sva v vlaku ali pred njim, na lovu za znamenitostmi, pri počivanju, skratka, kraj in čas je niti malo ne ovirata, da ne bi iskala česa za pod zob. Pravi, da jo je ta huda oblika požrešnosti napadla šele na potovanju in jaz ji to tudi takoj verjamem. Če si jo predstavljam skoraj pred mesecem dni v Celovcu, je bila precej tanjša — pravo nasprotje meni, ki mi zdaj hlače že tako nevarno krožijo v pasu, da si bom upravičeno sposodila pas, ki si ga je Irena kupila v Londonu (takrat je še trdno verjela, da ji bo na poti še prav prišel), pa ga je medtem že spravila na dno nahrbtnika.

Izlet je minil brez pretresljivih posebnosti. meni je ugajal, Irena ni dala komentarja. Prespiva v Münchnu, zjutraj pa spet dirkava na železnico in v inter-rail karto tokrat zapiseva smer: München—HEIDELBERG—MANNHEIM. Vlak je skoraj prazen, verjetno zaradi cerkvenega praznika, ki ga danes praznujejo Bavarci. Prisedeva v kupe k sivola-semu starčku. Ko mu poveva, da sva Jugoslovanki, kar poskoči in usta mu lezejo do ušes. Reče, je namreč poročen z neko Dubrovčanko in zdaj je res vesel, da sreča njeni rojakinji. Mislim, da dosti bolje pozna Jugoslavo kot svojo rodno Nemčijo. Kaj vse nama

ne natrese v teh borih uricah do Mannheima. V Heidelbergu naju ne izpusti iz vlaka, češ, da morava z njim v Mannheim, kjer naju bo nekaj povabil, poleg tega pa si morava ogledati še svetovno cvetlično razstavo, ki je kar ne more prehvaliti. Prava malenkost se nama zdi ta njegova želja, zato si HEIDELBERG ogledava le skozi okno vagona. Na končni postaji pa naju čakajo presenečenja. Najin vodič, striček iz Mannheima, kot ga imenujeva od zdaj naprej, pojasnjuje, da so mesto med vojno 80-odstotno porušili, šele lani pa zasadili številno drevje ob cestah, po katerih škripa naša trola v center, da pa je toliko cvetja vedno, ne le zaradi trenutne razstave. Izveva tudi, da je to edino mesto v Evropi, ki za svoje ulice in trge nima imen. Namesto teh imajo črke in tako smo se, na primer, najprej ustavili na E-1, v središču, kjer je kraljestvo pešcev. Striček naju najprej odpelje v restavracijo. Da mi ne bo zmanjkalo prostora, ne bom opisovala, kaj je naročil. Naj zadostuje informacija, da so se Ireni še nekaj naslednjih dni na ta račun iskrile oči. Sledil je krožni ogled mesta — s cvilečo in škripajočo trola, spet restavracija, pa slaščičarna, ter za konec dostava do razstavnega prostora, vstopnici in nekaj kilogramov jabolk in pomaranč. Slovo je prav tako hitro in bežno, kot je bilo naše srečanje. Že pri vходу na razstavišče je polno pisanih nasadov, parkov in otroških igrišč. Hodiva in hodiva in še enkrat hodiva, dokler se od onemoglosti ne sesedem v enega izmed povsod nastavljenih ležalnikov. Preden mi odpovedo še veke vidim 1400 m² vrtnic — 2000 vrst jih je baje. Irena, ki pravi, da je moja utrujenost posledica »stradanja«, me prav neobzirno spravi pokonci. Z avtobusom »safari« stila se potem prepeljeva še v drug park, ki je dosti lepši od prejšnjega. Na jezeru so majhni čolni, ki prepeljujejo obiskovalce po pravilčno lepem jezeru z 12 vrstami rac, rdečimi ribami in velikanskimi krapi — do tropskega paviljona. Tod najdeva pravo džunglo z lianami vred, da kač in podobne golazni niti ne omenjam. Ko sva spet v parku, se Irena navduši nad idejo, da bi za 5 mark najeli električni avto in z njim sami krožili po potkah. Takoj povpraša neke take »najemnike« kje jih je moč najeti, razočarana pa izve, da jih »otrokrom« ne posojajo. No, prav lahko jo je zamenjati za otroka, saj je ni posebno veliko skupaj. To pa ji je velikokrat koristilo, saj je vedno kupovala le polovične vstopnice in vozovnice. Londonska podzemna bi lahko zaradi tega imela resne izgube. Po ponesrečenem poskusu, da bi spoznala svoje šoferske sposobnosti, mora na WC, da se uredi in umije. Ko pridem za njo, je nikjer ni. Kličem jo, njenega: »Tu sem,« pa nikjer. No ja, me bo že našla, pravim in ravno, ko jo nejevoljna začnem čakati, se na sveže počesana in sploh tip-top, približe iz levega krila stavbe, kjer

so na vhodnih vratih narisane hlače in velika črka H...

Za konec sva si prihranili še majhno poslastico, namreč GARMISCH-PARTENKIRCHEN, kamor naju z avtom zapelje najina družina. Ponoči je na moje veselje deževalo, zjutraj pa je nebo na debelo oblečeno z gobasto, sivo prevleko oblakov. Ker pa sva že zvečer omenili, da v Garmisch greva, pa če je dež ali sonce, zaradi naju lahko tudi z dežniki in bundami, se debati o vremenu pri zajtrku povsem izognemo. Splezamo v oplo in že smo na cilju. Rečem lahko samo to, da mi bavarski uniformiranci nič ne ležijo. Škoti so v svojih »kiklah« prava nula proti tem irhavcem s kilometriskimi peresi in gamsjo brado na klobukih. Če ima lastnik poleg vse te navlake še »kozji fiks« — a la natur in krive noge, obute v rdeče »zokne« in gojzarje, smo pa sploh popolni. Tu in tam prišumi še kakšen »dirndl« v bojnih barvah, pa kakšna imenitna dama s trinadstropno frizuro na dvanadstropnih petah, vmes morda še nekaj normalnih ljudi, pa spet nekaj idealistov s smučmi in bundami, pa spet majhni »kratkoirhniki« s sladoledi, pa starejše madam z debelimi kožuh in sončniki, no, in mi. Pravi cirkus; umiram od smeha, ki mi ga ponuja ulica. Megla počasi leze iz dolin in se obeša le še na najvišje špice, ki v svojih kotanjah še skrivajo sneg. Spet imava srečo z vremenom. Vzpon na najvišjo nemško točko — 2966 metrsko ZUGSPITZE; razgled z nje je tak, da ga ne morem opisati. Lepo je... Irena uživa. Zadnje čase je morala trpeti za hudim domotožjem (to bi že lahko bil vzrok njene požrešnosti), saj se je med temi živimi skalami prav razcvetela. Naj uživa, saj kamenja že cel mesec ni videla, če odštejemo STONEHENGE, seveda. Poti na vrh sta dve, pardon — tri, vendar slednja ne pride v poštev, ker smo preleni, da bi plezali po skalah. Torej se lahko dvignemo ali z zobato železnico ali žičnico oz. gondolo. Za pot navzgor izberemo zobato železnico, ki je speljana v 4,5 km dolgem skalnem predoru, žičnica pride na vrsto pri spustu. Pozno popoldne smo doma. Čas do 22. ure porabimo za večerjo, pravo nahrbtnikov in slovo, ki je bilo tokrat težje, saj se prav tu končujejo najine počitnice.

Pred nama ni nobenega postanka več, tečejo zadnje ure najine vozovnice in pohiteti morava, da še pravočasno prispeva domov. Ta domov zadnji trenutek spremeniva v TRST, saj morava splahniti holandski kakao in blato bristolkega zaliva v čisti vodi — Jadranu. To bova najlaže v Umagu, ki nama je obema dobro poznan. Vagon, v katerega vstopiva najprej, je jugoslovanski. Mastne zavese, popackani in prežgani sedeži, že mesece neopran okna, prašna z madeži popackana tla, pepelnate okenske police, polni pepelniki in neznosen smrad pa naju preženejo v italijanski vagon, kjer v spalni vreči zaspiš do jutra, ko se zbudim nekje nad MIRAMAROM.

Do Kopra ni več daleč. Veselje nad srečno vrnitvijo in sploh veselje nad potovanjem pa zamre, ko se v Kopru pojavijo prve težave — tipičen jugoslovanski primer. Sprevodniku avtobusa, namenjenega do Poreča, se je zdelo, da v njegovem vozilu ni prav nič prostora, še najmanj pa za dva potnika z nahrbtniki. Nič kaj vljudo nama pove, da lahko počakava na naslednji avtobus, sicer pa imava itak nahrbtnika in lahko štopava. Po taki razlagi res ostaneva brez besed. Čez pol ure pripelje naslednji avtobus, vendar naju zapelje le do Portoroža. Celu uro posedava po pločniku pred postajo in vdano čakava. Sladoledar na sosednjem pločniku ima od tega same koristi. Vozni red danes očitno ne velja, sicer bi proti Poreču morala v tem času odpeljati že dva avtobusa. Rohneče škatle, ki potem le pripelje, se razveseliva kot otroka. Ko se vzpenjava po stopnicah, pa naju zadene sprevednikov piškavi glas: »Z nahrbtniki pa nikamor! Počakajta na naslednji avtobus! Lahko pa štopata, saj sta že navajeni!« Niti na misel mi ni prišlo, da bi še minuto dlje čakala, zato sem vprašala šoferja, če naju vzame v škatlo vsaj on. Sledilo je kratko prerekanje — tip za volanom je bil zrcalna slika sprevednika, vendar sem dosegla, da sta nahrbtnika romala v prtljažnik. Zanju sva odšteli še vsaka po 10 din, vendar se nisem razburjala. Srečna sem bila, da se peljem. Se bolj srečna pa sem bila v Umagu, ko sva izstopili, saj tako agre-

Milan Vošank

URŠLJA GORA

— Gora — ji pravijo domačini.

Zelena, velika gora, s kamnitim srcem, z dvema ogromnima žlebovoma, z golim vrhom in staro, sivo cerkvijo...

V njenih višavah bučijo viharji, osamljeni macesni bičajo oblake, nevihte dose-gajo vrhunec in strele z lahkoto izbirajo cilje.

Podoba te gore se je vrasla vame. Spremlja me po predavalnicah akademije, po knjižnicah, po vsem tujem mestu, ob čaši pijače, v veseli družbi in ob samotnih večerih.

To je naša Uršlja, Urška Koroška.

Lepega jesenskega večera sem sam koračil proti vrhu. Po gozdnati stezi se je že plazil mrak, sonce je zdrsnilo za obzorje, nebo je bilo popolnoma jasno. Vse naokrog je bilo tiho, le tu in tam se je iz hoste prikradel šum. Kakor skale trdno so

sivnega šoferja še nisem videla. Za vsakim prevoženim ovinkom sem se zahvalila sreči, da sem še živa. Bil je to mali veliki »avtobusni rally«. Kletvic mu (šoferju seveda) vso pot ni zmanjkalo (kdo ve, če je do Poreča nadaljeval serijo ali pa je začel znova). Ustavljaj je le na postajah, kjer so čakala mlada ženska bitja (brez nahrbtnikov) in se za ostale potnike, ki so ga zaustavljali z dvignjenimi rokami in so sredi opoldanske pripeke nemočno čakali na prevoz, ni zmenil. Pravo preklinjanje pa se je začelo šele takrat, ko je moral sprevodnik po nahrbtnika. Šofer je odprl okno in se drl na naju, da je drugič bolje, da ne prideva več na njegov avtobus, ker povzroča le zastoje in zamudo avtobusa.

To je bil torej sprejem — DOMA, v Jugoslaviji. Nikjer se nama ni pripetilo niti kaj podobnega, ker se ne sme. V tujini tudi mladi potniki nekaj veljamo, saj končno plačamo kot vsi ostali. Ne vem, kaj je bilo vozniku koprškega avtobusa — KP 278—52, ki je 20. 8. 1975 sprejel dve nahrbtničarki, ki sta se po tisočih kilometrih veselili vrniti domov, pa so ju »domačini« tako mačehovsko sprejeli!?

Čas norčij

stale smreke ob poti: kakor prikazni so bile. Njihovi vrhovi so risali v nebo verigo razsekanih silhueta.

Stopil sem na plano, čez obraz mi je zdrsnil rahel dotik bežečega vetra. V daljavi so se temni, koničasti vrhovi gora spajali z rumeno rdečo barvo zadnjega pozdrava sonca. Bili so kot svatje, odeti v najlepše oblačilo, da pozdravijo nevesto luno in družice zvezde.

Sedel sem na kamen ter zamrmral pesem. Dolina se je počasi polnila z mrakom, vrhovi pa so še vedno žareli. Nekje daleč je zabučal veter, vedno bliže je bil s svojo simfonijo, nekaj viharov se je skoraj nevidno zamajalo, naenkrat pa je veter odbrzel naprej, mogoče pozdravit še ostale vrhove. Zopet je zavladala tišina.

Stresel me je hlad odšel sem proti koči, slika zahoda pa mi je ostala pred očmi.

Spominjam se, kako sem prvič stopil na temena naše gore. Bilo je konec maja, še v osnovni šoli. Pri kmetu Jurčku smo si ogledovali spomenik, postavljen spominu padlih med zadnjo vojno. Mogočnost gore nad nami je le omehčala razrednika, da nas je nekaj smelo na vrh. S sošolko sva si privoščila malo sprehoda po stezi nad prepadom, s tem pa sva ostale spravila v skrb in strah. Nazaj grede smo si navezali dolge palice, se kazali ljudem, počutili smo se že kakor planinci.

Bolje se spominjam svojega prvega plezanja v skalah Šmohorice, pod vrhom gore. To je bil tudi moj prvi plezalni vzpon v suhi skali, razen tega pa Uršlje s te strani še sploh nisem poznal. Aprilski dan je bil, zato je povsod razen na skalah, še ležal sneg. Vse mi je bilo novo, dolg strm žleb, skalna votlina, Šmohorica. Nekaj me je razganjalo; že ko sem se bližal skalam, bi najrajši kar poletel nanje.

V navezo me je vzel Franc (pravijo mu Fižola, ker je tako suh in velik). Plezala sva smer Kanto. Nerodno sem se navezal, pri privezovanju na klin pa sem bil kaj vesel pomoči soplezalca. Nekaj časa sem gledal njegovo plezanje, zatem so ga zakrile skale. Trdno sem stiskal vrv in čakal, podeč od sebe občutke tesnobe. Poklical me je.

— Grem — je zadonel moj odgovor med skalami.

Zgrabil sem za oprijem, držal je, počasi sem se dvignil, z nogo našel široko luknjo, z rokami grabil naprej.

— Uporabljati moram tri statične točke — se spomnim teorije. Nad seboj ugledam velik izrastek, trden je. Zgrabim ga z roko, nato ga doseže še noga.

Globina se veča, kar ne upam si pogledati navzdol. Pri votlini me opazujejo, včasih mi kateri kaj svetuje. Nazadnje le priplezam do Franca. Stal je v veliki luknji, zamenjava vlogi, vrv zopet počasi drsi.

— Kako bo le šlo naprej — me skrbi.

Dolgo je plezal, slišal sem njegove kletvice, v globino je odletel kamen, na nasprotnem grebenu je zažvižgal gams, spodaj se je pripravljala nova naveza, čez nebo je letalo zarisalo belo črto.

Vrvi je zmanjkalo, obenem pa zagrmí tovarišem:

— Varujem! —

Sila previdno se splazim okrog skalnega roba, oprimki so manjši kot spodaj, stena je bolj navpična. Nad seboj ugledam vrv, vpeto v dva klina, karabinca enakomerno udarjata ob skalo. Prijel sem za nekakšno lusko, majala se je, stegnil sem se više, dosegel klin, se potegnil naprej, z nogami sem se široko ustopil, zgoraj otipal palico, še malo (kako neroden sem moral biti), od spodaj so me opazovali, z desno nogo sem skušal priti kar najviše, stop je držal, zavihtel sem se in težko mesto je ostalo za menoj.

Vrv vodi nekam v desno, vrvica jo vpenja v klin. Oziram se navzgor, predhodnika še ne vidim, le kje se skriva. Skala je spet polna oprimkov, priplezam na nekakšno trdno vesino. Pred nami se bohoti le še velika, razsekana skalna klada, čez njo vodi široka razpoka. Hočem jo premagati kar najhitreje, a takoj me odbije. Pretipam skalovje okoli sebe in se nekako le zmotam na široko polico.

Fižola me zasipa s kopico besed, mi stiska roko, sam pa molčim, toda v meni divja vihar čustev. Kar sem doživel, se bo za vedno zasekalo v moj spomin kot ostra, neboleča zarez.

Stojiva na polici, plezala sva, a še vedno se mi je zdelo kot da sanjam. Toda bila je resnica. Bila sva navezana na vrh, ovešena s klini, karabinci. Nenadoma sem se počutil neznansko vesel in srečen, s kepami sva začela obmetavati one v votlini. Prebiral sem knjige o teh možeh, skalaših, včasih skrivoma pomislil, da bi sam počel kaj podobnega, a vse je bilo tako oddaljeno. Sedaj pa se je zgodilo. Začela sva peti, že kar rjuti, in skakati po polici.

Vršni greben se je svetil v soncu, zasnežena, mrka drevesa so stražila svoj čarobni svet, razsežni gozdovi v dolini pa so bili kot zeleno, razburkano morje.

Vrisk je zadonel med skalami, se odbijal, polnil ozračje in prodiral vedno više.

Pozimi postane Uršlja čarobna legenda, belo oblečena, polepljena z zelenimi krpami. In ko v gorah zagospodari megla, se oko kljub vsemu venomer ozira tja gor, dokler se ne utrta ta siva zavesa, pa čez tudi samo za hip.

Mrzlo januarsko jutro me je navsezgodaj našlo pri sekanju drv. Opazil sem blede sonce, megla je nekam hitela, trgala se je in se spet spajala, moči za ponovno prevlado pa ni več našla. Ponekod so že udarili na plan sončni žarki. Bili so kot dolge, svetle lise. Tudi na gori se je nekaj dogajalo, kot da se vse podira, bojuje med sabo, lovi, kot razigrani otroci.

Sredi tega divjanja je megla nenadoma odprla okno, sredina gore je stala pred mano kot velika slika, del Šmohorice in žlebov se je bleščal v soncu. Vse je bilo modro, razsekano z nezmotljivimi udarci kiparja (le kako mu je uspelo). Skale, pokrite s snegom so mežikale in pošiljale pozdrave, moji obujeni spomini so kot strele hiteli tja gor, se vračali, zadovoljni zaradi čarobnih dejanj narave. Okno pa se je počasi zapiralo, najprej je megla zakrila svojo varovanko s tanko zaveso, svetloba se je izgubila, nato je zadivjal orkan in vrnila se je stara podoba.

Spomladi je hoja na Uršljo prav poseben doživetje; v enem dnevu doživiš pre-

Na ovinku

krili nebo, sivi oblaki pa so prekrili tudi mojo notranjost. Ujet med izpitne roke, hitenje, v hrup množice, mesta — naenkrat nisem več vzdržal, pobegnil sem na Koroško, k domačim, danes pa sem se zatekel h gori.

Sam sredi te veličine, sredi morja gozdov, skal, sam s svojimi mislimi.

Obstal sem pri starem, lesenem križu. Reže na njem so že zdavnaj prepuščale vodo. Le napis se je še medlo svetlikal nad okronanim Jezusom, v daljavi pa je razkazovala svoj ponos Raduha. S svojimi tremi vrhovi, razpotegnjenimi vsaksebi, je spominjala na mogočen val, ki je v trenutku največjega podviga okamnel. Na drugem koncu se je bohotila Peca, rahlo pokrita z meglicami med obema vrhovoma pa se je skrivala Olševa. Dolg, poraščen hrbet Smrekovca mi je bil še najbližji, za njim pa je valovila še množica nepoznanih hribov, izginjajoč v megleni daljavi.

Nad kočo stoji spomenik, naslonil sem se nanj, globoko pod mano, pod žlebovi in obširnimi, šumečimi gozdovi, se je bleščala majhna zelena luža, Ivarčko jezero. Pogled se je dvigoval po žlebu navzgor, do ogromnega skalnega izrastka Šmohorice, se spustil do Ošvenovih travnikov, pa naprej, čez raztresene kmetije, do Kotelj, se razletel po dolini ob večjih naseljih, dokler se ni povzpел na nasprotno hribe in vse tja do gole, bele Svinjske planine.

Šum vetra je z vso močjo prodril do mene, prinesel s sabo nekaj vlažnih meglic in odel goro v prozorno tančico.

Odšel sem proti dolini, nisem videl grozeče megle, nisem slišal zavijanja vetra, vse je bilo daleč od mene. Začel sem teči po pobočju, preskakovati grmovje, peti, vrisati... Z gore sem odšel drugačen.

Ob koncu se mi je vzbudil še spomin na oktober. Kako lepa je okolica v jeseni, kako lepe so gore, odete v čudovito, barvno preprogo — nehote prinesejo pred oči čar otroških pravljic.

Z Ireno sva se sredi dopoldneva znašla pri vstopu smeri Zajeda.

Mogočna, navpična, na videz neprehodna, se je dvigovala nad nami, dokler se ni izgubila med previsi in više zgoraj med tankimi macesni.

Irena je začela plezati. Začelo se je z majhnim previsom, sredi katerega je tičal klin. Morala je uporabiti lestvico in previs, komaj obiskan, je spet zasameval. Kot srna se je nato pognala čez redko poraščene poličke do varovališča.

V bližnjem žlebu je zaropotalo kamenje, nekje so se oglasili vriski, pomešani s petjem ptic.

Priplezal sem do soplezalke. Nad stojščem je bilo zabitih polno različnih rjavih klinov, štrleli so v zrak kot konice kopij, naperjene, da se obranijo neznane sile.

Smer se je sedaj dvignila v popolno navpičnost. Pripravil sem si pomožno lestvico in vrvico, obesil nase vso železno kramo ter se zapodil v skalo.

Najprej sem, kot spodaj, moral čez previs. Zgoraj sem v klin obesil lestvico, nikakor pa nisem mogel vanjo stopiti. Nihala je na vse strani, majal sem se nad prepadom, se s težavo držal na majhnih oprimkih, vsemu potnemu mi je nazadnje le uspelo. V zajedi sem opazil nekaj zabitih

klinov. Z levo roko se naslanjajoč na ozko poličko, z desno se držeč na nekakšno poklino, sem stopil iz lestvice. Počasi, tik ob steni, sem se nato dvigoval do klina in se vzpel.

Skala je postala gladka. Včasih, kadar je bila smer lepo razčlenjena, smo radi govorili.

— Tu je pa sam bog grife tolkel — očitno pa jih je v Zajedi ponekod pozabil.

Sredi gladke skale je bil postrani zavratan svedrovec, zmotati sem se skušal do njega, vendar ga nisem mogel doseči. V spodnji klin sem obesil vrvno lestvico, korak, pa sem ga le dosegel, še enkrat sem se vzpel. Tako skakanje v navpičnosti je dokaj naporno, toda, s seboj sva vzela premalo lestvic, v sili pa človek marsikaj počne.

V razkoraku sem se zatem pomikal naprej, z rokami sem se bolj naslanjal kot držal, no ja, včasih je bila skala malce boljše volje in mi je ponudila tudi dober oprimek. Žal ga nisem mogel držati predolgo, ker je tudi še Irena imela namen priplezati za menoj, ko me je spodaj tako pridno varovala in stiskala vrv.

Tako sem prikolovratil še do dveh klinov, navpičnost je pojenjala, nasproti mi je prišla lepa, srednje široka polica.

Spomnil sem se svojega prvega plezanja po tej smeri; mlad, zaletav kozel si je tu odrsal prste, premolil, preprosil soplezalca za vrnitev (on pa verjetno sam sebe), pa sva le nekako izplezala.

Stari spomini so me zavedli, ali pa sem hotel pokazati, da so tisti časi minili, namreč, stojišče sem kar spregledal, poln energije in zaleta sem plezal kar naprej, pod previse, šele ko sem s čelado nekajkrat udaril v skalovje, sem ugotovil veliko zmoto, potuhnjen sem se splazil nazaj in se vzpel kar v tri varovalne kline, da je držalo.

Soplezalki se je čas že silno vlekel, hitro sem jo poklical, lahko bi se celo premislila, človek ničesar ne ve vnaprej.

Za zgled

hod iz zelene, s prvimi cvetovi okrašene doline, v zasnežena pobočja gore.

Ko sva z Ano hitela po dolini, naju je še gredo sonce, po strmi stezi Kozjega hrbta pa naju je nenadoma objel zelo gost val megle in sneženja. Zašla sva s steze nekam nad prepade. Podila sva se med grmovjem, skušala odkriti kakšno znano drevo, svet pa nama je bil tuj. Le sneg je z enakomernim šumenjem motil tišino, okolica je bila mrka. Odločila sva se in jo mahnila kar naravnost. Imel sem občutek, da je vse brez konca, neprehodno, da to sploh ni Uršlja, ampak neko znano, tuje področje. Privlekla sva se do drogov električne napeljave, jim sledila, ter se tako prebila do Luž. Vidljivost se je izboljšala, sneg, ki je bil na hrbtu še lepo trd, je tu postal mehak in globok. Počasi sem gazil, po nekaj korakih upehan počival, nehote sem se spomnil na »himalajce«.

Vršni greben naju je pozdravil z vetrom, kaj kmalu pa se je zopet začela gostiti megla. Zmedlo naju je, da spet nisva vedela, kje sva. Hodila sva navzgor, pa spet navzdol, mislila sva, da sva pri cerkvi, bila pa sva verjetno na nasprotnem grebenu. Zašla sva v zamete. Bala sva se, da ne zdrsneva v prepad. Takrat se je pred nama pojavil obris nečesa velikega.

— To bo najbrž kako skalovje — sva sklepala. Počasi sva se približevala, roke sem stegnil naprej in nenadoma otipal zid. Zadelo sva na cerkev, zadovoljstvo pred odkritjem pa je zopet hotel pregnati veter. Zatekla sva se v kritje stebrovja cerkve, sedaj pa se je naju lotil še mrz in naju dokončno pregnal po starih sledovih.

Na Ošvenovem travniku sva bila, ko se je vrh razjasnil. Z nasmehom sem motril vršno skalovje. V kolikih podobah se skriva tvoja resnica, gora?

Mrzel aprilski dan. Počasi sem stopal po vrhu gore proti koči. Sivi oblaki so pre-

Zopet so pridrveli spomini prvega plezanja. Bil je to moj tretji ali četrti vzpon. Nisem si upal prijeti za vrh, vse več sem počival, bal sem se, grabil sem kline... spomini so odhiteli, proti meni se je poganjala Irena, rdeča čelada je ves čas nekaj kimala, resnoba obraz se je na trenutke raztegnil v nasmeh. Na bližnji smreki sta družno zapeli dve ptici.

Modro nebo, barvast pajčolan gozdov v dolini, na Peci že prve krpe snega, vse se je spajalo v kopreno, prebodeno s sončnimi žarki, okrašeno z rogovilami ogromnih, polomljenih macesnov in ovito v glasbo nemirnega vetra, ki se je na trenutke umaknil valovom samotne tišine.

Soplezalka je mimo mene odplezala v prečnico. Njena temna silhueta se je spajala s skalo. Stala je na ozki, komaj zaznavni gredi, pod njo je padalo odsekano brezno in se mimo nje pognalo v višave kot ogromen morski val.

Na koncu grede je rasel majhen macesen. La kako mu je uspelo zrasti iz same skale. Irena se je približala macesnu, se ga oprijela, se spojila z njim v eno in nato odplezala naprej.

Globoko spodaj se je bohotal žleb, na-

metan s kamenjem, ožil se je, vijugal proti dolini, dokler se ni popolnoma izgubil med gozdovi.

Vzpodbudni klic, naj le pridem, me je vrgel kvišku. Zagrizel sem se v prečko, se obupno raztegoval, včasih le malo pogledal v globino, rajši seveda navzgor in se nazadnje le dokopal do macesna.

Lažji svet me je zatem pripeljal do velike travnate police, zavalil sem se na mehko borovje, vlekel vrh, dokler ni z njo vred prisopihala Irena.

Sonce je pognalo svoje tokove proti nama, naju objelo in potočilo v toploto, veter se je igral le še v vrhovih dreves, vihariki so tiho pozdravljali s svojimi rogovilami.

Pogled mi je zopet zaplaval po gozdovih do doline, čez travnike, do majhne, bele pike, moje domačije in mimo nje do rahlih utrinkov belih oblakov nad Golico.

Zavriskal sem in se nasmehnil gori. (Opisana dva plezalna vzpona: Kanta, ocena III, višina 100 m, v aprilu 1975 plezala člana AO Ravne, Pušnik Franc in Milan Vošank; Zajeda, ocena V, višina 120 m, v oktobru 1976 plezala člana AO Ravne, Irena Krivograd in Milan Vošank.)

Vili Strel

KONKRETIZIRAJMO NAČELA

(K TV oddaji »IZZIV KULTURI«, ki jo je ljubljanska televizija prenašala 6. 1. 1977 z Raven na Koroškem)

Želel sem ustvarjalno kritično in konkretno sodelovati v 1. TV oddaji »IZZIV KULTURI«. Sodeč po odmevih pa nisem bil dovolj razumljiv. Menim, da je potrebno, da gledalcem posredujem nekaj misli, ki so me napeljevale na to, da sem se vključil v oddajo.

Oddaja je jasno pokazala, kako različno mislimo o načelih, ki smo jih sprejeli in uzakonili z Ustavo in z zakonom o združenem delu, kako različno gledamo na akcijo Komunističnega Človeka, Dela, Kulture. Vzrok je v tem, da smo takrat, ko postavljamo načela, veliko premalo konkretni. Načelo lahko postane fraza, če ga natančno ne razčlenimo, konkretiziramo in tako naredimo razumljivega vsem delovnim ljudem in občanom naše družbe. To je po mojem mnenju prvi pogoj za enotnost, ustvarjalno programiranje in angažiranje vseh družbenopolitičnih sil, delovnih ljudi in občanov.

Vsi podpiramo načela naših samoupravnih odnosov: KULTURA MORA POSTATI BISTVENI SESTAVNI DEL ZDRUŽENEGA DELA IN ŽIVLJENJA OBČANOV, BOJ ZA NOVE SAMOUPRAVNE ODNOSE — JE KULTURNI BOJ, DELOVNI ČLOVEK IN OBČAN MORA POSTATI USTVARJALEC, OBLIKOVALEC IN PORABNIK KULTURNIH DOBRIN itd. Ko se začnemo kritično pogovarjati o teh načelih, pa ugotovimo, da jih vsak po svoje razumemo in razlagamo. Dokler je tako, ne more biti enotnosti, niti akcije niti uspehov.

Poskušal bom razumljivo povedati, kako razumem ta načela. Poudarjam RAZUMLJIVO, ker smo že vsi nekako zastrupljeni s tem, da se izražamo kar se da zapleteno in načelno, s tem pa dostikrat zakrivamo tudi najbolj nazadnjaška prepričanja.

Načela, da MORA kultura postati sestavina združenega dela, ne razumem tako, da moramo v delovnih organizacijah organizirati toliko in toliko različnih kulturnih prireditev, ki bodo že same od sebe spreminjale odnose in osvobajale človeka. Trdim celo, da je samo to veliko premalo

in ne bi prineslo nobenih bistvenih uspehov. Menim, da je začetek in bistvo kulture v tem, da v delovni skupini na delovnem mestu, v šolah in krajevnih skupnostih, kjer živimo — vzpostavimo iskrene in človeške odnose, da z resničnimi, točnimi, ažurnimi in vsem razumljivimi podatki in analizami omogočimo vsem delavcem in krajanom — enakopraven in ustvarjalni dialog, ki bo osnova vsake odločitve, da organiziramo razne dejavnosti, ki bodo človeka sproščale, bogatile in ga osvobajale vseh mogočih spon iz preteklosti, da skrbimo za zdravo, urejeno in estetsko delovno in bivalno okolje; vse z namenom, da bi se delavec na delovnem mestu in občan v krajevni skupnosti, kar najbolje počutil, postal dejaven, zavzet in ustvarjalni.

Na tak način se bo človek obogatil s kulturnimi dobrinami, če bodo kulturne potrebe oziroma kulturna klima, ki so jo na navedeni oddaji pogosto omenjali. Tako tudi razumem načelo, da mora delavec in občan postati ustvarjalec, porabnik in načrtovalec kulturnih programov.

Razmere za takšno kulturno politiko pa moramo ustvarjati sami, nihče nam jih ne bo predpisal, še manj izvedel. Pri tem so v prvi vrsti potrebna enotnost, načrtovitost (ki ne sme biti načelna) in vsestranska zavzetost družbenopolitičnih organizacij — na vseh ravneh.

Zakaj sem postavljaj v ospredje potrebo po takojšnji namestitvi kulturnih animatorjev in organizatorjev v vseh sredinah, kjer delamo in živimo? Zavedam se, da sami organizatorji ne morejo rešiti problema. Prav tako pa se zavedam, da tudi sama zavzetost družbenopolitičnih organizacij ne more rešiti problema, ker je za uspešnost take akcije nujno potrebno oboroženo. Organizator kulturnega življenja ne more narediti ničesar, če nima pogojev za svoje delo ter vsestranske podpore in pomoči družbenopolitičnih sil. Prav tako ne moremo biti uspešni, če bi poskušali akcijo voditi brez poklicnih organizatorjev, ker akcija zahteva toliko operativnega in

Vsi na TRIM kolesarjenje

Razred osnovne šole v Guštanju pred 40. leti

Iz leve proti desni; sedijo na tleh: Sonja Krautberger; nepoznan; Franci Paradiž, Toni Rutar, Karli Polanc, Ivica Razgoršek. I. vrsta: Ivanka Pušnik, Erika Nabernik, Erna Štraser, Dragica Plešec, Franc Vrčkovnik, Jaki Saver, Alojz Perklič, Hubert Legner, Albert Jelen, Tone Borovnik, Marija Harum, Večko, Milka Tomaž. II. vrsta: Albina Plazovnik, Katica Dolinšek, Marija Šlojč, Mica Pipan, Lizika Krivograd, Lizika Gorinšek, Marija Lačen. III. vrsta: Maks Pušnik; nepoznan; nepoznan; Franci Krautberger, Ivanka Lipuš, Pepca Sterčko, Lojzka Močivnik, Pavla Dežman, Mirko Ajnžek, Rozka Tomaž, Berti Valentar, Vlado Pori, T. Čapelnik, katehet Barbič in učiteljica Tomažičeva

vsebinskega dela (študij, animiranje dejavnosti, načrtovanje, organiziranje itd.), da ga enostavno ni mogoče prevesti na ljudi v proizvodnji.

Veliko problemov je osvetlila akcija Komunistov »ČLOVEK, DELO, KULTURA«, veliko jih še bo. Prav gotovo je na-

ša dolžnost, da smo kritični do sebe in družbe, v kateri živimo in delamo, pa tudi to, da zastavljeno akcijo dosledno sprovedemo v življenje. Oddaja »IZZIV KULTURI« naj pomaga razčiščevati probleme in usmerjati akcijo. Le tako bo, po mojem mnenju, dosegla svoj namen.

JOŽE SAMEC, vodja občinskega štaba za izvedbo javnega posojila za ceste

JAVNO POSOJILLO ZA CESTE

Republiška skupnost za ceste socialistične republike Slovenije je v skladu s predvidevanji in nalogami na podlagi resolucije o družbenoekonomski politiki in razvoju socialistične republike Slovenije ter o nalogah v letu 1976 na 9. rednem zasedanju dne 29. 3. 1976 sprejela sklep o razpisu javnega posojila za ceste in izdaji obveznic posojila za novogradnje, rekonstrukcije in modernizacije magistralnih in regionalnih cest v obdobju srednjeročnega plana 1976 — 1980 na območju socialistične republike Slovenije.

Poglejmo, kako je akcija za vpis javnega posojila za ceste potekala v občini Ravne na Koroškem in kakšne uspehe smo pri tem dosegli.

Z izvedbo javnega posojila za ceste v naši občini je izvršni svet občinske skupščine na seji dne 23. 4. 1976 imenoval sedemčlanski štab, ki mu je naložil med drugim tudi nalogo, da po končani akciji poda občinski skupščini poročilo o poteku in uspehu akcije in na primeren način z uspehom akcije seznaniti tudi kar največje število občanov.

Republiški odbor za izvedbo javnega posojila za ceste je z upoštevanjem števila zaposlenih v posameznih občinah pripravil razred razpisanega zneska posojila 900.000.000 din na posamezne občine. Po

tem razredu je morala občina Ravne na Koroškem vpisati 14.139.308 din posojila.

Republiška skupnost za ceste socialistične republike Slovenije je sklepala tudi o tem, da se vplačana sredstva, ki bodo v posamezni občini presegala obvezno vsoto, uporabijo za delo na cestah, ki jih bosta sporazumno določili občina in Republiška skupnost za ceste socialistične republike Slovenije.

Občinski štab za izvedbo javnega posojila za ceste je na predlog občinske konference SZDL pozval občane, naj vpišejo posojilo za ceste v višini polovice poprečnega mesečnega osebnega dohodka v letu 1975. S takim vpisom bi se zbralo v občini približno 19.400.000 din posojila za ceste.

Vsoto smo razdelili na posamezne delovne organizacije v občini, pri čemer smo uporabili za višino poprečnih osebnih dohodkov v letu 1975 statistične podatke (obrazec RAD), za število zaposlenih pa število delavcev v posamezni organizaciji ob izplačilu osebnih dohodkov za mesec maj 1976 (tudi iz obrazca RAD). Za mesec maj se je štab odločil zaradi tega, ker se je tedaj začela akcija za vpisovanje posojila za ceste.

Vpisna mesta so bila pri vseh delovnih organizacijah ne glede na število zaposle-

nih (skupina A), pri vseh štirih krajevnih skupnostih za kmete, obrtnike, upokojence in ostale občane (skupina B) ter pri filiali Službe družbenega knjigovodstva na Prevaljah za delovne organizacije in društva (skupina C).

Do zaključka vpisovanja javnega posojila dne 31. 10. 1976 je bilo v posameznih skupinah vpisano:

	vpisnikov	din
Skupina A	9.781	17.749.568
Skupina B	791	910.620
Skupina C	10	587.503
SKUPAJ:	10.582	19.247.691

Z vpisom posojila v višini 19.247.691 din je bila obveznost v višini 14.139.308 din dosežena s 136,13 odstotki. Kako so posamezne večje delovne organizacije izvršile vpis, pa je razvidno iz tabelarnega pregleda. (Zaradi pomanjkanja prostora so posamezno prikazani podatki le za organizacije, ki štejejo nad 50 delavcev).

S tem, da je bilo v občini vpisano približno 5.000.000 din posojila za ceste več, kot je bilo obvezno, se je bilo treba odločiti, za katere ceste naj bi se uporabili viški, zbrani z javnim posojilom. Seveda bo mogoče viške ugotoviti šele tedaj, ko bodo vplačana vsa sredstva javnega posojila za ceste in šele nato jih bo moč tudi uporabiti. Torej bodo viški znani šele konec leta 1978 in jih bo mogoče uporabiti v letu 1979.

O možnosti uporabe vplačanega posojila za ceste so razpravljale družbenopolitične organizacije ob sodelovanju predstavnikov delovnih organizacij. Občinska konferenca SZDL je na podlagi razprav izoblikovala stališče in predlagala, da se viški namenijo za hitrejšo rekonstrukcijo osnovne cestne povezave po dolini. Ta sredstva naj bi po tem predlogu dodali k sredstvom, ki so v višini 34.400.000 din zagotovljena s finančnim načrtom republiške skupnosti za ceste za srednjeročno obdobje 1976 — 1980 za rekonstrukcije cest na območju občine Ravne na Koroškem. Že sedaj je namreč jasno, da bo za temeljito rekonstrukcijo ceste po dolini izredno težavnih razmer sredstev premalo.

Očinski štab je torej predlagal občinski skupščini, ta pa je na 19. skupni seji vseh zborov dne 17. 2. 1977 sprejela naslednji sklep:

»Sredstva, ki bodo na območju občine Ravne na Koroškem vplačana kot posojilo za ceste in bodo presegala znesek 14.139.308 din, se uporabijo za hitrejšo rekonstrukcijo ceste R/342 na odseku Poljana — Črna na Koroškem. O konkretnih objektih se bo z Republiško skupnostjo za ceste SR Slovenije v letu 1978 dogovoril izvršni svet te občinske skupščine.«

Tako je bila uspešno zaključena tudi ta akcija v naši občini in s tem so zagotovljena dodatna sredstva za hitrejšo rekonstrukcijo ceste po dolini, ki je edina vez gornje Mežiške doline s svetom.

TABELARNI PREGLED VPISA JAVNEGA POSOJILA ZA CESTE

Vpisno mesto	število		vpisano	
	vpisniki	%	znesek din	%
SKUPINA A				
1. Rudnik Mežica	1.490	85	2.461.344	74
2. Železarna Ravne	4.400	96	8.818.740	101
3. Lesna	360	96	552.400	92
4. Viator	267	90	499.150	87
5. MERX	302	96	488.400	101
6. Koroški zdravstveni dom	185	98	377.500	85
7. Tovarna lesovine Prevalje	120	89	190.300	81
8. Tekstilna industr. Otiški vrh	249	85	196.100	63
9. Kmetijska zadruga Prevalje	63	95	109.000	89
10. GP Stavbenik	398	83	636.600	83
11. GRADIS	348	85	552.100	81
12. TP Koloniale	104	100	144.900	99
13. TP NAMA	127	99	208.500	94
14. Instalater	166	100	309.300	111
15. Osnovna šola Prevalje	51	94	88.900	78
16. Osnovna šola Ravne	87	96	158.300	83
17. Vzgojno varstveni zavod	56	98	97.400	108
18. Zavod za del. usp. mladine Črna	72	100	131.300	104
19. Krajevna skupnost Prevalje	47	90	82.100	99
20. Skupščina občine	71	93	158.300	101
21. Ostalih 61 delovnih organizacij s skupaj 907 delavcev	818	90	1.488.934	
	9.781	92	17.749.568	92
SKUPINA B				
1. Krajevna skupnost Ravne	108	—	180.000	—
2. Krajevna skupnost Prevalje	426	—	451.820	—
3. Krajevna skupnost Mežica	102	—	68.400	—
4. Krajevna skupnost Črna	155	—	210.400	—
	791	—	910.620	—
SKUPINA C				
SKUPAJ	10	—	587.503	—
SKUPINA A	9.781	—	17.749.568	—
SKUPINA B	791	—	910.620	—
SKUPINA C	10	—	587.503	—
	10.582		19.247.691	—

Bernardin

ZA KMEČKO MLADINO

Kaj misli danes le mladina, da vse od kmetov proč beži, me sram bi blo se štet za sina, če storil bi kot skoraj vsi.

Na kmečki grudi sem bil rojen na kmetih še sedaj živim; po kmečko tudi sem vzgojen se kmečkega stanu držim.

Delavec kmetu je potreben, premalo sam ima moči; če priden je, bo tudi vreden, do svoje priti še časti.

Na kmetih je res težko delo, ne traja samo osem ur; vendar zdi se mi veselo, četudi včasih — šestnajst ur.

Za hrano si preskrbljen ti, tvoja skrb — je delo. Ni treba kdaj pomišljati: »Kje se bode vzelo?«

Zato pa le pogumno vsi! Kmetijstva se — držimo, da pred drugimi stanovi mi, se ne — osramotimo.

Jernej Krof

IZREKI

Vsa dekleta so čudovita! Od kod, za vraga, se jemlje toliko nemogočih soprogov! Angleška modrost

Žena lahko postane moškemu prijatelj samo po tem vrstnem redu: najprej znanka, potem ljubica, a šele nato prijatelj.

ČEHOV

Žene ne oproščajo neuspehov.

ČEHOV

Za ženo je večje ponižanje, če je več ne ljubimo, kot pa če je nismo nikoli ljubili.

Maurice DONNAY

Lepa je vsaka žena, razen tiste, ki misli, da ni, in tiste, ki misli, da je.

Ante DUKIČ

Kdor sumniči iskreno ženo, jo deli dvolično.

Nathaniel FIELD

Kdor tepe svojo ženo, je podoben tistemu, ki tolče po vreči moke: vse kar je v njej dobrega — gre ven, a kar je slabo — ostane.

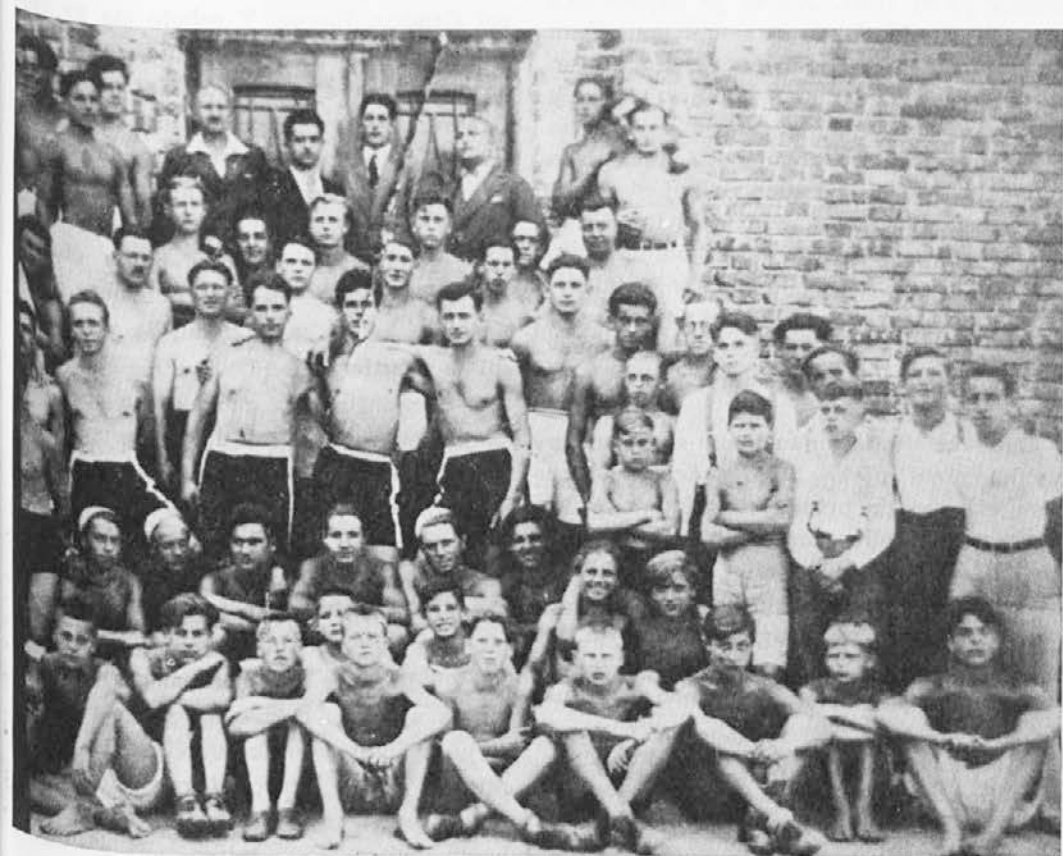
Francoski pregovor

Slike za to številko so prispevali: Jože Šmaucer, Marija Šlojč-Jeromel, Ervin Wlodyslaw, Karel Polanc, Franc Rotar, Franc Kamnik, Zvonko Robar, Ivan Kokal, Broman, Rok Gorrenšek, Meta Kolar, Renata Picej, Maks Dolinšek, Gregor Klančnik, Angela Čapelnik, Vlado Gregor, arhiv uredništva in Rado Vončina.

Strelci leta 1927

Spredaj sedita: Gusti Blatnik, Jože Čapelnik II. V drugi vrsti od leve proti desni: Erjavec, Krivograd, Pongri, Jože Zorman, Kristl Pavšer, Erjavec II. Na koncu: nepoznan. Od leve proti desni stojijo: Feliks Pavšer, Jože Čapelnik I, Anton Slanič, Jovan, Viktor Krebs, Čičman, Franc Kokol, Rane

Okrajni sokolski izlet v Guštanju leta 1932

V prvi vrsti sedijo od leve: Jurči Rebernik, Toni Sterčko, Gusti Pongrac, Štefi Trbovšek. Stojijo v predzadnji vrsti: Miha Konečnik, Stanko Štor Avgust Dretnik, Ervin Wlodyga, Maks Dolinšek, Miloš Jelenko. V civilu zadaj: Mravljak; neznan; Veljak, Vončina

LISTNICA UREDNIŠTVA!

Vse vas dopisnike prosimo, da dostavljate svoje članke za Koroški fužinar pravočasno, za naslednjo številko najkasneje do 15. julija (pa ni treba čakati na zadnji dan). In še to prosimo, da članke, ki jih pišete s strojem (najraje sprejemamo take) pišete z razmakom

1½ (ena in pol), da lahko med vrsticami še kaj popravimo, če je treba. Če pa pišete z roko, potem pa pišite čitljivo, ker moramo vaš članek prepisati!

Lep pozdrav

Urednik

Ivan Močnik

Zapustil nas je borec in sodelavec

Ivan Zavolovšek je bil rojen 24. septembra 1904. leta v Šmartnem ob Dreti kot sin kmeta.

V družini je bilo 13 otrok, zato se vsi niso mogli preživljati na kmetiji. Ivan je moral iti iskat zaslužek za svoj obstoj že v mladosti. Prvič se je zaposlil pri savinjskih flosarjih, nato je delal v Ljubljani in v Topolšici.

Ko je okupator zasedel našo domovino, je Ivan vedel, kaj je njegova dolžnost, zato je začel ilegalno sodelovati z OF, v partizane pa je odšel avgusta 1944. leta in bil borec v II. brigadi V. D. V.

Ivan Zavolovšek

Ker je bila njegova življenjska pot trda, je še toliko bolj hrabro prenašal vse težave partizanskih pohodov za osvoboditev naše domovine.

Ivan Zavolovšek izhaja iz Zgornje Savinjske doline, od tam, kjer so se pojavili prvi borci NOV že leta 1941, iz doline partizanov.

Po osvoboditvi se je Ivan zaposlil v železarni Ravne. Delal je v odpremnem skladišču. Tu je ostal vse do svoje zaslužene upokojitve. Bil je vesten in požrtvovalen delavec. Vsi so ga imeli radi.

Lepo je skrbel za svojo družino. Rodili so se mu trije otroci, od katerih dva še živita.

Toda svoj zasluženi pokoj ni užival tako, kakor bi ga moral, zdrav, temveč mu je zahrbtna bolezen dolga leta skrajšala življenje.

Ko smo zvedeli za njegovo smrt, smo bili vsi borci in njegovi sodelavci globoko prizadeti. Našemu borcu — delavcu in tovarišu se zahvaljujemo za vse, kar je storil za boljšo bit naše socialistične domovine.

Naj mu bo lahka koroška zemlja.

Rok Gorenšek

„ZAGRŠKI PEP“

Zbrali smo se ob odprtem grobu, in se poslednjič poslavljamo od dobrega znanca, očeta in prijatelja. Poslavljamo se še poslednjič od poštenega, vse življenje pridnega in delavnega človeka. Od človeka, ki mu je bila življenjska usoda kruta in mačehovska. Veliko trpljenja je pokojni zagrški Pep, Jože Jamnik v svojem življenju moral prestati. Od zgodnje mladosti je moral trdo delati, vse je moral izkusiti, od pastirja do kmečkega »posla«, do »cimpermana« in vse do tovarniškega delavca in invalida. In koliko je prehodil peš z Gornjih Sel na delo v ravensko železarno. Hodil je ponoči in podnevi, v vročini in mrazu, v dežju in snegu. Pa njegovo trpljenje med okupacijo! Kako hudo se je takrat usoda poigrala z njim. Kar med potjo na delo so ga aretirali in ga nedolžnega odvlekli v uničevalno taborišče Dachau, kjer je nato cela štiri leta moral prestajati najhujše grozovitosti, kar si jih je sploh mogoče izmisliti.

Jože Jamnik — Zagrški Pep

Pa bolezn! Bile so mu stalen gost. Najprej huda, smrtna bolezen prve žene. V drugem zakonu, potem ko si je ponovno ustvaril družino in zopet zaživel, je pa zahrbtna bolezen zgrabila njega samega. Vzela mu je nogo! Ko je v življenju toliko prepešal in prehodil na delo. In končno je prišel še poslednji, zanj in družino za ženo in otroke najhujši udarec. Kap ga je ohromila in ga prisilila na bolniški voziček, kjer je hiral ne živ ne mrtev. Hudo je najbrž trpel, a ni si mogel pomagati. Hudo so trpeli njegovi: žena in otroci, a tudi oni niso mogli pomagati, temveč le potrpeti. Kljub vsem hudim preizkušnjam, ki mu jih je nalagalo življenje, kljub vsem udarcem je bil pokojni Pep tudi vesel člo-

vek. Celih 18 let je bil muzikant. Poleg dela in trpljenja je poznal tudi smeh in šalo.

Njegovo trpljenje je končano za zmeraj. Med nami bo ostal le spomin na dobrega človeka, velikega trpina v življenju.

Naj mu bo lahka naša domača zemlja, za katero je moral toliko hudega prestati.

Ajnžik

ANDREJ
SE JE PRESELIL
— POSLEDNJIČ

»Dvakrat bandrati pomeni toliko, kot enkrat pogoreti,« pravi ljudska modrost.

Andrej je pa v svojem življenju velikokrat bandral: v mladosti z očetom, mežiškim knapom — od bajte do bajte — pozneje, kot samostojen najemnik, pa z grunta na grunt, kar štirikrat. Ne zaradi tega, ker bi bil potepuške, vandrovske narave, temveč zato, ker je bil naravnost zateleban v zemljo in v kmetovanje, svoje zemlje pa ni imel. Kadar je najemniška pogodba iztekla in je ni mogel podaljšati, je bandral na drugi grunt. Od Komajštra na Hvalijevo, od tam k Prežihu, dalje k Jakobu, ter naprej na zadnjo postajo na Poljano; od tod je šla njegova življenjska pot. Nabral si je več imen; domačini skoraj nismo vedeli, da se piše Lorenci. Imeli smo ga najprej za Komajštrovega, potem Hvalijevega, Prežihovega in nazadnje Jakopljega Andrija. Šele na Poljani, kjer ni več kmetoval in je prejemal minimalno invalidsko penzijo, se ga je bolj prijel priimek Lorenci.

Danes se ljudje v družbenih stanovanjih veliko preseljujejo. Selitev družine brez zemlje se ne da primerjati s kmetovo, ki mora vlačiti toliko ropotije s seboj. Opremo, ki jo imajo nekmetje, lahko naložijo na en tovrnjak. Pogosto si pomagajo tako, da nekaj prodajo ali enostavno vržejo v jamo za smeti; potem si kupijo novo, saj trgovci radi pripeljajo na dom. Kako enostavno!

Mnogo težja je selitev kmeta. Pohištvo, četudi je še tako slabo, ne more zavreči, in ga vlačijo s seboj. Kje je potem še druga oprema, kmetijsko orodje, živina in krma! Težko je bandranje, saj se poleg velike zamude še marsikaj polomi.

Vse to je rajni Andrej večkrat doživel. Kmet brez zemlje, zaljubljen v njo, je vse to potrpel. Res se čudno čuje. Zagrizeno je vztrajal na zemlji in bil najemnik celo življenje, čeprav bi se lahko zaposlil kjerkoli. In to v dobi, ko mnogi bežijo in zapuščajo svojo zemljo, ter si poiščejo boljši kos kruha.

Ta boljši, lažje pridelani kos kruha ni njemu nikoli prav dišal. Krčevito se je držal zemlje, ril je vztrajno v njo, čeprav mu je vseskozi vračala skopo, najnujnejše za skromno življenje.

Naj v miru počival!

Andrej Lorenci

ČISTO NA ROBU

Januarja sem bil v slovenjgraški bolnici. Nič kaj hudega ni bilo; tu in tam je bilo treba zategniti kakšen »šrauf«.

V sobi je poleg drugih ležal bolnik, ki je prestano težko operacijo Bosanec, zaposlen pri Gradisu Ravne. V soboto sta ga obiskala dva zakonca, ki ju tudi on sam ni poznal. Žena, da je zaposlena na upravi Gradisa, mož v železarni, sta povedala. Izročila sta mu pozdrave sodelavcev in mu povedala, da so pisali o njegovem stanju ženi domov.

V nedeljo je bila soba polna obiskovalcev. Bosanec ni imel nobenega. Spal je, morda se je samo delal, da spi. Vzburil je sočutje.

V ponedeljek sta ga zakonca spet obiskala. Prinesla sta mu darilo: novo denarnico in veliko bonboniero. Znova sta mu govorila, da se na upravi zanimajo za njegovo počutje, da mu želijo skorajšnje okrevanje, da so pisali njegovi ženi ipd. Njegov obisk ni bil dolg. Nam v sobi pa je dal misliti.

Tudi Bosanec je bil vidno ginjen. Trdil je, da njiju ne pozna, da pa dela v podjetju trideset sorojakov, ki se niso spomnili na njega. Prav gotovo si na upravi Gradisa tisti, ki so naredili to na videz nepomembno, toda toliko bolj plemenito dejanje, niso mislili, da bo o tem kaj napisanega.

Pa je vseeno prav, da se tudi kaj takega napiše.

Izdaja odbor za informiranje in kulturno dejavnost železarn Ravne. Uredniški odbor: dipl. inž. Jože Borštnar, prof. Silva Breznik, inž. Joško Kolar, Marjan Kolar, Frančiška Korošec, Jože Sater, dipl. inž. Mitja Sipek, inž. Stefan Vovk, Milan Zafosnik. Lektor: Marilja Potočnik. Odgovorni urednik: Jože Sater. Telefon 86 031, interni 298. Tiska CGP Maribor. Glasilo je po 7. točki prvega odstavka 36. člena Zakona o obdavčenju proizvodov in storitev v poslovanju (Ur. list SFRJ, št. 33/72) in mnenju sekretarja za informacije SRS, št. 421/72) prosto plačila prometa davka.